Colleccion Antòni Nogués
de versions en aranés

17

ES FRAIRS KARAMAZOV

(part 4 de 4)

Fiódor M. Dostoievski

Colleccion Antòni Nogués
de
versions en aranés

ES FRAIRS KARAMAZOV

(part 4 de 4)

Fiódor M. Dostoievski

Colleccion Antòni Nogués
de
versions en aranés

Numèro 17 dera colleccion

Mai de 2020

PRESENTACION

Antòni Nogués ei ua persona remirabla. Neishut en Torrent de Cinca (Òsca), eth 24 de seteme de 1943 obtenguec era Licenciatura en Medecina e Cirurgia, pera Universitat de Barcelona e de Doctor en Medecina pera Universitat de Lhèida. Ei especialista en Microbiologia Clinica. Era sua vida professionau a virat ath torn dera medecina. A estat Mètge Intèrn deth Servici de Pediatria der Espitau deth Mar de Barcelona (1973-75), Mètge Resident de Microbiologia der Espitau de Bellvitge (1976-78), Cap dera Seccion de Microbiologia der Espitau Universitari Arnau de Vilanova de Lheida (1979-2011) e Membre deth Grop de recèrca en Patologia Infecciosa der IRB (Institut de Recèrca Biomedica) de Lhèida. Tanben a exercit de Professor Associat dera Facultat de Medecina de Lhèida (1979-2010).

Era sua afección per aranés comencèc pòc abans de jubilar-se. Eth madeish explique que «*iniciauments, per pur curiosèr de conéisher ua lengua que se parlaue près des nòstes tèrres. Ara prumeria me calec estudiar peth mèn compde, pr'amor que non i auie "quòrum" entà hèr es corsi d'aranés ena UdL. Comencè damb eth " Cors d'Aranés", editat peth Conselh Generau, eth "Petit Diccionari" de Frederic Vergés, es "Vèrbs Conjugadi" e era "Gramatica Aranesa" d'Aitor Carrera*».

En 2011 se podec matricular e hèr es corsi des diuèrsi nivèus d'aranés ena UdL. Se liegec tot çò que s'auie publicat en aranés, e, «*ua causa que me choquèc fòrça siguec eth hèt de veir que fòrça paraules araneses, tanben se trapauen ena varianta deth catalan que se parlaue en mèn pòble (Franja de Ponent), p. e. andocien, sarabat, entà, ensolamar, amorrar en solèr, acochar, badina, etc, etc. qu'èren paraules que sonque les coneishia deth mèn pòble e jamès les auia entenut en d'auti pòbles catalans der entorn. Aquerò siguec un impacte important que me possèc definitivament en estudi der aranés*».

Auec ua atraccion pera revirada de libres e coma Antòni explique, siguec ua causa cojonturau: «*Ua des activitats en estudi der aranés èren es redaccions. Qu'ei ua activitat fòrça interessanta que te permet exprimir en aranés aquerò que vòs racondar. Mès entad aquerò te cau endonviar ua istòria, auer, per tant, imaginación, e estar-te bèth temps pensant çò que vòs díder. Un dia, de pòca imaginación entà endonviar fantasies, agarrè eth prològ d'un libre qu'auia sus era taula e l'arrevirè. E me n'encuedè de qué aquerò complie eth prètzèth d'exprimir causes en aranés, sense auer de dedicar eth temps en endonviar istorietes. E atau comencèc tot. Es prumèrs libres arreviradi èren es qu'auia a man ena mia estatgèra. Era lectura en aranés de çò qu'auia arrevirat me provoquèc ua satisfacción enòrma. Aguest gòi qu'ère pro entà hèr-me a seguir en aguesta activitat. Un dia decidí manar un petit libre ath responsable deth Servici de Politica Lingüística dera Val d'Aran, eth Sr. Jusèp Loís Sans damb fòrça pòur, plan, donques que non n'èra bric segur dera qualitat deth mèn trabalh. Mès era*

responsa que recebí siguec tant encoratjadora que, a compdar d'aqueth moment, decidí tier ues ores ath dia a arrevirar òbres ar aranés».

E Antòni Nogues non parèc de hèr traduccions, damb ua qualitat que milhore de dia en dia e que se pòt perfectament méter ath cant dera major part des boni trabalhs que se vien hènt des de diuèrsi sectors der emplec dera lengua. Antòni ei un scientific que met es metòdes de sciéncia ath servici dera traduccion. Eth sòn trabalh compde ja en aguesti moments damb mès de sèt mil pagines traduïdes. E pera qualitat deth sòn trabalh e ena volontat de meter-les a disposicion dera societat, damb era intencion de hèr-lo util, e de conservar aguest preciós legat auem convengut damb eth Sr. Nogues que de totes es sues traduccions, des dera *Acadèmia aranesa dera lengua occitana* ne haram ua difusion a trauès dera pagina web entà facilitar-ne er accés de toti. Enes pròxims mesi, ath delà der 1 de gèr de 2019, cada prumèr de mes penjaram un libre traduït per Antòni Nogués, enquia que siguen toti difosi. Es libres en aranés, objècte d'aguest acòrd son:

Guerra e patz de Lev Nicolàievic Tolstoi
Anna Karenina de Lev Nicolàievic Tolstoi,
Eth Latzèret de Tormes,
Es Frairs Karamazov de Fiódor M. Dostoievski,
Eth Buscon de Francisco de Quevedo,
Era Gitaneta de Miguel de Cervantes,
Era illustra serventa de Miguel de Cervantes,
Condes de Hans Chistian Andersen,
Es aventures de Tom Sawyer de Mark Twain,
Eth gelós extremenh de Miguel de Cervantes,
Eth licenciat Vidriera de Miguel de Cervantes,
Rinconete e Cortadilho de Miguel de Cervantes,
Crim e Castig de Fiódor M. Dostoievski,
Es Miserables de Victor Hugo

En 2017 era Acadèmia publiquèc, ena colleccion «modèls de tèxtes», **Eth mercadèr de Venècia**, de Shakespeare, traduït per Antòni Nogués.

E se quauquarrés, bèth lector, a era volontat de auer-ne ua còpia en papèr, o de disposar de bèra part, de bèra òbra, entà un ahèr posterior, d'aguest extraordinari trabalh, pòt meter-se en contacte damb aguesta Acadèmia.

Aguest ei eth camin der oferiment deth sòn trabalh ara societat qu'a trobat Antòni Nogués. *«Es jubiladi qu'an er auantatge de poder hèr, lèu tostemps, çò que vòlen e les agrade mès. Plan, donc, entà jo, eth hèt d'arrevirar, çò que liegi, ar aranés, qu'ei un gòi impagable».*

Jusèp Loís Sans Socasau
President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana
(Gèr de 2019)

PRESENTACION

Es comparatives mos ajuden a visualizar era qualitat dera lengua emplegada, a descorbir era expressivitat, era semblança, era fidelitat ath tèxte originau, era fòrça dera òbra (a viatges superiora ena traduccion que non pas ena originau)...

Era comparacion damb er original se mos harà dificila e entà nosati, encara mès, impossibla. Es Frairs Karamazov de Dostoïevski ei escrit en alfabet cirilic, que presente complicacions importantes entàs qu'emplegam er alfabet latin: sons diferents e concèptes (emplec de sufixes e prefixes damb matizacions diferentes,...), tanben, dificils de representar d'ua lengua ara auta. E totun, tanben ei possible de trobar era òbra escrita en rus damb alfabet latin, causa qu'encara pòt aluenhar mès eth messatge originau, se la prenem coma referéncia.

Comparam un tèxte, escuelhut ar atzar, ena version catalana de Sales-Barios, damb era version francesa de Henri Mongault (publicat per Bibebook, de domini public), e damb era version que mos auferís eth traductor automatic de Google, deth rus cirilic ath catalan[1]

El diable. Mal somni de l'Ivan Fiódorovitx No sóc pas metge, i no obstant em sembla que ha arribat el moment de donar algunes explicacions sobre la malaltia de l'Ivan Fiódorovitx. Diguem tot seguit que es trobava en vigílies d'un accés de febre, que la malaltia anava a triomfar del seu organisme afeblit. Sense saber de medicina, arriscaré la hipòtesi que l'Ivan havia reeixit potser, per un esforç de voluntat, a conjurar la crisi, esperant, naturalment, que se n'escaparia.	**Le diable. Hallucination d'Ivan Fiodorovitch.** Je ne suis pas médecin, et pourtant je sens que le moment est venu de fournir quelques explications sur la maladie d'Ivan Fiodorovitch. Disons tout de suite qu'il était à la veille d'un accès de fièvre chaude, la maladie ayant fini par triompher de son organisme affaibli. Sans connaître la médecine, je risque cette hypothèse qu'il avait peut-être réussi, par un effort de volonté, à conjurer la crise, espérant, bien entendu, y échapper.
L'infern. Malson d'Ivan Fedorovitx Jo no sóc metge, però, mentrestant, sent que ha arribat el moment en què necessito completament explicar al lector alguna cosa de la propietat de la malaltia d'Ivan Fedorovitx. Mirant cap endavant, només puc dir una cosa: ell era ara, aquell vespre, just a la vigília del delirium tremens, que finalment ja havia pres completament possessió d'ell de l'organisme de malalties frustrat, però resistent. Sense saber res de medicina, m'atreveixo a especular que potser, amb una terrible tensió de la seva voluntat, va aconseguir deixar temporalment la malaltia, somiant, per descomptat, superar-la completament. (Google)	**Eth diable. Era mala jadilha d'Ivan Fiodorovich** Que non sò mètge, mès creigui, totun, que, arribadi en aguest punt, ei imprescindible qu'explica ath liegeire, encara que sigue a granes règues, era natura dera malautia d'Ivan Fiódorovich. En tot auançar-me ath raconde, sonque diderè que, aqueth ser, se trapaue just ath cant d'un collapse nerviós e qu'aguest, a tot darrèr, cuelhec complètaments eth sòn organisme, alterat hège ja temps mès encaborniat fòrtaments entà resistir. A maugrat de non saber arren de medecina, gosarè a díder que, de hèt, damb un gran esfòrç de volentat, auie artenhut a aluenhar era doléncia pendent un temps, damb era esperança, plan, de qué vierie de superar-la deth tot.

1 Tà quan eth traductor occitan de Google?

Comprovam era extraordinària semblança dera traduccion Sales-Barios damb era Henri Mongault. Mòstren procedéncies similares, tot e que non ei lo de madeish des dera nòsta cultura un «mau somni» qu'ua «allucinacion». Es diuèrsi camins dera traduccion portaràn ara version aranesa a interpretà'c coma ua «mala jadilha». Complicat de saber qui s'apròpe milhor ara version originau. Podem pensar qu'era traduccion automatica de Google mos apòrte ua orientacion. Era traduccion textuau s'apròpe mès ara version aranesa.

E totun podem pensar qu'eth «diable» e eth «lunfèrn» non son exactament lo de madeish. Cap des tres traduccions a interpretat era textualitat dera traduccion automatica.

Era traduccion de Google mos servirà entà compréner era textualitat der original e era interpretacion que'n hèn es diuèrsi autors. Era traduccion automatica ei mancada de vida, però apòrte ua vision desapasionada, descontextualizada, neutra, sense sentiments... deth contengut.

Era traduccion ar aranés ei era mès longa, era mès explicativa...

Hem ua darrèra comparacion damb eth francés.

Chez les dames Khokhlakov Il arriva bientôt Mme Khokhlakov, dont la maison, à deux étages et en pierre, était une des plus belles de notre ville. Bien qu'elle habitât plus souvent un domaine situé dans une autre province, ou sa maison de Moscou, elle en possédait une dans notre ville, qui lui venait de sa famille. Au reste, la plus grande de ses trois propriétés se trouvait dans notre district, mais elle n'était encore venue que fort rarement chez nous. Elle accourut à la rencontre d'Aliocha dans le vestibule.	**En çò des Jajlokova** Non i estèc guaire en çò des Jojlakova, ua polida casa desseparada, de dus solèrs, bastida en pèira: ua des mielhores dera ciutat. Encara qu'era senhora Jojlakova s'estaue era màger part der an en ua auta província, a on auie propietats, o en Moscòu, a on tanben auie ua casa pròpia, qu'auie sauvat tanben era sua residéncia ena nòsta ciutat, eretatge de sa pairs e pairsénhers. Ath delà, era propietat qu'auie en nòste districte qu'ère era màger des sues tres propietats, a maugrat d'açò en temps passat auie visitat era nòsta província en compdades escadences. Era senhora Jojlakova gessec a tot córrer en vestibul entà recéber a Aliosha.

Coincidissen, en tot tornar a destacar era explicitacion, era major longor ... dera version de Antòni Nogués. De remercar, totun era diferéncia en començament dera traduccion: non ei exactament lo de madeish qu'era qu'arrivèsse lèu siguesse era Sra Jajlokova (Khokhlakov en francés) que non pas quauquarres extèrn qu'ère ena casa e que suposadament se'n va lèu. Son diferéncies pròpies des traduccions.

E se non, auem er originau: «***У Хохлаковых*** *Скоро подошел он к дому госпожи Хохлаковой, к дому каменному, собственному, двухэтажному, красивому, из лучших домов в нашем городке*». O dilhèu milhor damb caractèrs latins: «***Khokhlakovs.*** *Skoro podoshel on k domu gospozhi Khokhlakovoy, k domu kamennomu, sobstvennomu, dvukhetazhnomu, krasivomu, iz luchshikh domov v nashem gorodke*».

Jusèp Loís Sans Socasau
President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana

ES FRAIRS KARAMAZOV

Fiódor M. Dostoievski

Ensenhador

Der autor

Pumèra part

Libre prumèr. Istòria d'ua familha

Libre segon. Ua amassada inoportuna

Libre tresau. Es luxuriosi

Dusau part

Libre quatau. Es esquinçadures

Libre cincau. Per e contra

Libre siesau. Eth monge rus

Tresau part

Libre setau. Aliosha

Libre ueitau. Mitia

Libre nauau. Diligéncies prealablas

Quatau part

Libre detzau. Es mainatges

Libre onzau. Eth frair Ivan Fiodorovic

Libre dotzau. Ua errança judiciau

Epilòg

Quatau part

Libre dètzau. Es mainatges

I. KOLIA KRASOTKIN

Principis de noveme. Qu'auíem arribat ena nòsta ciutat as onze grads dejos de zèro e, damb eri, era tèrra totafèt gelada. Pera net auie queigut un shinhau de nhèu seca sus era tèrra congelada e eth vent "sec e penetrant" la voludaue pes engüegius carrèrs dera nòsta ciutat e, sustot, pera plaça de véner. Eth maitin ère gris, mès auie deishat de nheuar. Apròp dera plaça, enes entorns dera botiga des Plotnikov, i auie era petita casa, plan neta peth laguens e peth dehòra, dera veuda deth foncionari Krasotkin. Eth secretari provinciau Krasotkin auie mòrt hège temps, lèu catorze ans abantes, mès era sua veuda, ua dauna qu'a penes depassaue es trenta, plan beròia encara, s'estaue en casalon, en tot tier-se "damb eth sòn pròpi capitau". Viuie aunorada e temerosaments, ère de caractèr doç, màs plan alègra. Qu'auie perdut ath sòn marit as dètz-e-ueit ans, quan solet amiauen un an amassa e sonque en auer-li balhat un hilh. D'alavetz ençà, dès eth madeish dia dera sua mòrt, s'auie predat ara educacion deth sòn tresaur, deth sòn Kolia, e, encara que l'auie estimat damb lhocaria pendent catorze ans, qu'auie coneishut per tòrt sòn, plan, considerablaments mès patiments qu'alegries, e tremolaue e se morie de pòur lèu cada dia en tot pensar que podie emmalautir, constipar-se, hèr bèra coquinaria, pujar en un cagira e quèir e d'autes causes atau. Quan Kolia comencèc a vier ena escòla, e dempús enes prumèrs cursi deth nòste collègi, ara mair que li manquèc temps d'estudiar totes es sciéncies damb er in d'ajudar-lo e repassar damb eth es leçons, e entà conéisher as mèstres e as sus hemnes; autanplan tractaue corauments as companhs de Kolia, as escolans, e les vantaue entà que non lo toquèssen, non se burlèssen d'eth, non lo tumèssen. Era causa arribèc enquiath punt qu'es gojats, de hèt, comencèren a burlar-se d'eth en tot cridar-lo mainatjon de mama. Eth gojat, totun, que se sabec deféner. Qu'ère un gojat valent e "terriblaments fòrt", tau qu'asseguraue un rumor que s'estenec pera classa e leù-lèu se confirmèc; ère adreit, de caractèr tenaç e esperit audaciós e entrepreneire. Ère un bon estudiant e quitament se didie qu'en aritmetica e en istòria universau superaue ath madeish professor Dardanelov. Mès eth gojat, encara que guardaue a toti peth dessús des espatles, damb eth front plan naut, qu'ère un bon companh e non se hège a veir. Eth respècte des auti escolans l'acceptaue coma quauquarren meritat, mès se comportaue amistosaments. Çò de mès important ei qu'auie eth sens dera mesura, sabie tier-se en cas de besonh e ena sua relacion damb es sòns superiors jamès auie depassat aguesta darrèra linha senhada que mès enlà d'era ja non se perdonen es transgressions, senon que se tien coma desordes, revòutes o illegalitats. Ça que la, non ère bric en contra de hèr, quan s'arribèsse era escadença, coquinaries pròpies d'un mainatge petit, encara que non se tractaue autant de hèr coquinaries coma d'endrabar,

de hèr bèra excentricitat, de hèr-se a gust, d'enludernar, de hèr-se a veir. Qu'auie, sustot, fòrça orgulh. Auie artenhut, autanplan, sométer a sa mair, en tot tier-se coma un despòta damb era. Era que s'auie sometut, ò!, òc, hège temps que s'auie sometut, e era soleta causa que non podie tier ère era idia de qué eth sòn mainatge "non l'estimaue pro". Qu'auie era contunha sensacion de qué Kolia se mostraue "insensible" damb era, e i auie moments que, des.hèta en lèrmes isteriques, li repotegaue era sua heredor. Ath gojat aquerò que non li shautaue, e coma mès manifestacions d'amor li demanaue, mès intractable se tornaue, coma de bon voler. Mès que non ac hège de bon voler, ac hège sense voler: qu'atau ère eth sòn caractèr. Era sua mair ère enganhada: eth que l'estimaue fòrça, sonque que non li shautauen es "bassesses", coma didie eth, damb eth sòn vocabulari d'escolan. Auie eretat de sa pair un armari qu'en eth se sauvauen uns quants libres; a Kolia l'agradaue lièger e ja se n'auie liejut quauqui uns. A sa mair aquerò que non la preocupaue, a maugrat de qué a viatges se demoraue estranhada de qué eth gojat, en sòrta d'anar a jogar, se passèsse es ores mòrtes damb un libre ath ras der armari. Atau, Kolia liegec causes que non l'aurie calut liéger ara sua edat. Totun aquerò, encara qu'eth gojat contunhèsse sense voler depassar era famosa linha enes sues coquinaries, a tot darrèr aquestes auien començat a espaurir seriosaments a sa mair: qu'ei vertat que non èren actes immoraus, mès òc temeraris, asenadi. Precisaments aguest madeish ostiu, en junhsèga, pendent es vacances, se passèc qu'era mama e eth sòn hilh vengueren ua setmana en un aute districte, a setanta verstas, entà visitar a ua parenta luenhana qu'eth sòn marit trabalhaue ena estacion deth camin de hèr (aguesta qu'ère era estacion pròcha ara nòsta ciutat d'a on Ivan Fiódorovich Karamazov partirie entà Moscòu un mes dempús). Aquiu Kolia comencèc a examinar peth menut eth camin de hèr, a estudiar eth sòn foncionament, en tot auer comprenut que, quan entornèsse entà casa, poirie destacar pes sòns naui coneishements entre es companhs dera escòla. Mès precisaments coïncidic damb diuèrsi mainatges que damb eri s'entenec. Un d'eri viuie ena estacion, d'auti viuien près d'aquiu, en totau qu'èren sies o sèt gojats d'entre dotze e quinze ans, dus d'eri dera nòsta ciutat. Es gojats jogauen amassa e hègen quauqua coquinaria, enquia que, quan amièren quate o cinc dies en tot veder-se ena estacion, aguesti estabordidi gojats s'apostèren dus robles dera forma mès asenada: en resumit, Kolia, qu'ère lèu eth mès petit de toti e per aquerò patie un cèrt mensprètz des grani, s'aufric, sigue per orgulh sigue coma ua conseqüéncia d'ua gaujaria insolenta, a ajaçar-se capenjós entre es ralhs quan s'apressaue eth tren des onze dera net e demorar-se aquiu quiet tant qu'eth tren passaue per dessús d'eth. Qu'ei vertat qu'auie hèt un estudi prealable e auie concludic que, plan, ère possible ajaçar-se entre es ralhs e estener-se ath long ben sarrat en solèr e qu'eth tren, naturauments, passèsse sense heregar ath que s'estèsse estirat; mès, ça que la, a veir se qui ère eth tipa que s'ajacèsse! Kolia que non se hec endarrèr, e assegurèc qu'eth ac harie. Comencèren a arrir-se'n d'eth, lo cridèren mentidor, vantariòu, mès atau l'ahisquèren encara mès. Çò de mès important ère qu'aguesti joeni de quinze ans s'auien hèt a veir fòrça dauant d'eth e ara prumeria ne tansevolhe l'auien volut considerar "un companh", per èster petit, quauquarren que li resultaue insuportablaments ofensant. Eth cas ei qu'aguesta

tarde decidiren caminar ua versta dès era estacion entà qu'eth tren, ja luenh d'era, auesse temps de cuélher enventida. S'amassèren es gojats. Qu'ère ua net sense lua, non ja escura, senon lèu nera. Ara ora acordada, Kolia s'estenec entre es ralhs. Es auti cinc qu'auien acceptat era apòsta demorauen, damb eth còr sarrat, e a tot darrèr espauridi e empenaïdi, ath pè deth terralh, en uns arbilhons ath cant des vies. Fin finau eth tren sonèc ena luenhor tant que gessie dera estacion. Ena escurina luderen dus fanaus ròis, eth monstre ressonaue en apressar-se. "Lèu!, ges des ralhs!", li cridauen a Kolia es gojats, mòrts de pòur, des arbilhons estant, mès que ja ère tard: eth tren arribèc e passèc de long ath mès córrer. Es gojats se lancèren sus Kolia, que jadie immobil. Comencèren a estirassar-lo, e a sajar de lheuar-lo. Kolia se lheuèc còp sec e baishèc deth terralh en silenci. Les didec alavetz que s'auie demorat ajaçat coma sense sens, de bon voler, entà espaurir-les, mès era vertat ère qu'auie perdut eth sens reauments, tau qu'ac arreconeisherie ara sua mair plan temps dempús. E atau siguec se com li venguec era fama de "temerari" entà tostemp. Tornèc tara sua casa ena estacion damb era sang dera cara perduda. Ath londemant queiguec malaut, damb leugèrs caudheireds nerviosi, mès damb animositat fòrça erosa, alègre e content. Er ahèr non se coneishec de seguit, senon ja ena nòsta ciutat: s'escampilhèc peth collègi e arribèc ena audida dera direccion. Mès de ressabuda era mair de Kolia correc a suplicar peth sòn hilh, e artenhec qu'eth respectat e influent professor Dardanelov lo defenesse e intercedisse per eth, atau que se desbrembèc er ahèr, tau que se jamès s'auesse passat. Dardanelov, un òme celibatari e encara joen, amiaue fòrça ans hòlaments encamardat dera senhora Krasotkina, e hège causa d'un an, dera manèra mès respectuosa e paralisat de pòur e delicadesa, auie gausat demanar-li era man; era que se remic categoricaments, convençuda de qué, s'acceptaue, tradirie ath sòn hilh, encara que Dardanelov, per bères senhaus misterioses, se sentie, dilhèu, damb bèth dret a soniar que non li desagradaue deth tot ara embelinaira mès en excès casta e fragila veuda. Era lhocaria de Kolia semblaue auer trincat eth gèu e, en escambi dera sua intercesion, eth joen professor obtenguec ua insinuacion d'esperança, encara que luenhana, mès eth madeish Dardanelov ère un ensems de puretat e delicadesa e solet damb aquerò n'auie pro entà vier pliaments erós. S'estimaue ath mainatge, encara qu'aurie considerat umiliant eth hèt de vantar-lo, e ena classa lo tractaue damb severitat e exigéncia. Tanben Kolia sauvaue ua respectuosa distància, se premanie plan ben es leçons, ère eth dusau escolan dera classa, se dirigie ada eth damb heredor e toti es sòns companhs credien fèrmaments qu'estaue tan fòrt en istòria universau que podie "véncer" ath madeish Dardanelov. E, plan, Kolia li demanèc en ua escadença: "Qui fondèc Troia"?, ara quau causa Dardanelov responec damb generalitats sus es pòbles, es sòns desplaçaments e migracions, sus era Antiquitat, era mitologia, mès exactaments se qui auie fondat Troia, ei a díder, quines persones en concret, aquerò non ac podec respóner, e autanplan, trapèc era pregunta, per bèra rason, ueda e mancada d'importància. Mès es gojats se demorèren convençudi de qué Dardanelov non sabie se qui auie fondat Troia. Ça que la, Kolia auie liejut sus es fondadors de Troia en Smaragdov que se sauvaue en armari damb libres qu'auie eretat de sa pair. A tot darrèr toti es mainatges èren interessadi a saber exactaments se

qui auie fondat Troia, mès Krasotkin non revelèc eth sòn secret e era fama deth sòn coneishemet se tenguec sauva e segura.

Dempús der ahèr damb eth camin de hèr, era relacion entre Kolia e sa mair patic ua cèrta transformacion. Quan Anna Fiodorovna (era veuda de Krasotkin) s'en sabec dera hèta deth sòn hilh, lèu se torne hòla der orror. Li vengueren uns atacs d'istéria que se prolonguèren, encara que damb intervaus, pendent diuèrsi dies e que sigueren tan terribles que Kolia, reauments espaurit, li balhèc era sua nòbla e sincera paraula d'aunor de qué taus coquinaries non les tornarie a repetir. Jurèc de jolhs dauant d'ua icòna e jurèc pera memòria de sa pair, tau que l'ac exigic era senhora Krasotkina; ath delà eth "valerós" Kolia se metec a plorar coma un mainatge de sies ans, possat pes "sentiments", e mair e hilh se passèren tot eth dia en tot lançar-se era un sus es braci der aute e plorant tremolosi. Ath londemant Kolia se desvelhèc tant "insensible" coma abantes; totun, se tornèc mès carat e timid, mès sevèr e reflexiu. Qu'ei cèrt qu'un mes e miei mès tard ja s'auie calat en ua auta coquinaria e qu'eth sòn nòm venguec a èster coneishut quitament peth nòste jutge de patz, mès que siguec ja ua coquinaria de un aute estil, ua causa pèga e divertida, e ath delà se passèc que non l'auie hèt eth personauments, senon que s'auie endrabat en era. Mès ja ne parlaram sus aquerò mès tard. Era sua mair contunhaue en tot tremolar e patir, e a mida que creishien es sues inquietuds tanben ac hègen es esperances de Dardanelov. Que me cau díder que Kolia ja auie desnishat e comprenie aguesta facieta de Dardanelov e, plan que òc, lo menspredaue pes "sòns sentiments"; abantes auie autanplan era pòca delicadesa d'amuishar aguest mensprètz dauant de sa mair, en tot insinuar-li indirèctaments que comprenie se quines èren es intencions deth sòn professor. Mès dempús der ahèr en camin de hèr tanben cambièc d'actitud en aguest sentit: que ja non se permetec mès insinuacions, ne tansevolhe es mès vagues, e en preséncia de sa mair comencèc a parlar damb mès respècte de Dardanelov, quauquarren que de seguit comprenec era delicada Anna Fiodorovna damb infinita gratitud en sòn còr; totun aquerò, dauant era mès mendra paraula sus eth mèstre, encara que siguesse puraments inavertida, de quauque visitaire ocasionau en preséncia de Koila, se rogie tota de vergonha coma ua ròsa. En aqueri moments Kolia guardaue damb es celhes rufades pera hièstra o campaue s'es sues bòtes auien besonh de bèth apraiament, o cridau damb fòrça a Parezvon, un gosset tinhós, pelut e plan gran que s'auie trapat hège un mes, se l'auie hèt a vier en çò de sòn e que per bèth motiu lo tenguie amagat enes crambes, sense mostrar-lo-se a degun des sòns companhs. Lo tiranizaue terriblaments, en tot ensenhar-li tota sòrta de triches e gràcies, enquiath punt qu'eth gosset ganholaue quan eth s'absentaue entà anar tà estudi, mès, quan tornaue, idolaue afogat, sautaue coma lhòco, se quilhaue sus es sues pautes deth darrèr, se lançaue en tèrra e se hège eth mòrt, e causes atau; en resumit, que hège toti es triches qu'eth l'auie ensenhat, mès que ja non pr'amor que l'ac exigissen, senon peth pròpi impuls des sòns sentiments afogadi e deth sòn arregraït còr.

Per cèrt, que m'è desbrembat de mentar que Kolia Krasotkin ei eth madeish gojat qu'Iliusha, coneishut ja deth liegeire, hilh deth capitan assistent ena resèrva

Sneguiriov, punchèc damb un cotelon en ua anca en gésser en defensa de sa pair, cridat "er fregador" pes escolans.

II. ES PETITS

Atau, donc, aqueth maitin gelat e umit de noveme Kolia Krasotkin ère en çò de sòn. Ère dimenge e non i auie estudi. Ja auien tocat es onze e non auie mès remèdi que gésser "per un ahèr plan important", mès s'auie demorat solet en casa e, ath delà, li calie tier compde d'era, pr'amor que s'auie passat que toti es abitants adults s'auien absentat per ua circonstància urgenta e peculiara. Ena casa dera veuda Krasotkina, a trauèrs deth vestibul deth sòn pròpi abitatge s'entraue en ua auta casa, logada, de dues petites crambes, qu'ocupauen era hemna d'un mètge e es sòn dus hilhs de cuerta edat. Aguesta hemna auie es madeishi ans qu'Anna Fiodorovna e ère ua plan grana amiga sua. Que hège apuprètz un an qu'eth mètge se n'auie anat, prumèr entà Orenburg e dempús entà Taskent, e ja amiaue miei an sense notícies d'eth, per çò que, s'era amistat damb era senhora non auesse padegat un shinhau era pena dera esposa abandonada, solide s'aurie consumit en plòrs. E, coma acabament de totes es mauvestats deth destin, era net deth dissabte ath dimenge Katerina, era soleta sirventa dera hemna deth mètge, comuniquèc ara suspresa ara sua senhora qu'ère a mand d'amainadar ath londeman. Se com s'ac auie apraiat entà qu'arrés se n'auesse encuedat enquia aguest moment qu'ère lèu un mistèri. Era estonada hemna deth mètge decidic manar a Katerina, tant que siguesse a temps, en un establiment avient entad aguestes situacions qu'auie premanit ua lheuador ena nòsta ciutat. Coma que s'estimaue fòrça ara sirventa, hec lèu-lèu, l'amièc entà aquiu e, ath delà, se demorèc damb era. Ja peth maitin siguec tanben de besonh, per bèra rason, era colaboracion amistosa dera senhora Krasotkina, qu'en aguest cas podie demanar bèth favor e proporcionar bèth emparament. D'aguesta sòrta, ambdues senhores èren dehòra, tant qu'era sirventa dera senhora Krasotkina, Agafia, auie anat entath mercat e Kolia s'auie demorat solet ua estona a cargue dera vigilància e suenh des "porics", ei a díder, deth mainatge e era mainada dera hemna deth mètge, que s'auien demorat solets. A Kolia que non li hège pòur susvelhar era casa, ath delà auie a Perezvon, que l'auie manat que se tenguesse ajaçat, "sense botjar-se", jos eth banc dera neira e que, plan per açò, cada viatge que Kolia, enes sòns va-e-veni pes abitacions, pistaue ena entrada, botjaue eth cap e flocaue damb era coa dus còps fòrts e contondents contra eth solèr; mès, ai!, que non s'entenie ne un fiulet que l'aperèsse. Kolia guardaue menaçaire ath praube gosset e aguest tornaue a quedar-se paralisat ena sua aubedienta rigiditat. Mès se quauquarren trebolaue a Kolia èren solet "es porics". Era sobta aventura de Katerina la campaue, plan, damb eth mès prigond des mensprètzs, mès s'estimaue fòrça as orfanèls e ja s'auie hèt a vier bèth libre mainadenc. Nastia, era màger, de ueit ans, sabie liéger e, ath mendre des porics, eth petit Kostia, de sèt ans, li shautaue fòrça que Nastia li liegesse. Plan que òc, Krasotkin podie auer-les entretengut d'ua forma mès divertida, per exemple, en tot hèr damb eri as soldats o ara amagadèra per tota era casa. Aquerò

que ja ac auie hèt abantes en mès d'ua escadença e non l'importaue de hè'c: de hèt un viatge se difonec pera classa era notícia de qué Krasotkin hège as shivalons damb es sòns petiti logataris, que hège guimbets e jocaue eth cap coma un shivau de refòrç, mès eth refusèc capinaut aguesta acusacion en tot hèr veir que, damb es dera sua edat, damb mainatges de tretze ans, efectiuaments serie vergonhós hèr as shivalons "ena nòsta epòca", mès que eth ac hège entàs sòns "porics", pr'amor que les estimaue, e des sòns sentiments arrés gosarie demanar-li compdes. Es dus "porics" l'adorauen, mès aqueth dia eth que non ère entà jogalhes. Qu'auie peth dauant un ahèr plan important, e per çò que semble lèu secret, tant qu'eth temps se passaue e Agafia, que damb era poirie deishar as mainatges, contunhaue sense entornar deth mercat. Ja auie crotzat diuèrsi viatges eth vestibul, daurit era pòrta des sòns logataris e calat inquiet un còp de uelh sus es "porics", que, en tot seguir es sues ordes, liegien e, cada viatge que daurie era pòrta, lo recebien damb un ample arridolet, damb era esperança de qué entrèsse e hesse bèra causa polida e divertida. Mès Kolia qu'ère inquiet e non entraue. A tot darrèr sonèren es onze e decidic fèrma e contondentament que, s'ath cap de dètz menutes era "maudita" Agafia non auie tornat, partirie sense demorar-la; plan que, abantes, les harie prométer as mainatges que non s'espauririen sense eth, que non harien coquinaries ne plorarien de pòur. Damb aguesta idia comencèc a calar-se er abric d'iuèrn, emborrat e damb cothèr de pèth de fòca, se pengèc era bossa ena espatla e, a maugrat des contunhi prècs prealables de sa mair entà que non gessesse en carrèr "damb tant de hered" sense botar-se es esclòps, les campec damb mensprètz en crotzar era neira e gessec solet damb es bòtes. En veder-lo vestit, Perezvon comencèc a flocar còps fòrts en solèr damb era coa, en tot botar tot eth còs en tension, e enquia comencèc e hèr bèth idòl planhós, mès Kolia, en observar era apassionada impaciéncia deth sòn gosset, arribèc ena conclusion de qué aquerò podie relaxar era sua disciplina e lo deishèc un shinhau mès dejós eth banc, e solet quan auec daurit era pòrta deth vestibul li fiulèc. Eth gosset se lancèc coma lhòco e comencèc a sautar d'emocion ath sòn dauant. Koilia crotzèc eth vestibul e dauric era pòrta des "porics". Es dus èren ena taula, madeish qu'abantes, mès que ja non liegien, senon que discutien acaloradaments. Es mainatges discutien soent de tota sòrta de qüestions polemiques dera vida vidanta, encara que Nastia, era màger, tostemp s'en gessie damb era sua; Kostia, dera sua part, se non ère cossent damb era, normauments apelaue ath critèri de Kolia Krasotkin, e çò qu'aguest decidie ac acceptauen coma veredicte definitiu per ambdues parts. Aguest còp era discusion des "porics" atirèc un shinhau er interès de Krasotkin, que se demorèc seguint d'aurelha dès era pòrta. Es mainatges lo campèren e aquerò les amièc a contunhar era discusion damb mès passion.

- Jamès, jamès me poirè creir, gasulhaue Nastia, alugada, aquerò de qué es jasentes se trapen as mainatjons en uart, entre es regons des caulets. Que ja èm en iuèrn e non i a ne un solet regon e era jasenta non aurie podut hèr-li a vier ua mainada a Katerina.
- Tè!, fiulèc Kolia entada eth.

- O dilhèu ei que se les hèn a vier de bèth lòc, mès solet entàs que son maridades.

Kostia guardaue fixaments a Nastia, l'escotaue cogitós e li balhaue torns ad açò que didie.

- Nastia, be n'ès de pèga, didec ara fin damb fermetat e sense alterar-se, se com va a tier Katerina un mainatge se non ei maridada?

Nastia ère terriblaments agitada.

- Que non t'encuedes d'arren, l'interrompec irritada, òc que les pòt auer; qu'auie un marit, solet qu'ei ena preson, per aquerò a auut un nené.
- De vertat tie eth marit ena preson?, preguntèc grèuments Kostia, tostemp seriós.
- Ò, guarda, l'interrompec Nastia ath córrer, en tot deishar de cornèr e debrembar-se totafèt dera sua prumèra teoria, que non a marit, aquiu que tu as rason, mès se vò maridar e comencèc a pensar en se com maridar-se e non hège que pensar-i e pensar-i e ac a pensat autant que, en sòrta de tier un marit, a tengut un hilh.
- Dilhèu, assentic Kostia, ja totauments convençut, mès aquerò non m'ac auies dit abantes, jo que non ac podia saber.
- Ben, petits, didec Kolia, en tot entrar ena cramba e apressar-se ada eri, ja veigui qu'ètz gent perilhosa!
- Ei Perezvon damb vos?, Kostia diboishèc un gran arridolet e comencèc a hèr a petar es dits e a cridar ath gosset.
- Porics, que sò en un embolh (comencèc Krasotkin en tot dar-se importància) e vosati que m'auetz d'ajudar; Agafia s'aurà trincat ua cama pr'amor qu'encara non a campat, qu'ei plan clar, jo me cau partir sense manca. Me deishatz que me retira?

Es mainatges escambièren guardades d'inquietud, es sues cares arridolentes comencèren a exprimir preocupacion. Per çò d'aute, que non auien comprenut pro ben se qué se demoraue d'eri.

- Mentre que non i siga, que non vatz a hèr coquinaries, vertat? Non anaratz a pujar en un armari ne trincar-vos ua cama, ne vos meteratz a plorar quan sigatz solets.

Era portadura des mainatges exprimie ua angonia terribla.

- E atau jo poiria ensenhar-vos ua causeta, un canonet de coeire, aqueth que tire povora de vertat

Es cares des mainatges s'aluguèren de seguit.

- Mòstra-mos eth canonet, didec Kostia radiant.

Krasotkin calèc era man ena bossa, treiguec un canonet petit de coeire e lo deishèc sus era taula.

- Plan ben, ja vo' lo mòstri!...Guarda, damb arròdes e tot (hec a rodar eth joguet pera taula), e pòt tirar. Se cargue damb plomb de caça e tire.

- E pòt aucir?
- Que pòt aucir a quinsevolh, solet li cau afustar. E Krasotkin les expliquèc peth menut a on méter era povora, a on hicar eth plomb de caça, les mostrèc eth petit trauc entara amòrsa e les condèc qu'auie arreculada. Es mainatges lo guardauen damb gran curiosèr. Era sua imaginacion s'aluguèc mès que mès damb era idia dera arreculada.
- Auetz povora?, preguntèc Nastia.
- Òc.
- Mòstra-mos tanben era povora, demanèc en tot alongar es paraules, damb un arridolet de suplica.

Krasotkin tornèc a cercar ena bossa e treiguec un saler petit plen de povora autentica, e en un papèr revlincat i auie uns pòqui plombs de caça. Autanplan les dauric eth saler e se botèc un shinhau de povora ena man.

Aciu que i é, mès que non i age huec apròp, pr'amor que, se non, crebarie e mos aucirie a toti, avertic Krasotkin entà impressionar-les.

Es mainatges examinauen era povora damb temor reverenciau, çò qu'aumentaue eth gòi. Mès a Kostia que li shautèren mès es plombs de caça.

- E es plombs de caça non usclen?
- Non, es plombs de caça que non usclen.
- Autreja-me'n quauqui uns, didec damb ua votz suplicanta.
- Te'n balharè quauqui uns, tè, mès que non les hèsques a veir ara tua mair enquia que jo torna, pr'amor que se pensarà qu'ei povora e se morirà der espant, e a vosati vos estovarà era codena.
- Mama jamès mos estòve era codena, li didec Nastia de seguit.
- Ja ac sabi, solet ac è dit pr'amor que quedaue polit. E vosati jamès mentigatz ara vòsta mair, sonque aguest còp, e enquia que jo torna. Alavetz, porics, me'n posqui anar o non? Ploraratz de pòur sense jo?
- Va...vam...a plorar...gemegaue Kostia, a punt de meter-se a plorar.
- Ploraram, plan que ploraram!, confirmèc espaurida Nastia, en tot parlar estramuncadaments.
- Vai!, mainatges, mainatges, be n'ei de perilhosa era vòsta edat! Que non i a arren a hèr, petiti cadèths, que me calerà demorar damb vosati vè-te'n a saber enquia quan. E ja ei era ora, ja ei era ora, of!
- Didetz-li a Perezvon que se hèsque eth mòrt, li demanèc Kostia.
- Qué i vam a hèr, mos calerà acodir a Perezvon. *Ici*, Perezvon!

E Kolia se metec a balhar ordes ath gosset e aguest comencèc a hèr tot çò que

sabie. Qu'ère un gosset pelut dera mida d'un can normau deth carrèr, damb eth peu un shinhau lila-gris. Ère guèrch deth uelh dret e auie un talh ena aurelha quèrra, vè-te'n a saber per qué. Ganholaue e sautaue, se quilhaue sus es pautes deth darrèr, caminaue sus eres, s'ajaçaue damb es quate pautes ensús e se demoraue quiet, coma mòrt. Mentre que hège aguesta darrèra tricha se dauric era pòrta e Agafia, era gròssa sirventa dera senhora Krasotkina, ua hemna d'uns quaranta ans, damb era cara gravada, campèc en portau, en tot tornar dera plaça de véner damb un cornet plen de viures. Se demorèc quieta e, en tot tier eth cornet damb era man quèrra, se calèc a guardar ath gosset. Kolia, a maugrat de qué auie demorat a Agafia, non interrompec era representacion, se tenguec eth temps de besonh entà Perezvon e, fin finau li fiulèc: eth gosset se lheuèc ara prèssa e comencèc a sautar d'alegria per auer complit eth sòn déuer.

- Macareu damb eth gosset, didec Agafia en ton sentenciós.
- E tu, hemna, se com ei que vies tan tard?, preguntèc Krasotkin, en ton menaçaire.
- Hemna, valent narigós!
- Narigós?
- Òc, narigós. Qué te cau, s'arribi tard?; e, s'ac hèsqui, qu'ei pr'amor que m'a calut, gasulhèc Agafia, que s'esdegaue ja entara codinèra, mès era sua votz que non sonaue emmaliciada o desengustada, senon, ath contrari, plan satisfèta, tau que s'alegrèsse d'auer era escadença de hèr trufaria damb eth joen senhoret.
- Escota, vielha frivòla (comencèc Krasotkin en tot lheuar-se deth divan), me pòs jurar peth tot çò de sagrat d'aguest mon, e per quauquarren mès, que susvelharàs de contunh as porics ena mia abséncia? Que me cau gésser.
- E per qué me cau jurar-te arren?, arrie Agafia. Totun aquerò, les anaua a susvelhar.
- Non, qu'ac as de jurar pera sauvacion etèrna dera tua amna. Se non, non me n'anarè.
- Donques non t'en vages. A jo que m'ei parièr, en carrèr que hè fòrça hered, demora-te en casa.
- Porics, (Kolia se dirigic as mainatges), aguesta hemna se demorarà damb vosati enquia que jo torna o enquia que torne era vòsta mair, pr'amor qu'era tanben li calie auer tornat hè estona. E, mès que mès, vos balharà quauquarren de minjar. Ac haràs, Agafia?
- Qu'ei possible.
- Enquia dempús, petiti cadeths, me'n vau damb eth còr tranquil. E tu, mairia, didec damb mieja votz e damb gravetat en passar ath ras d'Agafia, demori que non comences a condar es tues absurdes messorgues de tostemp sus Katerina, tie pietat dera edat mainadenca. *Ici*, Perezvon!

- Que non te voi veir!, l'idolèc Agafia, aguest còp emmaliciada. Se pòt tier aquerò? Que li calerie batanar-lo per parlar atau.

III.ER ESCOLAN.

Mès Kolia ja non l'entenie. A tot darrèr podie anar-se'n. En gésser en carrèr, guardèc ath sòn entorn, rufèc es espatles e, en tot díder: "Fòrça hered, bè!". Baishèc tot dret eth carrèr e dempús torcèc entara dreta per un carreron enquiara plaça de véner. En arribar ena darrèra casa abantes dera plaça, s'arturèc ath costat deth portau, treiguec dera pòcha un fiulet e fiulèc damb totes es sues fòrces coma en tot hèr un senhau convengut. Que non li calec demorar ne ua menuta, ara suspresa gessec ath córrer deth brescat un gojat de caròles ròies, d'uns onze ans, vestit tanben damb un abric celh, net e enquia elegant. Qu'ère Smurov, que s'estaue en cors preparatòri (Kolia Krasotkin ère dus corsi peth dessús), hilh d'un foncionari acomodat e que, per çò que semble, sa pairs non li permetien amassar-se damb Krasotkin, damb aquera fama de coquin temerari, atau qu'ère evident que Smurov auie gessut d'amagat. Aguest Smuroz, ère, per s'un cas ac a desbrembat eth liegeire, un des deth grop de gojats que dus mesi abantes l'auien lançat pèires peth dessús d'ua trencada a Iliusha, que sus eth parlèc dempús a Aliosha Karamazov.

- Qu'amii ua ora en tot demorar-vos, Krasotkin, didec Smuroz damb aire decidit, e es gojats comencèren a caminar entara plaça.
- Que m'an entretengut, responec Krasotkin. Es circonstàncies. Non van a repassar-te per èster damb jo?
- Ben, qu'ei pro, se quan m'an repassat a jo? Vie tanben Perezvon?
- Òc, tanben vie!
- E tanben l'amiatz entà aquiu?
- Òc, tanben l'amii.
- Ai!, pro que i estèsse Zhuchka.
- Aquerò qu'ei impossible. Zhuchka non existís. Zhuchka despareishec enes tenebres de çò desconeishut.
- Ai, e non poiríem...?, Smuroz se talhèc còp sec. Iliusha ditz que Zhuchka ère tanben pelut e que tanben ère gris coma eth hum, madeish que Perezvon, non li poiríem díder qu'aguest ei Zhuchka? Madeish s'ac cre.
- Mensprèda era mentida, escolan, çò de prumèr; encara que sigue entà ua bona òbra, çò de dusau. E, mès important, demori que non ages dit arren de qué i vau.
- Diu m'en liure, que jo sai se qué hèsqui. Mès ada eth non lo vas a padegar damb

Perezvon, alendèc Smurov. Sabes ua causa? Sa pair, eth capitan, eth deth fregador, mos a dit qu'aué li harà a vier un petit cadèth, un mastin autentic de morro nere; se pense qu'atau solatjarà a Iliusha, mès que jo non m'ac pensi.

- E se com s'està eth, Iliusha?
- Ai, mau, mau! Me semble que patís tisis. Qu'ei conscient mès alende atau-atau, que non alende guaire ben. Er aute dia demanèc hèr un passèg, li meteren es bòtes, comencèc a caminar e queiguec. "Ai!, didec. Que ja t'auie dit, papa, qu'aguestes bòtes mies son dolentes, qu'estan vielhes, abantes tanben me costaue caminar damb eres". Aquerò ei çò qu'eth se pense, que queiguec per tòrt des bòtes, mès que siguec per èster fèble. Que non passarà ua setmana. Lo tracte eth doctor Herzenstube. Un aute còp son rics, qu'an fòrça sòs.
- Pògavergonhes!
- Qui?
- Es mètges, tota aguesta canalharia medicau, en tot parlar en generau e, plan, en particular. Que refusi era medecina. Ei ua institucion inutila. Ça que la, vau a investigar tot aquerò. E, se qué ei aguest sentimentalisme que vos a invadit a toti? Qu'è entenut que vatz toti es dera classa a visitar-lo.
- Toti non, cada dia i anam uns dètz de nosati. Que non a cap importància.
- M'estone eth papèr d'Aleksei Karamazov en tot aquerò: deman o dempús deman jutjaràn ath sòn frair per aqueth crim, e eth encara a temps entad aguestes sensiblaries de mainatges.
- Aciu que non i a cap sensiblaria. Tu madeish que vies a hèr es patzes damb Iliusha.
- Hèr es patzes? Quina expression mès ridicula. Per cèrt, que non permeti qu'arrés analise eth mèn anament.
- Be s'alegrarà Iliusha quan te veigue! Que non s'imagine que vies. Per qué i as estat tant?, sorrisclèc Smurov damb ardor.
- Estimat mainatge, aquerò qu'ei un ahèr entà jo, non entà tu. Jo que i vau per iniciatiua pròpia, pr'amor qu'aguesta ei era mia volentat, e a toti vosati vos a arrossegat Aleksei Karamazov, que non ei çò de madeish. Ath delà, com ac sabes? Que pòt èster que non i vaja entà hèr es patzes. Quina expression mès pèga.
- Que non a estat Karamazov, en absolut a estat eth. Simplaments quauqui uns comencèrem a anar-i peth nòste compde, ara prumeria damb Karamazov, plan que òc. Mès que non i a auut arren d'açò, deguna d'aguestes pegaries. Prumèr siguec era un, dempús er aute. Sa pair se botaue plan content en veder-mos. Sabes?, que se capvirarà s'Iliusha se morís. Ve que se morirà. E per aquerò s'alègre de qué ajam hèt es patzes damb Iliusha. Iliusha qu'a demanat per tu, e non a dit arren mès. Solet pregunte e dempús care. E sa pair se tornarà hòl o se penjarà. Ja abantes non auie un anament guaire normau. Sabes?, qu'ei un òme nòble, çò d'alavetz que

siguec un error. Aqueth parricida qu'a era colpa de tot, per batanar-lo.

- Totun aquerò, Karamazov qu'ei un mistèri entà jo. Lo podia auer coneishut hè ja temps, mès en bèri casi que me shaute èster capinaut. Ath delà, m'è hèt cèrta opinion d'eth qu'encara me cau confirmar e esclarir.

Kolia carèc, plan seriós. Tanben Smurov. Aguest, plan que òc, veneraue a Kolia Krasotkin e non gausaue ne a pensar a comparar-se damb eth. En aguest moment qu'auie fòrça curiosèr, pr'amor que Kolia auie dit que i anaue "per iniciatiua pròpia", de sòrta que li calie auer un mistèri en hèt de qué de ressabuda se l'auesse acodit vier justaments aguest dia. Caminauen pera plaça de véner, a on aguest viatge i auie fòrça cars vengudi de dehòra e fòrça audèths entara venda. Dejós es tendolets hemnes dera ciutat venien cocons de pan, hius e çò d'aute. Ena nòsta ciutat, aguestes amassades deth dimenge les criden ingenuaments hèires, e i a un pilèr de hèires coma aguestes ath long der an. Perezvon que s'ac passaue pro ben, en tot córrer e hèr-se enlà tara dreta e tara quèrra entà flairar quinsevolh causa. Quan se trapaue damb d'auti gossets, les auloraue damb fòrça talents, en tot seguir totes es normes des gossets.

- Me shaute campar eth realisme, Smuroz, didec Kolia de suspresa. T'as fixat se com se saluden e se flairen es gossets? Qu'ei coma ua lei comuna dera sua natura.
- Òc, qu'ei graciós.
- Non ei graciós, en aquerò que t'enganhes. Ena natura non i a arren graciós, per mès que l'ac semble ar òme damb es sòns partits presi. S'es gossets podessen rasonar e criticar, solide traparien tantes causes gracioses entada eri, se non fòrça mès, enes relacions sociaus des persones, des sòns patrons...se non fòrça mès, ac torni a díder, pr'amor que sò convençut de qué nosati hèm plan mès pegaries. Aguesta qu'ei ua idia de Rakitin, ua idia admirabla. Jo que sò socialista, Smuroz.
- Qué ei aquerò de socialista?, preguntèc Smuroz.
- Aquerò ei que toti èm parièrs, era propietat ei de toti en comun, non i a maridatges, e cadun tie era religion e totes es leis que li semblen ben, e atau damb tot. Tu qu'encara ès petit entad açò, ei massa lèu entà tu. Que hè hered, per cèrt.
- Òc, mens dotze grads. Hè pas guaire eth mèn pair a campat eth termomètre.
- E, t'as encuedat, Smurov, de qué ena picada der iuèrn, damb quinze e autanplan damb dètz-e-ueit grads (dejós zèro), semble que non hè tant de hered coma per exemple ara, ara prumeria, quan què ua gibrada ara suspresa, sense avisar, e baisham enquias dotze grads coma ara, qu'encara i a pòga nhèu? Aquerò vò díder qu'era gent encara non s'i a acostumat. Entara gent que tot ei causa de costum, tot, quitament es relacions politiques e estataus. Eth costum qu'ei eth principau motor. Quin tipa tan graciós, plan.

Kolia senhalaue a un campanhard naut damb ua jarga longa de pèth de oelha, de ròstre bondadós, qu'ère ath costat deth sòn car en tot hèr cops de mans entà combàter eth hered, damb es mans emboishades en mofles. Era sua longa barba qu'ère tota caperada d'arrosada.

- Ath campanhard se l'a congelat era barba!, sorrisclèc Kolia damb insoléncia tant que passaue peth dauant.
- A fòrça se les a congelat, li responec tranquilla e sentenciosaments eth campanhard.
- Non l'ahisques, didec Smurov.
- Que non se passe arren, non s'emmaliciarà, ei bona persona. Adishatz, Matvei.
- Adishatz.
- De vertat se cride Matvei?
- Òc, non ac sabies?
- Non, ac è dit per edart.
- Guarda tu, se quines causes. Qu'ètz escolans, plan.
- Òc.
- E qué se passe? T'estòven ben?
- Pas guaire. A viatges.
- Hè mau?
- Plan que òc!
- Ai, quina vida aguesta!, alendèc eth campanhard de tot còr.
- Adishatz, Macvei.
- Adishatz, qu'ès un bon gojat, ja ac sabes.

  Es mainatges heren eth sòn camin.
- Qu'ei un bon òme, li didec Kolia a Smurov. Me shaute parlar damb eth pòble e tostemp m'alègre hèr-li justícia.
- Per qué l'as mentit damb çò de qué mos estòven?, preguntèc Smurov.
- Que lo calie padegar.
- E com?
- Guarda, Smuroz, que non m'agrade que me hèsquen tantes preguntes quan non se comprenen es causes ara prumèra. I a causes que non se pòden explicar. Aguest campanhard se pense qu'as escolans les estòven e que li cau èster atau: quina sòrta d'escolan ei un se non l'estòven? E, se jo li digui que non mos estòven, se demorarà trist. Mès, plan, tu que non ac comprenes. Mos cau saber parlar damb eth pòble.
- Mès non l'ahisques, se te platz, o tieram ua auta istòria coma era d'aquera auca.
- Qu'ei que te cau pòur?
- Non arrisques, Kolia, plan que me cau pòur, per Diu. Eth mèn pair s'embestiarà

fòrça. Que tengui totafèt enebit amassar-me damb tu.

- Non te'n hèsques, aguest còp non se passarà arren. Adishatz, Natasha, li cridèc a ua des vendeires des tendolets.
- Mès se qué didetz de Natasha? Que sò Maria, li responec cridant era vendeira, ua hemna arren vielha.
- Plan ben que sigues Maria, adishatz!
- Vè-te'n, dimoniet, que non posses un pam deth solèr.
- Que non è temps, non è temps ara entà ocupar-me de tu, ja m'ac condaràs eth pròplèu dimenge. (Kolia hec un gèst menspredós damb era man, tau que se siguesse era hemna que l'auie shordat e non ath revés).
- Com que ja t'ac condarè eth dimenge? Qu'as començat tu, non jo, malapèsta, se desgahonaue Maria, que t'aurien de fóter ua bona repassada, be n'ès de mauparlat.

Se comencèren a enténer risetes entre es vendeires des lòcs pròches ath de Maria. De ressabuda, e sense vier a compde, dera galaria a on i auie es lòcs municipaus gessec un òme fòrça anutjat; semblaue un botiguèr, mès que non ère un vendeire dera ciutat, senon un de dehòra; vestie un caftan blu damb hauda longa e casqueta de visièra, ère joen, damb cargolhs castanhs e escurs e cara alongada, palla, un shinhau gravada. Qu'ère cuelhut d'ua agitacion estupida e de còp comencèc a menaçar a Kolia damb eth punh.

- Que sabi se qui ès!, sorrisclèc anutjat. Sabi se qui ès!

Kolia li tachèc es vistons. Non se'n podie rebrembar s'auie auut ua peleja damb aguest òme. Que non èren pòques es peleges qu'auie auut en carrèr, ère impossible rebrembar-les totes.

- Ac sabes?, li demanèc ironic.
- Sabi se qui ès! Sabi se qui ès!, hège tu per tu coma un pèc eth comerçant.
- Mielhor entà tu. Ben, que non è temps, adishatz!
- Ja comences damb es tues coquinaries?, comencèc a cridar eth comerçant. Un aute còp damb es tues coquinaries? Que te coneishi! Un aute còp damb es tues coquinaries?
- Ara, frair, que non ei causa tua se jo hèsqui o non hèsqui coquinaries, didec Kolia en tot arturar-se e sense deishar-lo de uelh.
- Com que non ei causa mia?
- Non, non n'ei.
- E de qui, è? De qui? Tè, de qui ei?
- Frair, ara qu'ei causa de Trifon Nikitich, e non tua.
- Quin Trifon Nikitich? (eth joen se demorèc en tot guardar a Kolia damb ua

estupida mina de suspresa, mès encara alterat). Kolia, plan seriós lo mesurèc damb era guardada.

- As anat entara Ascension?, li preguntèc de pic, sevèr e decidit.
- A quina Ascension? Entà qué? Non, que non i sò anat. Eth joen començaue a desconcertar-se.
- Coneishes a Sabaneiev?, contunhèc Kolia, encara mès sevèr e decidit.
- Quin Sabaneiev? Non, que non lo coneishi.
- Vè-te'n a pèishe, alavetz!, talhèc de pic eth gojat e, virant entara dreta bruscaments, contunhèc ara prèssa eth sòn camin tau que se menspredèsse parlar damb quauquarrés tan rude que ne tansevolhe coneishie a Sabaneiev.
- Tè, demora! Se qui ei aguest Sabaneiev?, eth joen reagic e començaue a alterar-se de nauèth. De qui parle?, se dirigic as vendeires en tot campar-les damb mina estupida.

Es hemnes s'estarnèren d'arrir.

- Un gojat endrabat, didec ua.
- Mès, se qui ei aguest Sabaniev, qui ei?, repetie frenetic eth joen, en tot estornejar era man dreta.
- A, que deu èster eth Sabaniev que servic en çò des Kuzmichov, òc, que deu èster aguest, gessec ua des hemnes.

Eth joen la campèc damb expression sauvatja.

- Des Kuzmichov?, repetic ua auta hemna. Mès qu'aguest non ei Trifon. Aguest se cride Kuzma, non Trifon, e eth gojat qu'a dit Trifon Nikitich, atau que non ei eth.
- Guarda, non ei ne Trifon ne Sabaneiev, qu'ei Chizhov, senhalèc de pic ua tresau que seguie d'aurelha en silenci, mès atentiua, Aleksei Ivanovich se cride, Aleksei Ivanovich Chizhov.
- Qu'ei aguest, òc, Chizhov, confirmèc ua quatau.
- Mès, braves hemnes, entà qué m'ac a demanat? Entà qué?, exclamaue ja lèu damb desesperacion. "Coneishes a Sabaneiev?". Vè-te'n a saber se qui dimònis ei aguest Sabaneiev!
- Mès, que n'ès de pèc! Qu'ei que non te diden que non ei Sabaneiev, senon Chizhov, Aleksei Ivanovich Chizhov? Aguest ei!, li didec damb un crit imponent ua des vendeires.
- Quin Chizhov? Qui ei? Ditz-m'ac se te'n sabes.
- Un de naut, qu'ère tostemp rajant era moquira; qu'auec un lòc en mercat est an passat.
- Mès, braves hemnes, entà que caralh è besonh jo d'aguest Chizhov?

- E se com vòs que sàpia entà qué as besonh tu de Chizhov?
- Aciu qu'arrés sap entà qué, intervenguec ua auta hemna; tu saberàs entà qué n'as de besonh, ja que formes tant de rambalh. Ath delà, que t'ac a dit a tu, non a nosates; be n'ès de pèc! Mès de vertat que non lo coneishes?
- A qui?
- A Chizhov.
- Ath diable damb eth vòste Chizhov, e damb eth! Que li vau a balhar ua bona repassada, aquerò ei çò que vau a hèr. Que se n'a trufat de jo!
- Vas a balhar-li un batan a Chizhov? Que te lo balharà eth a tu! Que n'ès de pèc!
- Non, non, a Chizhov non; quina hemna mès dolenta e damnatjosa! Ad aguest gojat l'ac vau a balhar, tè. Hètz-lo-me a vier, hètz-lo-me a vier aciu, que s'a burlat de jo!

Es hemnes que s'estarnauen d'arrir. Mès Kolia ja ère luenh, en tot caminar ara pressa damb eth ròstre victoriós. Smurov anaue ath sòn costat, de quan en quan se viraue entà veir ath grop que cridaue ja luenh. Eth que tanben s'auie divertit fòrça, encara que cranhie que Kolia se podesse méter en un aute ramblah.

- Se per qué Sabaneiev, l'as demanat?, li didec a Kolia, en tot saber ja era responsa.
- Qué me sabi! Ara que cridaràn tota era tarde. Me shaute bassacar as pècs de totes es capes dera societat. Guarda, qu'aciu auem a un aute pòcvau, aguest campanhard. Tie compde, diden que non i a "arren mès pèc qu'un francés pèc", mès tanben era fesomia russa revèle fòrça causes. O ei qu'aguest campanhard non amie escrit ena cara qu'èi un pòcvau, è?
- Dèisha-lo tranquil, Kolia, passem de long.
- Ne peth mau de morir lo voi deishar, ara qu'è començat. Ep!, bon dia, campanhard!

Eth robust campanhard que passaue tot doç ath sòn costat e que, plan que òc, ja auie begut, de cara redona e simpla e barba peublanca, quilhèc eth cap e campèc ath gojat.

- Bon dia, s'ei que non ès de trufaria, li responec sense prèssa.
- E se sò de trufaria?, Kolia se metec a arrir.
- Donques s'ès de trufaria, ès de trufaria, que Diu t'ac age. Non se passe arren, que pòt èster. Tostemp ei possible èster de trufaria.
- Desencusa-me, frair, qu'èra de trufaria.
- Ben, Diu te perdonarà.
- E tu non me perdones?
- Que non te'n sabes se guaire te perdoni. E ara vè-te'n.

- Vaquí, que semble qu'ès un campanard intelligent.
- Mès intelligent que tu, responec eth campanhard de forma sobta, mès madeish de seriós.
- Non m'ac pensi, Kolia se demorèc un shinhau perplèx.
- Te digui era vertat.
- Qu'ei posible.
- Plan que òc, frair.
- Adishatz, brave òme.
- Adishatz.
- Que i a campanhards e campanhards, li comentèc Kolia a Smurov dempús d'un moment de silenci. Se com podia saber-me'n que me traparia damb un tant esdegat? Que tostemp sò prèst a admèter era intelligéncia en pòble.

Luenh, eth relòtge dera catedrau sonèc es onze e mieja. Es gojats s'esdeguèren e era rèsta deth camin, encara long, que les mancaue enquiara casa deth capitan assistent lo heren de prèssa e lèu sense parlar. A vint canes dera casa, Kolia s'arturèc e li manèc a Smurov que s'auancèsse e li didesse a Karamazov que gessesse.

- Que mos cau flairar-mos prealablaments, li didec.
- Mès, per qué vòs que gèsque?, Smurov comencèc a méter trebucs. Passa e ja i é, que s'alegraràn fòrça de veder-te. Se qué vò díder aquerò de coneisher-se aciu dehòra damb tant de hered?
- Jo que sabi pro ben entà qué è besoonh de qué sigue atau, damb eth hered, l'interrompec despotic Kolia (que l'encantaue hèr aquerò damb es "petits"), e Smurov correc a complir çò de manat.

IV.ZHUCHKA

Damb mina seriosa, Kolia s'emparèc ena barralha e se premanic a demorar era arribada d'Aliosha. Òc, que ja hège temps que lo volie conéisher. Auie entenut a parlar fòrça sus eth as gojats, mès enquia ara tostemp auie mostrat ua mina d'indiferéncia menspredanta cada còp que li parlauen d'Aliosha, e autanplan lo "criticaue" tant qu'escotaue çò que li condauen. Mès ath sòn laguens auie fòrça talents, fòrça talents de coneisher-lo: qu'auie quauquarren de simpatic e atrasent en toti es racondes qu'auie entenut sus Aliosha. Atau qu'aqueth ère un moment important; prumèr, li calie amuishar era sua mielhor cara, demostrar independéncia: "se non se pensarà qu'è tretze ans e me cuelherà per un mainatge mès. Mès se qué camparà eth en aguesti mainatges? Que l'ac demanarè quan mos ajam coneishut. Mès

quina ràbia èster tan baish d'estatura. Tuzikov ei mès joen que jo, e me trè miei cap. Totun aquerò, qu'è cara d'intelligent; non sò beròi, ja ac sabi, qu'è ua cara desagradiua, mès intelligenta. Que tanpòc me cau èster guaire expansiu, perque, se comenci damb es abraçades, se pensarà...Of!, quin hàstic se se pense...!"

Atau d'inquiet ère Kolia tant que sajaue damb totes es sues fòrces de hèr veir independéncia. Çò que mès lo tormentaue qu'ère era sua estatura, non tant era sua cara "desagradiua" coma era sua estatura. En çò de sòn, en un cornèr, qu'auie un senhau de creion ena paret hèt er an anterior, que damb eth auie mercat era sua nautada; d'alavetz ençà, cada dus mesi se tornaue a mesurar nerviós: guaire aurè creishut? Mès ai!, qu'auie creishut plan pòc, çò que li costaue a viatges ua vertadèra desesperacion. Per çò dera sua cara, en absolut ère "desagradiua", ath contrari, qu'ère fòrça agraciada, blanca, palla, damb pigues. Es sòns uelhs grisi, petiti mès viui, guardauen damb valentia e soent ludien esmoigudi. Qu'auie es pometes un shinhau amples, es pòts petiti, non guaire celhs mès plan ròis; eth nas petit e decididaments revertegat: "Totafèt camús! Totafèt camús!". Gasulhaue entada eth Kolia quan se guardaue en miralh, e tostemp se desesparaue d'eth damb anug. "De vertat è cara d'intelligent?", trantalhaue a viatges. Per çò d'aute, que non mos cau supausar qu'era preocupacion pera sua cara e era sua estatura shurlèsse tota era sua amna. Ath contrari, per mès escodents que siguessen aguesti moments dauant deth miralh, que se'n desbrembaue d'eri de seguit e entà fòrça temps, "totafèt dat as idies e ara vida reau", coma eth madeish definie es sues activitats.

Aliosha campèc de seguit e s'apressèc entà Kolia ara prèssa; ja a pògui passi aguest podec veir qu'era cara d'Aliosha ère de complèta alegria. "Serà possible que s'alègre tant de veder-me"?, pensèc encantat. Que senhalaram aciu, plan, qu'Aliosha auie cambiat fòrça dès eth moment que lo deishèrem: s'auie trèt er abit e ara amiaue ua levita plan ben hèta, un chapèu mofle redon e eth peu plan cuert. Tot aquerò que lo favorie fòrça e se lo vedie plan beròi. Era sua encatadora cara qu'ère tostemp alègra, mès qu'ère ua alegria serena e tranquilla. Entara suspresa de Kolia, Aliosha gessec a veder-lo tau que s'estaue ath laguens dera casa, sense abric; qu'ère evident qu'auie gessut ath mès córrer. L'estenec era man a Kolia.

- A tot darrèr qu'ètz aciu, guaire vos auem demorat toti.
- Qu'auia es mèns motius e ara vo'n saberatz. En quinsevolh cas, m'alègri de coneisher-vos. Hège temps que demoraua aguest moment, è entenut a parlar fòrça de vos, gasulhèc Kolia en tot estofar-se un shinhau.
- Que mos auríem coneishut, ça que la, jo tanben qu'è entenut a parlar de vos, mès entà vier aciu que vos auetz hèt a demorar.
- Didetz-me, se com li va?
- Iliusha qu'ei plan mau, se morirà sense remèdi.
- Qué me didetz! Que seratz cossent damb jo, Karamazov, qu'era medecina ei ua baishesa, sorrisclèc Kolia damb passion.

- Iliusha vos mente soent, plan soent, quitament en sòmnis, sabetz?, quan delire. Qu'està clar qu'abantes vos estimaue fòrça...abantes der incident...damb eth cotelon. Que i deu auer bèth aute motiu...Didetz-me, aguest gosset ei vòste?
- Òc, Perezvon.
- Non serà Zhuchka? (Aliosha guardèc damb pena a Kolia enes uelhs). Alavetz aguest a despareishut?
- Be me'n sabi qu'a toti les aurie shautat que siguesse Zhuchka, è entenut tota era istòria, senhor. (Kolia arric enigmaticaments). Guardatz, Karamazov, que vos vau a explicar tot eth cas; precisaments entad açò è vengut e vos è cridat, entà explicar-vos per auança era situacion abantes d'entrar, comencèc coratjosament. Veiratz, Karamazov, ena primauèra Iliusha comencèc eth cors preparatòri. Ben, ja vo'n sabetz se qué ei eth nòste preparatòri: mainatges, mainajades. De seguit comencèren a shordar a Iliusha. Jo que sò dus corsi peth dessús e, plan, tot aquerò ac veigui ena distància, deth dehòra. Veigui qu'ei un mainatge petit, aflaquit, mès que non se somet, autanplan se pelege damb eri, ei capinaut, es uelhs li luden. Que me shaute era gent atau. Mès eri que van a mès. Çò de pejor ei qu'alavetz solet amiaue un vestit lèg, es pantalons li quedauen cuerts e es bòtes demanuen a crits un apraiament. Tanben se metien damb eth per açò. L'umiliauen. Non, aquerò que ja non me shaute, intervenguí de seguit, les didí un parelh de causes plan ben dites. Jo que les tusti, e eri m'adoren, vo'n sabíetz, Karamazov?, se vantèc efusiuaments. En generau que me shauten es mainatges. En çò de mèn tostemp è dus porics pujadi ath mèn dessús, aué madeish m'an entretengut. D'aguesta sòrta, deishèren de picar a Iliusha e jo lo cuelhí jos era mia proteccion. Vedia qu'ère un gojat capinaut, de vertat vos ac digui, ère capinaut, mès que venguec de someter-se coma un esclau, aubedie era mès petita des mies ordes, me credie coma a un diu, sajaue d'imitar-me. Ena pòsa entre classa e classa venguie ath córrer a veder-me e hègem un passèg amassa. Tanben es dimenges. En nòste collègi se n'arrissen quan un des grani se hè amic d'un de petit. Mès aquerò qu'ei un partit pres. A jo m'agradaue e punt, non ei vertat? Jo l'ensenhaua, hèja que se desvolopèsse...Didetz-me, se per qué non podia procurar eth sòn desvolopament s'eth gojat me shautaue? Vos, per exemple, Karamazov, vos auetz hèt amic de toti aguesti mainatges, e aquerò vò díder que voletz influir ena generacion joena, contribusir ath sòn desvolopament, èster-ne util entada eri. E arreconeishi qu'aguesta tralha deth vòste caractèr, que me'n sabi d'aurelha, ei çò que mès m'a interessat. Plan, vam ath hèt: que me n'encuedaua qu'en gojat se l'anaue desvolopant ua cèrta sensiblaria, un cèrt sentimentalisme e, sabetz?, sò un enemic declarat de quinsevolh aviliment ja dès que neishí. E ath delà vedia es sues contradiccions: ère capinaut mès ère dat a jo coma un esclau; ère dat coma un esclau, mès, ara imprevista, es uelhs li començauen a lúder e se remie en redon a botar-se d'acòrd damb jo, non hège que discutir, s'enventie. A viatges l'exprimia quauques idies, e eth que non ei que siguesse en desacòrd damb eres, senon que simplaments jo lo vedia que se revoutaue personauments contra jo, pr'amor que

responia damb heredor as sues mòstres d'afècte. En resumit, qu'entà que madurèsse, coma mès coraue ère eth, mès hered me tornaua jo, qu'ac hèja de bon voler, èra convençut qu'ère çò de mielhor. Qu'auia era intencion de disciplinar eth sòn caractèr, emmotlar-lo, hargar un òme...e, plan...solide que vos cuelhetz era idia. De còp, verifiqui qu'un dia e un aute e un tresau s'està confús, aclapat, e que ja non ei pes mòstres d'afècte, senon per quauquarren desparièr, mès fòrt, superior. Me digui: quina tragèdia ei aguesta? L'aculi a preguntes enquia que me'n sabi dera istòria: qu'auie coneishut, sabi pas se com, ath vailet deth vòste defuntat pair (qu'encara ère viu alavetz), a Smerdiakov, e aguest l'auie ensenhat ua badinada estupida, en realitat ua badinada brutau, ignòbla; se tracte d'agarrar un tròç de pan, de mora, tachar-li ua esplinga e lançar-la a bèth can, a un d'aguesti tant ahaimadi que s'avalen çò que sigue sense mastegar, e veir se qué se passe. En resumit, que premaniren un d'aguesti bocins de pan e l'ac lancèren a Zhuchka, aguest gosset pelut qu'ara parlen, un gosset de bòrda que s'estaue en ua casa a on non li balhauen minjar e se passaue tot eth dia en tot lairar-li ath vent. Vos shauten aguesti idòls estupids, Karamazov? Jo que non posqui tier-les. Plan, donques que l'ac lancèren, eth gossec se l'avalèc e se botèc a idolar, e comencèc a hèr torns e córrer, enquia que despareishec; atau m'ac didec eth pròpi Iliusha. Sivans m'ac condaue, que non hège que plorar, m'abraçaue tremolant: "idolaue e corrie, idolaue e corrie", repetie un e un aute viatge; que me tustèc fòrça aquera imatge. Ben, que me n'encuedè qu'auie racacòr. E m'ac cuelhí seriosaments. Çò d'important ei que jo ja lo volia corregir per çò d'abantes, atau que arreconeishi qu'acodí ara astúcia e hi a veir ua indignacion que solide non sentia: "Qu'as cometut ua baishesa, ès un brigand, li didí. Plan que òc que non l'ac vau a condar ad arrés, mès de moment trinqui era mia relacion damb tu. Que me vau a pensar ben aguest ahèr e te'n saberàs per Smurov (aguest gojat que venguie damb jo e que tostemps m'a estat fidèu), se, a compdar d'ara, contunham en tot èster amics o trinqui damb tu entà tostemp per brigand". Se demorèc plan hissat. Cohèssi que ja alavetz auí era impression d'èster dilhèu massa sevèr, mès qué podia hèr, atau pensaua jo alavetz. Ath londeman l'amii a Smurov e li comuniqui que "ja non l'amassi": qu'ei çò que didem quan dus amics dèishen d'èster-ne. Eth secret ère que jo lo volia mantier exilhat solet uns pògui dies e dempús, en veder-lo empenaït, tornar a estener-li era man. Aguest qu'ère eth mèn fèrm prepaus. E qué vos pensatz que se passèc? Donques qu'en enténer a Smurov es uelhs li comencèren a lúder: "Ditz-li, se metec a cridar, dera mia part a Krasotkin qu'ara li vau a lançar bocins de pan damb esplingues a toti es gossets, a toti!, a toti!". "Ai, me pensè. Que s'a botat a caminar un esperit liure, me calerà padegar-lo", e comencè a amuishar-li eth mèn mensprètz, a virar-me d'esponera cada viatge que lo vedia o a hèr-li un arridolet ironic. E alavetz venguec er incident damb sa pair, vo'n brembatz?, çò deth fregador. Comprenetz qu'eth ja ère prèst a irritar-se d'ua manèra terribla. Es gojats, en tot veir que jo l'auia deishat de cornèr, se li lancèren ath dessús, lo shordauen: "Fregador, fregador!". E comencèren aqueres peleges entre eri, que me planhi, pr'amor que me pensi qu'alavetz li heren fòrça mau. Un viatge se lancèc contra toti en pati, ara

gessuda dera classa. Aguest còp jo qu'èra a dètz canes e me demoré guardant-lo. Juri que non me'n brembi d'auer-me'n arrit d'eth, ath contrari, que me hec pena, fòrça pena: ua segonda mès e auria gessut a defener-lo. Mès era sua guardada se crotzèc damb era mia, sabi pas se qué se pensarie, solet que cuelhec eth cotelon, se lancèc sus jo e me lo tachèc ena anca, just aciu, ena cama dreta. Jo que non me botgè, cohèssi qu'a viatges sò valent, Karamazov, me limitè a guardar-lo damb mensprètz coma se li didessa damb era guardada: "Non voleràs punchar-me un aute còp en agraïment dera mia amistat? Que sò ath tòn servici". Mès non me lo tornèc a tachar, non lo tenguec, s'espauric, lancèc eth cotelon, s'estarnèc de plorar sorrolhosaments e se calèc a córrer. Jo, plan que òc, non lo denonciè e manè a toti que sauvèssen silenci entà que non venguesse ena audida dera direccion, e solet l'ac didí ara mia mair quan era herida ja s'auie guarit; ath delà, que non ère arren, a penes ua engarrapada. Dempús entení qu'aqueth madeish dia auie estat en tot lançar pèires e que vos mosseguèc a vos, mès, comprenetz en quin estat se trapaue! Qué i vau a hèr, qu'è estat un pèc: quan s'emmalautic non venguí a perdonar-lo, voi díder, a hèr es patzes, e ara me hè dò. Mès ara qu'è un objectiu especiau. E vaquí tota era istòria...me pensi qu'è estat un pèc...

- Ò!, qu'ei ua pena (sorrisclèc Aliosha esmoigut) non auer-me'n sabut abantes dera vòsta amistat, pr'amor qu'alavetz jo madeish auria vengut hè temps a demanar-vos que venguéssetz damb jo. Credetz-me, en cors dera sua malautia, quan auie fèbre, deliraue damb vos. Jo non sabia se guaire vos aprècie. E, de vertat, de vertat, non auetz trapat a Zhuchka? Eth pair e toti es gojats que l'an cercat per tota era ciutat. Ac credatz o non, malaut, hèt un mar de lèrmes, tres viatge l'a dit a sa pair ena mia preséncia: "Qu'ei per aquerò que sò malaut, papa, per auer aucit a Zhuchka, Diu m'a castigat". Que non i a manèra de trèir-li aguesta idia deth cap! E, s'auessa trapat ath gosset e podessa demostrar que Zhuchka non ei mòrt, senon viu, me pensi que revierie d'alegria. Qu'auíem botat es nòstes esperances en vos.
- Didetz-me, e damb quin fondament demoràuetz que jo trapèssa a Zhuchka? Ei a díder, se per qué jo precisaments?, preguntèc Kolia damb extraordinari curiosèr. Per qué compdàuetz precisaments damb jo e non damb un aute?
- Se didie que vos lo cercàuetz e lo haríetz a vier tan lèu lo trapèssetz. Smurov didec quauquarren semblable. Çò d'important ei que mos esdeguèrem a hèr-li a veir que Zhuchka ère viu, que quauquarrés l'auie vist. Es gojats li heren a vier ua lèbe viua, mès, sonque veder-la, arric un shinhau e demanèc que la deishèssen anar en camp. E atau ac hérem. Sa pair ven de tornar e l'a hèt a vier un cadèth de mastin, tanben l'a artenhut per aquiu, se pensaue qu'atau lo solatjarie, mès que semble qu'a estat pejor...
- Didetz-me ua causa, Karamazov: se com ei sa pair? Lo coneishi, mès com lo definiríetz vos? Ei un bofon, un palhassa?
- A, non, que i a gent prigondaments sensibla, encara que s'estongue coma ablasigada. Es sues bofonades son coma ua sòrta d'ironia maligna contra aqueri

que, per ua timiditat umilianta que vie de luenh, non gòse a dider-les era vertat ena cara. Credetz-me Krasotkin, qu'aguesta sòrta de bofonades a viatges son extrèmaments tragiques. Ara tot çò que tie, tot çò que i a en mon s'està centrat en Iliusha e, s'Iliusha morís, se capvirarà o se treirà era vida. Cada còp que lo guardi ne sò mès convençut.

- Ac compreni, Karamazov; veigui que vos coneishetz as persones, higec Kolia damb sentiment.
- En veder-vos damb un gosset me pensè que podie èster Zhuchka.
- Demoratz, Karamazov, dilhèu encara lo poiram trapar, mès aguest qu'ei Perezvon. Ara lo harè entrar ena cramba, dilhèu Iliusha s'encoratge mès que damb eth gosset mastin. Demoratz, Karamazov, ara desnisharatz quauquarren. Ai, Diu mèn, com se m'acodís de retier-vos aciu!, de pic cridèc Kolia ara valenta. Que vos entretengui damb aguest hered e solet amiatz ua levita. Ac vedetz? Que sò un egoïsta! Ai, toti èm egoïstes, Karamazov!
- Non vo'n hescatz, que hè hered, ei vertat, mès que non sòli constipar-me. Anem, ja, ça que la. Per cèrt, com vos cridatz? Kolia e qué mès?
- Nikolai, Nikolai Ivanov Krasotkin; o, coma se ditz en lengüatge oficiau, Krasotkin hilh. Kolia arric de quauquarren, mès dempús higec: plan que òc, è en òdi eth nòm de Nikolai.
- E aquerò se per qué?
- Qu'ei triviau, burocratic...
- Auetz tretze ans?, preguntèc Aliosha.
- En realitat catorze, en dues setmanes ne complirè catorze, plan lèu. Vos cohessarè per auança ua debilitat, Karamazov, vo'la cohèssi solet a vos entà que mos anem coneishent, entà que dès era prumeria pogatz veir tota era mia natura: qu'è en òdi que me demanen era edat, ei mès qu'òdi...e a tot darrèr...que cor per aquiu delà ua calomnia sus jo: diden qu'era setmana passada hi as bandits damb es deth preparatòri. Que i joguè, ei vertat, mès pensar que jo jogaue entà jo, entara mia diversion, qu'ei ua calomnia. Qu'è fondaments entà pensar qu'a arribat enes vòstes aurelhes, mès jo non jogaua entà jo, senon entàs petits, pr'amor que sense jo non les venguie arren entath cap. Mès dempùs tostemp s'escampilhen aguestes pegaries. Aguesta qu'ei era ciutat des chismes, vos ac asseguri.
- E, encara qu'auéssetz jogat, entà divertir-vos vos, qué se passe?
- Entà divertir-me? Qu'ei que vos hètz as shivalons?
- Vedetz-ac d'aguesta sòrta, arric Aliosha, es adults vien, per exemple, en teatre, e en teatre se representen aventures de personatges de tot tipe, a viatges tanben damb bandits e guèrres, dilhèu aquerò non ei çò de madeish, solet que, plan, ara sua manèra? Qu'es joeni hèsquen ara guèrra en pati, o as bandits, qu'ei tanben un art incipient, un besonh incipient d'art ena amna joena e, a viatges, aguesti jòcs

son mielhor concebudi qu'es representacions teatraus, damb era diferéncia de qué en teatre se vie a veir as actors e qu'aciu son es pròpis joeni es actors. Mès aquerò ei normau.

- Atau ac credetz? N'ètz convençut? (Kolia lo guardaue fixaments). Sabetz?, qu'auetz exprimit ua idia plan curiosa, dempús vierè en çò de mèn e me harè eth cervèth brigalhs en tot pensar-i. Arreconeishi qu'auia botat fòrça esperances d'apréner quauquarren de vos. Qu'è vengut a apréner de vos, Karamazov, concludic Kolia damb votz sentuda e efusiua.
- E jo de vos, arric Aliosha en tot sarrar-li era man. Kolia ère extraordinariaments content damb Aliosha. L'auie estonat que lo tractèsse damb totes es conseqüéncies coma a un egal e que li parlèsse tau que parlarie damb "ua persona adulta".
- Ara que les vau a hèr un aute numeret, Karamazov, ua auta representacion teatrau, arric nerviós, entad açò que sò vengut.
- Vam a passar prumèr aquiu ara quèrra, a on viuen es casalères; toti es vòsti companhs qu'an deishat aquiu er abric, pr'amor qu'ena cramba non i a guaire lòc e hè calor.
- Ò, solet serà un moment, que non me cau trèir er abric. Perezvon se demorarà aciu en vestibul, en tot hèr-se eth mòrt: "*Ici*, Perezvon, en solèr e quiet!". Ac vedetz? Que ja ei mòrt. Prumèr entrarè, camparè era situacion e dempús, quan sigue de besonh, harè un fiulet: !*Ici*, Perezvon!", e ja veiratz se com vie ath córrer, tot alugat. Solet mos cau que Smurov non se'n desbrembe de daurir era pòrta en aguest moment. Ac premanirè tot e ja veiratz quina tricha...

V. ATH RAS DETH LHET D'ILIUSHA

Ena cramba que ja coneishem, a on s'estaue era familha deth capitan assistent ena resèrva Sneguiriov, que tanben coneishem, en aguest moment auie un ambient estofant e pòc espaci per tòrt deth nombrós public amassat. Diuèrsi gojats se trapauen damb Iliusha en aguesta escadença e encara que toti eri èren prèsti a remir, coma Smurov, qu'ère Aliosha que les auie reconciliat e arremassat damb Iliusha, aguesta qu'ère era realitat. Tota era sua adretia qu'auie estat en aguest cas en hèr-les a vier un ath darrèr der aute a veir a Iliusha sense aviliments, senon coma sens voler, per edart. Aquerò que padeguèc enòrmaments eth patiment d'Iliusha. En veir era amistat, lèu era trendesa, e era simpatia de toti aguesti gojats, abantes es sòns enemics, se sentec esmoigut. Totun, li mancaue Krasotkin e aguesta abséncia qu'ère ua carga terribla entath sòn còr. S'enes sòns rebrembes mès amargants n'auie bèth un d'especiauments amargant, qu'ère precisaments tot er episòdi damb Krasotkin, eth sòn ancian e solet amic e defensor que sus eth s'auie lançat damb eth sòn cotelet. Atau ac credie tanben er intelligent Smurov, qu'auie estat eth prumèr a hèr es patzes damb Iliusha. Mès Krasotkin, quan Smurov li comuniquèc, coma de passa, qu'Aliosha lo volie vèir "per

un cèrt ahèr", l'interrompec de seguit e li copèc eth pas, en tot encomanar ath sòn amic que li comuniquèsse ara prèssa a "Karamazov" qu'eth se'n sabie de com li calie actuar, que non demanaue conselhs ad arrés e que, se venguie a veir ath malaut, eth que ja saberie se quan li calie vier, pr'amor qu'auie es sòns "pròpis calculs". Aquerò s'auie passat dues setmanes abantes d'aguest dimenge. Per aquerò Aliosha non l'anèc a veir, tau qu'ère era sua intencion. Ça que la, encara que se demorèc un shinhau, manèc a Smurov a veir a Krasotkin un dusau viatge e un tresau. Mès ambdús còps Krasotkin li responec damb ua negatiua madeish d'impacienta e brusca, en tot transméter a Aliosha que, se l'anaue a cercar, alavetz non vierie jamès a veir a Iliusha e que non lo shordèssen mès. Ne tansevolhe Smurov se'n sabec enquiath darrèr dia que Kolia auie decidit vier a veir a Iliusha aguest maitin, e solet era vesilha, en dider-se adiu pera tarde, de pic li didec bruscaments que lo demorèsse en casa eth dia a vier entà anar amassa a veir a Sneguiriov, mès que non gausèsse informar ad arrés dera sua intencion, pr'amor que volie campar ara imprevista. Smurov l'aubedic. Per çò dera sua esperança de hèr a vier ath gosset despareishut, Zhuchka, qu'ère emparada en ues paraules qu'auie deishat quèir un viatge: "Se non son capables de trapar un gosset, e aguest gosset ei viu, qu'ei que son toti uns saumets". Mès quan Smurov, bèth temps dempús, l'insinuèc timidaments çò que sospechaue sus eth gosset, Krasotkin s'embestièc terriblaments: "Quina sòrta de saumet te penses que sò jo entà cercar gossets des auti per tota era ciutat en tot tier ja a Perezvon? Com se pòt soniar qu'un gosset que s'a avalat ua esplinga contunhe viu? Que non son que aviliments"!

Mentretant hège lèu dues setmanes qu'Iliusha non se botjaue deth sòn lhet en cornèr des icònes. Non venguie a classa dès er incident damb Aliosha, quan li mosseguèc eth dit. Plan mès, se botèc mau aguest madeish dia, a maugrat que pendent un mes podec caminar mielhor o pejor pera cramba e eth vestibul, es pògui moments que se lheuaue deth lhet. A tot darrèr se demorèc sense fòrces e ja non se podie moir sense era ajuda de sa pair. Aguest tremolaue per eth, auie deishat de béuer completaments, lèu auie perdut eth sen per temor qu'eth sòn hilh podesse morir e soent, sustot dempús d'amiar-lo deth braç pera cramba e de botar-lo en lhet de nau, gessie ath córrer entath vestibul e en un cornèr escur, damb eth front emparat ena paret, s'estarnaue de plorar damb uns plors copats, que lo bassacauen deth tot, en tot estofar eth bronit, entà qu'Iliusha non l'entenesse.

En tornar ena cramba, generauments començaue a distrèir e a padegar ath sòn estimat mainatge, li condaue condes, anecdòtes gracioses o parodiaue a diuèrses persones gracioses qu'auie coneishut, autanplan imitaue a animaus, damb es sòns divertidi idòls e crits. Mès a Iliusha non li shautaue bric que sa pair hesse potèles e se presentèsse coma un bofon. Eth gojat hège veir que li shautaue, mès ère conscient, damb dolor en còr, de qué sa pair ère umiliat sociauments e tostemp, de forma obsesiua, li venguie entath cap eth "fregador" e aqueth "fatidic dia". A Ninochka, era fraia espeada, carada e moisha d'Iliusha, tanpòc li shautaue que sa pair hesse potèles (per çò de Varvara Nikolaievna, hège temps qu'auie entornat entà Sant Petersburg entà contunhar es sòns estudis); totun, era mair capvirada s'ac passaue plan ben e

arrie damb plaser quan eth sòn marit hège bèra imitacion e realizaue gèsti ridiculs. Qu'ère era soleta causa que la padegaue, era rèsta deth temps repotegaue e se planhie de contunh de qué toti l'auien desbrembat, de qué arrés la respectaue, de qué l'ofensauen, eca, eca...Mès es darrèrs dies semblaue auer patit un cambi. Soent guardaue entath cornèr d'Iliusha e se demoraue cogitosa. S'auie tornat mès carada, mès tranquilla e, se se metie a plorar, ac hège en silenci entà que non l'entenessen. Eth capitan assistent, damb amarganta perplexitat, se n'encuedèc deth cambi. Ara prumeria es visites des gojats non li shautauen e solet artenhien emmaliciar-la, mès dempús es sòns crits e racondes alègres comencèren a entretier-la e fin finau l'agradèren autant que, s'auessen deishat de vier, les aurie trapat mens. Quan condauen quauquarren o se metien a jogar, era qu'arrie e picaue de mans. A bèri uns les demanaue que s'apressèssen entà hèr-les un punet. Apreciaue especiauments a Smurov. Per çò deth capitan assistent, dès era prumeria era preséncia ena casa d'aqueri mainatges que venguien a divertir a Iliusha aumplic era sua amna d'alegria e entosiasme e autanplan li bohèc era esperança de qué Iliusha deisharie d'estar trist e atau, qué me sabi, se guaririe abantes. A maugrat dera sua pòur per Iliusha, en cap moment, enquiath finau, sauvèc eth mendre dobte de qué eth sòn hilh se guaririe de ressabuda. Recebie as petiti òstes damb veneracion, s'ocupaue d'eri e les mestraue; qu'ère prèst a amiar-les a shivalon, e de hèt, les comencèc a amiar, mès a Iliusha aguesti jòcs non li shautauen e les deishèren. Comencèc a crompar-les boniqueries, *prianiki*[1], fruts secs, les premanie tè, les hège entrelescades. Que mos cau díder que pendent tot aguest temps es sòs non les manquèren. Eth capitan assistent auie acabat en tot acceptar aqueri dus cents robles de Katerina Ivanovna, sivans auie predit Aliosha. E dempús Katerina Ivanovna, en conéisher peth menut era sua situacion e era malautia d'Iliusha, visitèc personauments era casa, coneishec a tota era familha e artenhec autanplan embelinar ara capvirada capitana. D'alavetz ençà era sua generositat non auie cessat, e eth capitan assistent, aclapat per orror de pensar qu'eth sòn hilh podie morir-se, s'en desbrembèc deth sòn vielh aunor e acceptè, sometut, es dons. Tot aguest temps eth doctor Herzenstube, a demana de Katerina Ivanovna, venguie a tier-li ua visita ath malaut regular e puntuauments cada dus dies, mès es sues visites a penes servien d'ajuda e solet hège qu'assadorar de medecines ath gojat. Totun, aguest dia, ei a díder, eth dimenge peth maitin, en çò deth capitan assistent se demoraue a un aute mètge, vengut de Moscòu, a on se lo consideraue ua eminéncia. Que l'auie escrit e convidat personauments Katerina Ivanovna a cambi de fòrça sòs, non entà tractar a Iliushechka, senon damb un aute objectiu que ne parlaram mès endauant, en moment avient; mès, donques qu'ère vengut, li demanèc que visitèsse tanben a Iliushechka, que sus aquerò l'auie informat prealablaments ath capitan assistent. Ça que la, dera arribada de Kolia Krasotkin non n'auie era mendre presentida, encara que ja hège temps que desiraue que venguesse aqueth gojat que per eth tant patie Iliushechka. En moment que Krasotkin dauric era pòrta e entrèc ena cramba, toti, eth capitan assistent e es gojats, s'arremassauen ath torn deth lhet deth malaut e campauen ath petit cadèth de mastin nauèth vengut, neishut era madeisha

1 Doci tradicionaus russi.

vesilha, mès encomanat peth capitan assistent dès hège ua setmana entà distrèir e padegar a Iliushechka, aclapat per Zhuchka, despareishut e, plan que òc, mòrt. Mès, encara qu'Iliusha, que se n'auie sabut tres dies abantes de qué li harien coma present un gosset e non un quinsevolh, senon un mastin (quauquarren plan important, plan), mostraue per delicadesa e prudéncia era sua alegria peth present, toti, madeish eth pair qu'es gojats, vedien claraments qu'eth gosset nau dilhèu solet auie servit entà remòir damb mès fòrça en sòn còr er arrebrembe deth malerós Zhuchka, qu'auie martirizat. Eth cadèth se voludaue en solèr ajaçat ath sòn costat tant qu'eth, damb un arridolet dolorós, l'amorassaue damb era sua man aflaquida, esblancossida, seca; autanplan se vedie qu'eth gosset li shautaue, mès...Zhuchka contunhaue despareishut, aqueth que non ère Zhuchka; ça que la, se podesse arténher a Zhuchka e ath petit cadèth amassa, era sua felicitat que serie plia!

- Krasotkin!, sorrisclèc còp sec un des gojats, eth prumèr que vedec entrar a Kolia. Que i auec ua agitacion visibla, es gojats se heren enlà e se placèren en ambdús costats deth lhet, en tot deishar a Iliushechka ara vista.

Eth capitan assistent se lheuèc ath córrer entà recéber a Kolia.

- Se vos platz, se vos platz...estimat òste!, gasulhaue. Iliushechka, eth senhor Krasotkin qu'a vengut a veder-te...

Mès Krasotkin, en balhar-li era man ath mès córrer, mostrèc de seguit eth sòn extraordinari coneishement des normes d'etiqueta. Se dirigic prumèr ara esposa deth capitan assistent, qu'ère en sòn fautulh (e que precisaments en aguest moment ère terriblaments descontenta e repoteguaue pr'amor qu'es gojats li caperauen eth lhet d'Iliusha e non li deishauen veir eth gosset nau), e junhèc es talons dauant d'era damb extrèma cortesia, ara seguida se virèc entà Ninochka e, tau qu'a ua dauna, li hec madeisha salutacion. Aguest anament cortés costèc ena dauna malauta ua impression singularaments agradiua.

- Aguest òc qu'ei un joen educat, didec en un crit, en tot daurir es sòns braci, non coma es auti convidadi: que vien era un sus er aute.
- Se com qu'era un sus er aute, mama, com ei aquerò?, gasulhèc eth capitan assistent damb doçor, encara que maufidant-se un shinhau dera "mama".
- Donques qu'entren atau. Aquiu en vestibul se boten es uns ath dessús des auti e entren atau a veir a ua familha respectabla, a shivau. Quina sòrta de visites son aguestes?
- Mès qui, mama, qui a entrat atau?
- Donques aguest gojat aué qu'a entrat ath dessús d'aguest aute; aqueth ath dessús d'aqueth d'enlà...

Mès Kolia que ja ère ath costat deth lhet d'Iliusha. Eth malaut que s'auie esblancossit visiblaments. S'auie incorporat e calaue es vistons fixa e intensaments en Kolia. Aguest, que ja amiaue un parelh de mesi sense veir ath sòn petit amic, de ressabuda s'auie demorat quiet dauant d'eth plan impressionat: jamès s'auie podut

imaginar que camparie era sua careta tant aflaquida e auriòla, es sòns uelhs usclant febrius e coma terriblaments agranidi, es sues mans tan primetes. Damb dolorós estonament percebie era respiracion prigonda e accelerada d'Iliusha, es sòns pòts secs. Hec un pas entada eth, l'estenec era man e, lèu totafèt estamordit, didec:

- Ben, vielh...com te va?

Mès era votz se li copèc, que li manquèc resolucion, era cara se li tirèc de pic e era comissura des pòts li comencèc a tremolar. Iliusha li hec un arridolet penós, encara sense fòrces entà parlar. Còp sec Kolia lheuèc era man e, sens saber se per qué, la passèc peth peu d'Iliusha.

- Que non se passe arren, gasulhèc en votz baisha, dilhèu entà encoratjar-lo, encara que de vertat non sabie se per qué ac auie dit. Tornèren a sauvar silenci. Se qué ei aquerò? As un cadèth nau?, preguntèc Kolia damb votz complètaments indiferenta.
- Òc, òoc! Iliusha responec damb un fiulet long, en tot estofar-se.
- Qu'a eth morro nere, atau, donc, qu'ei des herotges, lèu (indiquèc Kolia damb gravetat e fermetat, coma se solet l'importèsse eth cadèth e eth sòn morre nere. Mès çò de mès important ère que sajaue a tot pèrder de tier es sòns sentiments entà non plorar "coma un mainatge petit", encara que non ac artenhie), quan creishe, que lo calerà encadiar, aquerò que ja ac sai.
- Que serà enòrme!, exclamèc un des gojats deth grop.
- Ja sabem qu'es mastins son enòrmes, d'aguesta portadura, coma un vedèth, se lheuèren de pic diuèrses votzes.
- Coma un vedèth, coma un autentic vedèth (intervenguec eth capitan assistent). Que n'è cercat de bon voler un atau, un des mès herotges, sa pairs tanben son enòrmes e plan herotges, que quilhen tot aquerò deth solèr...Seiguetz-vos, senhor, aciu madeish sus eth lhet, ath cant d'Iliusha, o aciu en banc. Se vos platz, estimat òste, tant de temps demorat...Auetz vengut damb Aleksei Fiódorovich, senhor?

Krasotkin se seiguec en lhet as pès d'Iliusha. Encara qu'ei possible que s'auesse premanit peth camin entà començar damb assopliment era convèrsa, ara qu'auie perdut complètaments eth hiu.

- Non... damb Perezvon...Ara qu'è un gosset, Perezvon. Un nòm eslau. Qu'ei aquiu en tot demorar...Quan li fiula, vierà ath mès córrer. Jo tanben è un gosset (de pic se dirigic a Iliusha), te'n brembes, vielh, de Zhuchka?(que l'esbaucèc damb aguesta pregunta).

A Iliusha se li descarèc eth ròstre. Guardaue damb patiment a Kolia. Aliosha, pauhicat ena pòrta, rufèc es celhes e li hec damb eth cap un gèst dissimulat a Kolia entà que non mentèsse a Zhuchka, mès eth gojat non se n'encuedèc o non volec encuedar-se'n.

- E a on ei... Zhuchka?, preguntèc Iliusha damb votz copada.

- Ben, frair, eth tòn Zhuchka...of! Eth tòn Ahuchka qu'a despareishut!

Iliusha non didec arren, mès un aute còp campèc fixaments a Kolia. Aliosha en tot veir era guardada d'aguest, li tornèc a hèr senhaus energics damb eth cap, mès Kolia virèc de nauèth es uelhs, en tot hèr veir que non auie notat arren.

- Que gessec ath córrer e despareishec. E com non, dempús un mòs atau?, deishèc anar sense pietat Kolia, mès tanben ada eth semblaue que li mancaue er aire. Mès qu'è a Perezvon...Un nòm eslau... Te l'è hèt a vier...
- Que non cau!, didec Iliushechka.
- Òc, òc, que te cau veder-lo sense manca...Te divertiràs. Que l'è hèt a vier de bon voler...Ei tan pelut coma er aute...Me permetetz, senhora, que crida ath mèn gosset? (se dirigic de pic entara senhora Sneguiriova, damb un baticòr incontenible).
- Non, que non cau!, sorrisclèc Iliusha damb ua votz esquiçada de pena.

Es sòns uelhs ludien damb repotec.

- Dilhèu, senhor, (eth capitan assistent se lheuèc bruscaments dera mala ajustada ena paret qu'en era venguie de seir-se), dilhèu, vos... en ua auta ocasion...gasulhaue, mès Kolia, sense qu'arrés l'ac podesse empedir, tornèc ara sua e, lèu-lèu, li cridèc de ressabuda a Smurov: "Smurov, daurís era pòrta!"; tan lèu aguest la dauric, Kolia bohèc eth sòn fiulet. Perezvon entrèc ena cramba precipitadaments.
- Sauta, Perezvon!, a dues pautes! A dues pautes!, comencèc a cridar Kolia, en tot meter-se de pès en un bot; eth gosset, quilhat sus es sues pautes deth darrèr, s'estirèc just dauant deth lhet d'Iliusha. E se passèc quauquarren qu'arrés se demoraue pas: Iliusha s'estrementic e de ressabuda se botgèc damb fòrça entà dauant, s'inclinèc entà Perezvon e se demorèc guardant-lo coma de pèira.
- Qu'ei...Zhuchka!, cridèc de suspresa damb era votz trincada de patiment e de felicitat.
- E qui te pensaues qu'ère?, cridec damb totes es sues fòrces, damb votz sonora, erós, Krasotkin; dempús, en tot inclinar-se entath gosset, lo cuelhèc en braça e se l'apressèc a Iliusha. Guarda, vielh, lo ves? Un uelh guèrch e era aurelha quèrra damb un talh, exactaments es mèrques que me dideres. Que lo trapè per aguestes mèrques! Lo trapè just alavetz, ath cap de pòc. Non ère d'arrés, que non ère d'arrés!, explicaue en tot virar-se ara prèssa entath capitan assistent, era sua esposa, Aliosha e dempús un aute còp entà Iliusha. Qu'ère en pati deth darrèr des Fedotov, e aquiu s'i auie calat, mès que non li balhauen minjar; ei un gosset fugitiu, s'auie escapat d'un bordalat...E l'è trapat...Ac ves, vielh? Aquerò vò díder qu'aqueth viatge non s'avalèc eth tòn pan. Se se l'auesse avalat, plan que s'aurie mòrt, plan que òc! De sòrta qu'auec eth temps entà escopi-lo, pr'amor qu'ei viu. E tu non te n'encuederes de qué l'auie escopit. L'escopic, mès totun aquerò se punchèc era lengua e per aquerò idolaue. Corrie e idolaue e tu te pensères que se

l'auie avalat. Que li calec idolar fòrça pr'amor qu'es gossets tien era pèth dera boca plan delicada...mès delicada qu'es persones, plan mès!, sorrisclèc frenetic Kolia, damb era cara alugada e radiant d'entosiasme.

Iliusha non podie ne parlar. Guardaue a Kolia damb es sòns uelhs grani e extrèmaments desorbitadi, damb era boca badada e era sang dera cara perduda. E, se Krasotkin, que non sospechaue arren, se n'auesse sabut de quina forma tant atròç e mortau podie influir aguest moment ena salut deth malaut, ne peth mau de morir aurie gausat a hèr era tricha qu'auie hèt. Mès, de tota era cramba, dilhèu solet Aliosha ac comprenie. Per çò que tanh ath capitan assistent, qu'ère coma se s'auesse transformat en un mainatge petit.

- Zhuchka! Alavetz, ei Zhuchka?, cridaue erós. Iliushechka, ei Zhuchka!, eth tòn Zhuchka! Mama, ei Zhuchka!. Qu'ère a mand de meter-se a plorar.
- E jo que non me n'auia encuedat!, sorrisclèc Smurov damb pena. Qué n'ei Krasotkin! Didec que traparie a Zhuchka, e l'a trapat!
- L'a trapat!, repetic quaquarrés alègraments.
- Òsca per Krasotkin!, s'entenec ua tresau votz.
- Òsca per Krasotkin!, comencèren a cridar e a picar de mans toti es gojats.
- Un moment, un moment! (Krasotkin sajaue de cridar mès fòrt qu'es auti). Que vos vau a condar se com se passèc, era gràcia ei en se com se passèc e non en ua auta causa! Eth cas ei que lo trapè, me lo hi a vier entà casa e l'amaguè, lo tenguí en casa barrat damb clau e non l'ac mostrè ad arrés enquiath darrèr moment. Smurov siguec eth solet que se'n sabec hè dues setmanes, mès que lo convencí de qué ère Perezvon e non se n'encuedèc; mentretant l'è ensenhat a Zhuchka totes es leçons: ara veiratz, ara veiratz se guaires causes sap hèr! Entad açò les ac è ensenhat, entà her-lo-te a vier adondat e polit, vielh. Ja veiràs, vielh, se com ei Zhuchka ara! Non auratz un bocinet de carn? Que vos va a hèr un numeret que vos estarnaratz d'arrir. Un bocinet de carn, de vertat que non l'auetz?

Eth capitan assistent trauessèc ath córrer eth vestibul e anèc enquias crambes des casalères, a on premanien tanben eth minjar dera sua familha. Mentretant Kolia, damb ues prèsses desesperades entà non pèrder un temps valuós, li cridèc a Perezvon: "Mòrt!". E er animau se virèc, s'ajacèc e se demorèc immobil damb es quate pautes en cèu. Es gojats arrien, Iliusha lo guardaue damb eth madeish arridolet dolorós d'abantes, mès a qui mès li shautèc era mòrt de Perezvon siguec ara "mama". S'estarnèc d'arrir en veir ath gosset e comencèc a hèr petar es dits entà cridar-lo.

- Perezvon, Perezvon!
- Que non se lheuarà ne peth mau de morir, cridaue Kolia trionfant, capinaut justaments, encara que lo criden toti; totun, se lo cridi jo, que se lheuarà en un virament de uelhs. *Ici*, Perezvon!

Eth gosset se lheuèc e comencèc a hèr bots, ganholant d'alegria. Eth capitan

assistent entrèc ara prèssa damb un tròç de carn coeta.

- Non serà cauda? (Kolia s'informèc, esdegat e diligent, tant qu'agarraue eth tròç) Non, que non i é, qu'ei qu'as gossets non les shaute eth minjar caud. Guardatz toti, Iliushechka, guarda, mès guarda, vielh, se per qué non guardes? L'ac hèsqui a vier e non lo guarde!

Eth nau numèro consistie qu'eth gosset se demorèsse de pè, quiet e damb eth muset entà naut, en tot tier eth deliciós tròç de carn just ena punta deth muset. Eth malerós animau li calie tier eth trocet sus eth muset tant que volesse eth patron, sense botjar-se, sense voludar-se, encara que siguesse mieja ora. Mès a Perezvon solec lo tengueren atau un moment.

- Agarra-lo!, cridèc Kolia, e, en un virament de uelhs eth tròç volèc deth muset enquiara boca de Perezvon. E òc ma hè, eth public exprimic eth sòn estonament afogat.
- E serà possible, serà possible que non age vengut en tot aguest temps solet per tòrt d'adondar ath gosset!, sorrisclèc Aliosha, damb un repotec involontari.
- Plan per aquerò, cridèc Kolia damb era màger ingenuitat. Que l'ac volia mostrar damb tot eth sòn esplendor.
- Perezvon, Perezvon!, Iliusha comencèc a hèr petar es dits entà atirar ath gosset.
- Entà qué? Que bote eth solet sus eth tòn lhet. *Ici*, Perezvon. Kolia floquèc un còp de man ena cama e Perezvon volèc coma ua flècha entà Iliusha. Aguest l'abracèc eth cap damb es dues mans e ara seguida Perezvon li lequèc es caròles. Iliushechka se sarrèc ada eth, s'estenec en lhet e amaguèc era cara entre eth sòn peu esperluat.
- Senhor, Senhor!, exclamaue eth capitan assistent. Kolia se tornèc a sèir en lhet.
- Iliusha, encara te posqui mostrar ua auta causa. Que t'è hèt a vier eth canonet. Te'n brembes? Que ja te parlè d'eth, e tu dideres: "Ai, se com me shautarie de veder-lo jo tanben". Ben, donques ara que te l'è hèt a vier.

E ara prèssa treiguec dera bossa eth canonet de coeire. S'esdegaue tant pr'amor qu'ère plan erós: en un aute temps que s'aurie demorat a que se passèsse er efècte costat per Perezvon, mès ara que se pressaue en tot menspredar tot travader: "Ètz erosi?, donques aciu qu'auetz mès felicitat!" Eth madeish qu'ère extasiat.

- Hè temps que l'auia tachat es uelhs ad aguesta causilhòta en çò deth foncionari Morozov; entà tu, vielh, entà tu. Que non la volie entad arren, l'auie eretat d'un frair; l'ac escambiè per un libre der armari deth mèn pair, *Eth parent de Mahoma o Ua pegaria guaridora*. Ei un libre libertin, a cent ans, lo publiquèren en Moscòu quan encara non i auie censura, e Morozov qu'ei aficionat ad aguestes causes. Ath delà encara me balhèc es gràcies...

Kolia tiège eth canonet dauant de toti entà que lo podessen veir e gaudir. Iliusha s'incorporèc e, sense deishar d'abraçar damb era man dreta a Perezvon, campaue

embelinat era jogalha. Er efècte venguec en sòn grad maximala quan Kolia declarèc que tanben auie povora e que se podie hèr huec de seguit "tostemp que non shòrde as daunes". De seguit "mama" demanèc que li deishèssen veir era jogalha mès d'apròp, causa que se complic de ressabuda. Eth canonet de coeire damb arròdes li shautèc plan molt e se botèc a hèr-lo a rodar sus es jolhs. Que balhèc eth sòn consentiment ara demana de hèr huec, encara que sense saber-se'n se qué l'auien preguntat. Kolia mostrèc era povora e era municion. Eth capitan assistent, coma ancian militar, s'ocupèc dera carga, en tot vessar ua quantitat de povora plan petita, e didec que deishèssen eth plomb de caça entà ua auta escadença. Placèren eth canonet en solèr, damb era punta acarada entà un lòc uet, meteren ena amòrsa tres graets de povora e alugèren un aluquet. Que i auec un tir esplendorós. Era mair tremolèc un shinhau, mès de seguit se metec a arrir de contenta. Es gojats guardauen damb mina de trionf silenciós, mès qui se sentie totafèt erós contemplant a Iliusha ère eth capitan. Kolia cuelhec eth canonet e de pic l'ac regalèc a Iliusha, amassa damb era municion e era povora.

- Qu'ei entà tu, entà tu! Hè fòrça temps qu'ac auia premanit, repetie un e un aute viatge, en arràs dera felicitat.
- Ai, regala-lo-me a jo! Òc, mielhor regala-lo-me a jo aguest canonet!, comencèc a suplicar de pic era mair, tau que siguesse ua mainada petita. Era sua cara exprimie ua trista preocupacion dauant eth temor de qué non l'ac regalèssen. Kolia se demorèc trebolat. Eth capitan assistent comencèc a voludar-se inquiet.
- Mama, mama! (s'apressèc en un bot). Eth canon qu'ei tòn, tòn, mès deisha que lo tengue Iliusha, pr'amor que l'ac an regalat ada eth, ça que la, qu'ei tòn, Iliushechka tostemp te deisharà jogar; que sigue des dus, des dus...
- Non, que non voi que sigue des dus, non; que sigue solet mèn e non d'Iliusha, contunhaue era mair, ja prèsta a meter-se a plorar.
- Mama, sauva-lo-te, sauva-lo-te!, sorrisclèc de pic Iliusha. Krasotkin, l'ac posqui regalar ara mia mair?, se dirigic damb mina suplicanta a Krasotkin, tau que se cranhesse qu'aguest s'ofenssèsse per çò de balhar-li eth present a un aute.
- Plan que òc!, afirmèc Krasotkin e, en tot agarrar eth canonet des mans d'Iliusha, eth madeish l'ac autregèc damb era mès educada reveréncia ara mair. Aguesta autanplan se metec a plorar atrendida.
- Iliushechka, estimat, tu òc qu'estimes a ta mair!, sorrisclèc damb trendesa e de seguit se botèc un aute còp a hèr a rodar eth canon pes jolhs.
- Mama, dèisha que te puna era man (s'apressèc eth sòn marit e ara seguida complic eth sòn prepaus).
- E qui ei eth joen mès simpatic? Donques aguest gojat tan brave!, didec era mair arregraïda en tot senhalar a Krasotkin.
- Te harè a vier tota era povora que volgues, Iliusha. Ara que la hem nosati era povora. Borovikov se n'a sabut dera sua composicion: vint-e-quate parts de sau,

dètz de sofre e sies de carbon de bedoth, se mòl tot amassa, se li hig aigua, se barrège era mescla e se crivèle damb ua pèth de tambor, e ja ei prèsta era povora.

- Smurov que m'a parlat dera povora, mès papa ditz que non ei povora autentica, responec Iliusha.
- Com que non ei autentica? (Kolia se rogic tot). S'ahlame...totun, non sai...
- Non, senhor, que jo non è dit aquerò, senhor (intervenguec còp sec eth capitan assistent damb mina de colpabilitat). Çò que jo è dit ei qu'era povora autentica non se hè atau, mès que non se passe arren, senhor, tanben se pòt hèr atau, senhor.
- Sabi pas, vos qu'ac deuetz saber mielhor. Nosati l'aluguèrem en un saler d'engüents d'argila, e usclèc pro ben, se consomic sancera, solet i demorèc ua rèsta de soja. Mès aquerò ère solet ua pasta, tant que se se crivèle damb era pèth... Ath delà, vos qu'ac saberatz mielhor que jo, jo non ac sabi... A Bulkin l'estovèc era codena sa pair per tòrt dera povora, t'ac an condat?, se dirigic de pic a Iliusha.
- Òc, responec aguest. (Escotaue a Kolia damb plaser e interès infiniti).
- Ne premanírem ua botelha sancera e eth la sauvèc dejós eth sòn lhet. Sa pair la vedec. Que pòt crevar, didec. E li hec ua repassada sense pensar-s'ac dus viatges. Volie planher-se de jo en collègi. E ara non lo dèishe amassar-se damb jo, non dèishen ad arrés vier damb jo. A Smurov tanpòc, qu'è mala fama; diden que sò un "temerari". Kolia arric damb mensprètz. Tot comencèc damb çò deth camin de hèr.
- A!, nosati tanben entenérem a parlar d'aguesta hèta vòsta, exclamèc eth capitan assistent. Se com siguec que vos ajacèretz aquiu? E serà possible que non vos espauríssetz bric tant qu'eth tren vos passaue peth dessús? Non vos calec pòur?

  Eth capitan assistent vantaue terriblaments a Kolia.

- Non...non especiauments!, responec desdenhós Kolia. Çò que òc que li costèc ua mala passada ara mia reputacion siguec aqueth maudit auc (tornèc a dirigir-se a Iliusha, e, encara que sajaue de hèr veir despreocupacion entà condà'c, non se tenguie a dominar-se e contunhèc tau que se non auesse escuelhut eth ton avient.
- A!, tanben è entenut çò der auc! (Iliusha se metec a arrir, ère radiant). M'ac condèren, mès que non ac comprení, de vertat t'amièren entath jutge?
- Un shinhau de hanga de nonarren, que d'açò bastiren tota ua montanha, tau que se sòl passar (comencèc Kolia damb assopliment). Un dia qu'anaua jo pera plaça e just venguien de portar uns aucs. M'arturè e me botè a guardar-les. De còp un vailet d'aciu, Vishniakov, un qu'ara hè encargues entàs Plotnikov, se demore en tot guardar-me, e me ditz: "Se qué hès en tot guardar es aucs?". E jo tachi es uelhs en eth: ua cara estupida, redona, un gojat de vint ans; jo, ja vo'n sabetz, jamès refusi ath pòble. Que me shaute èster damb eth pòble...Mos auem demorat a trigòssa deth pòble, açò qu'ei un axióma...Me pensi que vo n'arritz, Karamazov.
- Non, per Diu, que vos escoti damb atencion, responec Aliosha damb mina

reauments candida, e eth maufidat Kolia s'esdeguèc en un virament de uelhs.

- Era mia teoria, Karamazov, qu'ei clara e simpla (que tornaue a alugar-se çò de mès content). Jo que creigui en pòble e tostemp m'alègri de qué se li hège justícia, mès sense mimar-lo en absolut, ei a díder, *sine qua*... Mès que parlaua der auc. En resumit, que me dirigisqui ad aguest pèc e li responi: "Qu'èra en tot pensar en çò que pense un auc". Me guarde, ja totafèt, empeguit: "E en qué pense?", ditz. "Ves, li digui, aguesta telega cargada de uerdi? Qu'ei que vèsse uerdi d'ua saca e er auc a estirat eth còth e l'a botat peth dejós dera arròda entà picar eth gran, ac ves"?. "Plan qu'ac veigui", me ditz. "Plan ben, li digui, donques s'ara era telega se botge un shinhau entà dauant, li coparà eth còth ar auc damb era arròda?". "Plan que l'ac coparà", ditz damb un arridolet d'aurelha a aurelha, en tot delir-se de satisfaccion. "Plan ben, donques anem-i, gojat, endauant", li digui, e eth: "Endauant". E que non mos tardèc guaire era operacion: eth se placèc ath cant des brides sense èster vist e jo en un costat entà dirigir ar auc. En aguest moment eth campanhard ère distrèt, en tot parlar damb quauquarrés, atau que non me calec ne dirigir ar auc: eth solet qu'alonguèc eth còth cercant eth uerdi jos era telega, just ath dejós dera arròda. Li guinhè eth uelh ath vailet, eth que hec ua tirassada des brides e...crac! Era arròda li passèc peth dessús deth còth, just pera mitat! Mès, guarda tu, en aguest madeish moment toti es campanhards mos vederen e comecèren a cridar amassa: "Ac an hèt de bon voler!". "Non, que non a estat de bon voler". "Òc, a estat de bon voler!". E cridauen: "Ath jutge de patz!". Taben m'agarrèren a jo, didien: "Tu tanben ères aciu, que l'as ajudat, e a tu tot eth mercat te coneish!". Plan que òc, per bèth motiu tot eth mercat me coneish, higec Kolia damb orgulh. Atau que venguérem toti a veir ath jutge de patz, tanben se heren a vier ar auc. Guardi e veigui qu'eth vailet s'auie acovardat e se metec a plorar, de vertat, que ploraue coma ua hemna. Eth pastor des aucs cridaue: "Atau qu'un pòt estronhar toti es aucs que volgue!". Auie testimònis, plan que oc. Eth jutge de patz acabèc en un virament de uelhs: que li balhen un roble ath pastor, e eth vailet que se demore damb er auc. E en avier que non se permete hèr aguestes trufaries. E eth vailet que bramaue coma ua hemna: "Que non è estat jo, didie, eth m'a en.hiscat", e me senhalaue a jo. Li responí complètaments seren que jo non l'auia ahiscat entad arren, que jo sonque auia exprimit era idia principau e l'auia parlat d'un projècte. Eth jutge Nefiodov arric, mès dempús s'emmalicièc damb eth madeish per auer arrit: "Ara madeish, me ditz, manarè un infòrme as vòsti superiors entà qu'en futur non tornètz a dedicar-vos ad aguesti projèctes en sòrta d'estar-vos seigut dauant d'un libre estudiant es leçons." Que non informèc as superiors, ère ua trufaria, mès era notícia s'espargec e arribèc enes sues audides, e aciu n'auem que tien ua bona audida! Eth que mès s'embestièc siguec eth professor de classiques, Kolgasikov, mès Dardanelov me defenec un aute viatge. E Kolgasikov ei ara furiós damb toti nosati, coma un saumet vert. Iliusha, sabes que s'a maridat? Qu'a artehut des Mijailov ua dòt de mil robles; ara plan, era nòvia qu'ei un espantaudèths de mil dimònis. Es de tresau de seguit heren u epigrama:

Estonadi deishèc as de tresau era naua

des nòces de Kolgasikov, entre tanta lordèra.

"E contuhe, qu'ei plan divertit, ja te lo harè a vier. De Dardanelov que non digui arren, ei un òme de coneishements, de coneishements inqüestionables. Ara gent coma eth que la respècti, e non pr'amor que m'age defenut...

- Mès que tu li balhèretz ua bona leçon damb aquerò dera fondacion de Troia!, apuntèc Smurov, decididaments capinaut de Krasotkin en aguest moment. Que l'auie shautat fòrça era istòria der auc.
- De vertat li balhèretz ua leçon, senhor?, preguntèc trufaire eth capitan. Vos referitz ad aquerò de se qui fondèc Troia, senhor? Que ja mo'n sabíem que l'auíetz metut en un trebuc, senhor. Ja alavetz m'ac condèc Iliushechka...
- Papa, eth qu'ac sap tot, se'n sap mès qu'arrés!, intervenguec taben Iliusha. Solet hè a veir qu'ei atau, mès qu'ei eth mielhor escolan en totes es matèries...

Iliusha campaue a Kolia damb ua felicitat immensa.

- Aquerò de Troia qu'ei ua pegaria, non ei arren. Jo madeish me pensi qu'aguesta qüestion non a cap importància, intervenguec Kolia damb ua orgulhosa modestia. Qu'auie trapat eth ton just, encara qu'ère un shinhau preocupat. Sentie qu'ère plan excitat e qu'era istòria der auc, per exemple, l'auie condat damb massa sentiment, tant qu'Aliosha auie sauvat silenci pendent tot eth raconde e s'estaue seriós, e ath capinaut gojat de man en man li comencèc a rosigar eth còr: "Non serà qu'ei carat pr'amor que me mensprède en tot pensar que cèrqui es sues vantades? En aguest cas se gause a pensar aquerò, alavetz jo..." Me pensi qu'aguest ahèr non a cap importància, persutèc damb orgulh.
- Donques jo que sabi se qui fondèc Troia, didec còp sec e de forma totafèt inesperada un gojat qu'enquia alavetz lèu non auie badat boca, carat e aparentaments timid; qu'ère plan beròi, auie uns onze ans e se cridaue Kartashov. Ère seigut just ath ras dera pòrta. Kolia lo guardèc damb suspresa e gravetat. Eth cas ei qu'er ahèr de se qui auie fondat Troia exactaments, s'auie convertit en un mistèri en totes es classes e entà desnishar-lo les calie liéger a Smaragdov. Mès, ath delà de Kolia, arrés auie aguest libre. E se passèc que Kartashov, d'amagat, en ua escadença que Kolia s'auie virat d'esponera, dauric ara prèssa eth Smaragdov, qu'ère entre es sòns libres, e se calec dirèctaments en passatge a on se parlaue des fondadors de Troia. Aquerò s'auie passat hège temps, mès eth s'auie demorat un shinhau trebolat e non s'auie decidit a cohessar publicaments que sabie se qui auie fondat Troia, pr'amor que cranhie que non li servirie d'arren e que Kolia lo harie a sénter incomòde. Mès en aguest moment, per bèra rason, non se podec tier e ac didec. Que hège ja temps qu'ac volie hèr.
- Plan, e qui siguec? (Kolia se virèc entada eth, capinaut e presumit, en tot endonviar pera sua expression que plan qu'ac sabie e en tot premanir-se de seguit a hèr-li a pagar es conseqüéncies. En estat d'animositat collectiu se hec aquerò que

ne diden dissonància.

- Troia siguec fondada per Treuco, Dardano, Ilio e Tros, didec de pic eth mainatge en tot rogir-se tant que hège pena veder-lo. Mès toti es gojats lo guardauen fixaments, lo guardèren ua menuta sancera e dempús toti aguesti uelhs se tachèren ar unison entà Kolia. Aguest, desdenhós e hered, cotunhaue mesurant damb era guardada ad aqueth gojat shordaire.
- E se qué ei aquerò de qué la fondèren?, se dignèc parlar ara fin. Qué signifique, en generau, fondar ua ciutat o un estat? Qué heren? Vengueren aquiu e cadun metec un tòcho?

S'enteneren risetes. Eth gojat colpable passèc deth ròsa ath ròi viu. S'estaue carat, a punt de meter-se a plorar. Kolia lo tenguec atau ua menuta mès.

- Entà parlar d'eveniments istorics coma era fondacion d'ua nacion, prumèr que s'a de compréner çò qu'aquerò signifique, soslinhèc damb severitat. Jo, totun, que non balhi importància a toti aguesti condes de vielhes, en generau que non è guaire respècte pera istòria universau, ahigec còp sec damb mensprètz, en tot dirigir-se ja a toti.
- Pera istòria universau?, preguntèc, un shinhau espaurit, eth capitan assistent.
- Òc, pera istòria universau. Er estudi d'ua sòrta de pegaries umanes, arren mès. Solet è respècte pes matematiques e es sciéncies naturaus (se vantèc Kolia en tot guardar rapidaments a Aliosha: era sua pensada ère era soleta que cranhie en aguest moment. Mès Aliosha contunhaue carat e s'estaue madeish de seriós qu'abantes. S'auesse dit quauquarren, er ahèr s'aurie balhat per acabat de seguit, mès Aliosha sauvaue silenci e "eth sòn silenci porie èster desdenhós", atau que Kolia veguec d'anujar-se). E ath delà qu'auem es lengues classiques: simplaments ua holia, arren mès...Veigui que de nauèth non ètz d'acòrd damb jo, Karamazov.
- Que non ne sò. Aliosha arric discrètaments.
- Es lengues classiques, se voletz enténer era mia pensada, que son ua mesura policièra, s'an introdusit solet entad açò (pòga pòc l'anaue mancant er aire), s'an introdusit pr'amor que son engüegiues e pr'amor qu'emboten es facultats. Que ja ère engüegiu, atau donc, qué hèr entà que ne siguesse encara mès? Que ja ère absurd, atau donc, qué hèr entà que ne siguesse encara mès? Donques s'endovièren es lengues classiques. Aguesta ei era mia opinion sus eres e demori non cambiar-la jamès, acabèc bruscaments Kolia. L'auien vengut enes caròles uns piquets ròis de vergonha.
- Qu'ei vertat, convenguec Smurov, qu'ac auie seguit d'aurelha, damb votz sonora e segura.
- Mès s'ei eth mielhor en latin!, cridèc un gojat deth grop.
- Òc, papa, parle atau, mès qu'ei eth mielhor dera classa en latin, confirmèc Iliusha.
- E qué? (Kolia considerèc de besonh defener-se, maugrat que l'auien shautat fòrça

es laudances). Qu'apreni eth latin pr'amor que me cau hè'c, pr'amor que li prometí ara mia mair acabar eth cors e, ena mia pensada, hèsque çò que hèsque un, li cau hè'c ben, mès ath laguens dera mia amna mensprèdi eth classicisme e totes aguestes pegaries...Non n'èstz d'acòrd, Karamazov?

- Mès, quines "pegaries"?, Aliosha tornèc a diboishar un arridolet.
- Se vos platz, qu'ei que toti es classics son arreviradi a toti es idiòmes; per tant, eth latin non l'auem de besonh entà estudiar as classics, senon solet coma mesura policièra e entà embotar es nòstes facultats. Com non se pòt veir aciu ua pegaria?
- E qui vos a ensenhat tot aquerò?, exclamèc Aliosha a tot darrèr, estonat.
- Prumèr, sò dable entà comprener-lo jo solet, sense que m'ac ensenhen, e dusau, vos cau saber qu'aquerò que vengui de díder sus es classics arreviradi, ac didec en votz nauta entà tota era classa de tresau eth professor Kolbasikov...
- Qu'a arribat eth mètge!, sorrisclèc de pic Ninochka, carada enquia alavetz.

Efectiuaments, ena pòrta des coches dera casa qu'auie arribat eth car dera sehora Jojlakova. Eth capitan assistent, que s'estaue tot eth maitin demorant ath mètge, gessec de tira de cap ara pòrta entà receber-lo. Era mair s'apraièc e cuelhec un aire d'importància. Aliosha s'apressèc a Iliusha e comecèc a apraiar-li eth coishin. Ninochka campaue intraquilla de sòn fautulh estant se com l'apraiaue eth lhet. Es gojats comencèren a dider-se adiu precipitadaments, quauqui uns prometeren tornar a passar pera tarde. Kolia cridèc a Perezvon, que sautèc deth lhet.

- Jo non me'n vau, non me'n vau!, li didec a Iliusha ara prèssa. Me demorarè en vestibul e vierè quan eth mètge age partit, harè a vier a Perezvon.

Eth mètge que ja entraue, ua figura majestuosa damb un abric de pèth d'os, longues pursères escures e barba lustradaments arrasada. En trauessar era neira, s'arturèc còp sec, coma confús, solide s'imaginaue que s'auie enganhat de lòc: "Qué ei aquerò? A on sò"?, gasulhèc sense trèir-se er abric des espatles ne era casqueta de pèth de fòca damb ussa d'identica pèth deth cap. Era gentada, era prauvetat dera estança, era ròba penjada en un cornèr l'auien desconcertat. Eth capitan s'inclinèc dauant d'eth, lèu enquiath solèr.

- Qu'ètz aciu, senhor, aciu, gasulhaue obsequiós, ètz aciu, senhor, ètz ena nòsta casa, senhor...
- Sne-gui-riov?, prononcièc eth mètge en votz nauta e majestuosa. Ètz vos eth senhor Sneguiriov?
- Òc, senhor.
- A!

Eth mètge tornèc a examinar era cramba damb apreension e se treiguec er abric. Toti demorèren enludernadi pera importanta decoracion qu'amiaue en còth. Eth capitan agarrèc ath vòl er abric tant qu'eth mètge se treiguie era casqueta.

- A on ei eth pacient?, preguntèc en ton naut e imperiós.

VI.DESVOLOPAMENT PRECÒÇ

- Qué vos pensatz que li diderà eth mètge?, didec Kolia precipitadaments. Per cèrt, quina cara tan detestabla, vertat? Que non supòrti era medecina!
- Iliusha se morís. Me semble qu'aquerò ei segur, responec Aliosha tristaments.
- Engusaires! Era medecina ei ua engusa! Mès que m'alègri d'auer-vos coneishut, Karamazov, hège fòrça temps que volia coneisher-vos. Solet qu'ei ua pena qu'ajam coïncidt en un moment tan trist...

Kolia auie talents de díder quauquarren encara mès intens, mès expansiu, mès ère coma se quauquarren l'ac empedisse. Aliosha se n'encuedèc, li hec un arridolet e li sarrèc era man.

- Que hè temps qu'aprení a estimar ara persona singulara qu'ètz vos, tornèc a gasulhar Kolia, desconcertat e incomòde. È entenut a díder qu'ètz un mistic e qu'auetz estat en un monastèri. Me'n sabi qu'ètz un mistic, mès...aquerò non m'a arturat. Eth contacte damb era realitat vos guarirà...Damb ua natura coma era vòsta que non pòt èster de ua auta manèra.
- Qué entenetz per mistic? Guarir-me de qué?, Aliosha ère un shinhau estonat.
- Plan, de Diu e d'aguestes causes.
- Mès de vertat non credetz vos en Diu?
- Ath contrari, que non è arren en contra de Diu. Plan que òc que Diu ei solet ua ipotèsi...mès...arreconeishi qu'ei de besonh, entar orde...entar orde der univèrs e tot aquerò...e se non existisse que mos calerie endoviar-lo, higec Kolia que começaue a botar-se vermelh. De ressabuda s'auie pensat qu'Aliosha pensarie d'eth que volie amuishar es sues coneishences e demostrar çò de "màger" qu'ère. "E jo entad arren voi amuishar es mies coneishences dauant d'eth", pensèc irritat. E de pic se sentec terriblaments desengustat. Cohessi que non posqui participar en totes aguestes peleges, acabèc, e me pensi que se pòt estimar ara umanitat sense creir en Diu, qué ne pensatz vos? Voltaire non credie en Diu mès estimaue ara umanitat, non?

"Un aute còp! Un aute còp!", se didec.

- Voltaire credie en Diu, encara que semble que non guaire, e per çò que semble tanpòc estimaue guaire ara umanitat, didec Aliosha tranquil, reservat e damb tota naturalitat, coma se parlèsse damb ua persona dera sua madeisha edat o autanplan màger qu'eth. Precisaments a Kolia l'estonaue aguesta sòrta d'inseguretat d'Aliosha en opinar sus Voltaire e que l'entornèsse era pregunta ada eth, ath petit Kolia, entà que la resolvesse. Auetz liejut a Voltaire? Concludic Aliosha.
- Non, que non se pòt díder que l'aja liejut...Ben, qu'è liejut *Candid*, era traduccion

russa...ua traduccion anciana, orrorosa, ridicula...

"Un aute còp, un aute còp!"

- E ac auetz comprenut?
- Plan, òc, tot...ei a díder...per qué vos pensatz que podia non auer-lo comprenut? Tanplan que i a causes indecentes...Plan que òc que sò en condicions de compréner qu'ei ua novèla filosofica e que s'a escrit entà exprimir ua idia...(Kolia ja s'auie embolhat deth tot). Jo que sò socialista, Karamazov, sò un socialista incorregible, concludic sense vier a compde.
- Socialista?, Aliosha s'estarnèc d'arrir. Mès se non auetz auut temps, solet auetz tretze ans, me pensi.

Kolia se revoltèc.

- En prumèr lòc, non son tretze, senon catorze, en dues setmanes n'aurè catorze (s'aluguec), e, en dusau lòc, que non compreni bric se qué a a veir era mia edad aciu. Que parlam des mies conviccions, e non des ans qu'è, o non?
- Quan ajatz mès ans, veiràtz vos madeish era importància dera edat entàs conviccions. Tanben m'a semblat que non parlatz damb paraules pròpies, responec Aliosha modesta e tranquillaments, mès Kolia l'interrompec acalorat.
- Que ja ac veigui, vos que voletz aubediéncia e misticisme. Seràtz cossent damb jo que, per exemple, era fe crestiana solet a servit entà que rics e nòbles tenguen oprimida ara classa baisha, o non?
- A, que sai a on auetz liejut aquerò, e quauquarrés vos ac aurà ensenhat!, sorrisclèc Aliosha.
- Vai, se per qué m'ac a calut lieger? E arrés en absolut m'ac a ensenhat. Que posqui jo solet...E, se voletz, non sò en contra de Crist. Ei ua personalitat pliaments umana e, se siguesse viu enes nòsti dies, s'amassarie as revolucionaris e enquia e tot n'aurie un papèr destacat....Qu'ei segur.
- Ben, mès d'a on auetz trèt tot açò? Damb quin pèc vos auetz barrejat?, sorrisclèc Aliosha.
- Ja vedetz, que non se pòt amagar era vertat. Jo, naturauments, parli soent damb eth senhor Rakitin per bèth motiu, mes...Que ja ac didec eth vielh Belinski, sivans diden.
- Belinski? Non me'n brembi, aquerò non ac escriuec enlòc.
- Donques se non ac escriuec, diden qu'ac didec. Jo que l'ac è entenut a un...qué diables!
- E auetz liejut a Belinski?
- Veiratz...non...non l'è liejut, mès...mès òc qu'è liejut eth passatge sus Tatiana, de se per qué non partic damb Oneguin.

- Que non partic damb Oneguin? Dilhèu vos ja...comprenetz aquerò?
- Per amor de Diu!, semble que m'ajatz cuelhut peth petit Smurov. (Kolia arric irritat). Ath delà, non vos pensetz qu'è tant de revolucionari, se vos platz. Que soent non sò d'acòrd damb eth senhor Rakitin. Se parlam de Tatiana, que non sò pera emancipacion dera hemna. Considèri qu'era hemna ei ua creatura subordinada e li cau creir. *Les femmes tricotent*, coma didec Napoleon (per bèra rason, Kolia arric), e aumens en aquerò òc que compartisqui deth tot es conviccions d'aguest pseudo gran òme. Per exemple, tanben me pensi que deishar era patria de cap a America ei ignòble, mès qu'ignòble, qu'ei estupid. Per qué partir entà America quan aciu podem èster de grana utilitat entara umanitat? Mès que mès ara. Que i a ua quantitat enòrma d'activitats fructifères. Atau responí jo.
- Com que responéretz? A qui? Qu'ei que quauquarrés vos a convidat a anar entà America?
- Me cau díder que m'ac an suggerit, mès jo me remí. Que demore entre nosati, Karamazov, ne ua soleta paraula ad arrés. Solet vos ac è dit a vos. Que non è talents de vier enes urpes dera Tresau Seccion e recéber leçons ath cant deth Pont des Cadies:

Rebrembaràs era bastissa

ath cant deth Pont des Cadies!

"Vo'n brembatz? Qu'ei magnific! Se per qué arritz? Vos pensatz que sonque vos condi messorgues?

"E se se'n sap qu'en armari deth mèn pair non i a qu'un numèro de *Era Campana,* e que non è liejut arren mès sus aquerò?", pensèc rapidaments mès damb temor.

- Of!, non, que non arrisqui ne creigui en absolut que me condatz messorgues. Aquerò ei precisaments çò que se passe, que non vos creigui pr'amor que tot aquerò, ai, ei era pura vertat! Mès, didetz-me, a Pushkin, alavetz, l'auetz liejut? Auetz liejut er *Oneguin*? Coma qu'auetz parlat de Tatiana...
- Non, encara non, mès que lo voi liéger. Que non è partits presi, Karamazov. Voi enténer as dues parts. Per qué m'ac demanatz?
- Per arren.
- Didetz-me, Karamazov, vos me menspredatz fòrça, non?, lo copèc Kolia en tot quilhar-se dauant d'Aliosha tau que se merquèsse era sua posicion. Se vos platz, didetz-m'ac sense trebucs.
- Que jo vos mensprèdi? (Aliosha lo guardaue estonat). E se per qué? Simplaments que me hè dò qu'ua natura tant encantadora coma era vòsta e qu'encara non a començat a víuer sigue ja pervertida per totes aguestes pegaries.
- Non vo'n hescatz pera mia natura, l'interrompec Kolia non sense vataria, mès qu'ei

vertat que sò mesfisant, estupidaments mesfisant, grossièraments mesfisant. Vo n'auetz arrit e me sò pensat que...

- A!, que me n'è arrit per ua auta causa. Guardatz se per qué arria: hè pòc liegí era pensada d'un estrangèr, d'un aleman, qu'a viscut en Russia, sus es nòsti joeni estudiants d'aué: "Mostratz-li, escriu, a un escolan rus, un mapa deth cèu estelat qu'enquia aguest moment non n'auie era mendre idia e ath londeman vo l'entornarà corregit". Zèro coneishement e ua vantaria sense limits, aquerò ei çò que volie díder er aleman sus es escolans russi.
- A, qu'ei totafèt cèrt!, Kolia s'estarnèc d'arrir, plan cèrt!, punt per punt! Òsca, aleman! Mès qu'aguest teuton non a sabut veir era part positiua, vos qué ne pensatz? Era vantaria, d'acòrd, qu'ei pera edat, que se pòt corregir se siguesse de besonh, mès, ça que la, que i a er esperit independent lèu dès era madeisha mainadesa, era audàcia de pensament e de conviccions e non aguest esperit sòn de servilisme dauant es autoritats...Mès, totun aquerò, qué ben a parlat er aleman! Òsca, aleman! Mès, que mos cau estronhar as alemans. D'acòrd qu'aquiu son boni en sciéncies, mès totun mos cau estronhar-les...
- Estronhar-les?, se per qué? (Aliosha arric).
- Plan, dilhèu sigue ua asenada, d'acòrd. A viatges que sò un mainatge terrible e, quan m'alègri per bèra rason, que sò incapable de tier-me e non hèsqui que deishar anar pegaries. Escotatz, vos e jo, totun, qu'èm aciu en tot parlar de foteses e aguest mètge amie ja ua estona embarrat aquiu laguens. Encara que, dilhèu sigue tanben en tot examinar a "mama" e ara espeada Ninochka. Sabetz? Me shaute aguesta Ninochka. De ressabuda m'a gasulhat mentre gessia: "Per qué non auetz vengut abantes?" E damb quina votz, tau qu'un repotec! Me semble qu'ei fòrça brava e digna de pietat...
- Òc, òc! Se vietz per aciu ja vo'n saberatz se quina sòrta de creatura ei. Que vos anarà pro ben conéisher a taus creatures entà saber avalorar fòrça autes causes que desnisharatz precisaments en tot coneisher-les (observèc Aliosha damb afogadura). Aquerò vos harà cambiar mès que quauqua auta causa.
- Ai, guaire me hè dò de non auer vengut abantes!, sorrisclèc Kolia damb un amargant sentiment.
- Òc, qu'ei penible. Ja auetz vist se quina impression tant alègra l'auetz costat ara pruaba creatura. Guaire s'aurà consumit ena demora!
- Non m'ac digatz! Que me nafratz era herida damb escodentiua. Ath delà, que m'ac meriti: se non sò vengut, qu'a estat per amor pròpi, per un amor pròpi egoïsta e per un despotisme vil que non me n'è podut desliurar en tota era vida a maugrat de qué è sajat de cambiar. Ara me n'encuedi de qué sò un brigand en fòrça aspèctes, Karamazov.
- Non, qu'auetz ua natura encantadora, encara que s'age pervertit, e enteni pro ben se per qué auetz podut auer tanta influéncia sus aguest mainatge nòble e

malautissaments sensible, responec Aliosha acaloradaments.

- E vos me didetz aquerò a jo!, cridèc Kolia. Imaginatz-vos, e jo que me pensaua (en temps que m'è estat aciu ac è pensat diuèrsi viatges!)...jo que me pensaua que vos me menspredàuetz. Se vos sabéssetz se com avalori era vòsta opinion!
- Mès, autant mesfisant ètz vos? Ara vòsta edat! Ben, guardatz, adès, en tot guardar-vos tant que parlàuetz, precisaments è pensat que deuíetz èster pla mesfisant.
- Aquerò auetz pensat? Moria, quin còp de uelh qu'auetz, tè. Solide qu'a estat quan condaua aquerò der auc. Precisaments en aguest instant è pensat que me menspredàuetz prigondaments per aguesti talents mèns d'èster protagonista, autanplan sentí e comencè a díder causes absurdes. Dempús m'è imaginat (aquerò ja a estat ara madeish, aciu), quan didia: "Se Diu non existisse mos calerie endonviar-lo", qu'auia massa talents de mostrar-vos era mia illustracion, mès que mès pr'amor qu'aguesta frasa l'è liejuda en un libre. Mès vos juri qu'es talents d'exibir-me non èren costadi per supèrbia, senon...ben, sabi pas per qué, per alegria, qu'ei aquerò, per alegria...encara qu'ei ua tralha prigondaments vergonhosa qu'un vage per aquiu en tot shordar a toti per alegria. Aquerò que ja ac sabi. Mès ara, totun, sò convençut que vos non me menspredatz, senon que son imaginacions mies. Ai, Karamazov, sò tan malerós! A viatges me pensi, Diu se'n saberà, que toti, toti, s'arrissen de jo, e en aguesti moments sò prèst a esbauçar tot er orde des causes.
- E hètz a patir as que vos entornegen, arric Aliosha.
- E hèsqui a patir as que m'entornegen, sustot ara mia mair. Karamazov, didetz-me, ara sò en tot hèr fòrça eth ridicul?
- Non pensetz aquerò! Non ac pensetz en absolut!, sorrisclèc Aliosha. Ath delà, se qué ei hèr eth ridicul? Aué en dia lèu totes es persones damb talent an ua pòur terribla a hèr eth ridicul e per aquerò son tan malerosi. Que non pòt deishar d'estonar-me qu'ajatz començat a senter-vos atau tan lèu, encara que, per çò d'aute, hè temps que me n'encuedi e non solet en vos. Aué en dia enquia e tot es mainatges an començat a patir per açò. Qu'ei coma ua lhocaria. Eth diable s'a encarnat en aguest amor pròpi e s'i a calat en tota ua generacion; precisaments eth diable, higec Aliosha sense arrir en absolut, a maugrat de çò qu'auie estat a punt de pensar Kolia, que lo guardaue fixaments. Vos qu'ètz coma toti, concludic Aliosha, o coma molti; simplaments non sigatz coma toti e ja i é.
- A maugrat de qué toti siguen atau?
- Òc, a maugrat de qué toti siguen atau. Sigatz vos eth solet desparièr. En realitat, vos que non ètz coma toti, per exemple, ara non auetz auut vergonha de cohessar quauquarren pèc e enquia ridicul. E enes nòsti dies, qui mès ac aurie hèt? Arrés, autanplan an deishat de considerar de besonh censurar-se ada eri madeishi. Atau, donc, non sigatz coma toti, encara que sigatz vos eth solet diferent, non sigatz coma toti.

- Magnific! Que non m'è enganhat damb vos. Ètz capable de solatjar. Ò, guaire desiraua coneisher-vos, Karamazov! Hège tant de temps que cercaua aguest encontre! De vertat vos tanben pensàuetz en jo? Adès auetz dit que tanben pensàuetz en jo.
- Òc, qu'auia entenut a parlar de vos e pensaua en vos...e, se de bèra manèra, ac demanatz per amor pròpi, que non se passe arren.
- Sabetz ua causa, Karamazov? Es nòstes declaracions se semblen fòrça a ua declaracion d'amor, didec Kolia damb votz fèbla e avergonhada. Aquerò que non serà quauquarren ridicul, vertat?
- En absolut e, encara que siguesse ridicul, non se passarie arren, pr'amor qu'ei quauquarren bon.(Aliosha arric radiant)
- Mès, Karamazov, admeteratz qu'ara ètz un shinhau avergonhat d'èster damb jo...Ac campi enes vòsti uelhs. (Kolia diboishèc un arridolet maliciós, mès tanben lèu de felicitat).
- Avergonhat? Se per qué?
- Alavetz, per que vos auetz rogit?
- Vos auetz hèt que me rogisca! (Aliosha se metec a arrir e, plan, se rogic deth tot). Ben, òc, un shinhau avergonhat òc. Diu que saberà se per qué., jo que non ac sabi...gasulhèc lèu desconcertat.
- Ò, guaire vos estimi e vos aprècii en aguest moment precisaments per aquerò, pr'amor que vos sentetz avergonhat d'èster damb jo! Pr'amor que vos ètz coma jo!, sorrisclèc Kolia totafèt extasiat. Es caròles l'usclauen, es uelhs li ludien.
- Escotatz, Kolia, que seratz, per cèrt, un òme plan malerós ena vida, didec còp sec Aliosha sense saber guaire ben per qué.
- Qu'ac sabi, ac sabi. Vos que vo'n sabetz de tot per auança!, confirmèc Kolia en un virament de uelhs.
- Mès, totun aquerò, benediratz era vida en sòn ensems.
- Exactaments! Òsca! Qu'ètz un profèta! Ò, que mos vam a enténer, Karamazov. Sabetz?, tot aguest darrèr mes me didia: "O mos hèm amics de patac e entà tostemp o ara prumèra mos desseparam coma enemics enquiara hòssa!"
- E, en tot díder açò, vos que ja m'estimàuetz, plan que òc. (Aliosha arrie alègraments).
- Vos estimaua, vos estimaua terriblaments, vos estimaua e soniaua damb vos! Mès com vo'n sabíetz de tot açò per auança? Vai, aciu qu'ei eth mètge. Senhor, que va a díder quauquarren, guardatz se quina portadura tie!

VII. ILIUSHA

Eth mètge gessie dera estança caperat de nauèth damb er abric de pèth e damb era casqueta en cap. Qu'auie era cara lèu emmaliciada e apreension, coma se cranhesse mascarar-se damb quauquarren. Hec un còp de uelh peth vestibul e guardèc damb severitat a Aliosha e a Kolia. Dera pòrta estant Aliosha li hec un gèst damb era man ath menaire e eth car qu'auie amiat ath mètge s'apressèc enquiara entrada. Eth capitan assistent gesset ath mès córrer darrèr deth mètge e, en tot inclinar-se, lèu ajocar-se, l'arturèc entà ua darrèra paraula. Era cara deth praube òme qu'ère esbauçada, era guardada espaurida:

- Excelléncia, excelléncia...de vertat?...comencèc, mès que non venguec de parlar, solet junhec es mans damb desesperacion, encara que contunhaue en tot guardar ath mètge en un darrèr prèc, coma se de vertat damb ua paraula sua se podesse cambiar eth veredicte sus eth praube mainatge.
- Se qué voletz?, non sò Diu!, responec eth mètge en ton desdenhós mès impotent, tau que solie.
- Doctor...Excelléncia...e serà lèu, ne serà?
- Pre-ma-nitz-vos entà quinsevolh causa, responec eth mètge en tot soslinhar cada sillaba e, jocant es uelhs, se predèc a crotzar eth portau e filar-se de cap ath car.
- Excelléncia, per amor de Diu!, lo tornèc a arturar espaurit eth capitan. Excelléncia!...Alavetz, ja arren, de vertat que ja arren lo pòt sauvar?...
- Ara que non de-pen de jo, didec eth mètge damb impaciéncia, ça que la...vai, (s'arturèc còp sec), se vos podéssetz, per exemple, manar...ath pacient...ara madeish e sense pèrder un moment, (es paraules "ara madeish e sense pèrder un moment", eth mètge les prononcièc ja en un ton sevèr, senon lèu furiós, autant, qu'eth capitan assistent lèu s'estrementic), entà Siracusa, dilhèu...gràcies a ues condicions climatiques naues e avientes...poirie... dilhèu... passar...
- A Siracusa!, sorrisclèc eth capitan assistent tau que se non comprenesse arren.
- Siracusa qu'ei en Sicilia, intervenguec en votz nauta Kolia entà hèr-l'ac a saber.

Eth mètge lo guardèc.

- Entà Sicilia!, *batiushka*, excelléncia, eth capitan assistent ère desconcertat, mès vos ac auetz vist! Senhalèc damb es dues mans tot çò que l'entornejaue entà indicar es circonstàncies. E qué hèsqui damb mama, qué hèsqui damb era familha?
- Non, era vòsta familha que non li cau vier en Sicilia, enviatz ara vòsta familha en Caucàs en vier era primauèra...Enviatz ara vòsta hilha entath Caucàs, e ara vòsta esposa...Se hesse ua cura d'aigues en Caucàs per çò deth sòn reumatisme...e just dempús l'amièssetz entà París, ena clinica deth doctor psiquiatre Le Peletier...jo que vos poiria balhar ua nòta entada eth, alavetz...poirie, dilhèu, se passar...

- Doctor, doctor! Mès que ja ac vedetz! (eth capitan tornèc a daurir es braci en tot senhalar desesperat es parets de socs nudi deth vestibul.
- Aquerò que ja non me tanh a jo, arric eth mètge, jo solet vos è dit çò qu'era sciéncia podie respóner ara vòsta demana sus es darrèrs mejans, çò d'aute...me hè dò...
- Non vo'n hescatz, galen, eth mèn gosset que non vos mossegarà (deishèc anar en votz nauta Kolia en encuedar-se'n dera guardada un shinhau inquieta deth mètge a Perezvon, qu'ère en vestibul. Que se podie enténer ua nòta de ràbia ena sua votz. Auie dit "galen" en sòrta de mètge "de bon voler"; "ac didí entà ofensar-lo", explicarie mès tard).
- Se qué vò díder aquerò? (eth mètge lheuèc eth cap dempús de guardar estonat a Kolia). Qui ei aguest?, li preguntèc ara suspresa a Aliosha, tau que se li demanèsse compdes.
- Que sò eth patron de Perezvon, galen, non vo'n hescatz de jo, afirmèc Kolia.
- Zvon?, repetic eth mètge, sense compréner se qué ère aquerò de "Perezvon".
- Que parlatz sense sen, galen, mos veiram en Siracusa.
- Se qui ei aguest? Qui? Qui?, eth mètge còp sec, s'embestièc terriblaments.
- Qu'ei un escolan de per aciu, doctor, un gojatz coquin, non vo'n hescatz, didec Aliosha estramuncadaments en tot rufar es celhes. Kolia, caratz-vos! Li cridèc a Krasotkin. Que non vos cau hèr cabau, doctor, repetic ja un shinhau despacientat.
- Ua repassada, aquerò ei çò que li cau, ua repassada. Eth mètge que s'auie embestiat fòrça, se botèc a hèr còps de pè en solèr.
- Donques guardatz, galen, dilhèu Perezvon òc que mossègue!, didec Kolia damb votz tremolosa, esblancossit e damb es uelhs ludents. *Ici*, Perezvon!
- Kolia, se didetz ua paraula mès, trincarè damb vos entà tostemp!, cridèc Aliosha damb autoritat.
- Galen, en tot eth mon solet auem un èsser que pòt dar ordes a Nikolai Krasotkin, e ei aguest òme (Kolia senhalèc a Aliosha), ada eth me someti. Adishatz!

Gessec ath mès córrer e, dempús de daurir era pòrta, entrèc ena cramba. Perezvon venguec ath sòn darrèr. Eth mètge se demorèc uns cinc segondes estonat en tot guardar a Aliosha, ara seguida escopic e se n'anèc de seguit entath car en tot repetir en votz nauta: "Aquerò, aquerò, aquerò...sabi pas se qué ei aquerò!". Eth capitan correc entà ajudar-lo a pujar. Aliosha entrèc ena cramba en tot seguir a Kolia. Aguest que ja ère en lhet d'Iliusha. Iliusha li cuelhie era man e cridaue a sa pair. Ua menuta dempús acodic eth capitan assistent.

- Papa, papa, vene aciu...nosati...comencèc Iliusha enòrmaments agitat, mès, çampar, sense fòrces entà contunhar, estenec es sòns aflaquidi braci e damb fòrça, damb tota era fòrça que podie, abracèc as dus amassa, a Kolia e a sa pair, en tot

sarrar-les damb ua soleta abraçada. Eth capitan comencèc a tremolar entre somics estofadi e a Kolia li tremolauen es pòts e era maishèra. Papa, papa! Que me hè dò per tu, papa!, Iliusha gemicaue amaraments.

- Iliushechka...còr mèn...eth mètge a dit...Te vas a méter ben...Seram erosi...Eth mètge...comencèc a díder eth capitan assistent.
- Ai, papa! Que sai çò que t'a dit eth mètge nau...Qu'ac è vist!, sorrisclèc Iliusha e tornèc a sarrar as dus damb totes es sues fòrces, en tot amagar era cara ena espatla de sa pair. Papa, non plores...e, quan me morisca, cèrca a un bon mainatge, a un aute...Alista a un d'eri, a un de brave, crida-lo Iliusha e estima-lo ada eth, ath mèn lòc...
- Que non digues arren, vielh, te vas a guarir!, cridèc Krasotkin, semblaue furiós.
- E non me desbrembes jamès, papa, contunhaue Iliusha, vene a visitar-me ena hòssa...Papa, acòga-me ath ras dera nòsta arròca grana, qu'en era anàuem a passejar tu e jo, vene a visitar-me damb Krasotkin, pes tardes...E Perezvon...jo vos demorarè...Papa, papa!

Se li copèc era votz, es tres se demorèren abraçadi en silenci e, còp sec, en veir a toti plorant, tanben era mair se curbic de lèrmes.

- Iliushechka, Iliushechka!, didie.

Krasotkin se desliurèc der abraç d'Iliusa.

- Adishatz, vielh, me demore era mia mair entà dinar, didec precipitadaments. Qu'ei ua pena de non auer-la avertit. Qu'estarà plan preocupada...Mès dempús de dinar vierè de seguit a veder-te, tot eth dia, tota era tarde, e te condarè fòrça causes, força! E me harè a vier a Perezvon, ara me l'empòrti pr'amor que, se jo non i sò, començarà a ganholar e te shordarà. Entà dempús!

E gessec ath córrer entath vestibul. Que non volie meter-se a plorar, mès ça que la, en vestibul petèc en somics. E d'aguesta sòrta se lo trapèc Aliosha.

- Kolia, qu'ei indispensable que compligatz era vòsta paraula e vengatz, se non Iliusha s'ablasugarà fòrça, didec Aliosha en ton persutant.
- Ac harè! Ò, guaire me maudigui per non auer vengut abantes, gasulhèc Kolia plorant e ja sense trebolar-se de hè'c. En aguest moment eth capitan gessec coma volant dera cramba e còp sec barrèc era pòrta. Qu'auie eth ròstre exaltat, es pòts li tremolauen. Dauant des dus joens supliquèc damb es dues mans.
- Que non voi un aute mainatge! Non voi un aute mainatge!, gasulhèc violentaments, li carrinclauen es dents. Jerusalem, se jo de tu me'n desbrembi, que se mete...

Non venguec de parlar, s'estofaue, s'ajulhèc sense fòrces dauat eth banc de husta. Sarrant es puhs contra era tèsta, comencèc a somicar en tot idolar absurdaments, mès totun aquerò, en tot tier-se damb totes es sues fòrces entà qu'es idòls non s'entenessen

en interior dera isba. Kolia gessec en carrèr.

- Adishatz, Karamazov! Vos vieratz?, li cridèc a Aliosha damb bruscaria, emmaliciat.
- Aguesta tarde que i serè segur.
- Aquerò qu'a dit eth sus Jerusalem... se qué ère?
- Dera Biblia: "Jerusalem, se jo de tu me'n desbrembi", ei a díder, se me'n desbrembi de çò de mès valuós qu'è, se lo substituisqui, qu'alavetz m'esbauci...
- Compreni, qu'ei pro! Venguetz vos tanben! *Ici*, Perezvon!, li cridèc ar animau ja totafèt furiós e se metec a caminar a longues camalhardades, ara prèssa.

Libre onzau. Eth frair Ivan Fiódorovich

I. EN ÇÒ DE GRUSHENKA

Aliosha s'endralhèc de cap ara plaça dera Catedrau, entara casa dera comerçanta Morozova, entà veir a Grushenka. Aguesta, a prumèra ora deth maitin, l'auie manat a Fenia damb eth prèc de qué l'anèsse a veir. En tot interrogar a Fenia, Aliosha se'n sabec qu'era sua senhora ère cuelhuda, ja dès era vesilha, d'ua enòrma e desacostumada preocupacion. Enes dus mesi dempús era detencion deth sòn frair, Aliosha auie visitat soent era casa de Mozorova, autant pera sua pròpia iniciatiua coma per encargue de Mitia. Tàs tres dies dera sua detencion, Grushenka auie emmalautit grèuments, era sua malautia se prolonguèc lèu cinc setmanes. Ua d'aguestes cinc setmanes la passèc inconscienta. Que l'auie cambiat enòrmaments era cara, s'auie amagrit e s'auie metut auriòla, a maugrat de qué ja lèu hège dues setmanes que podie gèsser en carrèr. Mès, en opinion d'Aliosha, eth sòn ròstre auie vengut encara mès atrasent, e li shautae trapar-se damb era sua guardada quan entraue a veder-la. Quauquarren en aquera guardada semblaue ara mès senat, mès rasonable. S'amuishaue ua cèrta transformacion animica, s'anaue remetent era sua capacitat de decision fèrma encara qu'umila, doça e irrevocabla ath còp. En front, entre es celhes, qu'auie campat ua petita rufa verticau que balhaue ath simpatic ròstre ua mina cogitosa, concentrat en eth madeish, lèu sevèr a prumèr còp de uelh. Dera frivolitat anteriora, per exemple, non ne restaue arren. Tanben li semblaue estranh a Aliosha que, a maugrat des malurs patidi per aquera prauba hemna, prometuda d'un òme detengut per un crim atròç practicaments en madeish moment que se hègen nòvios, a maugrat dera malautia que li venguec dempús e dera menaca d'ua condemna lèu inevitabla, non auesse perdut Grushenka era sua alegria jovenila. Enes sòns uelhs, abantes capinauts, ludie ara cèrta doçor, encara que...tanben ei vertat qu'es sòns uelhs se tornauen a alugar, a viatges damb ua bua maliciosa, cada còp que romaue ara joena ua anciana inquietud que non solet non s'auie amortat senon qu'autanplan auie creishut en sòn còr. Er objècte d'aguesta inquietud qu'ère eth madeish: Katerina Ivanovna, que d'era Grushenka, quan jadie encara malauta, se'n brembaue enquia e tot en sòmnis. Aliosha ère conscient de qué era sentie ua gelosia terribla d'aguesta hemna per tòrt de Mitia, de Mitia eth presoèr, a maugrat de qué Katerina non auie vengut a tier-li ua visita ena preson ne un solet viatge, quauquarren qu'aurie podut hèr s'ac auesse volut. Tot aquerò l'auie creat un delicat problèma a Aliosha, pr'amor que solet ada eth li daurie eth còr Grushenka e li demanaue tu per tu conselh; a viatges, totun, eth que non ère en condicions de dider-li absoludaments arren.

Aliosha arribèc preocupat en çò de Grushenka. Era que ja ère aquiu, hège ua mieja ora qu'auie tornat de veir a Mitia e, pera rapiditat que se lheuèc deth fautulh,

plaçat darrèr dera taula, e venguec ath sòn encontre, Aliosha dedusic que lo demoraue damb fòrça impaciéncia. Auie ues cartes sus era taula, repartides ja entà hèr ath pèc. En un divan de cuer, en aute costat dera taula, auien premanit un lhet qu'en eth ère miei ajaçat Maksimov, en batin e damb ua casqueta de dormir de coton; se lo vedie malaut e fèble, a maugrat dera sua doça arridalha. Quan entornèc de Mokroie, en compahia de Grushenka, hège dus mesi, aqueth ancian gandiaire s'auie installat ena casa dera joena e aquiu s'estaue dès alavetz. Quan venguec damb era, entre era ploja e era hanga, calat enquias uassi e espaurit, se seiguec en divan e se demorèc en tot guardar-la en silenci, damb ua timida e suplicanta arridalha. Grushenka aclapada per ua pena terribla e damb ua fèbre que començaue, e en tot auer-se desbrembat lèu deth tot d'eth pendent era prumèra mieja ora dempús era sua arribada, tant que atenguie d'auti ahèrs, de còp lo guardèc fixaments: Maksimov li responec damb un arridolet trist e desconcertat. Grushenka cridèc a Fenia e li manèc que li balhèsse minjar. Tot aqueth dia lo passèc Maksimov seigut en madeish lòc, sense a penes botjar-se; quan hec net e barrèren es pòrtes, Fenia preguntèc ara sua senhora:

- Didetz-me, senhora, se demorarà eth senhor a passar era net aciu?
- Òc, hè-li eth lhet en divan, responec Grushenka.

En tot interrogar-lo mès peth menut, era joena se'n sabec que Maksimov reauments non auie a on meter-se e que "eth senhor Kalganov, eth mèn benfactor, m'a dit claraments que non pense acuelher-me mès, e m'a balhat cinc robles". "Ben, que Diu t'ac age, te pòs demorar", decidic Grushenka damb tristor, en tot hèr-li un arridolet de pietat. Aqueth arridolet esmoiguec ath vielh, e es pòts li tremolèren en un plor arregraït. Atau qu'a compdar d'alavetz aqueth passapaís se demorèc ena sua casa. E ne tansevolhe partic quan era queiguec malauta. Fenia e sa mair, era codinèra de Grushenka, non lo heren enlà, senon que contunhèren en tot balhar-li minjar e hèr-li eth lhet en divan. Dempús Grushenka autaplan s'avedèc ara sua preséncia, e cada còp que tornaue de veir a Mitia (que comencèc a visitar tan lèu se mielhorèc un shinhau, encara que sense èster deth tot remetuda), entà solatjar era sua pena se seiguie e començaue a parlar damb "Maksimushka" de tota sòrta de foteses per çò de non pensar ena sua angónia. Se passe qu'ath vielhet non se li hège mau de condar quauqua istòria de quan en quan, atau que fin fiau a Grushenka se li hège indispensable. A despart d'Aliosha, que totun, tanpòc se passaue a veder-la cada dia, e jamès s'i demoraue guaire temps, Grushenka practicaments non recebie ad arrés. Per çò que tanh ath vielh mercadèr, eth sòn protector, que ja ère alavetz grèuments malaut, "enes darrères", coma didien ena ciutat, e efectiuaments moric ua setmana dempús que se celebrèsse eth judici de Mitia. Tres setmanes abantes dera sua mòrt, en sénter pròche era fin, manèc a cridar, fin finau, as sòns hilhs, damb es sues hemnes es es sòns arrèhilhs, e les manèc que non se desseparèssen ja deth sòn costat. Dès aguest madeish moment, dèc orde sevèra as sòns vailets de non perméter era entrada de Grushenka, e de dider-li, s'un cas se presentèsse: "Ditz que vos desire ua vida longa e alègra, e que vos desbrembetz d'eth entà tostemp". Grushenka, ça que la, lèu cada dia manaue a quauquarrés entà saber-se'n dera salut deth vielh.

- Fin finau as vengut!, sorrisclèc en tot deishar es cartes e saludar alègraments a Aliosha. Maksimushka que m'auie espaurit en tot dider-me que dilhèu ja non vieríetz. Ai!, se com n'è besonh de tu! Vene, sè-te. Qué te cau? Un cafè?
- Plan que òc, didec Aliosha, en tot sèir-se ena taula. Qu'è hame.
- Vai, vai, Fenia, eth cafè!, cridèc Grushenka. Que ja hè ua estona que borís, te demore; hè-te a vier tanben uns pastissi, mès guarda que siguen cauds. Demora, Aliosha, damb aguesti pastissi que l'auem hèta bona aué. Les ac è amiat ena preson e eth, non t'ac vas a creir, mes les a refusat, que non se les a volut minjar. Un pastís l'a lançat en solèr e l'a caushigat. Jo li è dit: "Les ac dèishi ath susvelhant; se non te les minges d'aciu enquiara net, ei que te neurisses dera tua verinosa mauvestat", e me n'è anat. Que ja mos auem tornat a pelejar, t'ac pòs creir? Non i a cap viatge que lo vaja a veir que non mos pelegem.

Grushenka condèc tot aquerò de tira, plan agitada. Maksimov se trebolèc de seguit; arric, en tot baishar es uelhs.

- Mès aguest viatge, se per qué vos auetz pelejat?, preguntèc Aliosha.
- Jamès m'ac auria demorat! Guarda, qu'ei gelós der "anterior". "Entà qué lo manties?, ditz. Atau qu'ara t'a dat per matier-lo?". Tostemp ei gelós, tostemp ei gelós de jo! Enquia minjant e dormint ei gelós. Un còp, era setmana passada, enquia se botèc gelós per tòrt de Kuzma.
- Mès qu'ei que non se'n sabie de çò der "anterior"?
- Qué vos que te diga? Qu'ac a sabut dès eth prumèr dia, mès aué, còp sec, s'a botat a insultar-me. Me hè vergonha repetir çò que didec. Que n'ei de pèc!. Sonque gésser jo, qu'a entrat Rakitka. Non se passarà que Rakitka l'està maumetet contra jo? Tu qué ne penses?, higec, coma abstreiguda.
- Eth que t'estime, aquerò ei çò que se passe, t'estime fòrça. E ara, precisaments, ei plan preocupat.
- Plan que òc, deman lo jutgen. Qu'è vengut a parlar damb eth sus çò de deman, pr'amor qu'a jo, Aliosha, me hè pòur solet de pensar en çò que pòt arribar deman. Dides qu'ei preocupat, donques que jo ne sò encara mès! E eth va e ges damb eth polac! Ja solet li manque auer gelosia de Maksimushka.
- Era mia hemna tostemp ère gelosa de jo, deishèc anar era sua votz Maksimov.
- De tu? Solide?, Grushenka, sens poder evità'c, se metec a arrir. E per tòrt de qui?
- Per tòrt des sirventes.
- Tè, cara, Maksimushka, que non sò entà badinades, qu'ei mès, me boten de mala encólia. E non guardes tant es pastissi, que non son entà tu, te hèn mau, e de baume tanpòc t'en vau a balhar. Ja ac ves, me cau anar tostemp darrèr d'eth; aquerò qu'ei coma amiar un asil, era vertat, didec entre arridolets.
- Que non me merite es vòstes atencions, senhora, que non valgui entad arren, didec

Maksimov damb era sua votz lermosa. Mès valerie que fovoríssetz damb es vòstes bones òbres a d'autes persones mès de besonh que jo.

- Èp, que toti èm de besonh, Maksimushka, vè-te'n a saber se qui ei mès de besonh e qui mens. Pro que non siguesse aciu aguest polac, Aliosha; ja ves, aué se l'a acodit meter-se malaut, aguesta que ne vau quate! Tanben lo sò vist. E ara qu'è volut amiar-li uns pastissi; non les ac auia enviat, mès Mitia m'acusèc d'auè'c hèt, per çò qu'ara les ac voi enviar de bon voler, de bon voler! A!, aciu que i é Fenia damb ua carta! Vai, çò que me pensaua, un aute còp es polacs, un aute còp demanant sòs!

Pan Musialowitz, efectiuament, l'auie manat ua carta fòrça longa e complicada, coma ère costum en eth, qu'en era li demanaue que li prestèsse tres robles. Junhie ara carta un recebut, ath delà d'ua nòta que se comprometie a pagar aguesta quantitat en tèrme de tres mesi; jos era sua signatura campaue ath delà era deth *pan* Wroblewski. A Grushenka li n'auie arribat ja fòrça de semblables der "anterior", damb recebuts d'aguesta sòrta. Era causa qu'auie començat damb eth restabliment de Grushenka, hège un parelh de setmanes. Era s'en sabie, totun, de qué es dus *panowie*, tant qu'auie estat malauta, auien acodit soent entà interessar-se pera sua salut. Era prumèra carta que recebec Grushenka qu'ère ua carta longa, escrita en ua huelha de corrèus de grana mida, sagerada damb un gran sagèth familhar, terriblaments escura e ampolosa, autant que, Grushenka se limitèc a lieger-ne era mitat e la deishèc sense auer entenut arren d'arren. Ath delà, en aqueri moments que non ère per cartes. Dempús d'aguesta prumèra carta ne venguec ua dusau, ath londeman, qu'en era *pan* Musialowitz li demanaue un prèst de dus mil robles a tornar en un tèrme brèu. Tanben aguesta carta la deishèc Grushenka sense responsa. Venguec dempús tota ua sòrta de cartes, ua cada dia, totes madeish de grèus e ampoloses, mès qu'era soma sollicitada en eres anaue baishant de man en man, en tot arribar en cent robles, en vint-e-cinc, en dètz, enquia qu'a tot darrèr, Grushenka recebec ua carta qu'es dus *panowie* li demanauen solet un roble e juhien un recebut signat pes dus. Alavetz Grushenka li hec pena e era madeisha, en persona, acodic en escurir ena casa deth *pan*. Trapèc as dus polaqui ena mès terribla prauvetat, practicaments ena indigéncia, sense biòca, sense lenha, sense cigarretes, aganchats pera sua patrona. Es dus cents robles guanhadi a Mitia en Mokroie non s'auien tardat guaire a desparéisher. Grushenka, totun, s'estonèc en veir se com aqueri dus *panowie* la recebien damb arroganta pompa e aires d'independéncia, damb extraordinària educacion, damb pomposi discursi. Grushenka simplaments se metec a arrir e l'autregèc ar "anterior" dètz robles. Alavetz, entre arridalhes, l'ac condèc a Mitia, que de cap manèra se botèc gelós. Mès enes dies a vier es *panowie* s'agarrèren a Grushenka e la bombardauen diadèraments damb cartes que li demanauen sòs, e era cada viatge les enviaue ua petita quantitat. Mès vaquí, qu'aqueth dia Mitia l'auie dat per amuishar ua gelosia furibonda.

- E jo, pèga de jo, qu'è passat un moment per çò de sòn, en tot vier a veir a Mitia, pr'amor que se passe qu'eth mèn *pan*, "er anterior", tanben a queigut malaut (contunhèc Grushenka, aclapada, en tot estramuncar-se); e jo vau e l'ac condi a

Mitia, entre arridalhes: "Guarda, li digui, ad aguest polac mèn non l'a vengut arren mès entath cap que cuélher era guitarra e començar a cantar-me vielhes cançons, en tot pensar qu'atau madeish m'atrendie e que anaue a hèr que tornèssa damb eth". E Mitia hec un bot capvirat e se met a insultar-me...Donques arren, que les vau a enviar es pastissi as *panowie*! Fenia, an manat ara madeisha mainada? Tè, balha-li aguesti tres robles e estropa-li ath delà ua dotzena de pastissi damb un tròç de papèr e ditz-li que les ac amie, e tu, Aliosha, non dèishes de condar-li a Mitia que les è enviat es pastissi.

- Que non ac pensi hèr ne peth mau de morir, repliquèc Aliosha en tot arrir.
- Bè, te penses que patís, mès que s'a botat gelós *de bon voler*, en realitat que l'ei parièr, didec Grushenka damb amarum.
- Com que de bon voler?, preguntèc Aliosha.
- Que sembles pèc, Alioshenka, tè, tant intelligent qu'ès e non comprenes arren d'açò, aquerò ei çò que se passe. A jo non me shorde qu'age gelosia de jo, en tot saber se com sò; çò que me shordarie ei que non n'auesse. Atau que sò jo. Era gelosia non m'ofense, jo taben sò dura de còr, jo tanben sò gelosa. Non, çò que me hè dò ei qu'eth non m'estime bric e ara s'amuishe gelós de bon voler, qu'ei aquerò. Dilhèu sò cèga e non veigui se qué se passe? Ara, de ressabuda, l'a balhat per parlar-me dera auta, de Katia: que mos cau veir se com ei, que s'açò, que s'açò aute, que s'a escrit a un mètge de Moscòu entà qu'assistisque ath judici, qu'aguest mètge lo va a sauvar, e que tanben a escrit a un avocat, un de prumèra, que sap mès qu'arrés. S'a començat a laudar-la d'aguesta manèra dauant de jo, qu'ei pr'amor que l'estime, eth malapèsta! Que se sent colpable dauant de jo, e per aquerò l'agarre damb jo, entà presentar-me coma era prumèra colpabla e hèr que jo carga damb tota era colpa: "Tu, vie a díder, ja ères damb eth polac abantes de coneisher-me; atau que jo è eth dret a hèr madeish damb Katia". Aquerò ei çò que se passe! Que me vò cargar a jo tota era colpa. S'a metut contra jo de bon voler, que t'ac digui jo, solet que jo...

Grushenka non venguec d'explicar çò qu'anaue a hèr; se curbic es uelhs damb eth mocador e petèc en uns somics terribles.

- Que non estime a Katerina Ivanovna, didec Aliosha damb fermetat.
- Ben, lèu ac desnisharè jo madeisha se l'estime o non l'estime, assegurèc Grushenka, damb ua sòrta de menaça ena sua votz, en tot trèir-se eth mocador des uelhs. Era cara se l'auie transvestit. Aliosha vedec damb amarum se com eth sòn ròstre moish e doçaments alègre auie aquerit ua mina maligna e ombriua. Mès, pro de pegaries!, exclamèc bruscaments. Que non t'è cridat entad açò. Aliosha, estimat, e deman, se qué passarà deman? Aquerò ei çò que me tormente! E me tormente solet a jo! Guardi a toti, arrés pense en aquerò, ad arrés l'impòrte, que non ei ahèr d'arrés. Penses en aquerò aumens tu? Deman que lo jutgen! Ditz-me: com van a jutjar-lo? Pr'amor qu'a estat eth lacai, eth lacai l'a aucit, eth lacai! Senhor! Com ei possible que, en sòrta de condemnar ad aguest lacai, lo codemnen

ada eth, e arrés proteste? Ne tansevolhe an shordat ad aguest lacai, non ei vertat?

- L'an interrogat damb rigor, repliquèc Aliosha cogitós, mès toti an arribat ara conclusion de qué non a estat eth. Ara qu'ei fòrça malaut. Ei malaut dès qu'auec aqueth atac de mau dera tèrra. Malaut de vertat, higec Aliosha.
- Diu mèn, te calerie vier a veir ad aguest avocat e explicar-li tot er ahèr ada eth solet. Diden qu'a costat tres mil robles hèr-lo a vier de Sant Petersburg.
- Qu'auem metut toti aguesti sòs entre es tres: eth mèn frair Ivan, Katerina Ivanovna e jo, e ath mètge de Moscòu l'a hèt a vier era soleta, per dus mil. Er avocat Fetiukovich n'auie demanat mès, mès aguest cas a auut fòrça resson en tota Russia, en toti es jornaus e revistes se'n parle, atau que Fetiukovich a acceptat vier mès que mès pera fama, pr'amor qu'eth cas s'a hèt plan famós. Ager lo vedí.
- E qué? Parlères damb eth?, s'esdeguèc a preguntar Grushenka.
- M'escotèc e non didec arren. Didec que se n'auie hèt ua opinion. Mès prometec que cuelherie es mies paraules en consideracion.
- Qué ei aquerò de qué les cuelherie en consideracion! Seràn pògavergonhes! Que li van a arroïnar era vida! Ben, e ad aguest mètge, ath mètge entà qué l'an hèt a vier?
- Coma expèrt. Vòlen demostrar qu'eth mèn frair ère hòl e aucic a sa pair en ua escometuda de holia, sens saber se qué hège, Aliosha arric doçaments, mès eth mèn frair que non i serà d'acòrd.
- A!, mès aquerò serie vertat se l'auesse aucit eth!, sorrisclèc Grushenka. Eth en aqueth moment ère hòl, complètaments hòl, e jo, que sò ua miserabla, n'auí tota era colpa! Mès eth non l'aucic, non l'aucic! E toti diden qu'eth l'aucic, tota era ciutat. Autanplan era madeisha Fenia a declarat que tot hè a pensar que siguec eth. E es qu'èren ena botiga, e eth foncionari aqueth, e es que l'auien entenut anteriorament ena tauèrna! Toti son contra eth, toti l'acusen a crits.
- Òc, es declaracions s'an multiplicat d'ua forma terribla, comentèc Aliosha en un ton lugubre.
- E dempús Grigori, Grigori Vasilich, persutant a díder qu'era pòrta ère dubèrta, e qu'eth ac vedec; e qu'ei encaborniat en açò. Guarda que jo l'e anat a veir e è parlat damb eth. Ath delà, encara t'escridasse!
- Òc, dilhèu ei era declaracion mès fòrta contra eth mèn frair, didec Aliosha.
- Per çò que tanh a que Mitia està hòl, aquerò ei precisaments çò que semble ara, comencèc de pic Grushenka, damb un aire d'especiau preocupacion e mistèri. Sabes, Aliosha? Que hè ja temps que te volia parlar d'ua causa: cada dia vau a veder-lo e non dèishi d'estonar-me. Ditz-me se qué ne penses: perqué l'a balhat per parlar darrèraments? Que non pare de parlar, e jo non artenhi a compréner ua soleta paraula; ara prumeria me pensè que se tractaue de quauquarren plan sofisticat, que non ère a posita de jo; mès de ressabuda se metec a parlar d'un mainatge, voi díder, d'un mainatge que non sai se qui ei: "Per qué, me ditz, ei tan

praube eth mainatge? Per aguest mainatge ara que me calerà anar entà Siberia; jo que non è aucit ad arrés, mès me cau anar entà Siberia!". A qué se referís? Qui ei aguest mainatge? Que non è comprenut arren d'arren. Mès, tant que me parlaue, non è parat de plorar, pr'amor que parlaue tan ben, e tanben ploraue, e alavetz jo m'è metut a plorar, e eth de ressabuda m'a punat e m'a senhat. Qué ei tota aguesta istòria, Aliosha? Ditz-me, quin "mainatge" ei aguest?

- Per bèra rason, a Rakitin l'a dat per visitar-lo, Aliosha arric; mès, totun aquerò...açò que non ei causa de Rakitin. Jo ager non l'anè a veir, aué i anarè.
- Non, que non ei causa de Rakitka, qu'ei eth sòn frair Ivan Fiódorovich que lo hè vier hòl, ara que va a veder-lo, ei aquerò que se passe...didec Grushenka, e de còp se demorèc talhada. Aliosha la guardèc perplèx.
- Qué ei aquerò de qué va veder-lo? De vertat l'a anat a veir? S'eth madeish Mitia me didec qu'Ivan non l'auie vengut a veir ne un solet viatge!
- Vai, vai, qu'ac è embolhat tot! M'è deishat anar dera lengua!, sorrisclèc Grushenka, trebolada, en tot rogir tota. Demora, Aliosha, non digues arren, que non i podem hèr arren, ja se m'a escapat, te condarè tota era vertat: l'a vengut a veir dus viatges; era prumèra siguec sonque arribar...pr'amor que venguec ath mès córrer de Moscòu, jo alavetz encara non auia vengut malauta; e eth dusau viatge siguec era setmana passada. A Mitia li manèc que non didesse arren d'aquerò, ne peth mau de morir, e que non l'ac didesse ad arrés, pr'amor qu'auie vengut en secret.

Aliosha qu'ère prigondaments cogitós, en tot hèr-li torns a quauquarren. Evidentaments era naua l'auie deishat atupit.

- Eth mèn frair Ivan non parle damb jo der ahèr de Mitia, didec tot doç, e, en generau, aguesti dus mesi a penes a parlat damb jo e, cada viatge que l'anaua a veir, tostemp semblaue descontent damb era mia visita; per açò hè tres setmanes que non lo vau a veir. Moria...S'a vengut a veir a Mitia era setmana passada, alavetz...aguesta setmana, en Mitia, reauments s'a produsit un cambi...
- Un cambi, un cambi!, Grushenka repetic es sues paraules. Un secret, qu'an un secret! Eth pròpi Mitia m'a dit qu'an un secret e, sabes?, ei un secret tau, que Mitia non artenh a tranquillizar-se. Abantes qu'estaue alègre, e ara tanben, mès sabes?, cada viatge que comence a botjar eth cap e hèr torns pera cramba, e a chinar-se es peus des possi damb aguest dit dera man dreta, alavetz jo me'n sabi que quauquarren li tormente era amna...qu'ac sai!... pr'amor que s'abantes estaue alègre, aué tanben n'ère!
- Mès non as dit qu'ère preocupat?
- Plan que òc, ei preocupat, mès tanben alègre. Se lo ve plan preocupat, mès solet un moment, e dempús s'està alègre, e de pic un aute viatge preocupat. E, sabes, Aliosha?, que non dèishe d'estonar-me: ei tant orrible çò que lo demore, e a viatges se n'arrís a arridalhades per vertadères pegaries, coma un mainatge.

- E ei vertat que t'a manat que non me didesses arren d'Ivan? T'ac a dit atau: non li digues arren?
- Atau: non li digues arren. Qu'ei a tu, mès que mès, que li cau pòur...a Mitia, me referisqui. Pr'amor qu'aciu i a un secret, eth madeish a dit que i a un secret...Aliosha, estimat, vè-te'n a tier-li ua visita e saja de desnishar se quin secret ei aguest, e dempús vene a condar-lo-me (Grushenka de ressabuda se metec a suplicar), trè-me d'aguest dobte, prauba de jo, e que me'n sàpia dera maudita sòrt que me demore! Qu'ei per açò que t'è cridat.
- Cres qu'ei quauquarren qu'a a veir damb tu? S'auesse estat atau, non aurie dit arren deth secret en tot èster tu ath dauant.
- Sabi pas. Dilhèu me vò díder quauquarren e non gause. Que m'avise. Ditz que i a un secret, mès non ditz quin.
- E tu qué cres que pòt èster?
- Qué creigui jo? Que m'a arribat era fin, aquerò ei çò que creigui. Entre es tres m'an premanit era fin, pr'amor que Katka tanben ei calada en aquerò. Tot ei causa de Katka, era qu'ei ath darrèr. "Que te cau veir se com ei era, que s'aquerò, que se çò d'aute": aquerò vò díder que jo non sò egala. Que me suggerís quauquarren, m'avertís per auança. Qu'a pensat de deishar-me, aguest ei tot eth secret! Qu'ac an premanit entre es tres: Mitka, Katka e Ivan Fiódorovich. Aliosha, hè ja temps que te volia preguntar ua causa: era setmana passada me desnishèc, de pic, qu'Ivan ei encamardat de Katka, pr'amor que la visite soent. Aquerò que m'a dit ei vertat? Sigues sincèr, encara que m'esmieges era amna.
- Non te vau a mentir. Ivan non ei encamardat de Katerina Ivanovna, qu'ei aquerò que me pensi.
- Guarda, aquerò madeish me pensè jo alavetz! Me mentís, eth pògavergonha, ja ac ves! E ara hè veir qu'ei gelós de jo, entà cargar-me tota era colpa dempús. Ei un simplet, e ne tansevolhe sap dissimular, que se li ve era tricha...Mès ja veirà, ja veirà! "Tu cres que jo l'è aucit", m'a dit...E m'ac ditz a jo, a jo! Que m'ac ditz a jo ena cara! Que Diu l'ac age! Tu demora-te, be se'n saberà aguesta Katka de se qui sò jo en judici! Qu'è quauques causes entà dider-li...Non me pensi carar!

  E un aute còp se botèc a plorar amaraments.

- Aquerò ei solet çò que te posqui díder damb claretat, Grushenka, didec Aliosha en tot lheuar-se deth sèti; en prumèr lòc, que t'estime, t'estime mès qu'arrés en mon, e solet a tu, me pòs creir. Ac sabi. Ac sabi plan ben. En dusau lòc, te diderè que non voi arrincar-li eth secret, mès, s'eth madeish me lo conde aué, li diderè sense embolhs que t'è prometut revelar-lo-te. Alavetz, aué madeish vierè a veder-te e te lo condarè. Mès, çampar...que Katerina Ivanovna no a arren a veir en tot aquerò, e qu'aguest secret tracte de ua auta causa. Qu'ei çò de mès problable. Que non a cap mina de qué sauve cap relacion damb Katerina Ivanovna, me semble a jo. E ara, adishatz!

Aliosha li sarrèc era man. Grushenka encara ploraue. Eth vedie qu'era joena auie plan pòca confiança enes sues paraules de consolaçon, mès qu'aumens l'auie anat ben deishar anar era sua pena e liurar-se'n. Li hège dò de deishar-la en aqueth estat, mès qu'auie prèssa. Encara li restaue fòrça causes entà hèr.

II. ETH PÈ HOLAT.

Era prumèra des sues ocupacions l'amiaue entà çò dera senhora Jojlakova, e de cap aquiu s'endralhèc ath mès córrer, entà acabar çò de mès lèu possible e non vier tard a veir a Mitia. Que hège ja tres setmanes qu'era senhora Jojlakova ère miei malauta: se l'auie holat un pè, non se sabie perqué, e, encara que non s'estaue en lhet, se passaue es dies ajaçada en un divan en sòn cabinet d'atrencadura, vestida damb un *deshabillé* atrasent mès decent. Aliosha, damb un arridolet candid, ja se n'auie encuedat ath sòn moment de qué ara senhora Jojlakova, a maugrat dera sua doléncia, l'auie dat per meter-se pro eleganta (auie començat a lúder tota sòrta de tòques, lacets e brosetes), e ja s'imaginaue se per qué ère, a maugrat que hec enlà deth sòn cap aguesta sòrta de pensaments ociosi. Enes darrèrs dus mesi, entre d'auti convidadi sòns, eth joen Perjotin auie començat a visitar ara senhora Jojlakova. Aliosha amiaue quate dies sense campar per aquiu e, en entrar ena casa, volec anar dirèctaments a veir a Liza, pr'amor qu'auie ua causa entà tractar damb era, donques qu'era vesilha era madeisha Liza l'auie manat ara puncèla damb era demana urgenta de qué acodisse a veder-la çò de mès lèu possible "per ua circonstància plan importanta", çò que, per diuèrsi motius, auie desvelhat er interès d'Aliosha. Mès, tant qu'era puncèla anaue a anonciar era sua preséncia a Liza, era senhora Jojlakova ja auie estat informada dera sua arribada, e de seguit li manèc er encargue de qué venguesse a veder-la "solet un moment". Aliosha pensèc que serie mielhor satisfèr en prumèr lòc era demana dera mama, donques que, autaments, anarie shordant de contuh a Liza tant qu'eth siguesse ena sua companhia. Era senhora Jojlakova ère ajaçada en divan, mudada, mès qu'en d'autes escadences, e en un evident estat d'extrèma agitacion nerviosa. Recebec a Aliosha damb crits d'entosiasme.

- Qu'amiaua sègles, sègles, sègles sancers sense veder-vos! Tota ua setmana, com ei possible; a, non, qu'ei vertat que siguéretz vos aciu hè quate dies solet, eth dimèrcles. Que ja anàuetz a veir a Lise, sò convençuda de qué pensàuetz entrar a veder-la dirèctaments, de puntetes, entà que non vos entenessa jo. Estimat, estimat Aleksei Fiódorovich, se sabéssetz guaire me preocupe aguesta gojata! Mès que ja ne parlaram d'açò. Encara qu'ei çò de mès important, ja ne parlaram dempús. Estimat mèn Aleksei Fiódorovich, que vos fidi ara mia Liza sense resèrves. Dempús dera mòrt deth starets Zosima, que Diu l'age ena sua glòria! (se senhèc), dempús dera sua mòrt, vos guardi a vos e veigui a un ascèta, a maugrat que vos estè meravilhosaments eth vòste vestit nau. A on auetz trapat un sarte tan bon per aciu? Mès, non, non, aquerò non ei çò d'important, ja ne parlaram d'açò mès tard.

Desencusatz-me se vos cridi de quan en quan, Aliosha, jo que ja sò ua vielha, tot que m'ei permetut (arric, cocarèla), mès tanben d'aquerò ne parlaram dempús. Çò d'important, que non voi desbremar-me'n de çò mès important. Se vos platz, non deishetz de rebrembar-m'ac se parli massa; que vos cau dider-me: "E çò de mès important?". A!, e com sai jo ara se qué ei çò de mès important? Dès que Lise vos a retirat era sua promesa...era promesa d'ua mainada, Aleksei Fiódorovich, de maridar-se damb vos, vos qu'auetz comprenut, plan, qu'aquerò non ère qu'ua fantasia mainadenca, ua fantasia capriciosa, pròpia d'ua mainada malauta que s'auie passat massa temps immobilizada en un fautulh...Gràcies a Diu, ara que ja a tornat a caminar. Aguest nau mètge, que Katia s'a hèt a vier de Moscòu entà aguest malerós frair vòste que deman...Mès entà qué vam a parlar de deman! Me morisqui solet de pensar-i! Mès que mès de curiosèr...En ua paraula, aguest mètge siguec ager aciu entà examinar a Lise...Li paguè cinquanta robles pera visita. Mès non, tanpòc me referia ad açò...Ac vedetz? Ara que ja è perdut eth hiu de tot. M'estramunqui. Se per qué m'estramunqui? Sabi pas. Qu'ei terrible, cada viatge me'n sai mens. Tot ac confoni e ac embolhi. Me hè pòur que gescatz ath mès córrer deth mèn costat per engüeg, e bona net cargolhs. Ai, Diu mèn. Mès qu'èm aciu de parlòta, e çò de prumèr ei eth cafè, Yulia, Glafira, eth cafè!

Aliosha s'esdeguèc a balhar-li es gràcies, e l'expliquèc que ja acabaue de préner cafè.

- A on?
- En çò de Agrafiona Aleksandrovna
- Ena casa...ena casa d'aguesta hemna! A!, qu'ei era que vos a arroïnat era vida a toti, mès, que non sai, diden qu'ara ei ua santa, mès que ja ei tard. Mielhor aurie estat abantes, quan li calie, mès ara, de qué servís? Caratz, caratz, Aleksei Fiódorovich, pr'amor que i a tantes causes que vos voi condar que me semble qu'ara fin non poirè díder arren. Aguest orrible procés...jo que i vau a anar sense manca, me sò en tot premanir, m'amiaràn en ua cagira; ath delà, que posqui èster seiguda, que i aurà gent damb jo, e ja vo'n sabetz que figuri entre es testimònis. Com parlarè, com parlarè? Sabi pas se qué diderè. Me calerà prestar jurament, vertat, vertat?
- Òc, mès non creigui que vos pogatz presentar.
- Posqui èster seiguda; a, que me confonetz! Aguest procés, aguest acte sauvatge, e dempús toti van entà Siberia, quauqui uns se mariden, e tot aquerò lèu, lèu, e tot càmbie, e a tot darrèr non i a arren, toti vien uns vielhs e an un pè ena hòssa. Plan, qu'ei parièr, jo sò espisada. Aguesta Katia, *cette charmante personne*, qu'a arroïnat totes es mies esperances, ara vierà entà Siberia en tot seguir a un des vòsti frairs, e er aute frair, Aleksei Fiódorovich, la seguirà ada era e s'estarà en ua ciutat vesia, e se tormentaràn es uns as auti. A jo aquerò que me hèr vier lhòca; damb tota aguesta publicitat, ath delà: en toti es jornaus de Sant Petersburg e de Moscòu an escrit sus eth cas un milion de viatges. A, òc, guardatz, qu'an parlat autanplan de

jo, en tot assegurar qu'èra ua "trenda amiga" deth vòste frair; que non voleria díder cap pegaria; mès guardatz, guardatz!

- Non pot èster! Mès a on ac an escrit? E com?
- Ara que vos ac mòstri. Ac recebí ager e ac liegí ager. Aciu que i é, en jornau *Rumors*, de Sant Petersburg. Aguest *Rumors* s'a començat a publicar aguest an, e a jo m'apassionen es rumors, atau que m'è soscrit, mès ara que m'è hèt a vier çò que me calie: ara veiratz se quina sòrta de rumors son aguesti. Aciu, en aguest lòc, liegetz.

E l'aufric a Aliosha ua huelha deth jornau qu'auie dejós era coishinèra.

Non ei que siguesse desengustada, senon mèsalèu aclapada, e ei possible que, plan, ac tenguesse tot confonut e embolhat ena sua tèsta. Era notícia deth diari ère plan caracteristica e, plan que òc, l'auie degut costar un efècte plan delicat, mès era senhora Jojlakova, dilhèu entara sua sòrt, non ère capabla en aguest moment de concentrar-se en un solet punt, per çò qu'ath cap d'ua menuta s'en podie desbrembar enquia deth diari e cambiar radicauments de tèma. Per çò que tanh ara fama deth terrible procés auie arribat ja enquiath darrèr cornèr de Russia, qu'ère causa sabuda per Aliosha dès hège temps, e que calie veir se quina sòrta d'informacions e croniques tant asenades, Diu mèn, auie auut era escadença de liéger pendent aqueri dus mesi, entre d'autes notícies mès ponderades, sus eth sòn frair, sus es Karamazov en generau, e enquia sus eth madeish. En un jornau se didie autanplan qu'Aliosha, esglasiat peth crim de sa frair, auie ingressat en un convent, a on s'estaue enclaustrat; en un aute desmentien aguesta notícia e escriuien, ath contrari, qu'auie panat era caisha deth convent en companhia deth starets Zosima, e es dus "auien hujut". Era presenta notícia deth jornau *Rumors* amiaue aguest titolar: "De Skotoprigonievsk (ai, atau se cride era nòsta petita ciutat, qu'amiaue fòrça temps en tot amagar eth sòn nom), ath torn deth procés de Karamazov". Ère un article brèu, e en eth non se mentaue ara senhora Jojlakovna, e en generau toti es nòms venguien amagadi. S'informaue solet de qué eth criminau, que damb tant de bronit se dispausauen a jutjar, ère un capitan retirat der exèrcit, de portadura insolenta, feniant e contrari ara liberacion des sirvents, que se tenguie as amors leugèrs e auie ua especiau influéncia en quauques "daunes que s'alangorien ena solitud". Ua d'aguestes daunes, "ua veudeta alangorida", que se hège joena a maugrat de qué auie ja ua hilha grana, s'encamardèc d'eth enquiath punt que solet dues ores abantes deth crim l'aufric tres mil robles damb era condicion de qué hugesse damb era sense demora entàs mines d'aur. Mès eth malapèsta s'estimèc mès assassinar a sa pair e panar-li precisaments tres mil robles, en tot pensar-se qu'ac harie impunidaments, que partir entà Siberia en companhia des encantaments quarantens dera sua alangorida dauna. Aguesta divertida cronica acabaue, coma ei de besonh, en tot exprimir ua nòbla indignacion contra era immoralitat deth parricida e contra er ancian regim de servitud. Dempús d'auer-la liejut damb curiosèr, Aliosha revlinquèc era huelha e l'ac entornèc ara senhora Jojlakovna.

- Plan, com vau a èster jo?, comencèc a gasulhar de nauèth. S'ei que siguí jo, jo, era que lèu ua ora abantes li prepausè çò des mines d'aur, e dempús, en un virament de uelhs, aguesti encantaments "quarantens"! Dilhèu ac hi damb aguesta intencion? Qu'ac a escrit de bon voler! Que li perdone eth jutge etèrn per çò des encantaments quarantens, tau que jo lo perdoni, mès aguest...Vo'n sabetz se qui ei? Eth vòste amic Rakitin.
- Pòt èster, didec Aliosha, mès que jo non è entenut arren.
- Òc, òc, qu'ei eth, arren de "pòt èster"! Jo lo hi enlà d'aguesta casa...Vo'n sabetz de tota era istòria?
- Òc, ja sabi que vos lo convidèretz tà que non tornèsse per aciu, mès exactaments se per qué, aquerò...aumens a vos non vos ac è entenut a díder.
- Ei a díder, que l'ac autez entenut a condar ada eth! E qué, se hique damb jo? S'i hique fòrça?
- Òc, mès que se hique damb toti. Mès çò que non l'è entenut a condar, ne tansevolhe ada eth, ei se per qué l'auetz barrat vos es pòrtes dera vòsta casa. Totun, que mos vedem pòc. Non èm amics.
- Plan ben, vos ac condarè tot e, coma que non i a mès remèdi, me calerà mostrar-me empenaïda, pr'amor que i a un punt que, possiblaments siga jo era colpabla. Qu'ei solet un punt petit, plan petit, autant, que dilhèu non existisque. Veiratz, estimat amic (era senhora Jojlakovna cuelhec de pic ua sòrta d'aire divertit, e se diboishèc enes sòns pòts un arridolet encantador, més enigmatic), veiratz, jo sospechi...que m'auratz de perdonar, Aliosha, vos parli coma ua mair...ò, non, non, ath contrari, que me dirigisqui ara a vos coma ath mèn pair...pr'amor qu'ua mair aciu non encaishe...Ben, madeish que li parlaria ath starets Zosima en confession, e aquerò ei çò de mès ben trapat, aquerò s'ajuste ara perfeccion: hè un moment vos è cridat ascèta...eth cas ei qu'aguest praube joen, eth vòste amic Rakitin (ò, Diu mèn, mès se sò incapabla d'emmaliciar-me damb eth!; m'emmalicii e me boti furiosa, mès pas guaire), en resumit, aguest joen frivòl, de còp, imaginatz-vos, auec era pensada, çampar, d'encamardar-se de jo. Jo que ja me n'encuedè dempús, atau, de ressabuda, mès ara prumeria, ei a díder, harà causa d'un mes, eth comencèc a visitar-me mès soent, lèu cada dia, e aquerò que ja mos coneishíem d'abantes. E jo sense saber arren...enquia que còp sec siguec coma ua illuminacion e, entara mia suspresa, comencè a avertir-lo. Coma sabetz, hè dus mesi comencè a recéber a Piotr Ilich Perjotin, aguest joen modèst, encantador e respectable, qu'ei destinat ena nòsta ciutat. Vos que ja lo coneishetz plan. Vertat qu'ei seriós, respectable? Vie un còp cada tres dies, que non vie cada dia (e encara que venguesse cada dia), e tostemp tan ben enjargat, e en generau me shauten es joeni, Aliosha, damb talent, modèsti, atau, coma vos; e aguest joen a lèu mentalitat d'estadista, que hè gòi entener-lo parlar, e pensi intercedir ath sòn favor, plan que òc. Qu'a husta de diplomatic. Aqueth orrible dia lèu me sauvèc dera mòrt, en vier a visitar-me de nets. Ça que la, eth vòste amic Rakitin tostemp se presente damb

aguestes bòtes e les arrossègue pes tapissi...en resumit, comencèc quitament a insinuar-se, e un viatge, en partir, en un virament de uelhs me sarrèc era man damb ua fòrça terribla. Sonque sarrar-me era man comencèc a hèr-me mau eth pè. Ja auie vist abantes a Piotr Ilich ena mia casa e, credetz-me, tostem lo punchaue, be que lo punchaue, que l'auie cuelhut damb eth per bèra rason. Jo me limitaua a campar-les as dus entà veir se com se les apraiauen, e me n'arria ath mèn laguens. Se passe qu'un dia jo èra aciu soleta, seiguda, o non, mielhor, jo ja qu'èra ajaçada; atau que jo èra aciu soleta, ajaçada, quan apareish Mijail Ivanovich e, imaginatz-vos, me hè a vier uns versets, uns de plan cuerts, sus eth mèn pè holat; ei a díder, qu'auie escrit en vèrs eth mèn pè adolorit. Demoratz, se com ère aquerò?:

Aguest petit pè, doç petit pè,

s'a botat malautet, mès solet un shinhalet...

"O quauquarren atau, que sò incapabla d'aprener-me es vèrsi, les è aquiu madeish; ben, vo'les mostrarè mès tard, son encantadors, encantadors, e sabetz?, non tracten solet deth mèn pè, tanben son edificants, damb ua idia admirabla, mès que me n'è desbrembat, en resumit, digni d'un album. Ben, jo, plan que òc, li balhè es gràcies, e eth, çampar, se sentec vantat. A penes auia vengut jo d'arregraïr-l'ac, quan de pic entrèc Piotr Ilich, e Mijail Ivanovich, sobtaments, botèc un ròstre foreno coma era net. Jo me n'encuedaua de qué Piotr Ilich lo destorbaue, pr'amor que Mijail Ivanovich, plan, me volie díder quauquarren dempús des vèrsi; jo ja n'auia auut era presentida, mès eth cas ei que Piotr Ilich entrèc. Jo, sense demora, li mostrè es vèrsi, mès sense dider-li se qui les auie compausat. Mès sò convençuda, convençuda, de qué ac endonvièc de seguit, encara qu'enquia eth moment non ac a volut arreconeísher, remís qu'ac auesse endonviat; mès aquerò qu'ac ditz damb tota era intencion. Piotr Ilich s'estarnèc d'arrir de seguit e comencèc a criticar: "quina pena de vèrsi!, didec. Que les aurà escrit bèth seminarista"; e non sabetz damb quina passion ac didec, damb quina passion! Alavetz eth vòste amic, en sòrta d'arrir, se botèc naut de tot dera cresta...Ai, Senhor!, jo que ja me pensaua que s'anauen a estovar: "Que les è escrit jo, ditz. Les è escrit de trufaria, pr'amor que considèri ua baishesa escríuer vèrsi...Es solets vèrsi bons que son es mèns. Vòlen lheuar-li un monument ath vòste Pushkin per auer cantat a uns pès de hemna, es mèns vèrsi, ça que la, qu'an ua intencion; e vos, li ditz, ètz partidari dera servitud; vos que non auetz umanitat, ditz, vos non compartitz cap des sentiments illustradi actuaus, eth progrés non vos concernís, vos, ditz, ètz un foncionari e acceptatz subornacions!". Arribadi en aguest punt, comencè a cridar-les e a suplicar-les. E Piotr Ilich, vos que ja lo coneishetz, non ei des que s'acobarden, e còp sec cuelhec un ton çò de mès respectuós: "Non ac sabia, didec. S'ac auessa sabut, non ac auria dit, les auria laudat...Es poètes, didec, son toti tan irritables"... En resumit, un pialèr de burles, dites en ton mès respectuós. Eth madeish m'expliquèc dempús qu'aquerò non èren que burles, mès jo me pensè que parlaue seriosaments. Eth cas ei que jo èra ajaçada, tau qu'ara dauant de vos, e pensè: "Serie un acte nòble hèr enlà còp sec a Mijail Ivanovich, per auer-li cridat, ena mia pròpia casa, a un convidat mèn de forma descortèsa"? Credetz-me, jo qu'èra aquiu

ajaçada, damb es uelhs clucadi, en tot preguntar-me se serie o non nòble, e èra incapabla de decidir-me, non hèja que tormentar-me e eth còr me batanaue: cridaua o non? Ua votz me didie: crida, e ua auta me didie: non, non crides! E siguec dider-me aquerò era dusau votz e jo de ressabuda, me botè a cridar e me venguec ua malagana. E, plan, coma ei naturau, se lheuèc un rambalh. Còp sec me lheuè e li didí a Mijail Ivanovich: "Me hè dò auer d'anonciar-vos que non vos voi tornar a recéber en aguesta casa". Atau, que lo hi enlà. Ai, Aleksei Fiódorovich! Jo ja sabi que siguec ua causa mau hèta, que tot ère mentida, jo non èra emmaliciada damb eth, mès de pic, e aquerò ei çò de mès important, de pic me semblèc qu'aquera scèna podie demorar autan ben... eth cas, encara que non vos ac creigatz, ei qu'aquera scèna resultèc çò de mès normau, pr'amor qu'autanplan me metí a plorar e, dempús d'aquerò, plorè pendent diuersi dies, enquia qu'un dia, dempús de dinar, me'n desbrembè de tot. Atau que deishèc de vier, hè ja dues setmanes, e en bèth moment me demanè: serà vertat que non tornarà? Aquerò siguec ager, e se passe que pera tarde me hèn a vier aguesti *Rumors*. Ac liegí e me demorè de pèira; mès, qui a escrit açò?, açò ac a escrit eth: aqueth dia tornèc en çò de sòn, se seiguec e se botèc a escríuer; ac envièc e l'ac an publicat. Aquerò se passèc hè dues setmanes. Ai, Aliosha, ei terrible çò que parli, e aquerò que non parli en absolut de çò que me calerie parlar. Ai, s'ei que me ges solet!

- Aué qu'ei absoludaments de besonh que venga a temps entà veir ath mèn frair, gasulhèc Aliosha.
- Qu'ei açò, qu'ei açò! Acabatz de rebrembar-m'ac! Escotatz, se qué ei un cambiament sobte?
- Quina sòrta de cambiament sobte? Aliosha s'estonèc.
- Un **c**ambiament sobte penau. Un cambiament sobte que per eth tot se perdone. Qu'ei parièr çò qu'un age hèt, se lo perdone còp sec.
- Mès, a qué vos referitz?
- Guardatz: aguesta Katia...A, ei ua creatura encantadora, encantadora, mès que sò incapabla de desnishar de qui ei encamardada. Hè pòc siguec aciu, e non artenhí trèir-li arren. Sustot, pr'amor que darrèraments l'a balhat per parlar-me solet de causes superficiaus; en ua paraula, tostemp me demane pera mia salut, e arren mès, e ath delà, tie ua tau portadura que m'è dit a jo madeisha: donques arren, que Diu l'ac age...A, òc, veiratz, er cambiament sobte: qu'a vengut eth mètge aqueth. Sabíetz qu'a vengut eth mètge? Plan, plan qu'ac deuetz saber, qu'ei aqueth que arreconeish as capviradi, se vos madeish lo héretz a vier, voi díder, non vos, senon Katia. Tostemp Katia! Plan, donques guardatz: imaginatz-vos que i a un individú que non ei hòl en absolut, solet que de pic li vie un cambiament sobte. Qu'ei conscient e sap se qué hè, mès, ath madeish temps, patís un cambiament sobte. Tant lèu s'establiren es naui tribunaus, de seguit se descurbic aquerò der cambiament sobte. Ei un favor des naui tribunaus. Aguest mètge a estat aciu e m'a demanat per çò que se passèc aquera tarde, ben, per çò des mines d'aur: "E eth?, m'a preguntat. Se com estaue eth, alavetz?". Que non i a cap de dobte que patie un

cambiament sobte; que venguec aciu e li balhèc per cridar: "Sòs, sòs, tres mil robles, balhatz-me tres mil robles, balhatz-me tres mil robles", e dempús partic e l'aucic ara imprevista. "Non voi, didie, non voi aucir", e l'aucic còp sec. Precisaments per aquerò lo van a perdonar, pr'amor que sagèc de resistir-se, encara que l'aucisse dempús.

- Mès, qu'ei qu'eth non l'aucic (l'interrompec Aliosha damb cèrta brusquetat. Era inquietud e era impaciéncia s'anauen apoderant cada viatge mès, d'eth.)
- Ja sai que siguec aqueth vielh, Grigori, que l'aucic...
- Com? Grigori?, sorrisclèc Aliosha.
- Òc, eth , eth, Grigori. Dmitri Fiódorovich li dèc un patac, e lo deishèc aquiu en solèr, mès dempús se lheuèc, vedec qu'era pòrta ère dubèrta, entrèc e aucic a Fiódor Pávlovich.
- Mès, per qué?, per qué?
- Perque patie un cambiament sobte. Dmitri Fiódorovich li dèc ua patacada ena tèsta, mès dempús se remetec e li venguec eth cambiament sobte, e alavetz venguec e l'aucic. E, se ditz qu'eth non l'aucic, qu'ei possible que non se'n brembe. Mès guardatz, serie mielhor, plan mielhor s'auesse estat Dmitri Fiódorovich er assassin. E atau se passèc, encara que jo diga qu'a estat Grigori, seguraments siguec Dmitri Fiódorovich, aquerò ei mielhor, plan mielhor! A, mès que non ei que sigue mielhor pr'amor qu'eth hilh age aucit ath pair, que non laudi açò, ath contrari, es hilhs les cau respectar as pairs; mès, ça que la, òc que serie mielhor qu'auesse estat eth, pr'amor qu'en aguest cas non i aurie motius entà plorar, pr'amor qu'eth l'aurie aucit sense èster-ne conscient o, mielhor, en tot èster pliaments conscient de tot mès sense compréner se qué ère çò que se passaue. Plan, donc, que lo perdonen; aquerò qu'ei çò de mès uman, e que veigam toti era bondat des naui tribunaus; jo ne tansevolhe me n'auia sabut, mès diden que ja hè temps qu'existissen, e ager, quan me'n sabí, me demorè tant estonada que de seguit volí manar-vos a cridar; e dempús, se lo perdonen, que vingue a dinar aciu en casa, dirèctaments dès eth tribunau, que jo ja convidarè as mèns coneishudi, e brindaram pes naui tribunaus. Non me pensi que sigue perilhós, ath delà, pensi cridar a fòrça convidadi. De sòrta que tostemp lo poiram trèir d'aciu se se l'acodís hèr bèra causa, e dempús poirà èster jutge de patz en ua auta ciutat o quauqua causa d'aguestes, pr'amor qu'es qu'an patit malastres son es que mielhor pòden jutjar as auti. E, sustot, qui ei liure en aguesti tempsi de patir un cambiament sobte? Vos, jo, toti patim bèth cambiament sobte, d'exemples que non ne manque: un òme ei en tot cantar ua romança, de ressabuda i a quauquarren que non li shaute, agarre ua pistòla e aucís ath prumèr que passe, e dempús toti l'ac perdonen. Qu'ac è liejut non hè guaire, e toti es mètges ac confirmèren. Aué en dia es mètges confirmen çò que calgue. Ja vedetz, era mia Lise patís un cambiament sobte, ager me hec plorar, delàger tanben, mès aué me n'è encuedat que non ei qu'un cambiament sobte. Ai!, Lise me tie tan preocupada! Me semble qu'a perdut eth

sen. Per qué vos a cridat a vos? Vos a cridat era o auetz decidit vier a veder-la?

- Òc, que m'a cridat era, e ara anaua a veder-la, Aliosha se lheuèc damb decision.
- Ai, estimat, estimat Aleksei Fiódorovich, dilhèu sigue aquerò çò de mès important, exclamèc era senhora Jojlakovna, en tot estarnar-se de pic a plorar. Diu se'n sap que jo a vos vos fidi sincèraments a Lise, e non è cap importància que vos age cridat sense sabè'c sa mair. Mès per çò que tanh a Ivan Fiódorovich, eth vòste frair, desencusatz-me, mès que non li posqui fidar ara mia hilha damb era madeisha tranquillitat, a maugrat de qué contunhi en tot tier-lo coma eth mès cavalerós des joeni. Imaginatz-vos, se presentèc còp sec a veir a Lise sense que sabessa arren der ahèr.
- Com? Qué s'a passat? Quan?, Aliosha se demorèc estonat.

Ja non tornèc a sèir-se, e contunhèc escotant de pès.

- Vos ac vau a condar, qu'ei possible que vos aja manat a cridar per aguest motiu, pr'amor que jo ja non sai ne entà qué vos è cridat. Donques veiratz: Ivan Fiódorovich m'a vengut a veir solet dus viatges dès era sua arribada de Moscòu; eth prumèr venguec de visita, coma coneishut, e eth dusau còp, hè ja pòc, venguec pr'amor que Katia ère en casa e eth se n'auie sabut d'açò. Jo, plan que òc, non pretenia que me visitèsse soent, en tot saber-me'n des molti copacaps qu'a actuauments, *vous comprenez, cette affair et la mòrt terrible de votre papa*, mès de pic m'en sabí de qué auie vengut un aute còp, mès non entà veder-me a jo, senon a Lise, e d'açò hè uns sies dies; venguec, s'estèc cinc menutes e partic. E me'n sabí tres dies dempús, per Galfira, e me demorè bòrnia. Cridi de seguit a Lise, e arrís: "Eth se pensaue, me ditz, que vos dormíetz e entrèc a preguntar-me pera vòsta salut." Atau siguec, plan. Mès aguesta Lise, aguesta Lise...Diu mèn, que me tie plan preocupada! Guardatz, ua net, de ressabuda...siguec hè solet quate dies, just dempús dera vòsta darrèra visita; eth cas ei que de pic aquera net patís un atac, fòrça cridar e sorrisclar, coma ua isterica. Per qué deu èster qu'a jo jamès me vien aguesti atacs? Londeman, un aute atac, e madeish eth tresau dia, e ager; e dempús, ager, aqueth cambiament sobte. E me cride de pic: "È en òdi a Ivan Fiódorovich; vos exigisque que non lo recebatz bric mès, que l'enebigatz entrar en aguesta casa!". Me demorè capvirada dera suspresa, e responí: "A truca de qué me cau remir era entrada a un joen tan digne, damb tant de coneishements ath delà, e tan malerós? Pr'amor qu'en quinsevolh cas, totes aguestes istòries son un malastre, e non un gòi, non te semble?" En enténer es mies paraules se metec a arrir, e d'ua manèra ofensanta, sabetz?. Ben, jo que ja èra contenta en tot pensar que l'auia hèr arrir e que se li passarien es atacs, pr'amor que, ath delà, jo tanben volia remir-li era entrada a Ivan Fiódorovich per tòrt des sues estranhes visites sense eth mèn consentiment, e pensaua demanar-li ua explicacion. Mès de ressabuda aguest madeish maitin Lise s'a desvelhat e s'a emmaliciat damb Yulia e, guardatz, l'a flocat un lampit. Aquerò qu'ei quauquarren monstruós, jo as mies puncèles les tracti de *vos*. E ua ora mès tard vie e abrace a Yulia e li pune es pès. E a jo me

mane a díder que bric mès s'estarà damb jo e qu'enes dies a vier non passarà a veder-me, mès jo madeisha m'è decidit a vier a tier-li ua visita, s'a lançat enes mèns braci, en tot punar-me e plorar, e atau, entre punets, m'a hèt enlà dera sua cramba, sense badar boca, atau que non me n'è sabut d'arren. Ara, estimat Aleksei Fiódorovich, totes es mies esperances les boti en vos e, plan que òc, eth destin de tota era mia vida ei enes vòstes mans. Era soleta causa que vos demani ei que vengatz a veir a Lise, que desnishètz tot çò que li passe coma solet vos ac sabetz hèr, e que vengatz a condar-lo-me, a jo, a sa mair, pr'amor que, coma compreneratz, me vau a morir, me vau a morir sense mès se tot contunhe atau, o me n'aurè d'anar d'aguesta casa. Que non posqui tier mès, jo è paciéncia, mès que la posqui pèrder, e alavetz...e alavetz arribaràn causes terribles. Ai, Diu mèn, ara fin a arribat Piotr Illich!, sorrisclèc era senhora Jojlakovna, tota radianta còp sec, en veir entrar a Piotr Ilich Perjotin. Qu'arribatz tard, arribatz tard! Ben, seiguetz-vos, condatz, deciditz era mia sòrt, se qué auem d'aguest avocat? Mès, a on anatz, Aleksei Fiódorovich?

- A veir a Lise.
- A!, òc. Rebrembatz-vo'n, rebrembatz-vo'n de çò que vos è demanat. Qu'ei eth mèn destin, ei eth mèn destin!
- Plan que non me'n desbrembi, tostemp que sigue possible...mès que ja se hè tard, gasulhèc Aliosha, en tot gésser ath mès córrer.
- Non, vietz, vietz sense manca, deishatz-vos de: "Tostemp que sigue possible", se non, me morirè!, cridèc era senhora Jojlakovna, en tot seguir a Aliosha damb era guardada, mès aguest ja auie gessut dera cramba.

III.UN DIMÒNIET

En entrar ena cramba de Liza, la trapèc ajaçada en sòn ancian fautulh, aqueth que l'a transportauen quan encara non podie caminar. Era gojata non hec eth mendre senhau de vier ath sòn encontre, encara que li tachèc es sòns vistons agudents e penetrants. Qu'auie es uelhs un shinhau holadi, era cara esblancossida e auriòla. Aliosha se susprenec en verificar se com auie cambiat en tres dies, quitament ère mès amagrida. Liza non l'aufric era man. Siguec eth pròpi Aliosha que hereguèc es dits fini e longui, qu'èren immobils ath dessús deth sòn vestit; dempús se seiguec dauant d'era, en silenci.

- Sai qu'anatz de cap ara preson e qu'auetz prèssa, didec bruscaments Liza, e que mama vos a retengut un parelh d'ores; hè un moment vos parlaue de Yulia e de jo.
- Com vo n'auetz sabut?, preguntèc Aliosha.
- Qu'è estat en tot escotar. Per qué me guardatz d'aguesta sòrta? Se voi escotar, escoti, que non ei dolent. Non vau a demanar perdon.

- I a quauquarren que vos age desengustat?
- Ath contrari, que sò plan contenta. Adès reflexionaua, per trentau viatge, e pensaua qu'è agit ben en refusar-vos a vos e remir-me a èster era vòsta hemna. Que non seríetz vos un bon marit: en tot supausar que me maridèssa damb vos e vos autregèssa de pic ua nòta entà que l'amièssetz a quauquarrés que jo m'auessa encamardat un còp maridada, vos que la cuelheríetz e l'ac amiaríetz sense manca, e ath delà d'açò me haríetz a vier era responsa. Compliríetz vos quaranta ans, e encara contunharíetz amiant aguestes nòtes mies.

  Còp se se botec a arrir.

- Que i a en vos quauquarren maligne e ingenú ath còp, Aliosha arric.
- Çò que i a d'ingenú ei que jo non m'avergonhi dauant de vos. Non solet non m'avergonhi, senon que tanpòc voi avergonhar-me, mès que mès dauant de vos, sustot de vos. Aliosha, per qué serà que non è respècte per vos? Vos estimi fòrça, mès non vos respècti. Se vos respectèssa, non parlaria sense avergonhar-me, non credetz?
- Òc.
- E credetz que non m'avergonhi dauant de vos?
- Non, non ac creigui.

  Liza tornèc a arrir nerviosaments; parlaue ara prèssa, precipitadaments.

- Que l'è enviat bonbons, ena preson, ath vòste frair Dmitri Fiódorovich. Aliosha, qu'ètz un encant! Vos vau a estimar enòrmaments per auer-me permetut tan lèu que dèishi d'estimar-vos.
- Entà qué m'auetz cridat aué, Lise?
- Que volia transmeter-vos un desir mèn. Voi que quauquarrés me torture: que se maride damb jo e dempús me torture, m'enganhe, se'n vage e m'abandone. Jo que non voi èster erosa!
- Auetz aprenut a estimar eth desorde?
- A, jo qu'estimi eth desorde. Tostemp desiri calar huec ara casa. M'imagini en tot apressar-me d'amagat, li cau que sigue d'amagat, e calar-li huec ara casa. Sajarien d'amortar-lo, mès era casa usclarie. E jo carada, en tot saber çò que s'auie passat. Ai, quines pegaries! E qué engüegiu!

  Hec un gèst de desengust damb era man.

- Vos que viuetz plan ben, didec Aliosha en votz baisha.
- Dilhèu ei mielhor èster praube?
- Òc, ei mielhor.
- Aquerò que son condes deth vòste defuntat monge. Non ei vertat. Pro que siga jo rica e toti es auti praubi; que poirè préner pinta e bonbons, e non pensi balhar-ne

ad arrés. A, non digatz arren, arren (secodic era man, a maugrat de qué Aliosha non auie badat boca), que ja m'auetz parlat vos abantes de tot aquerò, m'ac sai de memòria. Ei un engüeg. Se vengui a èster prauba, aucirè a bèth un...plan que, se sò rica, dilhèu tanben. Arren de demorar-se quiets! Sabetz ua causa? Çò que jo voi ei segar, segar horment. Me maridarè damb vos, vos que vieratz campanhard, un campanhard de vertat, elevaram un polin, voletz? Coneishetz a Kalganov?

- Òc.
- Non hè que caminar e soniar. Ditz: entà qué viuer de vertat; qu'ei mielhor soniar. Un pòt soniar es causes mès alègres, mès víuer qu'ei engüegiu. E aquerò que non se tardarà a maridar-se, se m'a declarat enquia e tot a jo. Sabetz vos hèr ara gaudrofa?
- Òc.
- Donques eth qu'ei coma ua gaudrofa: que li cau saber hèr-li a hèr torns, deishar-la, e secodir, secodir e secodir damb eth slagèth; me maridarè damb eth, e lo tierè hènt torns tota era vida. Non vos hè vergonha d'èster aciu damb jo?
- Non.
- Vos qu'ètz terriblaments embestiat pr'amor de qué non parli de causes senhades. Jo non voi èster ua santa. Qué te còsten en aute mon peth mès grèu des pecats? Vos que vos calerie sabè'c damb exactitud.
- Diu vos condamnarà, Aliosha la guardèc fixaments.
- Donques aquerò ei çò que jo voi. Arribaria, me condamnarien, e de ressabuda me meteria a arrir daunt dera cara de toti. Qu'è uns talents enòrmes d'usclar era casa, Aliosha, era nòsta casa, encara non me credetz?
- Per qué non? S'enquia es mainatges de dotze ans que se les acodís cremar quauquarren ac hèn. Qu'ei ua mena de malautia.
- Non ei vertat, non ei vertat; metam que i age mainatges atau, mès jo non me referisqui ad açò.
- Vos confonetz eth mau damb eth ben: se tracte d'ua crisi passatgèra, qu'ei possible qu'aubedisque ara vòsta anteriora malautia.
- Vòs, a tot darrèr, me menspredatz! Jo, simplaments, que non voi hèr eth ben, que voi hèr eth mau, e non i a malautia que valgue.
- Per qué voletz hèr eth mau?
- Entà que non rèste arren enlòc. A, que serie bon que non restèsse arren! Sapiatz, Aliosha, qu'a viatges me apetisse hèr un modelhon enòrme de mauvestats, tota sòrta d'abusi, hè'c d'amagat pendent fòrça temps, enquia qu'ara imprevista se desnishesse. Toti m'entornejarien e me senhalarien damb eth dit, e jo me demoraria en tot guardar-les a toti. Qu'ei quauquarren plan agradiu. Per qué ei tant agradiu, Aliosha?

- Ja ac veigui. Se tracte deth besonh d'estronhar quauquarren bon o, tau que didíetz vos, de calar-li huec. Aquerò que tanben se passe.
- Non ei qu'ac aja dit, ei qu'ac vau a hèr.
- Vos creigui.
- Ai, com vos estimi per çò que didetz: vos creigui. Pr'amor que vos jamès mentitz, jamès. O dilhèu vos pensatz que vos digui tot aquerò damb era soleta intencion d'irritar-vos?
- Non, non m'ac pensi...encara que, qué sap un, tanben ei possible que i age quauquarren d'aguest besonh.
- Que i a quauquarren d'açò. A vos non vos vau a mentir; didec damb uelhs ludents, a on usclaue ua sòrta d'ahlama.

Çò que mès impressionaue a Aliosha ère era sua seriositat: en aguest instant non i auie en ròstre dera gojata ne ua ombra de trufaria o de burla, a maugrat de qué abantes era alegria e eth bon umor non l'abandonauen ne enes estones de màger "seriositat".

- I a moments qu'es òmes estimen eth crim, didec Aliosha cogitós.
- Òc, òc! Que m'auetz liejut eth pensament: l'estimen, toti l'estimen e tostemp l'estimen, e non solet en determinadi "moments". Sabetz?, sus aquerò se passe coma se toti s'auessen metut d'acòrd entà mentir e dès alavetz non s'arturèssen de hè'c. Toti diden qu'an en òdi ath mau, mès ath hons l'estimen.
- Contunhatz vos en tot liéger, coma abantes, libres dolents?
- Òc. Mama les lieg e les amague jos era coishinèra, mès jo que les ac cuelhi.
- E non vos hè vergonha esbauçar-vos?
- Jo que voi esbauçar-me. Auem aciu a un gojat que se tenguec ajaçat entre es ralhs deth camin de hèr tant qu'es vagons li passauen peth dessús. Quina sòrt! Escotatz, ara ath vòste frair lo van a jutjar per auer aucit a sa pair, e a toti les encante qu'age hèt aquerò.
- Les encante qu'age aucit a sa pair?
- Òc, les encante, a toti les encante! Toti diden qu'ei quauquarren orrible, mès ath hons ne son encantadi. E jo era prumèra.
- En aquerò que ditz era gent, que non vos manque quauquarren de rason, didec Aliosha doçaments.
- A, mès quines idies auetz!, Liza deishèc anar un sorriscle, afogada. E ac ditz un monge! Non vos creiríetz se guaire vos respècti, Aliosha, per non mentir jamès. A, que vau a condar-vos un sòmni ridicul qu'è auut: a viatges sónii en diables, semble qu'ei de nets, jo sò en mèn quarto damb ua candèla, e de còp i a diables pertot, en toti es cornèrs, dejós dera taula; daurissen era pòrta e campe ath darrèr ua

multitud, e vòlen entrar e cuelher-me. S'aprèssen, s'aprèssen, ja son a mand d'agarrar-me. Mès de pic me senhi, e toti arreculen, s'espaurissen, mès non vien d'anar-se'n, e s'estan aquiu ena pòrta e per toti es cornèrs, demorant. Alavetz me vien uns talents enòrmes d'insultar a Diu en votz nauta, atau que comenci a insultar-lo, e eri un aute còp s'aprèssen toti amassa, e jo me torni a senhar, e eri arreculen. Qu'ei plan divertit, se me cope er alend.

- Jo tanben è auut a viatges aguest madeish sòmni, didec Aliosha de suspresa.
- De vertat?, sorrisclèc Liza estonada. Escotatz, Aliosha, non hescatz burla, aquerò qu'ei fòrça important: de vertat ei possible que dues persones desparières agen eth madeish sòmni?
- Plan qu'ei possible.
- Aliosha, vos digui qu'ei fòrça important, contunhèc Liza, damb ua suspresa un shinhau exagerada. Çò d'important que non ei eth sòmni, senon que vos ajatz podut auer eth madeish sòmni que jo. Vos jamès mentitz, atau, donc, non me mentigatz ara tanpòc. Ei vertat çò que didetz? Non vo'n burlatz de jo?
- Ei vertat.

Liza, per bèra rason, ère terriblaments impressionada, e amudic mieja menuta.

- Aliosha, vietz a veder-me, vietz a veder-me mès soent, didec còp sec damb votz suplicanta.
- Jo tostemp vos vierè a veir, tota era mia vida, responec Aliosha damb fermetat.
- Solet a vos, digui aguestes causes, tornèc a començar Liza. Solet a jo madeisha e a vos. Solet a vos en tot eth mon. E damb mès talents que quan m'ac digui a jo madeisha. E damb vos que non è cap vergonha. Aliosha, se com ei que non è deguna vergonha en tot estar-me damb vos? Aliosha, ei vertat qu'es judius, pera Pasca, panen mainatges e les esgòrgen?
- Sabi pas.
- Donques jo qu'è un libre qu'en eth liegí quauquarren sus un judici que se hec sabi pas a on, e qu'un judiu li talhèc prumèr toti es ditets des dues mans a un mainatge de quate ans e dempús lo crucifiquèc en ua paret, lo clauèc damb uns claus e lo crucifiquèc, e mès tard declarèc en judici qu'eth mainatge auie mòrt rapid, as quate ores. Donques, que n'ei de rapid! Diden que gemegaue e gemegaue, tant qu'er aute ère ath sòn costat, en tot gaudir der espectacle. Aquerò qu'està ben!
- Ben?
- Òc, ben. A viatges me pensi qu'è estat jo que l'a crucificat. Eth mainatge ei aquiu penjat, gemegant, e jo seigui ath dauant e me prengui ua marmelada d'ananàs. M'encante era marmelada d'ananàs. E a vos?, Aliosha la contemplaue en silenci. Eth ròstre esblancossit, auriò de Liza s'alterèc de ressabuda, es uelhs li usclèren. Sabetz? Quan liegí çò d'aguest judiu, me passè tota era net tremolant, hèta un mar

de lèrmes. M'imaginaua ath mainatge cridant e gemegant (pr'amor qu'es mainatges de quate ans ja comprenen çò que se passe), mès aguesta imatge dera marmelada non se n'anaue deth mèn cap. Peth maitin l'enviè ua carta a cèrta persona, en tot dider-li que venguesse a veder-me sense manca. Venguec e, de pic, li condè çò deth mainatge e çò dera marmelada, l'ac condè *tot, tot,* e didí "qu'estaue ben". Alavetz eth se metec a arrir e didec que, plan que òc, estaue ben. Dempús se lheuèc e se n'anèc. Non i estèc mès de cinc menutes. Me menspredèc? Qué credetz vos? Didetz-me, Aliosha, didetz-me, me menspredèc aguest òme o non me menspredèc?, Liza se lheuèc deth fautulh, es uelhs li ludien.

- Didetz-me, didec Aliosha agitat, auíetz cridat vos madeisha ad aguesta persona?
- Òc, jo madeisha.
- L'enviéretz ua carta?
- Òc.
- Entà preguntar-li precisaments per aquerò, per aquerò deth mainatge?
- Non, que non ère entad aquerò, plan que non. Mès, sonque arribar, l'ac preguntè. Eth me responec, se metec a arrir, se lheuèc e se n'anèc.
- Aguest òme siguec aunorat damb vos, didec Aliosha doçaments.
- E non me menspredèc? Non se burlèc de jo?
- Non, pr'amor qu'ei possible qu'eth tanben creigue ena marmelada d'ananàs. Tanben eth ei ara plan malaut, Lise.
- Òc, cre en era! A Liza li luderen es uelhs.
- Non mensprède ad arrés, contunhèc Aliosha. Çò que se passe ei que non cre en arrés. E plan, se non cre, naturauments, mensprède.
- Alavetz, tanben a jo? A jo?
- Tanben a vos.
- Aquerò està ben. (A Liza li carrinclèren es dents). Quan aqueth òme partic entre arridolets, sentí qu'estaue ben que la menspredèssen a ua. Està ben çò deth mainatge damb es dits talhats, està ben que la mensprèden a ua... (e arric duant era cara d'Aliosha, damb malícia e rancura). Sabetz, Aliosha, sabetz, jo voleria...Aliosha, sauvatz-me! (de pic se lheuèc deth fautulh en un bot, correc entada eth e lo sarrèc damb fòrça entre es sòns braci). Sauvatz-me, didec, lèu en un panteish. Dilhèu li dideria ad arrés en mon çò que vos digui a vos? E, totun, non è dit qu'era vertat, era vertat, era vertat! Que me vau a aucir, pr'amor que tot m'ei hastigós! Non voi víuer, pr'amor que tot m'ei hastigós! Tot qu'ei hastigós, hastigós! Aliosha, per qué, per qué non m'estimatz bric, concludic dehòra de se.
- Òc, òc que vos estimi!, responec Aliosha damb veeméncia.
- E ploraratz per jo?

- Òc.
- Mès non pr'amor que non è volut èster era vòsta hemna, senon atau, sense mès, ploraratz per jo?
- Òc.
- Gràcies! Era soleta causa qu'è de besoh son es vòstes lèrmes. Es auti que me pòden condamnar e caushigar-me, toti eri, toti, sense excepcion! Pr'amor que jo non estimi ad arrés. M'auetz entenut? Ad arrés! Ath contrari, que les è en òdi! Anatz-vo'n, Aliosha, que ja ei ora de qué vengatz a veir ath vòste frair! De ressabuda se desseparèc d'eth.
- E com vos vau a deishar atau?, didec Aliosha lèu espaurit.
- Vietz damb eth vòste frair, que van a barrar era preson, anatz-vo'n, aciu qu'auetz eth chapèu. Balhatz-li un punet a Mitia. Anatz-vo'n, anatz-vo'n!

E lo possèc lèu enquiara pòrta ara fòrça. Aliosha la guardaue damb amarganta perplexitat quan, còp sec, notèc ua carta ena sua man dreta, ua carta petita, plan ben revlincada e sagerada. Li hec un còp de uelh e en ua segonda liegec era adreça: "Entà Ivan Fiódorovich Karamazov". Virèc ara pressa es sòns uelhs entà Liza. Eth sòn ròstre s'auie tornat lèu menaçaire.

- Balhatz-l'ac, balhatz-l'ac sense manca!, li manèc freneticamnts, tremolant tota. Aué madeish, aué madeish! Se non, m'empodoï! Per aquerò vos è cridat!

E barrèc d'un còp era pòrta. S'entenec eth croishit deth flastièth. Aliosha se sauvèc era carta ena pòcha e anec dret de cap ara escala, sense passar a veir ara senhora Jojlakovna, qu'autanplan se n'auie desbrembat. Mentretant, Liza, sonque gésser Aliosha, treiguec de seguit eth flastièth, miei dauric era pòrta, metec un dit ena henuda e, en tot barrar d'un còp, se l'estronhèc damb totes es sues fòrces. Ues dues segondes dempús, desliurada ja era man, se filèc en silenci, tot doç, entara sua cagira, se seiguec damb eth còs quilhat, e se demorèc damb es vistons tachadi en ditet ennerit e era sang que rajaue de dejós era ungla. Es pòts li tremolauen e lèu, plan lèu, se didec en un mormolh:

- Dolenta, dolenta, dolenta, dolenta!

IV.ER IMNE E ETH SECRET

Qu'ère ja plan tard (mès com ei de long un dia de noveme?) quan Aliosha truquèc en portau dera preson. Hège nets. Aliosha, ça que la, sabie que non li meterien trebucs entà veir a Mitia. Aguestes causes se passen aciu, ena nòsta petita ciutat, coma se passen pertot. Ara prumeria, plan, un còp concludida tota era investigacion preliminara, es visites a Mitia des sòns pròches e de quauqui ues autes persones, qu'èren estacades a determinades formalitats inevitables, mès,

posterioraments, sense que se relaxèssen pròpiaments taus formalitats, aumens entà quauques persones que solien visitar a Mitia s'establiren, lèu per se soletes, bères excepcions. Enquia tau punt qu'en escadences es entrevistes damb eth presoèr ena sala destinada ad aguesta fin se hègen practicaments solets. Totun aquerò, aguestes persones qu'èren pògues: solet Grushenka, Aliosha e Rakitin. Mès Grushenka gaudie deth favor deth madeish ispravnik Mijail Makarovich. Ath vielh que li hège dò auer-la cridat d'aquera manèra en Mokroie. Mès tard, quan se'n sabec der ahèr ath hons, cambièc completaments era sua opinon sus era. E, causa estranha, encara qu'ère fèrmaments convençut que Mitia ère er autor deth crim, dès eth moment deth sòn ingrès ena preson l'anèc vedent de man en man damb mens severitat: "qu'ei possible que siguesse un òme de bon còr, mès se perdèc, coma un suec, pera beuenda e eth desorde!". Er orror des prumèrs moments anèc deishant pati ena sua amna a ua cèrta pietat. Per çò d'Aliosha, eth spravnik l'apreciaue fòrça e lo coneishie hège temps, e Rakitin, que darrèraments acodie plan soent a visitar ath presoèr, qu'auie ua relacion plan estreta damb es "senhoretes deth spravnik", coma eth les cridaue, e se deishaue veir cada dia pera sua casa. Ath delà, daue leçons en çò der inspector dera preson, un ancian bravàs, encara que tanben un servidor estricte dera lei. Tanben Aliosha ère un vielh e apreciat coneishut der inspector, que gaudie parlant damb eth de "tèmes sabents" en generau. A Ivan Fiódorovich, per exemple, er inspector non ei que lo respectèsse, senon qu'autanplan l'auie pòur, mès que mès, pes sòns judicis, a maugrat d'èster eth madeish un gran filosòf que, plan que òc, "podie vier plan luenh damb eth sòn pròpi coneishement". Mès per Aliosha sentie ua simpatia invencibla. Eth darrèr an ar ancian l'auie dat pera lectura des evangèlis apocrifi e li comunicaue de contunh es sues impressions ath sòn joen amic. Abantes, autanplan l'anaue a veir en monastèri e se passaue ores sanceres parlant damb eth e damb es ieromonges. En resumit, Aliosha, encara qu'arribèsse tard ena preson, non li calie qu'acodir ar inspector, e eth problèma tostemp se solucionaue. Ath delà, tot eth personau dera preson, enquiath darrèr gaita, ère acostumat ara preséncia d'Aliosha. Eth gaita, plan, non botaue cap de trebuc, en cas de qué s'amièsse eth permís dera direccion. Cada viatge que lo cridauen, Mitia baishaue dera sua cèla entath lòc des entrevistes. En entrar ena sala, Aliosha se trapèc precisaments damb Rakitin, que ja se n'anaue dempús d'auer visitat a Mitia. Autant Rakitin que Mitia parlauen en votz nauta. Tant que se didie adiu deth sòn amic, Mitia non hège qu'arrir-se'n de quauquarren, e Rakitin semblaue repotegar. A Rakitin, sustot enes darrèri tempsi, non li hège gràcia trapar-se damb Aliosha, a penes escambiauen paraules e enquia e tot entà saludar-lo li calie hèr un esfòrç. Aguest còp, en veder-lo entrar, arroncilhèc es celhes çò de mès e virèc es uelhs, coma se siguesse plan ocupat en tot cordar-se eth sòn gran abric, plan caud, damb cothet de pèth. Ara seguida se botèc a cercar eth paraigües.

- Non sigue que me'n desbrembi de bèra pèça mia, mormolhèc, solet per díder quauquarren.
- E non sigue que t'en desbrembes de bèra des auti!, se'n trufèc Mitia, e de seguit s'estarnèc d'arrir dera sua pròpia pensada. Rakitin gessec ara imprevista:

- Aquerò que te calerie recomanà'c as tòns Karamazov, raça d'espleitadors, en sòrta d'a Rakitin!, sorrisclèc còp sec, tremolant tot de colèra.
- Quin can t'a lairat? Solet hèja badinades!, exclamèc Mitia. Con, dimòni! Atau son toti, se dirigic a Aliosha, en tot senhalar damb eth cap a Rakitin, que se n'anaue ath mès córrer; aguest qu'a estat aciu arrint, tan content, e ara suspresa s'a botat hèt ua furia. A tu que ne tansevolhe t'a guardat. Se qué vos a passat? Vos auetz pelejat? E tu, com ei que vies tan tard? È estat tot eth maitin, mès que demorant-te, desirant era tua visita. Ben, non se passe arren. Podem recuperar eth temps perdut.
- Com ei que l'a dat per vier tan soent? Qu'ei que vos auetz hèt amics?, preguntèc Aliosha, en tot senhalar tanben damb eth cap era pòrta que venguie de gésser Rakitin.
- Que se m'è hèt amic de Mijail? Non, era vertat. Entà qué. Quin porcèth! A jo me considère un brigand...Non compren ne ua soleta badinada, aquerò qu'ei çò de pejor. Aguesta gent jamès compren ua badinada. Que tien era amna seca, lisa e seca: atau vedia jo aqueth dia, quan me heren a vier aciu, es paredaus dera preson. Mès qu'ei un òme intelligent, plan intelligent. Ben, Aleksei, que ja posqui balhar per perdut eth cap!

Se seiguec en un banc e convidèc a Aliosha a sèir-se ath sòn costat.

- Òc, deman ei eth judici. Mès de vertat non as cap esperança, frair?, didec Aliosha damb ua sensacion d'apreension.
- A qué te referisses?, Mitia lo guardèc damb cèrta vaguetat. A!, òc, eth judici! Ath diable! Enquia ara, tu e jo solet auem parlat de pegaries, tostemp restacades ad aguest judici, e de çò mès important non t'è dit arren. Donques òc, deman ei eth judici, mès que se t'è dit que daua eth cap per perdut non a estat pensant en judici. Que non ei que pèrda eth cap, senon çò que i é ath sòn laguens. Per qué me guardes damb aguesta mina de critica?
- De qué me parles, Mitia?
- Es idies, es idies, d'aquerò se tracte. Era etica. Se qué ei era etica?
- Era etica?, Aliosha s'estonèc.
- Òc, non ei ua sòrta de sciéncia?
- Òc, i a ua sciència atau...solet que...jo, ac cohèssi, non posqui explicar-te quina sòrta de sciéncia ei aguesta.
- Rakitin ac sap. Que sap fòrça causes Rakitin, que se l'amie eth diable! Non pense vier monge. Vò anar entà Sant Petersburg. Aquiu, sivans diden, se balharà ara critica, mès damb ua orientacion nòbla. Per qué non? Que pòt hèr quauquarren util e laurar-se ua carrèra. Ui! Be ne son de mèstres aguesti entà laurar-se ua carrèra! Ath diable damb era etica! Mès jo que sò perdut, Aleksei, jo òc que sò perdut, òme de Diu! A tu que t'estimi mès qu'ad arrés. Per tu que me tremòle eth còr, ja ac

ves. Qui ei Carl Bernard?

- Carl Bernard?, Aliosha se tornèc a suspréner.
- Non, Carl non, demora, me sò confonut: Claude Bernard. A qué se tie? Ara quimica, vertat?
- Que deu èster un scientific, responec Aliosha, mès te cohèssi que non sai dider-te guaire sus eth. È entenut a díder, solet, qu'ei un scientific, mès non sai de quina classa.
- Ben, ath diable damb eth, tanpòc jo ac sabi, maudidec Mitia. Que serà bèth brigand, qu'ei çò de mès problable, toti son uns brigands. Mès Rakitin arribarà luenh, Rakitin ei des que profiten quinsevolhe henerecla entà colar-se, ei un aute Bernard. Of!, es Bernard! Com se multipliquen!
- Ben, mès a tu qué te cau?, preguntèc Aliosha, que non balhaue eth braç a pèrder.
- Que vò escríuer un article sus jo, sus eth mèn cas, entà començar d'aguesta manèra era sua carrèra literària; ei per açò que me vie a veir, eth madeish m'ac a dit. Vò quauquarren damb ua determinada orientacion: "Non podie deishar d'aucir, qu'ère ua victima deth sòn ambient", e aguesta sòrta de causes; atau m'ac a explicat. Qu'aurà un matís socialista, ditz. Ben, ath diable damb eth, qu'age eth matís que volgue, a jo que m'ei parièr. Ath nòste frair Ivan non l'estime, l'a en òdi, a tu tanpòc te tie guaire afècte. Jo non lo hèsqui enlà pr'amor qu'ei un òme intelligent. Mès qu'ei massa capinaut. Hè ua estona li didia: "Es Karamazov non èm uns brigands, senon uns filosòfi, pr'amor que toti es russi autentics èm filosòfi; mès tu ja pòs auer estudiat que non ès un filosòf, senon un mosso". Se n'a arrit, encara que de mala encólia. Atau que l'è dit: *De myslibus non est disputandum*, bon remoquet, vertat? Aumens jo tanben m'è somat ath classicisme (Mitia, còp sec, s'estarnèc d'arrir).
- Per qué auies d'èster perdut? Aquerò as dit hè un moment, non?, l'interrompec Aliosha.
- Per qué sò perdut? Vai, ath hons...en tot cuélher totes es causes en consideracion, me hè pena per Diu, per aquerò sò perdut!
- Com que te hè pena per Diu?
- Guarda: tot qu'ei aquiu, enes nèrvis, ena tèsta, ei a díder, aguesti nèrvis que son en cervèth (ben, ath diable damb eri!)...que i a coma ues coetes, es nèrvis an aguestes coetes, ben, e quan comencen a vibrar...voi díder, veiràs, jo guardi quauquarren damb es uelhs, atau, e comencen a vibrar aguestes coetes...e en tot vibrar campe era imatge, mès non campe de seguit, senon que se passe un instant, coma ua segonda, e apareish quauquarren atau coma un moment, ei a díder, non un moment (ath diable eth moment), senon ua imatge, ei a díder, er objècte o er eveniment (ben, ath diable damb eri), e gràcies ad açò posqui veir, dempús pensi...qu'ei per aguestes coetes, non per çò que jo aja ua amna o siga jo hèt a imatge e semblança d'arren, tot aquerò que son pegaries. Aquerò, frair, m'ac

expliquèc ager Mijail, e se passèc coma se m'auessen usclat. Aguesta sciéncia, Aliosha, ei quauquarren grandós! Un nau òme va a gésser, aquerò òc qu'ac compreni...Mès totun açò, Diu que me hè pena!

- Ben, tanpòc està mau, didec Aliosha.
- Que me hèsque pena Diu? Era quimica, frair, era quimica! Que non i a arren a hèr, reverend pair, hètz-vos un shinhau enlà, arribe era quimica! E Rakitin non estime a Diu, tè, non l'estime! Aguest qu'ei eth mau punt de tota aguesta gent. Mès qu'ac amaguen. Mentissen. Dissimulen. "Alavetz t'ocuparàs d'aquerò ena seccion de critica?", li demani. "Atau, dubèrtaments, non me van a deishar", ditz, e arrís. "Mès, dempús d'açò, li demani, qué serà der òme, sense Diu e sense era auta vida? Aquerò vò díder qu'ara tot ei permetut, qu'un pòt hèr quinsevolh causa?" "E tu non te'n sabies?", didec. Arrís. "A un òme intelligent, ditz, tot l'ei permetut. Un òme intelligent sap pescar cranques; tu, ça que la, me ditz, aucires e queigueres en param, e ara t'apoiridisses ena preson!". Aquerò me ditz. Un autentic porcèth! Jo, abantes, as tipes coma eth les hèja enlà a còps de pè, e ara, ja ves, les escoti. Encara que tanben ditz fòrça causes senades. E escriu damb intelligéncia. Hè coma ua sethmana me comencèc a liéger un article; ne volí copiar tres linhes; demora aciu que les auem. (Ara prèssa Mitia se treiguec dera pòcha deth justet un papèr e liegec: "Entà resòlver aguesta qüestion, ei de besonh prumèr plaçar era pròpia personalitat en conflicte damb çò qu'un ei reauments". Ac comprenes?
- Non, non ac compreni, didec Aliosha.

Guardaue e escotaue a Mitia damb curiosèr.

- Donques jo tanpòc ac compreni. Ei escur e confús, mès intelligent. "Ara, ditz, toti escriuen atau, qu'ei causa der ambient..." Que les cau pòur er ambient. Tanben escriu vèrsi, eth brigand. A cantat ath pè dera senhora Jojlakovna, hu, hu, hu!
- Ja ac auia entenut, didec Aliosha.
- Ac auies entenut? E es versets les as entenudi?
- Non.
- Aciu que son, guarda, te les vau a liéger. Tu que non ac sabes, non t'ac è condat, ei tota ua istòria. Quin audèth! Hè tres setmanes decidic hèr-me emmaliciar: "Guarda, me ditz, tu qu'as queigut en param coma un pèc per tres mil robles, e jo me'n meterè ena pòcha cent cinquanta mil: que vau a maridar-me damb ua veudeta e me vau a crompar ua casa de pèira en Sant Petersburg". E me condèc que hestejaue ara senhora Jojlakovna, e qu'aguesta, que de joena non ère precisaments intelligenta, as sòns quaranta ans estaue coma ua craba. "Mès ei sentimentau, ditz, e fòrça, e per aquiu me la pensi guanhar. Me maridi damb era, me la hèsqui a vier entà Sant Petersburg e aquiu començarè a trèir un jornau". E auie enes sòns pòts ua hastigosa baua de luxúria, mès que non bauejaue per era, senon pes cent cinquanta mil. E me convencec, me convencec; viege a veder-me cada dia: "Qu'ei a punt de render-se", me didie. Ère radiant d'alegria. E un dia, còp sec, lo boten de

pautes en carrèr: Perjotin, Piotr Ilich, li guanhèc era partida, òsca! Voi díder, de boni talents li balharia un punet ad aguesta pòcvau per auer-lo hèt enlà dera sua casa! Atau que quan venguie tan soent a veder-me compausèc aqueri vèrsi. "Ei eth prumèr viatge, me didec, que me mascari es mans en tot escriuer uns vèrsi, e a estat entà sedusir, ei a díder, damb ua fin practica. Se me hèsqui a vier eth capitau d'aguesta capvirada, que poirè aportar un benefici ara ciutadania". Aguesta gent justifique quinsevolh infàmia en tot aperar ath benefici deth ciutadan! "Totun aquerò, me ditz, jo qu'è escrit mielhor qu'eth tòn Pushkin, de vertat, pr'amor qu'autanplan en uns vèrsi divertits è sabut hicar-i preocupacions ciutadanes". Çò que ditz de Pushkin, era vertat, ac compreni. Ça que la, solide que serie un òme plan dable, mès solet escriuec de pès! Be n'ère de capinaut des sòns vèrsi! Guaira vantaria i é en aguesta gent, guaira vantaria! "Pera recuperacion deth pè malerós der objècte deth mèn amor", aguest qu'ei eth titol que se l'auie acodit, quin òme mès escarrabilhat!

Ai, guarda aguest polit, doç pè,
se com se hole, se bote malautet!
Arriben es doctors, tòquen damb suenh,
e, encara que non l'ac benden, lo dèishen herit.
Non, non ei aguest pè çò que me hè dò,
se lo cante Pushkin, que sigue en ora bona:
qu'ei peth cap tot eth mèn dolor,
a on es idies se remissen a entrar.
Quan ja començaua a compréner un shinhau
t'i as endrabat tu, pèet hòl.
Pro que ara fin aguest pèet se guarisque
e eth capet, que tanben madure.

"Un porcèth, un pur porcèth, mès ad aguest brigand que l'a gessut plan divertit!" E reauments s'i a calat era qüestion "ciutadana". Mès, com s'enforismèc quan lo heren enlà! Li carrinclauen es dents!

- Que ja s'a resvenjat, didec Aliosha. A escrit ua cronica a on parle dera senhora Jojlakovna.

E Aliosha li condèc bracaments çò der article en jornau *Rumors*.

- A estat eth!, a estat eth!, confirmèc Mitia en tot rufar es celhes. A estat eth! Aguestes croniques...ja me'n sabi...voi díder, guaires baisheses s'an escrit ja, de Grusha, sense vier mès luenh!...E tanben dera auta, de Katia...Moria!

Comencèc a hèr torns pera estança, preocupat.

- Frair, non posqui demorar-me aciu guaira estona, didec Aliosha dempús d'ua

pausa. Deman qu'ei un dia terrible e memorable entà tu: eth judici divin se complirà en tu...e m'estone que vages hènt torns, en sòrta d'anar entara qüestion, me parles Diu se'n sap de qué.

- Non te'n hèsques, l'interrompec Mitia damb afogadura. Me calerie dilhèu parlar d'aguest gosset pudesenc? Der assassin? Que ja n'auem parlat pro d'aguest ahèr. Que non voi tornar a parlar d'aguest pudesenc, eth hilh dera Pudesenca! Diu l'aucirà, ja ac veiràs, e cara! (s'apressèc plan agitat entà Aliosha e lo punec còp sec. Es uelhs li ludien). Rakitin aquerò que non ac comprenerie, comencèc a díder, lèu damb extasi, mès tu qu'ac compreneràs tot. Plan per açò èra ansiós de veder-te. Guarda, hè ja temps que volia condar-te fòrça causes aciu, entre aguesti paredaus descrostadi, mès non didia ua soleta paraula de çò mès important: qu'ère coma s'encara non auesse arribat era ora. Me sò demorat enquia ara, enquiara fin deth termini, entà daurir-te era mia amna. Frair, en aguesti dus darrèrs mesi è sentut que i auie un nau òme en jo, qu'un òme nau auie resuscitat en jo! Qu'ère embarrat ath mèn laguens, mès, se non auesse estat per aguest pericle, jamès aurie campat. Ei terrible! Que m'ei parièr que me calgui passar vint ans enes mines arrincant eth minerau damb un martèth, non me cau pòur; i a ua auta causa que m'espaurís ara: qu'aguest òme resuscitat s'aluenhe de jo! Quitament aquiu, enes mines, enes entralhes dera tèrra, ei possible trapar a un còr uman en presoèr, en assasin qu'as ath tòn costat, e senter-te sarrat ada eth, pr'amor qu'aquiu tanben ei possible víuer, e estimar, e patir! Qu'ei possible hèr que tornesse nèisher, que resuscite eth còr gelat d'aguest convicte, ei possible suenhar-lo pendent ans e hèr que dera tuta gesque ara lutz ua amna nauta, ua consciéncia adolorida, qu'ei possible que torne a nèisher un àngel, que resuscite un eròi! E çò de cèrt ei que son fòrça, centenats, e toti nosati èm colpables per eri! Per qué soniè alavetz, en un moment coma aguest, damb aqueth "mainatge"? "Per qué ei praube eth mainatge"? Siguec ua profecia entà jo en aqueth moment! Vierè entad aguest "mainatge". Pr'amor que toti èm colpables per toti. Per toti es "mainatges", pr'amor que i a mainatges petits e mainatges grani. Toti èm "mainatges". Vierè entà toti, pr'amor qu'ei de besonh que quauquarrés vage entà toti. Jo non è aucit ath nòste pair, mès m'i cau anar. Ac accèpti! Tot aquerò m'a arribat aciu... entre aguesti paredaus descrostadi**.** E çò de cèrt ei que son molti, que son centenats, e se trapen dejós era tèrra damb un martèth ena man. Ò, plan, seram encadiats, e non auram libertat, mès alavetz, ath miei deth nòste immens dolor, resuscitaram de nauèth entara alegria, que sense era er òme non pòt víuer, ne pòt existir Diu, pr'amor que Diu balhe era alegria, aguest qu'ei eth sòn privilègi, un privilègi immens...Senhor, qu'er òme se dissòlve ena pregària! Com auia jo de víuer jos era tèrra sense Diu? Rakitin mentís: se hèn enlà a Diu dera tèrra, nosati lo traparam dejós era tèrra! Ath presoèr l'ei impossible de víuer sense Diu, mès impossible encara qu'ar òme qu'ei dehòra dera preson. Alavetz, dès es entralhes dera tèrra, es òmes des prigondors lheuaram un tragic imne a Diu, hònt de tota alegria. Glòria a Diu e ara sua alegria! L'estimi! (tant que prononciaue eth sòn insolit discurs, a Mitia li mancaue er alend. S'esblancossic, es pòts li tremolauen, es lèrmes li gessien des uelhs). Non, era vida ei ena sua

plenitud, autanplan jos era tèrra i a vida!, tornèc a començar. Non te'n saberies, Aleksei, enquia quin punt voi víuer ara, quina ànsia d'existir e de compréner a surgentat en jo precisaments entre aguesti paredaus descrostadi! Rakitin non ac compren, ada eth era soleta causa que lo preocupe ei bastir ua casa e méter en era logataris, mès jo te demoraua a tu. Ath delà, se qué ei eth patiment? A jo non me cau pòur, abantes òc que lo cranhia. Sabes?, qu'ei possible que ne tansevolhe respona en judici...E me semble que i a ara tanta fòrça en jo que sò capable de tiè'c tot, toti es patiments, solet entà poder-me díder a jo madeish e repetir-me en cada moment: sò jo! En un milenat de torments, que sò; retortilhant-me ena tortura, mès que sò! Embarrat en ua tor, mès que contunharè existint; camparè eth solei, e se non lo veigui me'n saberè qu'existís. Mès, saber qu'eth solei existís, aquerò que ja ei tota era vida. Aliosha, eth mèn querubin, totes aguestes filosofies m'aucissen, ath diable damb eres! Eth nòste frair Ivan...

- Qué se passe damb eth nòste frair Ivan?, Aliosha lo volec interròmper, mès Mitia non l'entenec.

- Veiràs, jo abantes non auia cap d'aguesti dobtes, mès èren toti amagadi ath mèn laguens. Dilhèu, se m'embriagaua, se me pelejaua, se m'embestiaua, ère pr'amor qu'aguestes idies desconeishudes s'agitauen ath mèn laguens. Me pelejaua entà estofar-les en jo, entà someter-les, entà estronhar-les. Eth nòste frair Ivan non ei Rakitin, eth qu'amague era sua idia. Eth nòste frair Ivan qu'ei ua esfinx: care, tostemp care. E a jo Diu me tormente. Aquerò ei era soleta causa que me tormente. E se se passe que non existís? E se Rakitin a rason, e ei ua idia artificiau des òmes? Alavetz, se de vertat non existís, er òme ei eth senhor dera tèrra, der univèrs. Fantastic! Mès, com pòt èster vertuós sense Diu? Bona pregunta! Non hè que balhar-li torns. Pr'amor que, en aguest cas, a qui estimarà er òme? De qui estarà arregaït? A qui entonarà un imne? Rakitin se n'arrís. Rakitin ditz qu'ei possible estimar ara umanitat encara que Diu non existisque. Ben, aguest pòcvau pòt afirmar çò que volgue, mès jo sò incapable de comprenè'c. A Rakitin que l'ei aisit de víuer: "Mès vau que te preocupes, me ditz aué, de qué s'espargen es drets ciutadans dera gent o de qué non puge eth prètz dera carn; d'aguesta sòrta, eth tòn amor ara umanitat serà mès simple e mès immediat que damb aguestes filosofies". Ara quau causa è replicat: "Mès per çò que tanh a tu, li digui, se non i a Diu, solide que holes eth prètz dera carn en un virament de uelhs, e te'n très un roble per kopek". S'a embestiat. Pr'amor que, ditz-me, Aliosha, qué ei era vertut? Entà jo era vertut qu'ei ua causa, entà un chinés ua auta desparièra; de manèra qu'ei quauquarren relatiu. O non? O non ei quauquarren relatiu? Ei ua pregunta insidiosa! Non te n'arrisques se te digui qu'è passat dues nets sense clucar un uelh per aguest motiu. Non dèishe d'estonar-me qu'era gent posque víuer sense pensar en aguestes causes. Vanitat! Ivan non a un Diu. Qu'a ua idia. Aquerò me depasse. Mès eth care. Me pensi qu'ei maçon. L'ac è demanat, e care. Jo que volia béuer aigua dera sua hònt, e eth care. Solet un viatge me didec quauquarren.

- Qué te didec?, s'esdeguèc a preguntar Aliosha.

- Li digui: "Alavetz, tot qu'ei permetut, non ei aquerò"?. Eth rufèc es celhes: "Fiódor Pávlovich, didec, eth nòste pair, ère un porcèth, mès eth sòn rasonament qu'ère corrècte". Aquerò siguec çò que me responec. Non didec arren mès. Encara que ja ei mès clar que çò de Rakitin.
- Òc, assentic amaraments Aliosha. Quan a vengut?
- Dempús parlaram d'açò, ara que voi comentar-te ua auta causa. D'Ivan lèu non te n'auia parlat enquia aué. Qu'ac è deishat entath finau. Quan acabe aciu aguest ahèr mèn e dicten senténcia, alavetz ja te condarè cèrtes causes, t'ac condarè tot. Aciu que i a quauquarren terrible...E en açò tu seràs eth mèn jutge. Mès de moment non comences damb aquerò; de moment ne ua soleta paraula. Me parlaues de çò de deman, deth judici, e, era vertat, que non sai arren d'açò.
- As parlat damb aqueth avocat?
- Valent avocat! L'ac è condat tot. Qu'ei un brigand des fini, d'aguesti dera capitau. Un Bernard! Non se cre un sò horadat de çò que jo li digui. Qu'ei convençut de qué l'è aucit jo, guarda; que me n'encuedi. "En tot èster atau, l'è preguntat, per qué auetz vengut a defener-me"?. Ne cas. Tanben a hèt a vier un mètge, vòlen demostrar que sò hòl. Non ac pensi perméter! Katerina Ivanovna vò complir damb eth "sòn déuer" enquiath finau. Guaire esfòrç!, Mitia arric amaraments. Qu'ei ua gata! Tie un còr de pèira! E se'n sap de çò que didí d'era alavetz en Mokroie, qu'ei ua hemna "immensaments colerica". L'an anat damb eth conde. Òc, es declaracions s'an multiplicat coma eth sable dera mar! Grigori non balhe eth sòn braç a tòrcer. Grigori qu'ei aunorat, mès ei pèc. Fòrça gent ei aunorada gràcies a qu'ei pèga. Atau ac ve Rakitin. Grigori ei eth mèn enemic. A bèri uns qu'ei mielhor d'auer-les d'enemics que d'amics. Ac digui per Katerina Ivanovna. Me hè pòur, ò!, òc, me hè pòur que parle en judici dera sua reveréncia enquiath solèr quan aquerò des quate mil cinc cents robles! Que se volerà crubar eth compde enquiath finau, enquiath darrèr sò. Non voi jo eth sòn sacrifici! M'avergonharàn en judici! Me calerà tiè'c coma sigue. Vè-te'n a veder-la, Aliosha, demana-li que non parle d'açò en judici. O dilhèu ei impossible? Ath diable!, qu'ei parièr, ac tierè! Era non me hè pena. Ac desire. Eth qu'ac a hèt qu'ac pague. Jo, Aleksei, deisharè anar eth mèn discurs (tornèc a arrir amaraments). Solet...solet que Grushka, Grushka, Senhor! Se per qué li cau tier ada era autant de suplici?, exclamèc de pic entre lèrmes. Grusha que m'aucís, pensar en era que m'aucís, m'aucís! Aué madeish m'a vengut a veir...
- M'ac a condat. Aué qu'ère plan desengustada damb tu.
- Ja ac sabi. Qu'eth diable me hèsque a vier peth mèn mau caractèr. M'è metut gelós! En dider-me adiu d'era, me n'è empanaït, l'è punada. Mès que non l'è demanat perdon.
- Per qué non l'ac as demanat?, exclamèc Aliosha.

Mitia, còp sec, se metec a arrir, lèu content.

- Diu t'ac age, bon gojat, de demanar jamès perdon pes tues fautes ara hemna aimada! Mès que mès ara aimada, ne se t'acodisque, sigue quina sigue era tua fauta! Pr'amor qu'es hemnes...solet eth diable se'n sap se com son es hemnes, e t'ac digui jo, que de hemnes, aumens, ne sai quauquarren! Tu saja d'arreconéisher era tua colpa dauant d'era: "Perdona, ditz-li, me hè dò, eth tòrt qu'ei mèn"; e ja veiràs eth bategat de repotecs que te què ath dessús! Per arren deth mon te perdonarà simpla e planaments; prumèr t'umilie enquia deishar-te coma un liròt, trè a lúder causes que ne tansevolhe s'an passat, tot que t'ac tie en compde, non se'n desbrembe d'arren, dempús hig bèra causa mès dera sua cuelheta, e alavetz, e solet alavetz, te perdone. E aquerò era mielhor, era mielhor de totes! Que t'arrincarà era pèth a rengades e te la botarà tota sus era tèsta; atau son de herotges totes eres, dera prumèra enquiara darrèra., que t'ac digui jo, atau son aguesti angels que sense eri non podem víuer! Guarda, estimat, t'ac vau a díder francaments, entà que se comprene: tot òme decent li cau estar jos era sòla d'ua hemna. Aguesta ei era mia conviccion; non ei ua conviccion senon un sentiment. Er òme li cau èster magnanim, e aquerò non taque era sua reputacion. Ne que sigue un eròi!, ne ath madeish Cesar! Mès, totun, tu non demanes perdon, jamès, per arren deth mon. Non desbrembes aguesta règla que te balhe eth tòn frair Mitia, que les hemnes l'an amiat entara sua perdicion. Non, mès me vau reabilitar-me dauant de Grusha de ua auta manèra, sense demanar-li perdon. Jo que l'adori, Aleksei, l'adori! Mès era non ac ve, non, entada era que contunhe a èster pòc amor. E me hè patir, me hè patir damb eth sòn amor. Çò d'abantes non ère arren! Abantes se limitaue a hèr-me a patir damb es sòns va-e-veni infernaus, mès ara qu'è cuelhut tota era sua amna ena mia amna, e a trauèrs d'era m'è convertit en un òme. Mos deisharàn maridar? Se non ei atau, me morirè de gelosia. Toti es dies sónii quauquarren atau...Qué t'a dit de jo?

Aliosha li repetic tot çò que Grushenka l'auie dit aqueth dia. Mitia parèc era aurelha, li hec fòrça preguntes e se demorèc satisfèt.

- Atau que non ei embestiada pera mia gelosia, sorrisclèc. Tota ua hemna! "Jo tanben sò dura de còr". Of, me shauten es que son coma era, dures de còr, mès non tengui que me venguen damb gelosies, non ac tengui! Solide que mos pelejaram. Mès estimar-la...la vau a estimar etèrnaments. Mos deisharàn maridar? Dèishen maridar-se as presoèrs? Bona pregunta. E sense era jo non posqui víuer...(Mitia hec uns passi pera estança damb es celhes rufades. Ère lèu escur. Còp sec se mostrèc prigondaments preocupat). Un secret, atau que ditz que i a un secret? Qu'entre es tres shamam quauquarren contra era, e que "Katka", sivans ditz, ei implicada? Non, Grushenka, vielha amiga, que non se tracte d'açò. Que non ac as endonviat, tau qu'ei pròpi d'ua estupida hemna! Aliosha, estimat, per qué non? Te condarè eth nòste secret!

Guardèc entà toti es costats, s'apressèc ath córrer entà Aliosha, qu'ère de pès, dauant d'eth, e li mormolhèc quauquarren damb aire de mistèri, encara que de vertat arrés les podie enténer: eth vielh gaita ère esclipsat sus un banc, en un cornèr, e as

soldats qu'èren de vigilància non les arribaue ne ua soleta paraula.

- Vau a revelar-te tot eth nòste secret!, gasulhèc Mitia ath mès córrer. Te lo volia díder dempús, pr'amor que, qué podia decidir jo sense tu? Tu qu'ac ès tot entà jo. Encara que diga qu'Ivan ei peth dessús de nosati, tu ès eth mèn querubin. Era tua decision ei çò que compde. Dilhèu ès tu, en sòrta d'Ivan, qu'ei peth dessús. Guarda, qu'ei ua qüestion de consciéncia, dera mès nauta consciéncia: eth secret ei tant important que jo solet non me posqui acarar damb eth, e ac auia ajornat tot enquia parlar damb tu. Mès, totun açò, ara qu'encara ei lèu entà decidir, mos cau demorar era senténcia: quan se dicte era senténcia, alavetz tu decidiràs eth mèn destin. De moment, pòt te cau cuéher cap decision: escota çò que te vau a díder, mès non decidisques arren. Demora e cara. Que non t'ac vau a condar tot. Me vau a limitar a condar-te era idia, sense entrar peth menut; tu non digues arren. Ne ua pregunta, ne un movement, d'acòrd? Mès, ai, Senhor! Qué me cau hèr damb es tòns uelhs? Cranhi qu'es tòns uelhs parlen per tu, per mès que tu sauves eth silenci. Ai, aquerò me cau pòur! Escota, Aliosha: eth nòste frair Ivan me suggerís que huja. Non vau a balhar-te mès detalhs: tot ei previst, tot se pòt apraiar. Cara, non decidisques. Entà America, damb Grusha. Pr'amor que sense Grusha, que non posqui víuer! E se non li permeten amassar-se damb jo aquiu? Dèishen maridar-se as presoèrs? Eth nòste frair Ivan ditz que non. E sense Grusha, qué hèsqui aquiu jos era tèrra damb un martèth? Çò que harè serà daurir-me eth cap damb eth! Mès, ça que la, e era consciéncia? Que hugiria deth patiment! I auie un senhau, e l'è ignorat; i auie un camin de purificacion, e è virat entara quèrra. Ditz Ivan qu'en America, "damb bones inclinacions", un que pòt èster mes util que dejós de tèrra. Òc, mès a on entonaram eth nòste imne enes prigondors? Dèisha-te d'America, America que non ei que vanitat! E m'imagini que tanben en America i aurà fòrça coquinaria. Húger dera mia crucifixion! Per aquerò te digui, Aleksei, que tu ès eth solet qu'ac pòt compréner, e arrés mès; entàs auti tot aquerò que son pegaries, deleris: tot aquerò que t'è dit der imne. Dideràn: s'a tornat hòl, o ei un pèc. E jo non m'è tornat hòl, ne sò un pèc. Tanben Ivan compren çò der imne, pro qu'ac compren, mès que non ditz arren, se demore carat. Que non cre en imne. Pòt digues arren, pòt digues arren!; ja veigui qu'ès en tot guardar: que ja as decidit! Non decidisques, tie pietat de jo, sense Grusha jo que non posqui víuer, demora ath judici, acabèc Mitia, en un estat de frenesia. Damb es dues mans, tenguie a Aliosha pes muscles, e ère concentrat enes sòns uelhs, damb ua guardada ansiosa e febriu. Dèishen maridar-se as presoèrs?, repetic per tresau viatge, damb votz suplicanta.

Aliosha escotaue extrèmaments susprenut e prigondaments impressionat.

- Ditz-me ua causa, preguntèc, a persutat fòrça Ivan? E de qui siguec era idia?
- Sua, era idia que siguec sua, e persute en era! Jamès me venguie a veir, e de ressabuda venguec hè ua setmana e comencèc damb aquerò sense mès. Que hè tu per tu sense pòsa. Eth non demane, ordene. Que non tie cap dobte dera mia aubediéncia, encara que l'è daurit eth còr, madeish qu'a tu, e l'è parlat der imne.

M'a condat se com poirie organizà'c, a arremassat tota era informacion, mès ja t'en parlarè dempús d'aquerò. Ac desire d'ua forma isterica. Çò de principau qu'ei es sòs: "Dètz mil entara tua hujuda, ditz, e vint mil entà America; damb dètz mil robles, ditz, podem organizar ua hujuda memorabla".

- E t'aurà ordenat que non m'ac digues ne peth mau de morir?, tornèc a preguntar Aliosha.
- Ad arrés, ne peth mau de morir, mès a tu mens qu'ad arrés: a tu ne peth mau de morir! Solide li cau pòur que te lhèues dauant de jo coma era mia pròpia consciéncia. Pòt li digues que t'ac è condat. Of, pòt l'ac digues!
- Qu'as rason, admetec Aliosha, ei impossible decidir abantes dera senténcia deth tribunau. Dempús deth judici, decidiràs tu madeish; alavetz traparàs en tu un òme nau, eth serà qui decidisque.
- A un òme nau o a un Bernard, que decidirà ar estil des Bernard! Pr'amor, çampar, jo tanben sò un menspredable Bernard, Mitia forcèc ua amara arridalha.
- Mès, serà possible, frair, serà possible que non ages cap esperança de justificar-te?

Mitia rufèc es espatles convulsiuaments e remic damb eth cap.

- Aliosha, estimat, que ja ei era ora! Còp sec li venguec era prèssa. Er inspector a hèt un crit en pati, vierà aciu de seguit. Que ja ei tard entà nosati, èm en tot alterar er orde. Abraça-me, lèu, balha-me un punet, senha-me, estimat, e hè sus jo era crotz de deman...

S'abracèren e se punèren.

- Ivan, didec còp sec Mitia, m'a proposat que huja, aquerò ei pr'amor que cre que jo l'è aucit!

Un arridolet trist se diboishèc enes sòns pòts.

- Tu l'as demanat s'ac cre o non?, preguntèc Aliosha.
- Non, non l'ac è demanat. Ac volia hèr, mès que non è estat capable, m'an mancat es fòrces. Mès ei parièr, me'n sabi pes sòns uelhs. Ben, adishatz.!

Se tornèren a punar ara prèssa, e Aliosha ja se n'anaue quan Mitia lo cridèc un viatge mès, de ressabuda:

- Demora-te aquiu dauant de jo, atau.

E, damb es dues mans, tornèc a agarrar a Aliosha des espatles, en tot hèr fòrça. En un instant eth sòn ròstre s'esblancossic, enquiath punt que ressautaue terriblaments ena escurina. Se li tirèren es pòts, tachèc es vistons en Aliosha.

- Aliosha, ditz-me tota era vertat, coma dauant de Diu Nòste Sénher: cres o non cres que l'aucí? Tu, e solet tu, ac cres o non? Tota era vertat, non mentisques!, li cridèc damb frenesia.

Aliosha sentec coma se trantalhèsse, e siguec coma se quauquarren ahilat, ac

entenec, li trauessèsse eth còr.

- Qu'ei pro, quines causes dides...gasulhèc coma desconcertat.
- Tota era vertat, tota, non mentisques!, repetic Mitia.
- Ne un solet moment è creigut que siguesses tu er assassin, didec còp sec Aliosha, damb votz tremolosa, tau que se l'auesse rajat deth piech, e lheuèc era man dreta, coma botant a Diu de testimòni pes sues paraules. Ua expression de beatitud illuminèc de pic tota era fàcia de Mitia.
- Te balhi es gràcies!, didec tot doç, tau que se deishèsse anar un alend dempús un estavaniment. Que m'as tornat de mòrt en vida...Encara que, non te penses, enquia ara me calie pòur de demanar-t'ac, e a tu, a tu!. Ben, ve-te'n, ve-te'n. Que m'as balhat fòrces entà deman. Que Diu te benedisque! Au, ve-te'n, estima a Ivan!, sigueren es darrères paraules que gesseren de Mitia.

Aliosha gessec hèt un mar de lèrmes. Ère tau eth grad d'inseguretat de Mitia, ère tau eth sòn grad de maufidança, qu'Aliosha auie desnishat de ressabuda un abisme d'amarum invencible e de desesperacion ena amna deth sòn malerós frair, un abisme qu'era sua existéncia non auie ne tansevolhe sospechat enquia alavetz. Ua pietat prigonda, infinita, lo recuelhèc en un virament de uelhs. Eth sòn còr, estarnat, li hège mau d'ua forma atròça. "Estima a Ivan"!: de pic rebrembec es paraules de Mitia. S'endralhaue precisaments de cap a veir a Ivan. Dès eth maitin qu'auie un besonh enòrme de veir a Ivan. Ivan li preocupaue autant que Mitia, e ara, dempús dera entrevista damb eth sòn frair, encara mès.

V. TU QUE NON SIGUERES!, TU QUE NON SIGUERES!

En tot vier a veir a Ivan, li calèc passar près dera casa que residie Katerina Ivanovna. Auie lum enes hièstres. S'arturèc de suspresa e se decidic a entrar. Hège mès d'ua setmana que non vedie a Katerina Ivanovna. Mès en aguest moment se n'encuedèc de qué Ivan poirie èster damb era, mès que mès ena vesilha d'un dia semblable. Dempús de trucar, e tant que pujaue pes escales, fèblaments illuminades per un fanau chinés, vedec baishar a un òme qu'en eth arreconeishec, en arribar ara sua nautada, a sa frair. Atau, donc, aguest gessie de veir a Katerina Ivanovna.

- A, solet ès tu, didec Ivan bracamants. Plan ben, adishatz. Vies a veder-la?
- Òc.
- Non t'ac arrecomani, qu'ei "alterada" e tu la vas a méter encara mès nerviosa.
- Non, non, cridèc ua votz de naut estant. Aleksei Fiódorovich, vietz solet?
- Òc, qu'è estat damb eth.
- Vos a balhat bèth encargue entà jo? Entratz, Aliosha, e vos, Ivan Fiódorovich, vietz aciu sense manca. M'entenetz?

Ressonaue ena votz de Katia ua nòta tant imperiosa qu'Ivan Fiódorovich, dempús d'un moment de thrantalhar, se decidic, a maugrat de tot, a pujar un aute còp en compania d'Aliosha.

- Qu'èra en tot escotar!, gasulhèc entada eth damb irritacion, encara qu'Aliosha non lo podec enténer. Permetetz que me dèisha botat er abric, didec Ivan Fiódorovich en entrar ena sala. Que non me vau a sèir. Vau a demorar-me solet ua menuta.
- Seiguetz, Aleksei Fiódorovich, didec Katerina Ivanovna, tant qu'èra se demoraue de pès. A penes auie cambiat en aguest temps, mès es sòns uelhs escurs ludien damb un fulgor maligne. Mès tard Aliosha rebrembarie qu'en aqueri moments l'auie semblat extraordiàriaments beròia. Qué vos a demanat que me didéssetz?
- Solet ua causa, didec Aliosha, en tot guardar-la dirèctaments ena cara; que vos planhetz de vos madeisha e non declaretz arren en judici sus...(se trebolèc un shinhau) çò que se passèc entre vosati...quan vos coneishéretz per prumèr viatge...en aquera ciutat...
- A, se referís ara mia prigonda reveréncia pes sòs aqueri!, li didec, en tot arrir amaraments. E qué? Qu'ei que li cau pòur per eth o per jo? Vos a dit que me planha, mès de qui? D'eth o de jo? Didetz-me, Aleksei Fiódorovich.

Aliosha la guardaue atentaments, en tot hèr un esfòrç entà comprener-la.

- De vos madeisha e d'eth, didec doçaments.
- Ja ac veigui, didec damb ua cèrta malícia, e còp sec se rogic. Vos qu'encara non me coneishetz, Aliosha, didec en ton menaçaire, e jo tanpòc me coneishi encara. Se poirie passar que, dempús er interrogatòri de deman, sentéssetz vos talents de caushigar-me.
- Vos declararatz damb aunorabilitat, didec Aliosha, aquerò qu'ei solet çò que s'a de besonh.
- Es hemnes non tostemp èm aunorades. (Li carrinclèren es dents). Hè solet ua ora pensaua qu' auria terror d'apressar-me ad aguest monstre...coma un reptil...mès era vertat ei que non, que contunhe estant un òme entà jo! Ath delà, l'a aucit eth? A estat eth que l'a aucit?, sorrisclèc cuelhuda d'ua istèria sobta, en tot virar-se ara prèssa entà Ivan Fiódorovich. Aliosha non se tardèc a compréner qu'aguesta madeisha pregunta ja se l'auie hèt a sa frair, dilhèu quitament just abantes dera sua arribada, e que non l'ac auie hèt un solet viatge, senon cent viatges, e auien acabat discutint. Qu'è anat a veir a Smerdiakov...As estat tu, tu as estat qui m'a convençut de qué ei un parricida. Jo solet te credia a tu!, contunhèc, sense deishar de dirigir-se a Ivan Fiódorovich. Aguest s'esforçaue entà arrir. Aliosha s'estrementic en enténer aqueth *tu*. Jamès auie sospechat que i auesse tanta fidança entre eri.
- Ben, en tot cas, qu'ei pro, talhèc Ivan. Me'n vau. Vierè deman. (E, en tot virar en redon, gessec dera estança e se filèc de cap ara escala. Còp sec, Katerina Ivanovna, damb un gèst imperiós, agarrèc a Aliosha des dues mans.

- Anatz ath sòn darrèr! Atrapatz-lo! Non lo deishetz solet ne ua menuta, li mormolhèc ara prèssa. Qu'està hòl. Non vo'n sabíetz que s'a tornat hòl? Qu'a fèbre, ua fèbre nerviosa! M'ac a dit eth mètge, anatz, corretz ath sòn darrèr...

Aliosha se metec a córrer e se dirigic entath darrèr d'Ivan Fiódorovich. Aguest encara non auie recorrut cinquanta canes.

- Qué voletz?, (en veir qu'Aliosha l'atrapaue, se virèc de pic entada eth); t'a manat que corres ath mèn darrèr pr'amor que sò hòl. Que m'ac sai de memòria, higec irritat.
- Plan qu'ei enganhada, mès a rason quan ditz qu'ès malaut, didec Aliosha. Hè un moment, en èster damb era, m'è fixat ena tua cara; qu'as era cara d'èster malaut, Ivan, plan malaut!

Ivan contunhèc caminant, sense arturar-se. Aliosha anaue ath sòn darrèr.

- E sabes tu, Aleksei Fiódorovich, se com se torne un hòl?, preguntèc Ivan damb ua votz sobtaments tranquilla, sense era mendre irritacion, qu'en era se podie enténer un curiosèr de çò mès ingenú.
- Non, non ac sai; supausi que i a fòrça classes de holia.
- E pòt un madeish campar se com se torne hòl?
- Me semble, qu'en aguest cas, ei impossible campar-se a un madeish damb claretat, responec estonat Aliosha. Ivan s'estèc carat mieja menuta.
- Se vòs parlar damb jo de çò que sigue, càmbia de tèma, se te platz, didec còp sec.
- Guarda, non sigue que me'n desbremba, qu'è ua carta entà tu, didec Aliosha timidaments e, en tot treir-se era carta de Liza dera pòcha, l'ac balhèc. Precisaments s'auien apropat en un fanau. Ivan arreconeishec era letra de seguit.
- A!, qu'ei d'aqueth diablet! Arric maliciosaments e, sense daurir era envolòpa, trinquèc era carta a bocins e les lancèc ath vent. Es fragments de papèr s'espargeren. Non a encara setze ans, semble, e ja s'aufrís!, didec damb mensprètz, en tot meter-se a caminar de nauèth.
- Com que s'aufrís?, exclamèc Aliosha.
- Que ja mo'n sabem, tau que s'aufrissen es hemnes depravades.
- Se qué ditz, Ivan, qué ditz!, protestèc Aliosha amara e veementaments. Non ei qu'ua creatura, qu'ès en tot ofensar a ua creatura! Ei malauta, ei plan malauta; qu'ei possible qu'era tanben se torne hòla...Jo non auia mès remèdi que balhar-te era sua carta...Ça que la, demoraua escotar quauquarren de tu...que la podesse sauvar.
- De jo non vas a enténer arren. S'ei ua mainada jo non sò era sua hilhuquèra. Cara, Aleksei, non contunhes. Ne tansevolhe pensi en aguest ahèr.

S'esteren coma dues menutes en silenci.

- S'estarà tota era net pregant ara Mair de Diu entà que l'indique se com li cau actuar

deman en judici, tornèc a parlar Ivan de suspresa, en ton heridor e menspredant.

- Te referisses... a Katerina Ivanovna?
- Òc, qué li cau hèr? Sauvar a Mitenka o costar-li era sua perdicion? Pregarà entà qu'era sua amna s'illumine. Ja ves, encara non sap se qué hèr, non a auut temps entà premanir-se. Tanben era me cuelh per ua hilhuquèra, que vò que la brèça!
- Katerina Ivanovna t'estime, frair, didec Aliosha damb un sentiment de tristor.
- Que pòt èster. Mès era a jo non m'interèsse.
- Patís. Per qué, alavetz, li dides...a viatges...cèrtes causes que la hèn a tier esperances?, contunhèc dident Aliosha, damb un timid repotec. Pr'amor que jo me'n sabi que tu l'as balhat esperances; desencusa-me que te parli d'aguesta manèra, higec.
- Ara madeish que non posqui actuar coma me calerie: non posqui trincar damb era e dider-l'ac ara valenta, repliquèc Ivan, irritat. Que mos cau demorar a que condemnen ar assassin. Se trinqui ara damb era, deman, entà resvenjar-se de jo, esbauçarà ad aguest malerós en judici, pr'amor que l'a en òdi, e sap que l'a en òdi. Aciu tot ei mentida. Ua mentida darrèr ua auta! Mès, de moment, tant que jo non trinca damb era e es sues esperances siguen intactes, s'abstierà de en.honsar ad aguest monstre, en saber-se'n que jo desiri evitar era sua perdicion. A veir quan se dicte aguesta maudita senténcia!

Es paraules "assassin" e "monstre" ressonèren dolorosaments en còr d'Aliosha.

- E quini mejans tie aguesta hemna entà en.honsar ath nòste frair?, preguntèc, en tot pensar enes paraules d'Ivan. Qué pòt declarar que signifique era perdicion de Mitia?
- Tu qu'encara non ac sabes. Tie enes sues mans un document, escrit per Mitenka, deth sòn punh e letra, que demòstre matematicaments qu'eth aucic a Fiódor Pávlovich.
- Non pòt èster!, sorrisclèc Aliosha.
- Com que non? Jo que l'è liejut.
- Tau document non pòt existir!, persutèc Aliosha damb veeméncia. Que non pòt existir pr'amor qu'eth non a estat er assassin. Non a estat eth qui a aucit ath nòste pair, non a estat eth!

Ivan Fiódorovich s'arturèc còp sec.

- Alavetz, entà vos se qui ei er assassin?, preguntèc damb heredor, e en ton dera sua pregunta ressonèc autanplan ua nòta de vantaria.
- Tu ja sabes se qui, didec Aliosha doçaments e damb emocion.
- Qui? Te referisses ad aguesta fabula que tracte d'un pèc lhòco e epileptic? De Smerdiakov?

Aliosha sentec de ressabuda que li tremolaue tot eth còs.

- Tu sabes qui, deishèc anar sense talents. Li mancaue er alend.
- A veir, qui, qui?, cridèc Ivan, lèu furiós. Tota era sua reserva s'auie esbugassat.
- Jo solet sai ua causa, didec Aliosha, lèu en un mormolh, coma abantes. Eth qu'aucic ath nòste pair *non sigueres tu*.
- "Non sigueres tu"! Se qué vòs díder damb aquerò?, Ivan se demorèc de pèira.
- Que tu non aucires ath nòste pair, que non sigueres tu!, repetic Aliosha damb fermetat.

Eth silenci se tardèc lèu mieja menuta.

- Pro que sai que non è estat jo, ès en tot delirar?, didec Ivan damb un arridolet palle e forçat. Auie es vistons tachadi en Aliosha. Un aute còp se trapauen ath pè d'un fanau.
- Non, Ivan; en mès d'ua escadença t'as dit a tu madeish que tu ères er assassin.
- Quan ac è dit?...Jo èra en Moscòu...Quan ac è dit?, gasulhèc Ivan, totafèt desconcertat.
- Que t'ac as dit a tu madeish fòrça viatges, quan te demoraues solet en aguesti dus mesi terribles, contunhèc dident Aliosha, parlant, coma abantes, damb doçor e claretat. Mès que parlaue ja tau que se non siguesse causa sua, tau que s'actuèsse ath marge dera sua volentat, sometut a un mandat imprecís. Te colpaues e te cohessaues que tu e arrés mès que tu ères er assassin. Mès tu que non as aucit ad arrés, t'enganhes, non ès tu er assassin, m'entenes?: que non sigueres tu! Diu m'a enviat entà que t'ac diga.

Es dus carèren. Eth silenci se tardèc ua menuta sancera. Es dus èren paradi, guardant-se mutuaments es uelhs. Es dus èren palles. Còp sec, Ivan s'estrementic e agarrèc damb fòrça a Aliosha d'ua espatla.

- Ères en çò de mèn!, didec en un mormolh carrisclant. Ères en çò de mèn pera net, quan me venguec a veir...Cohèssa'c...Lo vederes? Lo vederes?
- A qui te referisses?...A Mitia?, preguntèc perplèx Aliosha.
- Non, que non me referisqui a Mitia, ath diable, aguest monstre!, cridèc Ivan, enforismat. De vertat te'n sabes qu'eth me vie a veir? Com te n'as sabut? Ditz-m'ac!
- Qui ei? Sabi pas de qui me parles, gasulhèc Aliosha, que començaue a espaurir-se.
- Òc, òc que te'n sabes...Autaments, com auries podut...? ei impossible que non te'n sàpies...

Mès, de pic, semblèc tier-se. Ère parat, coma balhant-li torns a quauquarren. Un estranh arridolet li tirassaue es pòts.

- Frair, tornèc a començar Aliosha damb votz tremolosa, se t'ac è dit ei pr'amor que

cres ena mia paraula, ac sabi. Que t'è dit aguestes paraules entà tota era vida: non sigueres tu! M'as entenut? Entà tota era vida. Diu m'a inspirat entà que t'ac didessa, a maugrat de qué a compdar d'ara m'ages en òdi etèrnaments...

Ivan Fiódorovich, per çò que semble, ja auie artenhut a tier-se deth tot.

- Aleksei Fiódorovich, didec damb un arridolet hered, que non posqui tier ne as profetes ne as epileptics, e mens encara as enviadi de Diu, aquerò qua'ac sabetz pro ben. Dès aguest moment, trinqui damb vos, e me pensi qu'entà tostemp. Vos prègui qu'en aguest madeish instant, en aguest horcalh, me deishetz. Per aguest carreron que podetz vier ena vòsta casa. Sauvatz-vos especiauments de vier a veder-me aué! M'entenetz?

Virèc en redon e, damb pas fèrm, contunhèc eth sòn camin sense guardar entà darrèr.

- Frair, li cridèc Aliosha tant que s'aluenhaue, s'aué t'arribèsse quauqua causa, sustot pensa en jo!...

Mès Ivan non responec. Aliosha se demorèc en horcalh, ath pè deth fanau, tant qu'eth sòn frair se perdèc ena escurina. Alavetz se virèc e s'endralhèc tot doç entara sua casa peth carreron. Ivan Fiódorovich e eth viuien desseparadi, en desparières residéncies: degun des dus s'auie volut demorar ena casa de Fiódor Pávlovich, ara desèrta. Aliosha auie logat ua cramba a ua familha de menestraus; per çò d'Ivan Fiódorovich, s'estaue pro luenh d'eth: ocupaue ues estances amples e plan confortables en ua ala d'ua bona casa, qu'apertiège ara veuda acomododada d'un foncionari. Mès era soleta sirventa qu'atenguie tota era ala ère un vielha anciana, sorda coma ua paret, que patie reumatisme, que se calaue en lhet tàs sies dera tarde e se lheuaue tàs sies deth maitin. En aqueri dus mesi Ivan Fiódorovich que s'auie tornat plan pòc exigent e costaue estranhesa e l'encantaue demorar-se complètaments solet. Autanplan limpiaue eth madeish eth quarto qu'ocupaue, a penes entraue enes autes pèces deth sòn alotjament. En auer arribat en portau dera sua casa, e damb era man ja premanida entà tirar dera campaneta, s'arturèc. Notèc que tot eth sòn còs encara li tremolaue de rabia. Deishèc era campaneta, escopic, se virèc en redon e se filèc de cap ara auta punta dera ciutat, a un parelh de verstas dera sua casa, entara ua diminuta e destrantalhada caseta de socs qu'en era viuie Maria Kondratievna, aquera vesia de Fiódor Pávlovich que solie acodir ena codina d'aguest ara cèrca d'ua sieta de sopa e que Smerdiakov, alavetz, li cantaue cançons e li tocaue era guitarra. Auie venut era sua anciana casa e ara s'estaue damb sa mair en ua sòrta d'isba, a on, dempús era mòrt de Fiódor Pávlovich, s'auie installat Smerdiakov, malaut, lèu agonizant. Precisaments, Ivan Fiódorovich venguie a veder-lo ada eth, possat per ua consideracion sobta e irresistibla.

VI.PRUMÈRA ENTREVISTA DAMB SMERDIAKOV.

Qu'ère ja eth tresau viatge que, dempús de tornar de Moscòu, venguie Ivan Fiódorovich a parlar damb Smerdiakov. Que l'auie vist e auie parlat damb eth dempús dera catastròfa, eth madeish dia dera sua arribada; dues setmanes mès tard l'auie tornat a visitar. Mès, après aguest dusau viatge, auie interromput es sues entrevistes, de sòrta qu'amiaue ja mès d'un mes sense veder-lo, e a penes auie entenut arren sus eth. Ivan Fiódorovich auie tornat de Moscòu solet tath cincau dia dempús era mòrt de sa pair, pr'amor que ne tansevolhe podec veir eth taüt: er acogaments s'auie celebrat just era vesilha dera sua arribada. Eth perqué dera sua demora s'estaue en qué Aliosha, que desconeishie era sua adreça exacta en Moscòu, auie acodit a Katerina Ivanovna entà enviar-li un telegrama, mès, coma qu'èra tanpòc se'n sabie dera sua vertadera adreça, telegrafièc ara sua fraia e ara sua tia, en tot pensar qu'Ivan Fiódorovich vierie a tier-les ua visita sonque arribar en Moscòu. Mès non les anèc a visitar enquiath quatau dia, encara que, plan que òc, sonque liéger eth telegrama s'entornèc entà aciu ath mès córrer. Un còp aciu, a qui visitèc prumèr siguec a Aliosha, encara que, dempús de parlar damb eth, se demorèc plan estonat en veir que se remie autanplan a sospechar de Mitia e afustaue dirèctaments entà Smerdiakov coma er assassin, en dubèrta oposicion a totes es autes opinions qu'auie ena nòsta ciutat. Mès tard, dempús d'auer parlat damb er ispravnik e damb eth fiscau e d'auer-se'n sabut des detalhs dera acusacion e dera detencion, se susprenec encara mès d'Aliosha, e atribuic era sua pensada solet a un sentiment frairau ennautit enquiar extrèm e ara sua pietat per Mitia, que, coma plan ben se'n sabie Ivan, autant estimaue Aliosha. Rebrembem sus aguest ahèr, e d'un viatge per toti, solet un parelh de paraules sus es sentiments d'Ivan per sòn frair Dmitri Fiódorovich: decididaments non l'apreciaue, e çò que solet sentic per eth siguec ua ocasionau pietat, barrejada, autanplan, damb un prigond mensprètz qu'arribaue enquiara repugnància. Tot en Mitia, en tot començar peth sòn fisic, li resultaue extrèmaments antipatic. Ivan guardaue damb indignacion er amor que Katerina Ivanovna sentie per eth. Ça que la, eth madeish dia dera sua arribada tanben auie anat a veir a Mitia ena preson, e aguesta entrevista non solet non auie aflaquit era sua conviccion de qué eth sòn frair ère colpable, senon qu'autanplan l'auie reafirmat. En aguesta escadença trapèc a Mitia plan intranquil, cuelhut per ua agitacion malautissa. Aguest se mostrèc fòrça charraire, mès distrèt e dispersat, parlaue damb fòrça brusquetat, acusaue a Smerdiakov e non hège que confoner-se. Se referie de contunh as tres mil robles qu'eth defuntat l'auie "panat". "Aguesti sòs qu'èren mèns, èren mèns (asseguraue Mitia); encara que les ac auessa panat qu'èra en mèn dret". A penes discutie es indicis que i auie contra eth e, s'interpretaue es hèts a favor sòn, ac hège, un viatge mès, de manèra inconscienta e absurda, coma se non sagèsse de justificar-se ne dauant d'Ivan ne dauant d'arrés; ath contrari, s'emmaliciaue, menspredaue capinaut es acusacions, insultaue e se metie hèt ua fúria. Se limitaue a burlar-se desdenhosaments deth testimòni de Grigori restacat ara pòrta dubèrta, e asseguraue que "l'auie daurit eth diable". Mès qu'ère incapable d'aufrir ua explicacion coerenta d'aguest hèt. Quitament se les apraièc entà ofensar a Ivan Fiódorovich en aquera prumèra entrevista, en tot dider-li secaments qu'es que sostien que "tot ei permetut" non èren es mès indicadi

entà sospechar d'eth e someter-lo a un interrogatóri. En generau, en aquera ocasion se mostrèc fòrça pòc amistós damb sa frair. Just dempús d'aguesta entrevista damb Mitia, Ivan Fiódorovich se n'anèc a veir a Smerdiakov.

Ja en vagon deth tren, en vier precipitadaments de Moscòu, non auie deishat de pensar en Smerdiakov e ena darrèra convèrsa qu'auie auut damb eth era vesilha dera sua partida. Qu'auie fòrça causes que lo desconcertauen, fòrça que li semblauen sospechoses. Mès, en prestar declaracion dauant deth jutge d'instruccion, Ivan Fiódorovich non auie mentat aquera convèrsa, e de moment contunhaue sense hè'c. Qu'ac auie ajornat tot enquia que s'entrevistèsse damb Smerdiakov. En aqueri moments, aguest se trapaue ingressat en espitau locau. Eth doctor Herzenstube e eth doctor Varvinski, que recebec a Ivan Fiódorovich en espitau, assegurèren damb rotonditat, dauant des persutantes preguntes d'aguest, qu'era crisi de mau dera tèrra non admetie dobtes e quitament s'estonèren de qué les demanèsse se podie auer estat dissimulant eth dia dera catastròfa. Li hèren a saber qu'er atac auie depassat çò d'abituau, en tot prolongar-se e repetir-se ath long de diuèrsi dies, de sòrta qu'era vida deth pacient auie estat en un grèu perilh, e solet alavetz, dempús des mesures adoptades, se podie afirmar damb rotonditat qu'eth malaut s'en gesserie, encara qu'ère fòrça possible (higec eth doctor Herzenstube) qu'es sues facultats demorèssen un shinhau amendrides, "se non entà tostemp, òc pendent un long periòde". Ara persutanta pregunta d'Ivan Fiódorovich, que volie saber s'en aqueri moments ère hòl, era responsa siguec. "Que non i é complètaments, mès òc que se ven determinades anomalies". Ivan Fiódorovich se prepausèc verificar per eth madeish se quina sòrta d'anomalies èren aqueres. En espitau, de seguit li permeteren visitar-lo. Smerdiakov s'estaue en ua estança desseparada, ajaçat en ua jaça. Just ath sòn costat, en ua auta jaça, s'estaue un menestrau dera ciutat, lèu enes darrères, tot holat pera idropesia, que semblaue cridat a morir en un dia o dus; que non podie èster cap trebuc entara conversacion. Smerdiakov botèc ua cara maufidada en veir a Ivan Fiódorovich, e ara prumeria se lo notaue un shinhau espaurit. Aguesta impression, aumens, li costèc a Ivan Fiódorovich. Mès a penes siguec un instant; era rèsta deth temps, peth contrari, mèsalèu li susprenec era tranquillitat de Smerdiakov. Ivan Fiódorovich que n'auec pro damb ua guardada entà convencer-se pliaments de qué Smerdiakov ère, de vertat, plan malaut: se sentie plan fèble, parlaue tot doç e coma s'auesse problèmes entà mòir era lengua; qu'ère plan escanaulit e auriò. Enes vint menutes d'entrevista non hec que planher-se de mau de cap e dolor en toti es sòns membres. Eth ròstre sec de *skopets* semblaue auer-se tornat plan petit, se li retortilhaue eth peu sus es possi e, en sòrta de tufa, qu'auie un fin manat d'escassi peus. Mès eth uelh quèrre, miei clucat e coma senhalant a quauquarren, tradie ath Smerdiakov de tostemp "Qu'ei un plaser parlar damb ua persona intelligenta", rebrembec de seguit Ivan Fiódorovich. Se seiguec en un escabèl, as pès deth jaç. Smerdiakov cambièc de postura penosaments, mès que non volec entamenar era convèrsa; caraue, e ja non semblaue campar damb guaire curiosèr.

– Pòs parlar damb jo?, preguntèc Ivan Fiódorovich. Que non te vau a espisar guaire.

- Plan que posqui, senhor, gasulhèc Smerdiakov damb votz fèbla. Hè guaire qu'auetz arribat, senhor?, higec condescendent, tau que se sagèsse d'encoratjar ath visitaire trebolat.
- Aué madeish...Que vengui a veir se ne trèigui tarlat de çò qu'auetz montat aciu.

  Smerdiakov alendèc.
- A qué vien aguesti alends? Coma se non t'en sabesses, li deishèc anar sense embuts Ivan Fiódorovich.

  Smerdiakov s'estèc ua estona en silenci.
- Com non me n'auia de saber, senhor? Que se vedie a vier. Mès, com podia saber-me'n, ath delà, qu'era causa acabarie atau?
- Qu'acabarie atau, dèisha-te de triches! Non auies predit que patiries un atac tan lèu coma baishèsses en sosterranh? Que dideres claraments çò deth sosterranh.
- Ja ac auetz declarat en interrogatòri?, s'interessèc Smerdiakov tranquillaments.

  Ivan Fiódorovich s'embestièc ara imprevista.
- Non, encara non ac è declarat, mès qu'ac harè sense manca. Ara me cau que m'expliques fòrça causes, frair; e as de saber, estimat, que non vau a deishar que jògues damb jo!
- E, entà qué auria jo de voler aguest jòc, senhor, se tota era mia esperança l'è botada en vos, tau que siguéssetz Diu Nòste Sénher?, didec Smerdiakov, tostemp damb era madeisha cauma, dempús de clucar es uelhs un moment.
- De prumèr, comencèc Ivan Fiódorovich, sabi qu'es atacs de mau dera tèrra non se pòden predíder per auança. Que me sò informat, non te hèsques eth lhòco. Eth dia e era ora que non se pòden predíder. Com m'anoncières eth dia e era ora, damb eth sosterranh ath delà? Com poderes saber d'auança que patiries un atac precisaments en aguest sosterranh, s'ei que non lo hesses a veir de bon voler?
- En sosterranh, senhor, que m'i calie baishar sense manca, e diuèrsi còps ath dia, senhor, didec Smerdiakov sense prèssa. Atau siguec com queiguí hè un an deth humarau. Ei vertat, senhor, que non i a manèra de predíder per auança eth dia e era ora d'un atac, mès que tostemp ei possible auer-ne era presentida.
- Mès tu predideres eth dia e era ora!
- Per çò que hè ara mia malautia, senhor, çò de mielhor ei que vos informetz pes mètges d'aciu: se siguec vertat o non siguec vertat, e d'aguest ahèr jo que non è arren mès a díder.
- E eth sosterranh? Com endonvieres çò deth sosterranh?
- Que vos a balhat per çò deth sosterranh, senhor! Alavetz, quan baishè en sosterranh, qu'èra espaurit e sense saber se qué hèr; mès que mès espaurit, pr'amor qu'èra sense vos e non demoraua qu'arrés mès me defenesse en mon sancer. En

resumit, que baishè en sosterranh e pensè: "que ja ac veigui, que me balharà un atac, me vau a quèir o non"?, e des madeishi dobtes qu'auia me cuelhec dera gòrja aguest espasm enevitable...e queiguí en redon, senhor. Tot aquerò, ath delà dera convèrsa qu'auia auut era vesilha damb vos, en hèr-se nets, ath cant deth portau, quan vos parlè des mies cranhences e vos condè çò deth sosterranh, senhor...tot aquerò l'ac è explicat peth menut ath senhor doctor Herzenstube e ath jutge d'instruccion Nikolai Parfionovich, e eth que ja ac a anotat tot ena atestacion. E eth mètge d'aciu, eth senhor Varvinski, a persutat dauant de toti eri que siguec precisaments de tant pensà'c, o sigue, dera madeisha inseguretat: "Qué se passarà? Queirè o non?" Enquia que me venguec er atac. Aquerò ei çò qu'an metut, senhor, que li calec passar d'aguesta sòrta, per tòrt, solet, dera mia pròpia pòur.

Dit aquerò, Smerdiakov alendèc prigondaments, tau que se ja non podesse mès peth cansament.

- As explicat tot açò ena tua declaracion?, preguntèc Ivan Fiódorovich, un shinhau desconcertat. Çò que pretenguie ère hèr-li pòur en dider-li que anaue a informar dera convèrsa qu'auien auut alavetz, mès que se passaue qu'eth madeish Smerdiakov ja ac auie declarat.
- Qué podie cràn her de jo? Qu'escriuen tota era autentica vertat, didec damb fermetat Ivan Fiódorovich.
- E les as condat cada paraula dera convèrsa qu'auérem ath cant deth portau?
- Non, que non les è condat cada paraula, senhor.
- E aquerò de qué sabes simular un atac de mau dera tèrra, coma te vantères alavetz dauant de jo, tanben les ac as dit?
- Non, aquerò tanpòc les ac è dit, senhor.
- Ara ditz-me se per qué me volies amiar alavetz entà Chermashnia.
- Qu'auia pòur de qué vo n'anèssetz entà Moscòu; Chermashnia qu'ei mès apròp, a tot darrèr.
- Mentida, tu madeish me possaues a partir: "Anatz-vo'n, me didies, aluenhatz-vos deth mau!".
- Vos ac didia solet pera amistat que vos tengui e pera mia sincera fidelitat, en tot presentir bèth malastre ena casa e en tot tier pietat de vos. Solet qu'encara me planhia mès de jo. Per aquerò vos didia: aluenhatz-vos deth mau, entà que comprenéssetz qu'es causes vierien lèges ena casa e atau vos demorèssetz entà deféner ath vòste pair.
- Be m'ac auríes podut díder mès clar, pòcvau!, Ivan Fiódorovich s'embestièc còp sec.
- Coma ac podia díder mès clar? Era pòur, e solet era pòur, parlaue per jo; e vos, ath delà, podíetz emmaliciar-vos. Jo, plan que òc, auia es mies rasons entà cràn her que

Dmitri Fiódorovich formèsse un rambalh e se hesse a vier aguesti sòs, que, en tot cas, les consideraue sòns, mès qui podie imaginar-se qu'es causes acabarien damb aguest assassinat? Me pensè que solet se harie a vier es tres mil robles qu'eth senhor auie dejós eth matalàs, en aquera envolòpa, mès fin finau l'aucic. Ne tansevolhe vos, ac auríetz endonviat. Com ac auia d'endonviar, senhor?

- Mès, se tu madeish dides qu'ère impossible d'endonvià'c, com podia jo supausar quauquarren e demorar-me? Quini endrabaments ties entre mans?, didec Ivan Fiódorovich, en pensar-s'ac un shinhau.
- Ac podíetz auer endonviat en veir que vos enviaua entà Chermashnia, en sòrta d'entà Moscòu, senhor.
- E que n'auia jo de trèir d'aquiu?

Smerdiakov semblaue agotat, e tornèc a carar ua menuta.

- Vos podíetz auer imaginat, senhor, que se vos persutaua tà qu'anèssetz entà Chermashnia, mielhor qu'entà Moscòu, aquerò ère pr'amor que jo vos volia tier apròp, e Moscòu ei plan luenh, e Dmitri Fiódorovich, en saber-se'n que vos èretz apròp, non s'encoratjarie tant. E, se se passaue quauquarren, tostemp poiríetz vos vier mès rapid e defener-me, pr'amor que ja se vos auie comentat, ath delà, çò dera malautia de Grigori Vasilich, e era mia pòur a tier un atac. E, coma ja vos auia explicat çò des còps que li calie balhar entà poder entrar ena casa deth defunt, e vos auia dit que Dmitri Fiódorovich les coneishie gràcies a jo, me pensè que madeish vos endonviaríetz qu'eth ère dispausat a sajar quinsevolh causa e, en sòrta de viatjar entà Chermashnia, decidiríetz demorar-vos aciu, a tot darrèr.

"Parle damb pro coeréncia (pensèc Ivan Fiódorovich), encara que sigue en tot mormolhar; a quines facultats capvirades se referie Herzenstube?"

- Que jògues damb jo! Ve-te'n ath lunfèrn!, sorrisclèc furiós.
- Donques jo vos cohèssi qu'alavetz me pensè que vos ac auíetz endonviat tot, repliquèc Smerdiakov damb un ròstre çò de mès ingenú.
- S'ac auessa endonviat, que m'auria demorat aciu!, cridèc Ivan Fiódorovich, en tot acalorar-se de nauèth.
- Ben, senhor, jo qu'ei que me pensè qu'ac auíetz endonviat tot e que per aquerò auíetz partit ara prèssa, en tot húger deth mau, e qu'auíetz botat tèrra entre miei entà espaurir es vòsti temors.
- Credies que toti son tan covards coma tu?
- Desencusatz-me, senhor, çò que pensè ei que vos òc qu'èretz coma jo.
- Plan que òc, qu'ac auia d'auer endonviat, Ivan s'enquimerèc, e de hèt jo ja me flairaua bèra baishesa dera vòsta part...Mès que mentisses, mentisses un aute viatge, cridèc en encuedar-se'n de quauquarren. Non te'n brembes se com t'apressères alavetz ena calèssia e me dideres: "Qu'ei agradiu parlar damb ua

persona intelligenta"? Donques que me vantères, ères content dera mia partida, o non?

Smerdiakov non paraue d'alendar. Ua cèrta vermelhor semblèc pistar en sòn ròstre.

- De çò que solet n'èra content, didec, en tot estofar-se un shinhau, ère de qué auéssetz acceptat anar entà Chermashnia, en sòrta de Moscòu. Pr'amor que, a maugrat de tot, ei mès apròp; e aqueres paraules non vo'les didí coma ua vantaria, senhor, senon coma un repotec. Que non ac comprenéretz ben, senhor.
- Un repotec per qué?
- Pr'amor que, en tot auer era presentida de semblable malastre, quitèssetz ath vòste pròpi pair e non voléssetz defener-mos, per çò qu'a jo tostemp me podien acusar d'auer panat aguesti tres mil robles.
- Ve-te'n ath diable!, tornèc a maudíder Ivan. Demora: les as condat çò des senhaus, çò d'aqueri còps, ath jutge d'instruccion e ath fiscau?
- Les ac è condat tot.

Ivan Fiódorovich se tornèc a suspréner ath sòn laguens.

- S'un cas pensè en quauquarren alavetz, comencèc a díder, siguec solet en bèra baishesa dera tua part. Dmitri qu'ère capable d'aucir, mès panar...non credia alavetz jo en aguesta possibilitat...Mès dera tua part que m'auria demorat quinsevolh baishesa. Tu madeish me dideres que sabies simular ua crisi, se per qué dideres aquerò?
- Solet per ingenuitat. Mès que jamès ena vida simulè eth mau dera tèrra, ac didí solet entà hèr-me a veir dauant de vos. Siguec ua estupiditat, senhor. Jo alavetz vos apreciaua fòrça e vos tractaua damb tota naturalitat.
- Eth mèn frair t'acuse dubèrtaments d'auer aucit e panat ath mèn pair.
- E qué mès pòt hèr?, Smerdiakov diboishèc un arridolet amargant. Qui l'auie de creir damb totes aguestes proves? Era pòrta la vedec dubèrta Grigori Vasilevich, senhor; qu'ei tot dit, senhor. Donques plan, que Diu l'age! Tremole, en tot sajar de sauvar-se... (s'estèc un moments carat, quiet, e de pic higec, coma se se n'auesse encuedat de quauquarren): eth cas ei, senhor, qu'a tornat as sues: que vò que pague jo eth tòrt, en tot hèr veir qu'a estat causa mia; ja ac è entenut a díder, senhor; mès guardatz, sense vier mès luenh, en aquerò de qué sò un mèstre en simular eth mau dera tèrra: vos auria dit per auança que sai simular-lo se de vertat siguessa en tot shamar quauquarren contra eth vòste pair? Se siguessa en tot shamar semblable assassinat, seria tant estupid entà aufrir per auança ua pròva coma aguesta en contra mèn? E dider-l'ac ath sòn pròpi hilh? Per amor de Diu! Quauquarrés se pòt creir açò? Coma se podesse passar quauquarren atau, senhor; ath contrari, jamès ena vida. Arrés pòt enténer aguesta convèrsa d'ara entre nosati, exceptat dera madeisha Providéncia, senhor, mès se vos informèssetz ath fiscau e a Nikolai

Parfionovich, poiríetz alavetz defener-me ara fin, senhor, pr'amor que quina sòrta de malapèsta se mòstre d'auança tant ingenú? Qu'ac poirien tier plan en compde.

- Escota (Ivan Fiódorovich se lheuèc, hissat per aguest darrèr argument de Smerdiakov, e en tot balhar per acabada era convèrsa), jo que non sospechi de tu en absolut e enquia e tot consideri ridicul acusar-te...ath contrari, t'arregraïsqui que m'ages tranquillizat. Ara me'n vau, mès ja tornarè. Enquia alavetz, adishatz. Te cau bèra causa?
- Gràcies per tot, senhor. Marfa Ignatievna non s'en desbrembe de jo, senhor, e m'ajude en tot açò qu'è de besonh, damb era sua bondat de tostemp. Cada dia me visiten braves persones.
- Entà ua auta. Per cèrt, que non pensi díder arren sus era tua adretia entà simular...e te conselhi que tu non ac declares, didec de suspresa Ivan, per bèra rason.
- Qu'ac compreni plan ben, senhor. E, donques que vos non ac vatz a declarar, tanpòc jo informarè dera convèrsa qu'auérem aqueth dia, ath cant deth portau...

Çò que se passèc ara seguida siguec qu'Ivan Fiódorovich gessec ath mès córrer, e sonque quan ja auie recorrut mieja dotzena de passi peth correder, pensèc de pic qu'era darrèra frasa de Smerdiakov auie un cèrt sentit ofensant. Siguec a mand de virar-se en redon, mès solet siguec un impuls transitòri e, dempús de díder: "Pegaries!", gessec ara prèssa der espitau. Qu'auie era sensacion, sustot, d'èstar reauments tranquil, e precisaments pera circonstància de qué eth colpable non ère Smerdiakov, senon eth sòn frair Mitia, encara que semblèsse que l'auie calut èster ath revés. Non volec analisar en aqueth moment a qué aubedie, e enquia li costaue repugnància aprigondir enes sues sensacions. Que desiraue desbrembar quauquarren çò de mès lèu possible. Enes dies a vier venguec de convencer-se dera colpabilitat de Mitia, a mida qu'auec era escadença de conéisher mès d'apròp e damb mès fondament es pròves concludentes contra eth. Que i auie es declaracions dera gent de çò mès insignificanta, mès que resultauen lèu espaventoses, coma ère eth cas de Fenia e sa mair. Per non parlar de Perjotin, dera tauèrna, dera botiga des Plotnikov o des testimònis de Mokroie. Es detalhs, mès que mès, qu'èren aclapanti. Es notícies des "còps secrets" hissèren ath jutge d'instruccion e ath fiscau lèu ena madeisha manèra qu'eth testimòni de Grigori sus era pòrta dubèrta. Era hemna de Grigori, Marfa Ignatievna, a ua pregunta d'Ivan Fiódorovich responec sense embuts que Smerdiakov auie estat tota era net ajaçat en aute costat deth tenhat, "a mens de tres canes deth nòste lhet", e que, a maugrat qu'era dormie coma un soc, s'auie desvelhat diuèrsi viatges, en tot enténer es planhs deth malaut: "Que se planhie tota era estona, non hège que planher-se". Quan parlèc damb Herzenstube e li transmetec era sua impression de qué Smerdiakov non li semblaue bric capvirat, senon solet aflaquit, sonque desvelhèc un fin arridolet en vielh: "Vo'n sabetz a qué se tie ara en particular?, li preguntèc Ivan Fiódorovich. Que s'apren de còr mots francesi; sauve un quasèrn jos era coishinèra e quauquarrés l'a anotat paraules franceses escrites damb caractèrs russi, hu, hu, hu!". Ivan Fiódorovich, esbugassèc, fin finau, toti es sòns

dobtes. Que ja non ère capable de pensar en sa frair Dmitri sense rancónia. Solet i auie ua causa estranha: qu'Aliosha contunhèsse persutant, tu per tu, que non l'auie assassinat Dmitri, senon damb tota "probabilitat", Smerdiakov. Ivan tostemp auie avalorat fòrça era opinion d'Aliosha, plan per açò ère ara tan desconcertat. Tanben ère estranh qu'Aliosha non sagèsse de parlar damb eth sus Mitia, e jamès prepausèsse personauments er ahèr, en tot limitar-se a respóner es preguntes d'Ivan. Qu'ère quauquarren que l'atiraue fòrça era atencion a Ivan Fiódorovich. Çò de certan ei que, alavetz, eth qu'ère shurlat per ua circonstància dehòra deth cas: en tornar de Moscòu, dès es prumèrs dies s'auie tengut complètaments ara sua passion afogada e asenada per Katerina Ivanovna. Que non ei aciu eth lòc entà començar a condar aguest nau amor d'Ivan Fiódorovich, qu'afectarie dempús a tota era sua vida: que poirie servir de basa entà un aute raconde, un aute roman que sabi pas se dilhèu escriuerè bèth temps. Ça que la, ne tansevolhe ara posqui deishar de cornèr un hèt: quan Ivan Fiódorovich, en tot vier de nets damb Aliosha, tau que ja è condat, dempús d'auer estat toti dus en çò de Katerina Ivanovna, li didec. "Mès qu'èra a jo non m'interèsse", qu'ère en tot mentir terriblaments en aqueth moment. Que l'estimaue damb holia, encara que, en escadences, l'auie en òdi enquiath punt que l'aurie podut aucir. Aciu que s'amassauen diuèrses causes: prigondaments esmoiguda per çò que s'auie passat damb Mitia, se lancèc enes braci d'Ivan Fiódorovich, que tornaue de nauèth ath sòn costat, e l'acuelhec tau que siguesse eth sòn salvador. Se sentie ofensada, insultada, umiliada enes sòns sentiments. E vaquí qu'apareish de nau un òme que ja l'auie estimat (ò, plan qu'ac sabie era), qu'era sua intelligéncia e còr tostemp auie botat Katerina Ivanovna peth dessús des sòns. Mès era estricta joena non se sacrifiquèc deth tot, a maugrat deth vam karamazovian des desirs deth sòn enamorat e de tota era fascinacion qu'en era costaue. Ath madeish temps, a Katerina Ivanovna la tormentaue de contunh eth racacòr per auer tradit a Mitia e, enes orribles moments (e n'auie fòrça) que pelejaue damb Ivan l'ac condaue sense embuts. Aquerò ère, precisaments, çò qu'aguest auie cridat, parlant damb Aliosha, "ua mentida darrèr dera auta". Plan que òc, i auie aciu fòrça mentida, aquerò ère eth çòp que mès embestiaue a Ivan Fiódorovich...mès d'aquerò mo n'ocuparam mès endauant. En resumit, pendent un temps lèu se n'auie desbrembat de Smerdiakov. E totun, dues setmanes dempús d'auer-lo visitat per prumèr viatge, comencèren a tormentar-lo de nauèth es madeishi estranhs pensaments d'abantes. Qu'ei pro se didem que se preguntaue un e un aute còp se per qué alavetz, era darrèra net que s'auie estat en çò de Fiódor Pávlovich abantes dera sua partida, auie pistat cautosaments pera escala, coma un lairon, auie parat era aurelha entà saber se qué hège sa pair en estatge de baish. Per qué, mès tard, auie rebrembat tot aquerò damb repugnància, per qué ath londeman, ja de camin, auie sentut de pic aquera angónia, en arribar en Moscòu, s'auie dit: "Que sò un miserable!?". Enquia qu'un dia se l'acodic pensar que, per tòrt d'aguestes idies atròces, ère prèst, possiblaments, a desbrembar-se'n enquia de Katerina Ivanovna: Damb tanta fòrça auien tornat aqueres idies a apoderar-se d'eth! Venguie de pensà'c quan, precisaments, se trapèc a Aliosha en carrèr. L'arturèc de seguit, e de ressabuda, li preguntèc:

- Te'n brembes d'aqueth còp, dempús de dinar, quan Dmitri entrèc ena casa e tustèc ath nòste pair? Dempús, en pati, te didí que me sauvaua eth "dret a desirar". Ditz-me, te pensères alavetz que çò que desiraua ère era mòrt de pair?
- Òc, ac pensè, responec Aliosha en votz baisha.
- Atau ère, plan; aquiu que non auie guaira causa entà endonviar. Mès, ath delà d'açò, non se t'acodic pensar alavetz que çò que jo desiraua ère, precisaments, que "un reptil s'avalèsse a un aute reptil", ei a díder, que Dmitri, e non un aute, aucisse a sa pair, e ath delà çò de mès lèu possible... que jo non èra en contra de facilità'c?

Aliosha s'esblancossic leugèraments e guardèc en silenci a sa frair enes uelhs.

- Mès, parla!, sorrisclèc Ivan. Que voi saber damb tota era fòrça deth morir se qué pensères alavetz. Que m'ac cau saber!; era vertat, era vertat! (Alendaue damb dificultat, en tot guardar a Aliosha damb cèrt racacòr auançat.
- Desencusa-me, aquerò tanben ac pensè, gasulhèc Aliosha, e carèc, sense híger ne ua "circonstància atenuanta".
- Gràcies!, didec Ivan damb brusquetat e, deishant a Aliosha, contunhèc ara prèssa eth sòn camin. A compdar d'alavetz, Aliosha avertic qu'eth sòn frair Ivan auie començat abruptaments a desseparar-se d'eth e que semblaue autanplan que l'auie cuelhut antipatia, de sòrta qu'enes dies a vier eth madeish deishèc de vier a veder-lo. Mès aqueth còp, just dempús deth sòn encontre damb eth, Ivan Fiódorovich, en sòrta de tornar entà casa, se filèc de nauèth de cap a visitar a Smerdiakov.

VII. DUSAU ENTREVISTA DAMB SMERDIAKOV

En aqueri dies, Smerdiakov ja l'auien dat eth bulletin de gessuda en espitau. Ivan Fiódorovich coneishie era sua naua casa: qu'ère precisaments aquera petita casa de troncs, inclinada, formada per dues pèces dividides per un vestibul. En ua des pèces s'auie installat Maria Kondratievna damb era sua mair; ena auta Smerdiakov, peth sòn compde. Diu se'n sap en quines condicions s'alotjaue: s'estaue aquiu gratis o pagaue un loguer? Mès tard se sabec que s'auie installat aquiu en qualitat de prometut de Maria Kondratievna e que, de moment, non pagaue arren. Autant era mair qu'era hilha lo respectauen fòrça e lo guardauen coma quauquarrés qu'ère peth dessús d'eres. Dempús de trucar, Ivan Fiódorovich entrèc en vestibul e, en tot seguir es indicacions de Maria Kondratievna, se dirigic entara quèrra, entara "estança blanca", ocupada per Smerdiakov. Qu'auie un fornet de rajòles en aguesta cramba, qu'ère plan ben escauhada. Es parets èren apolidides damb papèr pintat blu, tanben ei vertat qu'un shinhau esbocinat, e peth dejós deth papèr, enes henerecles, es escrauats auriòs abondauen d'ua manèra espaventosa, atau que s'entenie un rom-rom incessant. Eth mobiliari ère insignificant: dus bancs ajustadi ena paret e dues cagires ath ras dera

taula. Mès era taula, encara que simpla, de husta, ère caperada damb un cubertaula damb diboishi roiencs. En cadun des dus hiestrons qu'auie ua maceta damb geranis. En cornèr i auie era urna des icònes. Sus era taula i auie un petit samovar de coeire, tot bonhut, e ua plata damb dues tasses. Mès Smerdiakov ja s'auie acabat eth sòn tè, e eth samovar s'auie heredat...Ère seigut ena taula, en un banc, e, damb era guardada calada en un quasèrn, hège ues règues damb ua ploma. Auie ath sòn costat un tintèr, atau coma un candelabre de hèr colat, damb ua candèla d'estearina, per cèrt. Solet en guardar-li era cara, Ivan Fiódorovich comprenec de seguit que s'auie remetut complètaments dera sua malautia. Ère ua cara mès frèsca, mès plia, damb era tufa quilhada e es possi pientadi. Amiaue ua bata de colors alègres, encara que plan rosigada. Deth nas li penjauen uns mericles qu'Ivan Fiódorovich jamès l'auie vist. Còp sec, aguesta circonstància triviau semblèc que l'irritaue doblaments: "Aguesta mala bèstia, e ath delà damb mericles!". Smerdiakov lheuèc doçaments era tèsta e guardèc fixaments, a trauèrs des mericles, ath nauèth vengut; dempús se les treiguec damb fòrça cauma e se quilhèc en banc, mès damb mès guitèra que respècte, damb era soleta fin de sauvar era cortesia mès elementau, que sense era ei impossible de manejar-se. Tot aquerò ac vedec de ressabuda Ivan, que non se tardèc a captà'c e a averti'c, mès que mès era guardada de Smerdiakov, decididaments maliciosa, ostil e autanplan capinauta: "Qué hès per aguesti endrets?, semblaue díder. Que ja mos metérem d'acòrd er aute viatge, entà qué as tornat?". Ivan Fiódorovich a penes podec tier-se:

- Que hè calor aciu, didec, encara de pès, e se descordèc er abric.
- Treiguetz-lo-vos, senhor, assentic Smerdiakov.

Ivan Fiódorovich se treiguec er abric e lo placèc sus un banc; cuelhec ua cagira damb es mans tremoloses, l'apressèc rapidaments ena taula e se seiguec. Entà alavetz, Smerdiakov ja l'auie dat temps d'aprair-se en banc.

- Prumèr, èm solets?, preguntèc Ivan Fiódorovich, en ton sevèr e impetuós. Non mos enteneràn d'aquiu estant?
- Arrés entenerà arren, senhor. Vos que ja ac auetz vist: i a eth vestibul.
- Escota, amic: quina pegaria siguec açò que deishères anar er aute dia, quan gessia de veder-te en espitau, en tot díder que se jo caraua çò de qué tu ès un mèstre en tot simular atacs de mau dera tèrra, tu tanpòc li condaries ath jutge d'instruccion tota era nòsta convèrsa ath costat deth portau? Com que *tota*? A qué te referies? Me menaçaues, dilheu? Qu'ei que me sò associat damb tu de bèra manèra? O te penses que me cau pòur?

Ivan Fiódorovich didec aquerò plan furiós, en tot hèr a veir claraments e damb tota era intencion que menspredaue tota sòrta de torns e desencuses, e jogaue damb es cartes capensús. A Smerdiakov li luderen es uelhs maliciosaments, eth uelh quèrre li comencèc a parpelejar e de seguit, encara que damb era resèrva e mesura acostumades, li balhèc era su responsa coma dident: "Voletz neteja? Donques aciu que l'auetz".

- Çò que me referia jo alavetz, e per aquerò didí çò que didí, ère que vos, en tot saber per auança qu'anauen a aucir ath vòste pair, lo deishèretz aquiu sense defensa; atau que, pr'amor de qu'era gent non pensèsse dempús arren dolent sus es vòsti sentiments, e dilhèu de d'autes causes, prometí alavetz non informar as autoritats.

Encara que Smerdiakov didec aquerò sense prèssa e, aparentaments, sense pèrder eth domèni d'eth madeish, se vedie ena sua votz ua nòta dura e pressanta, maliciosa e descarada. Guardèc damb insoléncia a Ivan Fiódorovich, que, en un prumèr moment se l'embromèc era vista:

- Com? Qué? As perdut eth sen?
- Complètaments, senhor.
- Com que jo *sabia* que l'anauen a aucir?, cridèc ara fin Ivan Fiódorovich, en tot balhar un fòrt còp de punh sus era taula. Se qué vò díder aquerò de: "e dilhèu de d'autes causes"?. Parla, brigand! (Smerdiakov caraue e non deishaue de campar a Ivan Fiódorovich damb era guardada insolenta). Parla, brigand pudesenc, de quines *autes causes* parles"?, contunhèc cridant.
- En aqueth moment, damb aquerò volí díder que dilhèu vos tanben desiràuetz, e fòrça, era mòrt deth vòste pair.

Ivan Fiódorovich se lheuèc en un bot e damb totes es sues fòrces li fotèc un còp de punh en un muscle, en tot lançar-lo contra era paret. En un virament de uelhs, Smerdiakov auie era cara banhada en lèrmes, e dident: "Que vos aurie de hèr vergonha, senhor, pataquejar a un òme fèble!", se caperèc es uelhs damb un mocador de coton, a cairats bluencs, tot plen de naric, e se neguèc en un silenciós plor lermós. Se passèc coma ua menuta.

- Qu'ei pro! Dèisha'c ja!, didec fin finau Ivan Fiódorovich, en ton imperiós, e se tornèc a sèir ena cagira. Non hèsques que se m'acabe era paciéncia! (Smerdiakov se treiguec eth mocador dera cara. Enquiara mès petita règa deth sòn ròstre contrèt exprimie era ofensa nauèth patida). Atau, donc, miserable, te pensaues que m'auia metut d'acòrd damb Dmitri e volia aucir ath mèn pair?
- Jo non sabia se qué pensàuetz vos alavetz, senhor, didec Smerdiakov, ofensat, e per aquerò vos arturè aqueth viatge, quan arribèretz vos en portau, pr'amor de hèr-vos a temptar en aguest punt, senhor.
- Entà hèr-me a temptar? E qué volies saber?
- Donques aguesta circonstància, precisaments: se desiràuetz o non qu'ath vòste pair l'aucissen çò de mès lèu pòssible.

Çò que mès embestiaue a Ivan Fiódorovich ère aguest ton insistent e descarat, que Smerdiakov, temardut, se remie a prescindir.

- Tu l'aucires!, exclamèc de pic Ivan. Smerdiakov arric desdenhosaments.

- Que jo non l'aucí ac sabetz vos plan ben. E jo me pensaua qu'entà un òme intelligent ja demorarie tot dit.
- Mès, per qué, per qué aueres alavetz aquera sospecha de jo?
- Coma ja vo'n sabetz, que siguec solet per pòur, senhor. Pr'amor que jo èra alavetz en un estat tau, tremolant de pòur, que sospechaua de toti. Ath delà, decidí her-vos a temptar pr'amor que se vos, atau pensaua jo, desiràuetz çò madeish qu'eth vòste frair, alavetz era qüestion qu'ère pro clara, e jo queiria de passa, coma ua mosca.
- Escota. Hè dues setmanes non didies çò de madeish.
- Qu'ei era madeisha causa qu'auia en cap en espitau, quan parlè damb vos, mès me pensè que vos ac compreneríetz damb mieges paraules, e que non voleríetz que vos ac didessa claraments, en èster vos tant intelligent coma ètz, senhor.
- Vai! Mès, respon ja, persuti: exactaments se qué ei çò que podí hèr pr'amor de qué aguesta amna miserabla tua sospechèsse de jo d'ua manèra tan mesquina?
- Aucir, senhor, vos personauments que non ac podíetz hèr de cap des manères, e tanpòc ac volíetz, mès voler que l'aucisse un aute, aquerò òc qu'ac volíetz.
- E ac dides atau, tan tranquil! Per qué auia de voler jo aquerò? Pr'amor de qué?
- Com que pr'amor de qué? Qué se passe damb er eretatge, senhor, (repliquèc Smerdiakov, en ton verinós e venjatiu). Dempús dera mòrt deth vòste pair, cadun de vosati, des tres frairs, se podie auer hèt a vier aumens quaranta mil robles, o dilhèu mès, senhor, tant que, se s'auesse maridat Fiódor Pávlovich damb Agrafiona Aleksandrovna, aguesta, ath londeman, ja aurie botat ath sòn nòm tot eth capitau, pr'amor qu'aguesta non tie un peu de pèga, senhor, de sòrta que vosati tres vos auríetz demorat sense un sò horadat. E dilhèu mancaue guaire alavetz entàs nòces? Arren, senhor, ne un brigalh: aguesta senhora non li calie que hèr atau damb eth dit ponin ath vòste pair, e eth qu'aurie vengut ath mès córrer darrèr d'era enquiara glèisa, damb era lengua dehòra.

Ivan Fiódorovich hège un gran esfòrç entà tier-se.

- Plan ben, didec a tot darrèr, ja ves que non me sò alugat, non t'è baldat a còps, non t'è aucit. Ditz-me ua auta causa: sivans tu, pensaua jo per auança qu'ac harie eth mèn frair Dmitri? Entà jo, serie eth?
- Plan que vos pensàuetz que serie eth, senhor. Se l'aucie, perdie toti es sòns drets de noblesa, se demoraue sense reng e sense bens, e, ath delà, lo deportauen, senhor. En aguest cas, era part que li corresponie dempús era mòrt de sa pair que vo l'auríetz repartit entre vos e eth vòste frair Aleksei Fiódorovich, atau, donc, ja non èren quaranta, senon seixanta mil robles entà cada un. Pro que compdàuetz alavetz que siguesse Dmitri Fiódorovich!
- Puta bòrnia! Escota, malerós: s'auessa supausat jo alavetz que bèth un podie hèr quauquarrés, qu'auria pensat en tu, e non en Dmitri, e juri qu'auí era presentida de qué haries bèra fantonejada...alavetz...que me'n brembi dera impression qu'auí!

- Donques jo, per un moment, pensè çò de madeish alavetz, que vos tanben compdàuetz qu'ac haria jo (Smerdiakov hec ua potèla burlesca), atau que, entà jo, demorèretz vos encara mès en evidéncia, pr'amor que, s'auíetz aguesta presentida, mès, alavetz, partíetz d'aciu, ère madeish que s'auessetz dit: que pòs aucir ath mèn pair, non t'ac vau a empedir.
- Brigand! Atau qu'ac enteneres d'aguesta sòrta!
- E tot per aguesta maudida Chermashnia, senhor. Per amor de Diu! Vos qu'auíetz era intencion d'anar entà Moscòu, senhor, e cada viatge qu'eth vòste pair vos demanaue vier entà Chermashnia li didíetz que non. E solet per ua pegaria que vos didí jo, vatz e acceptatz! Per qué acceptèretz anar entà Chermashnia? Se, en sòrta d'anar entà Moscòu, auíetz decidit anar entà Chermashnia sense mès motiu qu'ua paraula mia, aquerò ei que demoràuetz quauquarren de jo.
- Non, non, juri que non!, cridèc Ivan en tot hèr carrinclar es dents.
- Com que non, senhor? Donques guardatz, alavetz, çò prumèr que vos calie auer hèt, coma hilh deth vòste pair, ère hèr-me a vier entà comissariat e baldar-me a còps, senhor...o aumens, auer-me trincat era cara, mès vos, ath revés, sense alterar-vos bric, de manèra amistosa, senhor, héretz punt per punt çò que suggerí quan vos didí aquera pegaria, senhor, e partíretz, quauquarren totafèt absurd, senhor, pr'amor que çò que calie auer hèt ère demorar-vos entà deféner era vida deth vòste pair...Se qué volíetz que pensèssa?

Ivan ère seigut, damb mina forena, emparant de forma convulsiua es punhs sus es jolhs.

- Donques òc, qu'ei ua pena que non te trinquèssa era cara, arric amaraments. En comissariat, en aqueth moment, com t'i podia amiar: qui me creirie e com podia balhar espròves d'arren, mès çò de trincar-te era cara...A, quin malastre que non se m'auesse acodit; encara qu'es bohetades siguen enebides, que t'auria estronhat aguesta cara tan lèja.

Smerdiakov lo guardaue lèu damb plaser.

- Enes situacions dera vida vidanta, didec en aqueth ton capinaut e doctrinaire que cuelhie a viatges entà debàter qüestions de fe damb Grigori Vasilievich e hèr-li pèrder er oremus, quan mestrauen era taula de Fiódor Pávlovich, enes situacions dera vida vidanta, qu'ei vertat qu'es bohetades son enebides per lei e toti an deishat de tumar, senhor, mès en bèri casi excepcionaus, non solet entre nosati, senon pertot, enquia ena mès grana republica francesa, encara se contunhe tumant, tau qu'enes tempsi d'Adan e Eva, senhor, e tostemp serà atau, e vos, en ua situacion tant especiau coma aquera, non gausèretz, senhor.
- Com ei que te ties a estudiar mots francesi?, Ivan senhalèc damb eth cap eth quasèrn qu'ère ath dessús dera taula.
- E per qué non les auia d'estudiar entà completar era mia formacion, en tot pensar que bèth dia dilhèu posca visitar aguesti erosi lòcs d'Euròpa?

- Guarda, monstre (a Ivan li luderen es uelhs, tant que s'estrementie de cap a pès), non m'espaurissen es tues acusacions, declara contra jo çò que volgues e, s'ara madeish non t'aucisqui a còps, ei solet pr'amor que sospechi qu'as estat tu er autor deth crim e t'amiarè per justícia. Encara pensi meter-te en evidéncia!
- Ena mia pensada, que vau mès que vos demoretz carat, senhor. Pr'amor que, se qué podetz declarar contra jo, se sò totauments innocent? E, ath delà, qui vos creirie? E, se començatz vos, donques jo tanben ac condi tot, senhor, coma vau a deishar de defener-me?
- Te penses qu'ara me cau pòur?
- Qu'ei possible qu'eth tribunau non se creigue totes es paraules que vengui de dider-vos, mès solide qu'era gent les cre, senhor, e vos vos moriratz de vergonha.
- Ei a díder, que tornes ad açò de qué "hè gòi parlar damb ua persona intelligenta", non?, cridèc Ivan.
- Qu'ac auetz endonviat, senhor. Sigatz, donc, intelligent, senhor.

Ivan Fiódorovich se lheuèc, tremolant tot d'indignacion, se calèc er abric e, sense tornar a replicar a Smerdiakov, sense ne tan solet guardar-lo, gessec ara pressa dera isba. Er aire frescolenc dera serada l'escarrabilhèc. Era lua ludie claraments en cèu. Un orrible mausòn d'idies e sensacions li borie ena amna. "E se vau ara madeish a denonciar a Smerdiakov? Mès, denonciar-lo per qué?: a maugrat de tot, ei innocent. Ath contrari, que m'acusarie eth a jo. Qu'ei vertat, damb quina intencion gessí alavetz entà Chermashnia? Òc, damb quina intencion? Damb quina intencion?, se preguntaue Ivan Fiódorovich. Òc, plan que òc, jo demoraua quauquarren, qu'a rason..." E tornèc a rebrembar, per ennan viatge, se com era darrèra net que s'estèc en çò de sa pair espiaue çò que hège, dès era escala, mès ac rebrembaue ara damb tanta pena que li calec arturar-se a sec, coma fulminat: "Òc, alavetz jo me demoraua quauquarren atau, ei vertat! Jo volia que l'aucissen, qu'ère justaments çò que volia! Volia que l'aucissen, ac volia?..." Que s'a d'aucir a Smerdiakov!...Se non gausi ara a aucir a Smerdiakov, que non s'ac vau de víuer!"...Ivan Fiódorovich, sense passar per casa, anèc de dret a veir a Katerina Ivanovna, e era s'espauric en veder-lo: qu'ère coma capvirat. Li condèc tota era convèrsa que venguie de tier damb Smerdiakov, peth menut. Que non se podie padegar, per mès qu'era sagèsse de convencer-lo; non deishaue de hèr torns pera cramba e parlaue de manèra entrebracada e estranha. A tot darrèr se seiguec, calèc es codes sus era taula, emparèc era sua tèsta enes mans e formulèc un estranh aforisme:

- Se non l'aucic Dmitri, senon Smerdiakov, qu'ei evident que ne sò complice jo, pr'amor que jo l'ahisquè. Se l'ahisquè o non, encara non ac sai. Mès, se se passe que l'aucic eth, en sòrta de Dmitri, alavetz, plan que òc, jo tanben sò un assassin.

En entener-lo, Katerina Ivanovna se lheuèc deth sòn sèti sense díder arren, anèc de cap ath sòn escriptòri, dauric ua caisheta qu'ère ath dessús, treiguec un papèr e l'ac botèc ath dauant d'Ivan. Ère eth madeish document que mès tard Ivan Fiódorovich

balharie notícia a Aliosha, en tot qualificar-lo de "demostracion matematica" de qué er assassin de sa pair auie estat eth sòn frair Dmitri. Se tractaue d'ua carta de Mitia, dirigida a Katerina Ivanovna, escrita en estat d'embriaguesa, era madeisha net que se trapèc en camp damb Aliosha, tant qu'eth tornaue entath monastèri dempús d'aquera scèna en çò de Katerina Ivanovna, quan Grushenka l'auie ofensat. En aquera escadença, en desseparar-se d'Aliosha, Mitia correc ara cèrca de Grushenka; que non se sap s'artenhec a veder-la, mès aquera madeisha tarde se trapaue ena tauèrna Ciutat Capitau, a on beuec fòrça. Embriac, demanèc papèr e pluma e gredèc un document important contra eth madeish. Qu'ère ua carta exaltada, espessa e incoerenta, era carta d'un embriac, ara fin. Semblaue un d'aguesti embriacs que, en tornar entara sua casa, damb ua veeméncia insolita, comence a condar-li ara sua hemna o a quauqu'un dera casa se com vien d'insultar-lo, guaire brigand ei eth sòn ofensor, non coma eth, qu'ei ua persona fantastica, e com li va a dar çò que se merite ad aguest miserable; e tot aquerò ac conde peth menut, de forma inconnexa e plan excitat, entre còps de punh ena taula e lèrmes d'embriac. Eth papèr que li balhèren ena tauèrna qu'ère un tròç lord de papèr de carta normau, de baisha qualitat, e auie un compde anotat en revèrs. Çampar, entara sua parlòta d'embriac que non auie pro d'espaci, e Mitia non solet profitèc es marges, senon qu'autanplan es darrères règues les escriuec de trauèrs, sus çò que ja ère escrit. Eth contengut dera carta qu'ei aguest:

Fatidica Katia!

Deman artenherè es sòs e te harè a vier es tòns tres mil; e, adishatz, hemna airosa, mès adishatz, tanben, amor mèn! Acabem! Deman sajarè de demanar sòs a toti, mès, s'arrés me lo prèste, te balhi era mia paraula d'aunor que vierè a veir ath mèn pair e li daurirè eth cap e les ac agarrarè de dessús deth coishin, tostemp que se n'age anat Ivan. Me condamnaràn a trabalhs forçadi, mès aguesti tres mil te les entornarè. E adishatz a tu. M'inclini enquiath solèr, pr'amor que dauant de tu sò un brigand. Perdona-me. Non, mielhor que non me perdones: atau serà mès aisit entàs dus! Qu'ei mielhor era condemnacion qu'eth tòn amor, pr'amor qu'estimi a ua auta, e aué te n'as sabut massa sus era, com m'auies de perdonar? Aucirè ar òme que m'a panat! M'aluenharè de toti, me n'anarè entar est, a on non coneisha a degun. M'aluenharè tanben d*'era*, pr'amor que non ès tu eth mèn solet borrèu, tanben era n'ei. Adishatz.

P.S. Aquerò qu'escriui qu'ei ua malediccion, mès t'adori! Ac escoti en mèn piech. Qu'a restat ua còrda e encara ressone. Voleria qu'eth còr se m'esmiegèsse en dus! M'aucirè, mès abantes aucirè ad aguest can. L'arrincarè es tres mil e te les lançarè. Que pòt èster que siga un brigand dauant des tòns uelhs, mès que non sò un panaire! Tie es tres mil. Es tie aguest can, dejós eth matalàs, damb ua cinta ròsa. Katia, non guardes damb mensprètz: Dmitri que non ei un panaire, senon assassin! Aucic a sa pair e arroïnèc era sua vida entà tier-se de pès e non auer de sostier eth sòn orgulh. E entà non auer d'estimar-te.

P.S. 2. Puni es tòns pès, adishatz!

P.S. 3. Katia, prèga a Diu pr'amor qu'era gent me balhe es sòs. En aguest cas, era sang non pesarà sus jo, mès, se non me les balhen, pesarà sus jo! Aucis-me!

Eth tòn esclau e enemic,

D. KARAMAZOV.

En vier de liéger eth "document", Ivan se lheuèc convençut.. atau, donc, sa frair l'auie aucit, non Smerdiakov. Se non auie estat Smerdiakov, alavetz eth, Ivan, tanpòc auie estat. Dauant des sòns uelhs aquera carta aqueric còp sec un sens matematic. Entada eth, ja non i podie auer cap dobte dera colpabilitat de Mitia. Per cèrt, Ivan jamès auec era sospecha de qué Mitia l'auesse podut aucir d'acòrd damb Smerdiakov, pr'amor qu'açò, ath delà, tanpòc se corresponie damb es hèts. Ivan se demorèc totauments tranquil. Ath londeman, se'n brembaue de Smerdiakov e des sues burles solet damb mensprètz. Uns dies dempús enquia e tot s'estonaue de qué es sues sospeches l'auessen podut ofensar d'ua manèra tan terribla. Decidic menspredar-lo e desbrembar-se'n d'eth. Se passèc atau un mes. Non tornèc a preguntar ad arrés per Smerdiakov, mès entenec a díder un parelh de viatges, de passa, qu'ère plan malaut e un shinhau capvirat. "Q'acabarà mau deth cap", didec un còp eth joen mètge Varvisnki, e a Ivan se li demorèc gravat. Pendent era darrèra setmana d'aqueth mes, eth pròpi Ivan comencèc a senter-se plan mau. Ja auie anat a consultar ath mètge de Moscòu, cridat per Katerina Ivanovna, qu'auie vengut enes vesilhes deth judici. E just alavetz es sues relacions damb Katerina Ivanovna se meteren plan tibades. Qu'èren coma dus enemics enamoradi er un der aute. Cada viatge que Katerina Ivanovna tornaue a rebrembar a Mitia, de manèra fugaça, mès intensa, Ivan se botaue ath cap dera cresta. Ère estranh que, enquia que se produsic aquera darrèra scèna en çò de Katerina Ivanovna, que ja auem descrit, quan se presentèc Aliosha dempús d'auer estat damb Mitia, Ivan non l'auesse entenut ara joena, en tot un mes, amuishar ne un solet dobte restacat damb era colpabilitat de Mitia, a maugrat des sues "tornades" ada eth, que tant odioses li resultauen ath pròpi Ivan. Tanben ère causa de saber qu'aguest, en tot sénter que cada dia que se passaue auie en òdi a Mitia mès e mès, comprenie ath madeish temps que non l'auie en òdi per aqueres "tornades" de Katia entada eth, senon, precisaments, *per auer aucit a sa pair*! Eth madeish se n'encuedaue e n'ère pliaments conscient d'aquerò. Ça que la, uns dètz dies abantes dera celebracion deth judici, venguec a visitar a Mitia e l'expausèc un plan d'evasion, un plan que, evidentaments, auie concebut hège temps. Ath delà dera rason principau que l'auie amiat a hèr aqueth pas, tanben auie contribusic ad açò era petita herida en sòn còr, qu'encara non s'auie cicatrizat, costada per aquera allusion de Smerdiakov, sivans era quau ada eth li convenguie que condamnèssen ath sòn frair, pr'amor qu'en aguest cas era soma qu'eretarien deth pair, autant eth qu'Aliosha, passarie de quaranta a seishanta mil robles. Quan tornèc de visitar-lo en aquera escadença, ère enòrmaments trist e confús: de pic auie començat a sénter que desiraue aquera hujuda

non solet entà sacrificar es trenta mil robles e cicatrizar atau era herida, senon tanben per ua auta rason: "Non serà qu'ath hons dera mia amna jo tanben sò un assassin"?, se preguntèc. Quauquarren plan luenhant, mès usclant, li nafraue era amna. Çò de mès important ère qu'en tot aqueth mes eth sòn orgulh auie patit d'ua forma atròça, mès d'aquerò ja ne parlaram mès tard...En moment qu'estenec era man entà tirar dera campaneta dera sua casa dempús dera convèrsa damb Aliosha e decidic de ressabuda vier a veir a Smerdiakov, Ivan Fiódorovich aubedie a un sentiment especiau d'indignacion que l'auie crebat sobtaments en piech. Se'n brembèc, còp sec, de qué Katerina Ivanovna venguie d'exclamar en preséncia d'Aliosha: "Qu'as estat tu, tu m'as hèt a creir qu'ei un assassin!", en tot referir-se a Mitia. En rebrembà'c, Ivan se demorèc de pèira: jamès ena vida l'auie assegurat ada era qu'er assassin ère Mitia; ath contrari, aqueth còp, quan tornèc de veir a Smerdiakov, auie manifestat dauant d'era es sospeches qu'auie d'eth madeish. Ath revés, qu'auie estat *era*, precisaments era, que l'auie botat ath dauant aqueth "document" e l'auie desnishat era colpa de sa frair! E de ressabuda auie exclamat: "Que sò anat a veir a Smerdiakov!" Quan i auie anat? Ivan non sabie arren sus era qüestion. Ei a díder, qu'era tanpòc n'ère tan convençuda dera colpabilitat de Mitia! E qué l'auie podut díder Smerdiakov? Qué l'auie dit exactaments? Ua furia terribla ahlamèc eth sòn còr. Non comprenie se com mieja ora abantes auie podut passar de long per aqueres paraules e non s'auie botat a cridar de seguit. Deishèc era campaneta e s'endralhèc de cap a veir a Smerdiakov. "Dilhèu aguest còp l'aucirè", anaue pensant peth camin.

VIII. TRESAU E DARRÈRA ENTREVISTA DAMB SMERDIAKOV

Ère a miei camin quan se virèc un vent sec e penetrant (madeish que s'auie passat aqueth maitin, a prumèra ora), qu'espargie ua nhèu menuda, densa e seca. Era nhèu queiguie en solèr sense quedar apegada en tèrra, eth vent l'arremassaue, e lèu s'arribèc ua vertadèra ventolèra. Ena part dera ciutat que viuie Smerdiakov a penes auie fanaus. Ivan Fiódorovich auançaue ena escurina, sense hèr cabau dera ventolèra, en tot seguir eth camin per instint. Li hège mau eth cap e sentie ues punchades atròces enes possi. Notaue rampilhades enes mans. A ua cèrta distància deth casalon de Maria Kondratievna, Ivan Fiódorovich se crotzèc de suspresa damb un embriac solitari, un campanhard menut, damb un modèst caftan recosut, que hège esses, renegant e blasfemant, enquia que de pic deishaue de blasfemar e començaue a cantar damb votz aigardentosa:

Ai, Vanka se n'a anat entà Piter,
que non lo pensi demorar!

Mès tostemp se quedaue blocat en aguest dusau vèrs e un aute còp se botaue a

insultar a quauqu'un, entà tornar a entonar dempús era madeisha cançon. Hège ja ua estona qu'Ivan Fiódorovich detestaue espaventosaments ad aqueth embriac, sense encuedar-se'n, e còp sec avertic era sua preséncia. De seguit li vengueren uns talents irresistibles d'amorrar en solèr en un còp de punh ath campanhard. En aqueth madeish instant se crotzèren, e er embriac, ara suspresa, hec ua estramuncada e li queiguec ath dessús, damb tot eth sòn pes. Ivan lo refusèc damb fòrça. Er omenet gessec lançat e queiguec coma un soc ena tèrra gelada, en tot deishar anar un unenc gemèc de dolor: "uuuuh!". E s'estèc carat. Ivan s'apressèc entada eth. Jadie d'esquia, completaments immobil, sense sen. "Se congelarà!", pensèc Ivan, e contunhèc caminant entara casa de Smerdiakov.

Ja en vestibul de Maria Kondratievna, aguesta, qu'auie gessut ath mès córrer a daurir-lo damb ua candèla ena man, li didec en votz baisha que Pavel Fiódorovich (ei a díder, Smerdiakov) ère plan malaut; que non ei que s'estèsse en lhet, mès non semblaue guaire senat e quitament auie manat que se hessen a vier eth tè, non l'auie tastat.

- Qué se passe? A format bèth rambalh o qué?, preguntèc damb rudesa Ivan Fiódorovich.
- Arren d'aquerò, ath revés, qu'ei plan tranquil, senhor; mès non parletz guaira estona damb eth...li demanèc Maria Kondratievna.

Ivan Fiódorovich dauric era pòrta e entrec ena estança.

Ère cauda, coma er aute viatge, mès se notauen quauqui cambis: s'auien hèt a vier un des bancs lateraus e ena sua plaça se vedie un vielh divan gran de coer e husta, d'imitacion caoba. Qu'auien hèt eth lhet en divan, damb ues coishinères blanques pro netes. Aquiu s'estaue seigut Smerdiakov, damb era sua bata de costum. Auien plaçat era taula ath dauant deth divan, de manèra que restaue plan pòc espaci liure ena cramba. Sus era taula i auie un libre celh de cobèrtes auriòles, mès Smerdiakov non liegie: simplaments ère aquiu seigut, sense hèr arren, çampar. Recebec a Ivan Fiódorovich damb ua guardada longa e silenciosa; per çò que semble, era sua visita non li costaue eth mendre estonament. Qu'ère plan cambiat, s'auie amagrit fòrça e auie era cara auriòla, es uelhs en.honsadi e es bosses des uelhs bluenques.

- Atau qu'ès reauments malaut?, Ivan Fiódorovich s'arturèc. Que non te vau a entretier guaire, ne tansevolhe me treirè er abric. A on me posqui sèir? Entornegèc era taulat, apressèc ua cagira ena taula e se seiguec. Per qué me guardes tan carat? Qu'è vengut solet entà hèr-te un pregunta, e te juri que non me n'anarè d'aciu sense ua responsa: a estat aciu era senhora Katerina Ivanovna?

Smerdiakov s'estèc ua estona sense badar boca, en tot guardar damb cauma a Ivan, coma abantes, mès de ressabuda hec un gèst desdenhós damb era man e virèc eth cap.

- Qué te cau?, didec Ivan.

- Arren.
- Com qu'arren?
- Ben, òc, qu'ei estada aciu, e a vos que vos ei parièr. Deishatz-me ja, senhor.
- Non, que non te dèishi! Ditz-me: quan ei venguda?
- Ja ne me'n brembi. (Smerdiakov arric damb mensprètz e, còp sec, en tot virar de nauèth era cara entà Ivan tachèc en eth ua guardada furiosa, ua guardada d'òdi, coma era que l'auie dirigit pendent era auta entrevista, hège un mes). Tanben vos semblatz malaut, que cau veir se guaire auetz amagrit, qu'auetz plan mala cara, li didec a Ivan.
- Desbremba-te'n dera mia salut, respon ad açò que t'è demanat.
- E com ei que se vos an botat es uelhs auriós? Eth blanc des uelhs que l'auetz complètaments auriò. Qu'ei que patitz fòrça?

De nauèth arric damb mensprètz, e de ressabuda s'estarnèc d'arrir sense dissimulacion.

- Escota, que ja t'è dit que non pensi anar-me'n d'aciu sense ua responsa!, cridèc Ivan, cuelhut per ua terribla irritacion.
- Per qué vos metetz atau damb jo, senhor? Per qué me hètz a patir?, didec Smerdiakov lanhat.
- Èp, diable! Qu'era causa non va damb tu. Respon ara pregunta e me n'anarè de seguit.
- Que non è arren a dider-vos!, Smerdiakov tornèc a virar es uelhs.
- T'asseguri que te vau a obligar a respóner!
- Per qué ètz tan preocupat? De còp Smerdiakov lo guardèc, non solet ja damb mensprètz, senon lèu damb ua cèrta repugnància. Ei pr'amor que deman comence eth judici? A vos que non vos arribarà arren, convencetz-vo'n a tot darrèr! Anatz-vo'n entà casa, ajaçatz-vos tranquillaments, que non auetz arren a cránher.
- Non te compreni...se qué podia jo cránher deman?, didec Ivan estonat, e de ressabuda, plan que òc, ua sòrta de temor li gelèc era amna. Smerdiakov lo mesurèc damb era guardada.
- Com...que...non comprenetz?, didec en tot arrossegar es paraules, en ton de repotec. Be n'auetz de talents entà representar aguesta comèdia, en tot tractar-se d'un òme intelligent!

Ivan lo guardaue en silenci. Aqueth ton inesperat, d'ua vantaria inaudita, que damb era se li dirigie eth sòn ancian lacai, que resultèc insolit en eth madeish. Ne tansevolhe eth viatge anterior l'auie parlat en aguest ton.

- Vos digui que non auetz arren a cránher. Que non vau a declarar contra vos, non i a pròves. Guarda se com vos tremòlen es mans. Com ei que se vos estornègen es

dits d'aguesta manèra? Anatz-vo'n entà casa, vos que non *l'aucíretz.*

Ivan s'estrementic, se n'auie brembat d'Aliosha.

- Be me'n sabi que non siguí jo...mormolhèc.
- Vo'n sa-betz?, Smerdiakov se tornèc a hèr resson des sues paraules.

Ivan se lheuèc en un bot e l'agarrèc des espatles:

- Ditz-ac tot, vèrme!. Ditz-ac tot!

Smerdiakov ne s'alterèc. Se limitèc a tachar es vistons en Ivan damb un òdi demenciau.

- Ben, donques vos que l'aucíretz, ja que i èm, gasulhèc damb ràbia.

Ivan se deishèc quèir ena cagira, tau que s'auesse arribat en bèra conclusion. Arric maliciosaments.

- Contunhes referint-te ad aquerò? Madeish qu'er aute viatge?
- Òc, e er aute viatge tanben vos èretz ath dauant de jo, e ac comprenéretz tot, e ara tanben ac comprenetz.
- Era soleta causa que compreni ei qu'ès hòl.
- Que ja i èm! Èm aciu solets, pr'amor de qué, digui jo, mos vam marejant er un ar aute damb aguesta comèdia? O ei qu'encara pretenetz hèr-me a cargar a jo tota era colpa, e ma'c didetz ena cara? Vos que l'aucíretz, vos qu'ètz eth principau assassin, e jo non siguí qu'eth vòste complice, eth vòste fidèu mosso Licharda, e actuè en tot atier-me as vòstes paraules.
- Actuères? Mès, de vertat l'aucires tu? (Ivan se demorèc gelat).

Qu'ère coma s'auesse patit ua commocion en cervèth, e comencèc a tremolar tot eth, damb bassacades petites e heredes. Ara qu'ère Smerdiakov que lo guardaue estonat: probablaments, ère era sinceritat der espant d'Ivan çò que, a tot darrèr, l'auie impressionat.

- Ei possible reauments que vos non ne sabéssetz arren?, gasulhèc maufidat, damb un arridolet trebolat e descarat.

Ivan non deishaue de guardar-lo, semblaue que s'auesse demorat sense eth parlar. Còp sec ressonèc ath sòn cap:

Ai, Vanka se n'a anat entà Piter,
que non lo pensi demorar!

- Sabes ua causa? Cranhi que sigues un sòmni, un hantauma qu'è ath mèn dauant, mormolhèc.

- Aciu que non i a cap hantauma, senhor, a despart de nosati dus, ath delà d'un tresau, senhor. Sens dobte ei aciu ara aqueth tresau, entre nosati dus.
- Qui? Qui ei aciu? Qui ei aguest tresau?, didec espaurit Ivan Fiódorovich, en tot guardar ath sòn entorn e cercar ara prèssa damb era guardada per toti es cornèrs, entà veir se i auie quauquarrés.
- Aguest tresau ei Diu, era Providéncia madeisha, senhor, qu'ei ara ath nòste costat, senhor, mès non lo cerquetz, que non lo vatz a trapar.
- Qu'as mentit en díder que tu l'aucires!, cridèc damb furia Ivan. O ès lhòco, o me provòques, tau qu'er aute viatge!

Smerdiakov, sense hèr-se'n guaire, madeish qu'abantes, non lo deishaue de uelh damb curiosèr. Encara non auie podut superar era sua maufidança: qu'ère convençut de qué Ivan "ac sabie tot", e solet dissimulaue entà "hèr que carguèsse eth damb tota era colpa".

- Demoratz, didec fin finau damb votz fèbla, e de còp, en tot trèir era cama quèrra de dejós era taula, comencèc a rebussar-se es pantalons. Amiaue un long debàs blanc e cauçaue ues simbosses. Tot doç, Smerdiakov se treiguec eth debàs blanc e calec ath hons es dits per dejós eth debàs. Ivan Fiódorovich lo guardaue, e de suspresa se metec a tremolar, damb un terror convulsiu.
- Lhòco!, bramèc e, en tot lheuar-se en un bot, se hec entà darrèr damb tanta fòrça que tustèc damb era esquia contra era paret, en tot demorar-se coma apegat ada era, totafèt redge. Guardaue a Smerdiakov damb un terror irracionau. Aguest, sense immutar-se bric dauant deth sòn terror, contunhaue cercant en debàs, coma se sagèsse de trèir tu per tu bèra causa d'aquiu, en tot tirassar damb es dits. A tot darrèr l'agarrèc e comencèc a tirar d'era. Ivan Fiódorovich vedec que se tractaue d'uns papèrs o d'ua sòrta de paquet. Smerdiakov venguec de trèir aquerò e lo botèc ath dessús dera taula.
- Aciu que l'auetz, senhor!, didec en votz baisha.
- Qué ei?, responec Ivan, tremolant.
- Guardatz-lo, se vos platz, higec Smerdiakov, madeish de baish.

Ivan s'apressèc ena taula, agarrèc eth paquet e comencèc a destropar-lo, mès de ressabuda arropic es dits, coma s'auesse tocat un animalonh hastigós, estrementidor.

- Es dits non paren de tremolar-vos, senhor; que vos a vengut ua rampilhada, avertic Smerdiakov, e eth madeish, tot doç, desenvoliquèc eth paquet. Dejós eth cubertader campèren tres hèishi de bilhets de cent robles. Aciu que i é tot, senhor, es tres mil robles, que non cau que les compdetz. Cuelhetz, senhor, convidèc a Ivan, en tot senhalar es sòs damb eth cap. Ivan s'esbaucèc ena cagira. Auie era sang dera cara perduda.
- Que m'auies espaurit... damb aguest debàs...didec, en tot èr un arridolet estranh.

- Mès, ei possible, ei possible que non vo'n sabéssetz enquia ara?, li preguntèc un viatge mès Smerdiakov.
- Non, que non ac sabia. Contunhaua pensant qu'auie estat Dmitri. Frair! Frair! A!, de pic, s'agarrèc era tèsta damb es mans. Escota: l'aucires tu solet? Sense eth mèn frair o damb eth mèn frair?
- Solet damb vos, senhor; damb vos l'aucí, mès Dmitri Fiódorovich ei complètaments innocent, senhor.
- Plan ben... plan ben...De jo que ja ne parlaram dempús. Com ei que tremòli d'aguesta manèra?...Sò incapable de prononciar ua soleta paraula.
- Alavetz òc que n'èretz de valent, senhor, "tot qu'ei permetut", didíetz, e ara que mos cau veir se com vos auetz espaurit!, mormolhèc Smerdiakov, estonat. Voletz ua limonada? Ara madeish digui que vo'la hèsquen a vier, senhor. Veiratz se com vos refresque. Mes abantes mos calerie amagar açò, senhor.

E tornèc a senhalar es hèishi damb eth cap. Se lheuèc entà apressar-se ena pòrta, damb era intencion de cridar a Maria Kondratievna e demanar-li que premanisse ua limonada e se la hesse a vier; totun, en cercar quauquarren tà curbir es sòs, pr'amor de qué era non les podesse veir, se treiguec prumèr eth mocador dera pòcha, mès, coma tanben en aguest cas ère plan lord, cuelhec eth solet libre qu'auie sus era taula, un celh volume auriò qu'en eth auie tachat es uelhs Ivan en entrar, e lo placèc ath dessús des sòs, sarrant-les. Eth libre se didie *Sermons deth nòste sant pair Isaac de Siria*. A Ivan Fiódorovich l'auie dat temps entà liéger maquinauments eth titol.

- Non voi limonada, didec. Ja parlaram dempús de jo. Sè-te e ditz-me: com ac heres? Conda-m'ac tot...
- Vos auríetz de trèir er abric, senhor; se non voletz sudar a tot pèrder.

Ivan Fiódorovich, coma se non se n'auesse encuedat enquia alavetz, se treiguec er abric de còp e, sense lheuar-se dera cagira, lo lancèc sus eth banc.

- Mès, parla, se te platz, parla!

Semblaue que s'auie padegat. Demoraue, damb er in de qué ara Smerdiakov ac condarie *tot*.

- Voletz que vos condi se com se passèc aquerò, senhor?, Smerdiakov alendèc. Que se hec dera forma mès naturau, cossent damb es vòstes pròpies paraules...
- Ja parlaram dempús des mies paraules, l'interrompec un aute viatge Ivan, mès ja sense cridar coma abantes, prononciant damb fermetat, coma tient-se ja complètaments. Limita-te a condar peth menut se com ac heres. Per orde. Non t'en desbrembes d'arren. Es detalhs, çò de principau son es detalhs. Se te platz.
- Vos partíretz, e jo alavetz queiguí en sosterranh, senhor...
- Siguec un atac o ac heres veir?
- Naturauments ac hi veir, senhor. Ac simulè tot. Baishè doçaments era escala,

senhor, enquia baish de tot, senhor, e m'ajacè tranquillaments, e, un còp ajaçat, me metí a cridar, senhor. E tant que me treiguien d'aquiu non paraua de botjar-me.

- Un moment! Tot eth temps, tanben mès tard, en espitau, ères simulant?
- Plan que non. Ath londeman, abantes quitament de qué m'amièssen en espitau, me venguec un atac de vertat, e plan fòrt, coma non m'auie vengut en fòrça ans. Que siguí inconscient pendent dus dies.
- Plan ben, plan ben. Contunha.
- M'ajacèren en aqueth jaç, senhor, jo ja sabia que serie en aqueth qu'ei ar aute costat deth tenhat, pr'amor que Marfa Ignatievna, cada viatge qu'èra malaut, tostemp me metie ena sua estança, darrèr deth tenhat, senhor, entà passar era net. Tostemp a estat plan amorosa damb jo, dès que neishí, senhor. Pendent era net, contunhè planhent-me, senhor, mès ja mès hloish, senhor. Demoraua que venguesse Dmitri Fiódorovich.
- Qué demoraues? Que venguesse a veder-te?
- A jo? Entà qué? Demoraua que venguesse ena casa, pr'amor que jo ja non auia cap de dobte de qué vierie aquera net, perque, sense era mia ajuda e ja sense cap sòrta de notícies, de besonh li calie entrar peth sòn compde ena casa, en tot sautar peth dessús dera barralha, causa que sabie hèr, e amiar a tèrme es sòns plans.
- E se non s'auesse presentat?
- Alavetz non s'aurie passat arren. Sense eth, que non m'auria decidit.
- Plan ben, plan ben...Saja d'èster mès clar, non t'esdegues e, sustot, non te dèishes arren!
- Demoraua qu'aucisse eth a Fiódor Pávlovich, senhor...Qu'ère çò de mès probable, senhor. Pr'amor que jo ja ac auia premanit...es dies prealables, senhor...sus tot ja ère ath pas de çò des senhaus. Damb era maufidança e era ràbia qu'auie arremassat aqueri dies, qu'ère clar que s'introdusirie ena casa, senhor, en tot hèr a servir es senhaus. Plan que òc. Atau ei que lo demoraua, senhor.
- Un moment, l'interrompec Ivan; s'eth l'auesse aucit, aurie agarrat es sòs e se les aurie hèt a vier; non ac pensères atau precisaments?. Qué t'aurie restat a tu alavetz? Non ac veigui.
- Çò que se passe ei qu'eth non aurie trapat jamès es sòs, senhor. Qu'èra jo que l'auie convençut de qué es sòs èren amagadi dejós eth matalàs. Mès qu'ère mentida, senhor. Prumèr s'estauen amagadi en un petit còfre, senhor. Mès dempús convencí a Fiódor Pávlovich, que non se fidaue d'arrés senon de jo en tot eth mon, de qué amaguèsse era envolòpa damb es sòs en un cornèr, darrèr des icònes, pr'amor que jamès arrés endonviarie que se trapaue aquiu, e mens quauquarrés qu'anèsse ara prèssa. Atau qu'era envolòpa la metec aquiu, darrèr des icònes, senhor. Qu'aurie estat ridicul meter-lo jos eth matalàs; en còfre, aumens, ère tancat damb clau. Mès aciu toti s'an creigut que l'auie amagat dejós eth matalàs. Qu'ei un rasonament

estupid, senhor. Atau, donc, se Dmitri Fiódorovich auesse cometut eth crim, alavetz, en non trapar arren, o aurie hujut ath mès córrer, en tot sajar de non hèr bronit, coma hèn tostemps es assassins, senhor, o l'aurien detengut, senhor. De sòrta que jo tostemp auria podut, senhor, ja siguesse eth dia a vier o autanplan aquera madeisha net, furgar peth darrèr des icònes e hèr-me a vier es sòs, e totes es sospeches aurien queigut sus Dmitri Fiódorovich. Damb aquerò tostemp i podia compdar.

- Ja, e se s'auesse limitat a tustar-lo, sense arribar a aucir-lo?
- Se non l'auesse aucit, jo, plan, non auria gosat cuélher es sòs e tot aquerò aurie estat inutil. Mès tanben compdaua damb era possibilitat de qué lo deishèsse inconscient, e alavetz jo auria auut temps entà hèr-me a vier es sòs, e dempús l'auria hèt a saber a Fiódor Pávlovich qu'auie estat Dmitri Fiódorovich, e non un aute, que, dempús de tustar-li, l'auie panat es sòs.
- Demora...que me pèrdi. Alavetz, a tot darrèr, siguec Dmitri que l'aucit e tu non heres que cuélher es sòs?
- Non, que non siguec eth que l'aucic, senhor. Guardatz, jo ara vos auria podut díder que siguec eth er assassin...mès ara que non voi mentir-vos, pr'amor que...en tot admèter quitament que vos, coma veigui, non vo n'auíetz encuedat d'arren enquia ara, e non simulàuetz dauant de jo entà hèr-me a vier era vòsta colpa, qu'ei çò de mès evidenta, autanplan en admèter açò, vos contunhatz a èster eth colpable de tot, senhor, pr'amor que vos sabíetz que s'anaue a comèter un crim, senhor, e m'encomanèretz que l'aucissa, senhor, e en tot saber tot aquerò partíretz. Per aquerò, çò que voi demostrar-vos aguesta net, ara cara, ei qu'eth principau assassin en tota era istòria non ètz que vos, senhor, e non jo, encara que siguessa jo qui l'aucic. Er autentic assassin qu'ètz vos!
- Per qué, per qué sò jo er assassin? Ò, Diu! (Ivan ja non podec tier-se, en tot desbrembar-se'n de qué auie decidit non parlar d'eth madeish enquiath finau dera convèrsa). Veigui que contunhes persutant en çò de Chermashnia. Demora un shinhau. Ditz-me, quin besonh n'auies tu deth mèn consentiment, en tot supausar que cuelhesses çò de Chermashnia coma ua mòstra de consentiment? Com m'expliques aquerò ara?
- Se compdaua damb eth vòste consentiment, jo sabia que vos, en tornar, non formaríetz cap de ramblah per aguesti tres mil robles, s'ei qu'es autoritats, pera causa que siguesse, sospechèssen de jo en sòrta de sospechar de Dmitri Fiódorovich, o me cuelhien per complice sòn; ath contrari, vos que m'auríetz protegit des auti...E mès tard, en recéber er eretatge, poiríetz autanplan compensar-me pendent tota era mia vida, en tot tier en compde que, a tot darrèr, s'auie artenhut aguest eretatge gràcies a jo; se non, damb aqueth maridatge damb Agrafiona Aleksandrovna, vos auríetz demorat vos damb un pam de nas.
- A!, atau qu'auies era intencion de contunhar torturant-me dempús, pendent tota era mia vida!, idolèc Ivan. Qué s'aurie passat s'alavetz, en sòrta de partir, t'auessa

denonciat?

- E qué ei çò que podíetz denonciar? Qu'auia sajat de convencer-vos de qué anèssetz entà Chermashnia? Quina pegaria, senhor. Ath delà, dempús dera nòsta conversacion, vos que podíetz partir o demorar-vos. Se vos demoràuetz, non s'aurie passat arren, jo que me n'auria sabut d'aguesta sòrta que vos non volíetz arren d'açò, e jo non auria sajat arren. Mès, se vos partíetz, aquerò ère que m'asseguràuetz que non gosaríetz denonciar-me ara justícia e que me perdonàuetz aguesti tres mil robles. E dempús ja non me poiríetz acaçar de cap manèra, pr'amor qu'en aguest cas jo ac auria denonciat tot dauant dera justícia, voi díder, non que jo auia panat o aucit, aquerò que non ac auria dit, senon qu'auíetz estat vos que m'auíetz ahiscat a panar e aucir, a maugrat de qué jo non n'auia estat d'acòrd. Plan per açò auia jo besonh alavetz deth vòste consentiment, entà que non podéssetz vos meter-me en un rambalh, senhor, revelant se com desiràuetz vos era mòrt deth vòste pair, e vos juri qu'eth public m'aurie creigut a jo e vos vos auríetz curbit de vergonha entà tota era vòsta vida.
- Autant desiraua jo aguesta mòrt, autant?, tornèc a idolar Ivan.
- Plan que òc, senhor, e damb eth vòste silenci vos me balhèretz eth permís alavetz entà actuar, senhor. (Smerdiakov guardèc fixaments a Ivan. Ère plan aflaquit e parlaue baish, damb votz cansada, mès ua fòrça ath laguens, amagada, l'encoratjaue; evidentaments, actuaue damb bèth prepaus. Ivan ac presentie.
- Contunha, li didec, contunha explicant çò d'aquera net.
- Plan ben, senhor, contunharè. Jo èra aquiu ajaçat quan me semblèc enténer qu'eth senhor deishaue anar un crit. E abantes d'aquerò Grigori Vasilich s'auie lheuat ara suspresa e auie gessut, e de ressabuda se metec a cridar, dempús tot se quedèc en silenci, e escur. Jo contunhaua ajaçat, demorant, eth còr me batanaue damb fòrça, non me podia tier. Me lheui ara fin e pisti; veigui qu'era hièstra dera quèrra deth quarto deth senhor ei dubèrta, e balhi uns passi en aguesta direccion, entà escotar se contunhe viu aquiu laguens, e l'enteni botjar-se e planher-se, de sòrta que li calie èster viu, senhor. Vai!, me didí. M'apressè ara hièstra e li cridè: "Sò jo". E eth me respon: "Qu'a estat aciu, a estat aciu, a hujut!". Ei a díder, que Dmitri Fiódorovich auie estat aquiu, senhor. "A aucit a Grigori!". "A on"?, li digui. "Aquiu, en cornèr", me ditz, gasulhant eth tanben. "Demoratz", li digui. Anè a hèr un còp de uelh en aqueth cornèr e ath costat dera barralha me trapè damb Grigori Vasilevich, estirat en solèr, ère curbit de sang, inconscient. "Alavetz ei vertat, Dmitri Fiódorovich a estat aciu", pensè de seguit, e en aguest madeish moment decidí acabar de còp damb tot aquerò, senhor, perque, encara que Grigori Vasilevich encara ère viu, totun, ère inconscient e de moment non veirie arren. Solet i auie un risque, e ère que de pic se desvelhèsse Marfa Ignatievna. Me n'encuedè en aguest madeish instant, mès era cobesença s'auie apoderat de jo de tau manèra qu'enquia me mancaue er aire. M'apresè un aute còp ara hièstra deth senhor e didí: "Qu'ei aciu, a vengut; Agrafiona Aleksandrovna a vengut, vò

passar". S'estrementic coma ua creatura: "Aciu, mès a on, a on?"; non hège que manifestar era sua suspresa, sense vier de creder-s'ac. "Qu'ei aciu madeish, demorant, li digui, dauritz!" Me guardèc a trauèrs dera hièstra e non sabie se creder-s'ac, li hège pòur daurir: "Que li cau pòur de jo", pensè. Resultaue enquia e tot comic: còp sec se m'acodic hèr en marc dera hièstra es trucs que servien coma senhau de qué Grushenka auie vengut, e ac hi dauant deth sòn nas: que non se'n deuie fidar des mies paraules, mès, en hèr eth senhau, gessec ath mès córrer a daurir era pòrta. La dauric. Jo volia entrar, mès qu'eth non se botjaue, m'empachaue eth pas damb eth sòn còs. "A on ei, a on ei?". Me guardaue tremolant. "Vai, me pensè, se li cau tanta pòur de jo, mala causa!" E en aqueth moment es cames non m'artenhien, pera pòur de qué non me deishèsse entrar o se metesse a cridar, o autanplan de qué Marfa Ignatievna acodisse ath córrer o non sai se qué mès, que ja ne me'n brembi, mès solide qu'èra aquiu esblancossit ath sòn dauant. Li gasulhi: "Mès s'ei aquiu madeish, ath pè dera hièstra, qu'ei que non l'auetz vist"?. "Donques hè-la-me a vier, hè-la-me a vier!" "Mès qu'ei que li cau pòur, li digui, que s'a espaurit damb es crits e s'a amagat en uns arbilhons, anatz a cridar-la vos deth burèu estant". Corrent, s'apressèc ara hièstra, botèc ua candèla ath costat. "Grushenka, cride, Grushenka, ès aquiu?" Eth la cridaue, mès non volie pistar pera hièstra, non volie aluenhar-se de jo, pr'amor qu'ère plan espaurit, qu'auie fòrça pòur e per aquerò non gosaue hèr-se enlà. "Qu'ei aquiu, li digui; mentretant m'auia apressat ara hièstra e auia pistat, auia miei còs dehòra; qu'ei aquiu en aqueri arbilhons, que vos hè un arridolet, la vedetz?". De ressabuda me credec, comencèc a tremolar, de tant encamardat qu'ère, senhor, e pistèc pera hièstra damb tot eth còs dehòra. En aqueth moment, agarrè aqueth piejapapèrs de hèr colat qu'auie sus era taula, sabi pas se vo'n brembatz, senhor, deu pesar ues tres liures, lheuè eth braç e lo tumè peth darrèr, de cuic, en tota era coroneta. Non deishèc anar ne un solet crit. S'anèc eslissant entà baish, tant que jo li flocaua un aute patac e un tresau. Ath tresau patac me n'encuedè que l'auia trincat eth cap. S'esbaucèc ara fin d'esquia, capensús, tot curbit de sang. Me guardè ben: non èra tacat de sang, non m'auia esposcat, netegè eth piejapapèrs, lo placè ath sòn lòc, m'apressè en cornèr des icònes, treiguí es sòs dera envolòpa e la lancè en solèr, e ath costat lancè era cinta ròsa. Gessí en uart, tremolant de cap a pès. M'endralhè entad aguest pomèr que tie un tohut, ja vo'n sabetz se quin tohut ei, que ja hège fòrça qu'auia tachat es vistons en eth, qu'auia metut ath sòn laguens un liròt e papèrs, ac auia premanit hège temps; estropè toti es sòs en papèr, dempús en liròt e lo botè ath hons de tot. Aquiu s'estèc mès de dues setmanes, me referisqui as sòs, senhor; dempús, en gèsser der espitau, lo treiguí. Me'n tornè entath lhet, m'ajacè e pensè, mòrt de pòur: "S'ei vertat qu'a aucit a Grigori Vasilevich, aquerò que pòt acabar plan mau, mès, se non l'a aucit e se remet, tot anarà ben, pr'amor que serà testimòni de qué Dmitri Fiódorovich a estat aciu e, per tant, qu'eth ei er autor deth crim e s'a hèt a vier es sòs". Cuelhut pes dobtes e era impaciéncia, comencè a gemegar, entà desvelhar çò de mès lèu possible a Marfa Ignatievna. Fin finau se lheuèc e venguec ath mès córrer ath mèn costat, mès, en veir, còp sec, que Grigori

non ère aquiu, gessec corrent, e per çò que podí enténer, se metec a cridar en uart. Comencèc alavetz eth rambalh de tota era net, senhor, mès que jo ja èra plan tranquil.

Eth narrador s'arturèc. Ivan l'auie seguit d'aurelha tota era estona ath miei d'un silenci sepulcrau, sense botjar-se, sense deishar-lo de uelh. Ça que la, Smerdiakov, tant qu'ac condaue, solet de quan en quan l'auie hèt un còp de uelh, mès lèu tostemp campaue entà un costat. Ara fin deth sòn raconde se trapaue claraments alterat e li costaue alendar. Qu'auie eth ròstre banhat de shudor. Totun, ère impossible endonviar se sentie o non penaïment.

- Demora, didec Ivan reflexionant. Qué se passe damb era pòrta? Se te dauric era pòrta precipitadaments a tu, com podec, abantes d'açò, auer-la vist dubèrta Grigori? Pr'amor que Grigori auie vist era pòrta dubèrta abantes que tu, non ei atau?

Curiosaments, Ivan l'ac demanèc damb ua votz totauments tranquilla, quitament damb un ton plan desparièr, en absolut rancunós, de sòrta que, se bèth un auesse daurit era pòrta en aguest moment e les auesse observat dès eth portau, aurie vengut ena conclusion de què ère aquiu parlant pacificaments sus un ahèr ordinari, encara que d'interès.

- Per çò que hè ad aguesta pòrta e a se Grigori la vedec dubèrta o non, aquerò non siguec que frut dera sua imaginacion. (Smerdiakov forcèc un arridolet). Aquerò que non ei un òme, vos ac digui jo, èi mès testud qu'ua mula, senhor: que non a vist arren d'açò, mès s'imagine qu'ac a vist, e d'aciu que non i a arrés que lo hèsque a baishar, senhor. Qu'a estat ua sòrt entàs dus que s'age imaginat açò, pr'amor qu'atau ja non i a dobte de qué, a tot darrèr, condamnaràn a Dmitri Fiódorovich.
- Escota, didec Ivan Fiódorovich, coma se comencèsse un aute còp a perder-se e s'esdeguèsse a compréner bèra causa, escota...Encara te voleria preguntar fòrça mès causes, mès que me n'è desbrembat...Tot qu'ac desbrembi e ac confoni...Òc!, ditz-me ua causa, aumens: per qué daurires era envolòpa e la deishères aquiu madeish, en solèr? Per qué non te la heres a vier atau, damb envolòpa e tot? Quan m'ac as condat, m'a semblat enténer, en relacion damb era envolòpa, qu'aquerò ère çò que calie hèr...mès que non vengui de compréner se per qué...
- Donques ac hi atau per ua rason, senhor. Pr'amor que, se se tractaue d'un òme qu'ère ath pas de tot e familiarizat damb era casa, quauqu'un coma jo, per exemple, que ja auie vist abantes es sòs, que dilhèu les auie metut personauments laguens aguesta envolòpa e auie vist damb es pròpis uelhs se com lo sagerauen e escriuien quauquarren ath dessús, aguest òme, se se passaue qu'ère eth que l'aucie, se per qué li calie daurir era envolòpa dempús der assassinat, e mens encara damb aqueres prèsses, en tot saber de cèrt qu'es sòs les calie èster ath laguens dera envolòpa? Tot eth contrari, senhor, s'eth lairon ère quauquarrés coma jo, per exemple, s'aurie predat a sauvar-se era envolòpa ena pòcha, sense pèrder temps entà daurir-la, e aurie gessut corrent çò de mès lèu possible, senhor. Eth cas de

Dmitri Fiódorovich qu'ei totafèt desparièr: eth se'n sabie dera existéncia dera envolòpa solet per referéncies, e non l'auie vist personauments; se l'auesse trapat, digam, dejós eth matalàs, que l'aurie dubèrta de seguit entà verificar se de vertat èren ath laguens es sòs. E era envolòpa l'aurie lançada aquiu madeish, sense parar-se a pensar qu'aquerò dempús poirie èster ua pròva contra eth, pr'amor que non se tractaue d'un lairon experimentat, senhor, e jamès auie panat de forma manifèsta, pr'amor qu'ère nòble de neishença, senhor, e se s'auie decidit a panar non se tractaue precisaments d'un panatòri, senon qu'auie vengut a recuperar aquerò qu'ère sòn, causa que ja se n'auie encargat d'aurejar prealablaments per tota era ciutat, e autanplan s'auie vantat per auança dauant de toti, en tot díder plan naut que pensaue vier en çò de Fiódor Pávlovich a recuélher çò que l'apertenguie. Quan m'interroguèren, aquerò madeish li didí ath fiscau, sense hèr-li a veir dubèrtaments era idia, senon mejançant allusions, senhor, tau que se jo madeish non me n'encuedèssa de çò que didia e tau que se se l'auesse acodit ada eth solet, sense que jo l'ac auessa suggerit, senhor; eth cas ei qu'ath senhor fiscau enquia e tot se li hège era boca aigua damb aquera allusion mia...

- Mès, com ei possible qu'alavetz se t'acodisse tot aquerò, atau, coma s'arren?, exclamèc Ivan Fiódorovich, que non gessie deth sòn estonament. Tornèc a guardar a Smerdiakov espaurit.
- Per amor de Diu!, com podia pensar tot aquerò damb aqueres prèsses, senhor? Qu'ac amiaua tot pensat per auança.
- Vai, vai...se ve que t'ajudèc eth madeish diable!, tornèc a sorrisclar Ivan Fiódorovich. Non, tu que non ès pèc, qu'ès plan mès escarrabilhat de çò que m'auia pensat...

Se lheuèc damb era evidenta intencion de passejar-se pera cramba. Sentie ua angónia terribla. Mès, coma qu'era taula li barraue eth pas e a penes auie espaci entà calar-se entre era taula e era paret, se limitèc a virar-se en madeish lòc e se seiguec de nauèth. Non poder passejar, possiblaments l'enventic, atau que, lèu damb era madeisha furia qu'abantes, còp sec cridèc:

- Escota, malerós, òme menspredable! Qu'ei que non comprenes que se non t'è aucit encara, ei solet pr'amor de qué te resèrvi entà que deman respones dauant deth tribunau? Diu se'n sap (Ivan lheuèc era man) que jo, dilhèu, tanben ne siguessa colpable; dilhèu sauvaua eth desir secret de qué...morisse eth mèn pair, mès te juri que non siguí tant colpable coma te penses, e enquia e tot ei possible que jo non t'ahisquèssa en absolut. Non, non, jo que non t'ahisquè! Mès ei parièr, deman madeish declararè contra jo en judici, ja ne sò decidit! E ac condarè tot, tot. Mès vieram amassa, toti dus! E digues çò que digues contra jo en aguest judici, sigue quin que sigue eth tòn testimòni, l'accèpti sense temor: jo madeish lo confirmarè! Mès tu tanben te calerà cohessar dauant deth tribunau! Ac as de hèr, ac as de hèr, i anaram amassa! Atau serà!

Ivan hec aguesta declaracion solemna e energicaments, e solet peth resplendor

dera sua guardada ère evident que serie atau.

- Qu'estatz malaut, ac veigui, senhor, plan malaut, senhor. Auetz es uelhs auriòs, senhor, didec Smerdiakov sense ombra d'ironia, damb ua cèrta pietat autanplan.
- I anaram amassa!, repetic Ivan. E se non vies, qu'ei parièr, cohessarè, ça que la.

Smerdiakov carèc pendent un moment, coma pensant.

- Arren d'aquerò se passarà, senhor, e vos non i anaratz, senhor, decidic a tot darrèr, de forma inapellabla.
- Tu que non me coneishes!, cridèc Ivan, en tot repotergar-lo.
- Que serà ua vergonha enòrma entà vos, senhor, s'ac cohessatz tot. E ath delà que serà en bades, complètaments en bades, senhor, pr'amor que pensi declarar dubèrtaments que jamès vos è dit quauquarren semblable, e que o ben èretz malaut (e plan qu'ac semble, senhor), o ben vos hège tanta pena eth vòste frair qu'auetz decidit sacrificar-vos, e vos auetz endonviat tot aquerò contra jo pr'amor que, a tot darrèr, tota era vida m'auetz considerat ua mosca, non un òme. E qui vos creirà? Quines pròves n'auetz, encara que sigue ua de soleta?
- Escota, aguesti sòs que m'as amuishat, sense dobte, entà convencer-me...

Smerdiakov treiguec a Issac de Siria deth dessús es hèishi e lo botèc entà un costat.

- Cuelhetz aguesti sòs, senhor, e hètz-les-vos a vier, alendèc Smerdiakov.
- Plan que òc! Mès, per qué me les balhes ara s'aucires per aguesti sòs? Ivan lo guardaue damb enòrma suspresa.
- Jo que non n'è besonh entad arren, senhor, didec Smerdiakov damb era votz tremolosa, en tot hèr un gèst desdenhós damb era man. Ara prumeria auia era idia, senhor, de començar ua naua vida damb aguesti sòs, en Moscòu o encara mielhor en estrangèr; aguest qu'ere eth mèn sòmni, senhor, mès que mès pr'amor que "tot ei permetut". Plan, que siguéretz vos que me m'ac ensenhèretz, pr'amor qu'alavetz m'ac didéretz fòrça viatges: se non i a un Diu infinit, tanpòc i a cap vertut, ne mos hè ua bèra manca. Siguéretz vos, de vertat. E atau rasonè jo.
- Se t'acodic a tu solet?, Ivan forcèc un arridolet.
- Damb era vòsta guida, senhor.
- Alavetz, ara cres en Diu, pr'amor qu'entornes es sòs?
- Non, senhor, non creigui en Diu, senhor, gasulhèc Smerdiakov.
- E per qué les entornes?
- Qu'ei pro...qu'ei parièr, senhor! (Smerdiakov tornèc a hèr un gèst desdenhós damb era man). Alavetz vos non paràuetz de díder que tot ei permetut, e ara, se com ei qu'ètz tant alarmat, senhor? Que voletz autanplan vier a declarar contra vos madeish...Solet qu'açò non se passarà! Non vieratz a declarar!, concludic de

nauèth Smerdiakov damb fermetat e conviccion.

- Ja ac veiràs, didec Ivan.
- Que non pòt èster. Ètz vos massa intelligent, senhor. Que vos shauten es sòs, aquerò qu'ac sabi, senhor; tanben vos shauten es aunors, pr'amor qu'ètz plan capinaut; vos shauten çò de mès es encantamens deth sèxe femenin; e, mès que mès, vos shaute víuer en serena abondor, sense auer besonh d'inclinar-vos dauant d'arrés, senhor, sustot aquerò. Que non voleratz arroïnar-vos era vida en tot cargar damb tanta vergonha en judici. Qu'ètz coma Fiódor Pávlovich: de toti es hilhs, senhor, vos qu'ètz eth que mès se li retire, qu'auetz era madeisha amna qu'eth vòste pair, senhor.
- Tu non ès estupid, didec Ivan, coma ablasigat; era sang li pugèc ena cara; jo abantes me pensaua qu'ères estupid. Be n'ès de seriós ara!, observèc, coma se de ressabuda guardèsse a Smerdiakov d'ua manèra naua.
- Qu'ère eth vòste orgulh çò que vos hège pensar qu'èra estupid. Cuelhetz es sòs, senhor.

Ivan cuelhec es tres hèishi de bilhets e se les metec ena pòcha, sense estropar-les.

- Deman les amuisharè en judici, didec.
- Arrés vos creirà, senhor; ara qu'auetz vos fòrça sòs, que les podetz auer cuelhut simplaments d'un còfre e auer-les amiat aquiu, senhor.

Ivan se lheuèc deth sèti.

- Te torni a díder que, se non t'è aucit, a estat solet pr'amor que t'è besonh deman, rebremba-te'n, non t'ac desbrembes!
- Donques aucitz-me, senhor. Aucitz-me ara, didec còp sec Smerdiakov d'ua manèra estranha, en tot guardar a Ivan d'ua manèra estranha. Tanpòc ad açò gausaratz, senhor, higec, en tot arrir amaraments, que non gausaratz a hèr arren, e tant coratjós qu'èretz!
- Enquia deman!, cridèc Ivan, e se premanic a gésser.
- Demoratz...amuishatz-les-me un aute còp.

Ivan treiguec es bilhets e les ac mostrèc. Smerdiakov s'estèc en tot guardar-les pendent dètz segondes.

- Ben, anatz-vo'n, didec, en tot voludar ua man, Ivan Fiódorovich!, tornèc a cridar còp sec, en veder-lo gésser.
- Qué vòs?, Ivan se virec, sense arturar-se.
- Adishatz, senhor!
- Entà deman!, tornèc a cridar Ivan, e gessec dera isba. Eth temperi que non auie cessat. Comencèc a caminar damb decision, mès de ressabuda semblèc coma se

comencèsse a trantalhar. "Aquerò ei quauquarren fisic", pensèc, damb un arridolet. Qu'ère coma s'ua sòrta d'alegria devarèsse entara sua amna. Sentie ath sòn laguens ua fermetat infinita: ère era fin de toti es sòns dobtes, que tant orriblaments l'auien martirizat enes darrèri tempsi! Era decision que ja ère cuelhuda, "e ja non va a cambiar", pensèc erós. En aguest moment estramunquèc de pic damb quauquarren e siguec a mand de quèir en solèr. S'arturèc e desnishèc as sòns pès ath petit campanhard qu'auie hèt quèir abantes, que contunhaue estirat en madeish lòc, immobil e sense sentit. Era nhèu ja lèu l'auie caperat tota era cara. Ivan, còp sec, l'agarrèc e se lo metec enes espatles. En tot veir lum en ua casalon qu'ère ara sua dreta, s'apressèc enquia aquiu, truquèc en picapòrt e ath menestrau que pistèc en enténer es sòns còps, eth patron dera casa, li demanèc ajuda entà amiar ath campanhard entath comissariat, en tot prometer-li a cambi que li balharie tres robles. Eth menestrau se premanic e gessec. Que non vau a descríuer peth menut se com se les apraièc Ivan Fiódorovich entà arténher eth sòn objectiu, en tot deishar ath campanhard en comissariat e arténher de ressabuda que lo vedesse un mètge, ath temps que provedie damb man generosa "entàs despenes". Solet diderè qu'aquerò li tardèc lèu ua ora sancera. Mès Ivan Fiódorovich se demorèc plan content. Eth sòn pensament s'espargie e foncionaue. "Se non auessa cuelhut ua ressolucion tan fèrma entà deman, pensèc ara suspresa damb satisfaccion, que non m'auria demorat tota ua ora entà balhar ua man ad aguest campanhard, senon qu'auria passat de long peth sòn costat sense hèr-me'n bric de qué s'auesse congelat...Ara, totun, que sò dable entà campar çò que hèsqui (pensèc en aguest instant, encara damb mès satisfaccion), e solide qu'auràn pensat que m'è tornat lhòco!" Près ja dera sua casa, un dobte sobte lo hec a arturar-se: "Non auria de presentar-me dauant deth fiscau ara madeish e condar-l'ac tot?" Que ressolvec eth dilèma en tot repréner era marcha entà çò de sòn: "Deman, tot ath còp!", se didec en un mormolh e, estranhaments, lèu tota era sua alegria, era sua satisfaccion damb eth madeish s'esbugassèren en un virament de uelhs. Quan entrèc ena sua cramba, ua sensacion glaciau li hereguèc de pic eth còr: qu'ère coma eth rebrembe o, mèsalèu, eth recordatòri de quauquarren dolorós e hastigós que se trapaue en aguesta madeisha estança en aqueri moments, mès que ja auie estat abantes aquiu. Se deishèc quèir, cansat, en divan. Era vielha sirventa li hec a vier eth samovar, eth madeish se premanic eth tè, mès non lo tastèc; li didec ara vielha que podie retirar-se enquiath londeman. Seigut en divan, notaue se com eth cap li hège torns. Se sentie malaut e sense fòrces. Comencèc a esclipsar-se, mès se lheuèc intranquil e comencèc a hèr torns peth quarto, entà forabandir es sòmnis. Per moments qu'auie era sensacion d'èster en tot delirar. Mès non ère era malautia çò que mès lo preocupaue; se tornèc a sèir, e comencèc a guardar de quan en quan ath sòn entorn, tau que se cerquèsse quauquarren. Atau se passèc diuèrsi viatges. Fin finau era sua guardada se calèc fixa en un punt. Ivan arric, mès eth sòn ròstre se rogic d'ira. S'estèc fòrça temps seigut en sòn sèti, en tot sarrar-se eth cap damb es dues mans, mès sense deishar de campar d'arreuelh ath madeish punt d'abantes, ath divan ajustat ena paret deth dauant. Evidentaments, auie quauquarren aquiu,

quauque objècte, que hège que se sentesse irritat, intranquil, tormentat.

IX. ETH DIABLE. ERA MALA JADILHA D'IVAN FIODOROVICH

Que non sò mètge, mès creigui, totun, que, arribadi en aguest punt, ei imprescindible qu'explica ath liegeire, encara que sigue a granes règues, era natura dera malautia d'Ivan Fiódorovich. En tot auançar-me ath raconde, sonque diderè que, aqueth ser, se trapaue just ath cant d'un collapse nerviós e qu'aguest, a tot darrèr, cuelhec complètaments eth sòn organisme, alterat hège ja temps mès encaborniat fòrtaments entà resistir. A maugrat de non saber arren de medecina, gosarè a díder que, de hèt, damb un gran esfòrç de volentat, auie artenhut a aluenhar era doléncia pendent un temps, damb era esperança, plan, de qué vierie de superar-la deth tot. Se'n sabie qu'ère malaut, mès que refusaue èster-ne just alavetz, en aqueth moment decisiu entara sua vida, quan li calie èster present, exprimir era sua opinion valenta e decididaments e "justificar-se dauant d'eth madeish". Totun aquerò, auie anat a veir ath nau mètge vengut de Moscòu, qu'auie hèt vier Katerina Ivanovna per tòrt d'ua fantasia sua que ja me n'è referit abantes. Eth mètge, dempús d'auer-lo escotat e examinat, concludic que, efectiuaments, patie ua sòrta de capvirament cerebrau, entà didè'c atau, e non se susprenec bric de cèrta confession qu'Ivan Fiódorovich li hec, encara qu'a racacòr. "En vòste estat, es allucinacions que son possibles, auie dictaminat eth mètge, mès que mos calerie verificar-les...En quinsevolh cas, que vos cau començar un tractament rigorós sense pèrder ua menuta o, se non, que pòt empejorar". Mès, en deishar ath mètge, Ivan Fiódorovich non seguic aguest senat conselh e non auie volut considerar era idia deth tractament: "Qu'encara me posqui tier, encara non m'an abandonat es fòrces; se m'esbaucèssa que serie diferent, alavetz, que me suenhe qui que sigue", decidic, en tot rufar es espatles. Atau donc, qu'ère seigut aquiu en aqueth moment, lèu conscient de qué deliraue e, coma ja è dit, guardant fixaments quauquarren qu'auie en divan sarrat ara paret deth dauant. Se passèc, de pic, que i auie quauquarrés aquiu seigut, encara que Diu se'n sap se com auie entrat, pr'amor que non ère ena cramba quan Ivan Fiódorovich tornèc dera sua visita a Smerdiakov. Qu'ère un cavalièr, o mielhor dit, d'ua sòrta de *gentleman* rus, de mieja edat, *qui frisait la cinquantaine*, coma diden es francesi, damb a penes peublancs ena cabeladura escura, pro longa e encara abondiua e damb ua barba punchenta. Vestie ua sòrta de giqueta ròia, a prumèr còp de uelh de plan bon talh mès ja rosigada, confeccionada mès o mens tres ans abantes e complètaments passada de mòda, en desuetud entre es òmes de bona posicion dès hège aumens dus ans. Era camisa de lin, era longa cravata a manèra de tapaboques, tota era jarga semblaue pròpia d'un cavalièr elegant, mès, d'aprop, era camisa se vedie un shinhau lorda e er ample tapaboques, plan rosigat. Es pantalons a quadres l'estauen ath visitaire plan ben, mès qu'èren tanben massa clars e tanben massa estrets, d'un estil que ja non se tenguie, tau qu'eth chapèu blanc de feutre blanc qu'amiaue, totauments dehòra de tempsada. En resumit, era sua mina qu'ère era d'un òme distinguit mès plan vengut a

mens. Aqueth cavalièr hège era impression d'apertier ara classa des ancians propietaris ociosi qu'auien prosperat jos eth regim dera servitud; qu'ère evident qu'auie viatjat e frequentat era nauta societat, qu'auie estat ben relacionat e dilhèu encara n'ère, mès, passades es alegries dera sua joenesa e dempús era abolicion dera servitud, s'auie anat demorant de man en man sense recursi enquia vier a èster ua sòrta de parasit de bon ton, per didè'c de bèra manèra, que se deishaue quèir pes cases des sòns coneishudi d'abantes e qu'ère recebut per aguesti gràcies ath sòn caractèr complasent e afable, e tanben pr'amor que, a maugrat de tot, ère un òme decent, que quitament se podie sèir ena taula en preséncia de quinsevolh, mès en tot assignar-li, plan, ua posicion modesta. Aguesti cercadinars, aguesti cavalièrs agradius que saben condar quauques anecdòtes e jogar ua partida de cartes, e que les desagrade fòrça que les encomanen quinsevolh prètzhèt, que sòlen èster òmes solitaris, sigue fadrins o veudes, e, se tien hilhs, es sòns hilhs s'eleven tostemp en un lòc luenhant, ena casa d'ues ties que lèu jamès les menten en societat, coma se s'avergonhèssen de bèra manèra d'aguesti parents; de man en man, se van desseparant totafèt des sòns hilhs, e ja solet de quan en quan, tath sòn aniversari o tath Nadau, receben d'eri cartes qu'a viatges responen. Era fesomia der inesperat òste non ère autant bondadosa, coma afabla e prèsta a adoptar, sivans es circonstàncies, era expression mès corau. Non amiaue relòtge, mès òc uns mericles de colors penjadi d'ua cinta nera. En dit centrau dera man dreta ludie un anèth d'aur massís damb ua pèira d'escàs valor. Ivan Fiódorovich caraue maliciosaments e non volie gésser de parlar. Eth visitaire se demoraue seigut, madeish que harie un parasit que venguesse de baishar dera cramba qu'auesse assignada entà hèr-li companhia ath patron dera casa, ara ora deth tè, mès que, en veir ath sòn anfitrion preocupat e pensant en quauquarren damb es celhes rufades, s'auesse demorat umilaments carat, mès prèst a participar en quinsevolh amigabla convèrsa tan lèu er anfitrion la comencèsse. De ressabuda, apareishec en sòn ròstre era ombra d'ua sobta preocupacion.

- Escota, s'arrinquèc, en tot dirigir-se a Ivan Fiódorovich, desencusa-me, solet te voi rebrembar ua causa: non anères a veir a Smerdiakov entà interrogar-lo sus Katerina Ivanovna? Donques que te n'as anat sense saber arren d'era, solide te'n desbrembères...
- À, òc!, exclamèc de suspresa Ivan, e era cara se li botèc ombriua. Òc, me'n desbrembè...Totun, qu'ei parièr, que ja tot ei parièr enquia deman, mormolhèc entada eth. Per çò de tu, se virèc irritat entath visitaire, qu'ac auria rebrembat de seguit, pr'amor qu'ère precisaments çò que me tiege tant angoishat! Per qué t'a calut trèir eth tèma? Te penses que me creirè que m'ac as suggerit tu e non qu'ac è rebrembat jo?
- Non ac creigues, alavetz (eth *gentleman* arric damb doçor), de qué vau creir s'ei ara valenta? Ath delà, es pròves que non ajuden ara fe, mès que mès es pròves materiaus. Tomàs non credec per auer vist a Crist ressuscitat, senon pr'amor que ja abantes de veder-lo volie creir. Es espiritistes, per exemple...que les è tant d'apreci...imagina-te, se pensen que son utils ara fe, perque es dimònis, dès er aute

mon, les amuishen es còrnes. Aquerò, sivans eri, ei ua pròva materiau, entà didè'c atau, de qué existís un aute mon. Er aute mon e pròves materiaus, pegaries! E, a tot darrèr, qui pòt saber qu'era existéncia deth diable demòstre qu'existís Diu? Me shautarie inscriuer-me en ua societat d'idealistes e formar un grop d'oposicion intèrna: "Sò un realista, les dideria, non un materialista", hu, hu!

- Escota. (Ivan Fiódorovich se lheuèc de ressabuda dera taula). Ara qu'ei coma se siguessa en tot delirar...E, plan que òc, sò en tot delirar...Mentís tant que volgues, que m'ei parièr!. Non artenheràs a meter-me furiós, coma eth darrèr viatge. Solet que me sentí avergonhat e non sai se per qué...Qu'è vams de hèr torns pera cramba...A viatges non te veigui e ne tansevolhe enteni era tua votz, coma eth darrèr viatge, mès que tostemps endónvii es tues mesorgues, perque sò jo que parle!, jo madeish, e non tu! Solet que non sai s'er aute viatge èra adormit o de vertat te vedí. Que serà mielhor que banha ua tovalhòla damb aigua hereda e me la bota en cap, a veir se d'aguesta sòrta t'esbugasses.

Ivan Fiódorovich se dirigic entà un cornèr, agarrèc ua tovalhòla, hec çò que venguie de díder e, damb era tovalhòla banhada en cap, se metec a caminar d'un a un aute costat deth quarto.

- M'alegre qu'ajam començat a tutejar-mos... (eth visitaire sagèc de contunhar eth sòn discurs).
- Pèc, arric Ivan, se qué te penses, que te vau a tractar de vos o qué? Que ja me trapi mielhor, ja solet me hè mau es possi...e era coroneta...Era soleta causa, se te platz, non comences a filosofar coma eth darrèr viatge. Se non vas a desparéisher, conda aumens mentides divertides. Petófia; donques qu'ès un parasit, petófia. Per qué non me poirè desliurar d'aguesta mala jadilha! Mès que non me cau pòur. Te vencerè. Non me haràn a vier entar espitau de malauts mentaus!
- *C'est charmant:* parasit! Òc, plan que òc, qu'è mina d'açò. Qué sò jo ena Tèrra senon un parasit? Ça que la, que sò un shinhau susprenut d'escotar-te: t'ac juri, semble que comences a cuelher-me reauments per quauquarren reau e non solet producte dera tua fantasia, tau que sostieges, ara valenta, eth darrèr viatge...
- Ne peth mau de morir te sò considerat ua vertat reau, cridèc Ivan antanplan damb un punt de furor. Tu qu'ès ua mentida, era mia malautia, un espèctre, solet que non sai cap se com destrusir-te e veigui que pendent un temps me calerà cargar damb tu. Qu'ès ua allucinacion mia. Ès era encarnacion de jo madeish, mès solet d'ua part; des mèns pensaments e sentiments, mès sonque des mès repugnants e estupids. Dès aguest punt d'enguarda, que poiries resultar quitament interessant, s'ei qu'auessa temps entà ocupar-me de tu...
- Desencusa-me, mès te vau a méter en un trebuc: abantes, ath cant deth fanau, quan te botères ath dessús d'Aliosha e li cridères: "Te n'as sabut per eth! Com as sabut qu'eth vie a veder-me"?. Te referies a jo. Aquerò signifique que per un brèu instant as creigut que jo reauments existisqui, ac as creigut..., didec eth *gentleman* arrint doçament.

- Òc, aquerò qu'a estat un lapsus...mès ne tansevolhe atau credia en tu. Sabi pas s'eth còp passat èra adormit o non. Dilhèu te vedí solet en sòmnis e de cap manèra estant desvelhat.
- E per qué as estat aué tan dur damb eth, damb Aliosha, voi díder? Qu'ei un bon gojat; dauant d'eth que me senti deuteire per çò deth starets Zosima.
- Non parles d'Aliosha! Com gauses, lacai!, Ivan arric un aute viatge.
- M'escarnisses, mès ath còp te n'arrisses: bon senhau. Totun aquerò, aué qu'ès plan mès amable damb jo qu'er aute viatge, e sai se per qué: aguesta grana decision...
- Non parles dera mia decision!, cridèc Ivan hèt ua fúria.
- Ac compreni, ac compreni, *c'est noble, s'est charmant*, deman anaràs a deféner ath tòn frair e a aufrir-te en sacrifici... *C'est chevaleresque*.
- Bada era boca o te pataquègi!
- Aquerò, en part, que me shautarie, pr'amor qu'alavetz auria artenhut eth mèn objectiu: s'arribèsses as mans, volerie díder que me cres autentic, pr'amor qu'a un hantauma non se lo pataquège. Trufaries a part: que m'ei parièr, escarnissa-me, se te shaute, encara que tostemp ei mielhor èster un shinhau mès educat, quitament damb jo. Pèc, lacai... Quines manères son aguestes?
- En tot escarnissar-te a tu qu'ac hèsqui damb jo madeish!, Ivan arric un aute còp. Tu qu'ès jo, jo madeish, solet que damb ua auta cara. Tu que dides paraula per paraula çò que jo pensi...e non i a arren de nau que me pogues díder!
- S'es mèns pensaments coïncidissen damb es tòns, aquerò solet que ja ei entà jo un aunor, repliquèc eth *gentleman* damb delicadesa e dignitat.
- Tu tostemp alistes es mèns pejors pensaments e, d'entre eri, es mès estupids. Qu'ès estupid e banau. Ès terriblaments estupid. Que non posqui tier-te!, idolèc Ivan.
- Amic mèn, totun, jo que voi èster un *gentleman* e que me cuelhen per tau (contunhèc eth visitaire, en ton esdegat e d'auança conciliador deth cercadinars qu'ambicione balhar eth còp). Que sò praube, mès...non diderè que plan aunorat, mès...normauments, ena societat s'accèpte coma un axioma que sò un àngel queigut. S'ac siguí, que ja hè temps que non è era colpa d'auè'c desbrembat. Aué ja solet m'interèsse tier ua bona reputacion e tirar entà dauant coma poga, en sajar d'èster agradiu. Qu'estimi de vertat as òmes, be se n'a dit de calomnies sus jo! Aciu, quan vengui temporauments entre vosati, era mia vida se passe tau que siguesse reau, entà didè'c de bèra manèra, e aquerò me shaute çò de mès. Perque, madeish que tu, jo tanben è era tendéncia a soniar, e per aquerò m'encante eth vòste realisme terrenau. Aciu que tot ei termejat, aciu auetz formules, auetz geometria, tant qu'entre nosati tot son eqüacions indeterminades! Aciu passegi e sónii, m'encante soniar. De un aute costat, ena Tèrra vengui a èster supersticiós; non arrisques, se te platz: aquerò ei en realitat çò que me shaute, que vengui a èster superticiós. Aciu cuelhi totes es vòstes costums: me sò aficionat a frequentar

es banhs publics, t'ac pòs creir? Que me fiule cuélher un banh de bugàs en companhia de botiguèrs e popes. Eth mèn sòmni ei encarnar-me, mès de manèra definitiua, irreversibla, ena gròssa esposa d'un botiguèr, ua que pese sèt *pudy*, e creir en tot çò qu'era cre. Eth mèn ideau ei entrar en ua glèisa e alugar ua candèla de tot còr: t'ac juri. Aquerò acabarie damb es mèns patiments. Tanben è cuelhut aficion pes tractaments medicaus: ena primauèra i auec ua epidémia de picòta, atau qu'anè entar espitau e me hi a vacunar. Se sabesses se com de content èra aqueth dia: que balhè dètz robles entàs nòsti frairs eslaus...! Que non m'escotes. Sabes? Aguesta net non te veigui guaire concentrat. (Se demorèc carat un instant). Sai qu'ager anères a veir ad aqueth mètge...Ben, com te trapèc? Qué te didec?

- Pòcvau!, bramèc Ivan.
- Ça que la, tu òc que n'ès d'intelligent! Un aute còp m'escridasses? Qu'è preguntat per preguntar, non ei que m'interèsse guaire. Non cau que me respones. E, ath delà, un aute viatge aqueth reumatisme...
- Pòcvau!, repetic Ivan.
- Tu, que hès tu per tu...Donques òc, est an passat qu'auí un reumatisme qu'encara me'n senti.
- Eth diable, damb reuma?
- Per qué non, s'a viatges m'encarni? Un còp encarnat, qu'assumisqui es conseqüéncies. Satanàs *sum et nihil humanum a me alienum puto.*
- Com as dit? Satanàs s*um et nihil humanum*... Que non està mau, entà èster eth diable!
- M'agrade auer-te balhat gost ara fin.
- Mès aquerò que non ac as trèt de jo (còp sec, Ivan s'arturèc, coma espaurit), aquerò non m'auie vengut jamès entath cap; qué estranh...
- *C'est de nouveau, n'est-ce pas*? Aguest viatge serè aunorat e t'ac explicarè. Escota: enes sòmnis, sustot enes mausòns, digam que per tòrt d'ua indigestion o per quinsevolh auta causa, un òme ve a viatges scènes tant artistiques, ua realitat tan complèxa e vertadèra, taus eveniments, o autanplan un mon sancer d'eveniments que formen ua trama tan rica en detalhs susprenents, dès es manifgestacions mès nautes enquiath darrèr boton dera camisa, que te juri que ne eth madeish Lev Tolstoi poirie endonviar-les; e, per cèrt, es que tien de quan en quan aguesti sòmnis non son escrivans, senon persones çò de mès normaus, foncionaris, periodistes, popes...Aguesta qüestion còste bèth qu'aute problèma: un ministre de govèrn m'a arribat a cohessar que totes es sues mielhores idies se l'acodissen quan dormís. E aquerò ei çò que se passe ara. Encara que sò ua allucinacion tua, que digui, coma en un mausòn, causes originaus qu'enquia ara non auies pensat, de sòrta que non repetisqui ne plan mens es tòns pensaments, a maugrat d'èster solet eth tòn mausòn e arren mès.

- Mentida. Eth tòn objectiu consistís precisaments a convencer-me de qué existisses per tu madeish e non coma un mausòn, e ara, de ressabuda, vies e assegures qu'ès un sòmni.
- Amic mèn, aué qu'è causit un metòde especiau, dempús t'ac explicarè. A veir, a on èrem? A, òc: eth cas ei que me constipè, mès non aciu, senon aquiu...
- Aquiu, a on? Ditz-me, te vas a demorar guaira estona? Non poiries anar-te'n ja?, exclamèc Ivan ja ath cap dera desesperacion. Deishèc de passejar-se, se seiguec en divan, tornèc a sarrar es codes sus era taula e s'ajustèc eth cap damb es dues mans. S'arrinquèc deth dessús era tovalhòla banhada e la lancèc damb anug: qu'ère evident que non l'auie servit entad arren.
- Estàs plan alterat, observèc eth *gentleman*, damb ua mina desdenhosaments familiara ath còp que perfèctaments amistosa, t'embèsties damb jo enquia e tot per dider-te qu'è cuelhut hered, e aquerò que se passe dera forma mès normau en mon. Aqueth dia que venguia damb retard a ua cauhada diplomatica en çò d'ua dauna petersburguesa deth mès naut reng. Qu'ambicionaue un ministèri. Ja sabes, frac, corbatin blanc, gants...e èra encara Diu sap a on, e entà vier ena Tèrra encara me calie crotzar er espaci...Naturauments, non se i està guaire, mès enquia e tot a un arrai de solei li tarde ueit menutes, e, imagina-te, jo damb frac e justet dubèrt: es esperits non se gèlen, mès quan un s'encarne... En resumit, siguí un inconscient e me lancè de cap, e en aguesti espacis, ei a díder, en etèr, en aguestes aigües deth dessús deth firmament, que hè hered...que ne tansevolhe se pòt cridar hered, plan, imagina-te: cent cinquanta grads dejós de zèro! Be que deus saber se com ac hèn es gojates de pòble entà divertir-se: quan s'arribe a trenta grads jos zèro, li demanen a bèth ingenú que passe era lengua per ua halha; era lengua se li demore apegada en un virament de uelhs, e eth pòcvau non a mès remèdi que desapegar-la d'ua tirassada e deishar-se un tròç de pèth sanguinosa; e aquerò ei a trenta jos zèro, a cent cinquanta m'imagini que solet damb heregar un shinhau era halha te demoraries sense dit, tostemp que...tostemp que i podesse auer ua halha.
- E poirie auer aquiu ua halha?, l'interrompec de pic Ivan Fiódorovich, miei absent e hastigat. Se resistie damb totes es sues fòrces a creir en sòn deliri e quèir definitiuaments ena holia.
- Ua halha?, repetic eth visitaire, estonat.
- Òc. Qué l'arribarie aquiu a ua halha?, cridèc Ivan Fiódorovich damb ua sòrta d'obstinacion furiosa.
- Qué l'arribarie a ua halha en espaci? *Quelle idée*! Se venguesse pro luenh, supausi que començarie a hèr torns ara Tèrra, sense saber per qué, coma un satellit. Es astronòms calcularien es fases de gessuda e dera còga dera halha, Gattsuk les includirie en sòn *Almanac*, e pro.
- Qué n'ès d'estupid, qué terriblaments estupid!, didec plan temardut Ivan. Mentís damb mès engenh, o deisharè d'escotar-te. Vòs render-me a basa de realisme,

convencer-me de qué existisses, mès jo que non voi creir qu'existisses! Non ac artenheràs!

- Qu'ei que non mentisqui, tot çò que digui ei vertat; malerosaments, era vertat lèu jamès ei engenhosa. Ja veigui que demores de jo quauquarren gran, dilhèu quitament beròi. Qu'ei un malastre, pr'amor que jo solet balhi çò que posqui.
- Dèisha de filosofar, saumet!
- Be ne sò jo entà filosofar!, qu'è eth costat dret holat e panteishi e brami de dolor! Que non m'è deishat un solet mètge sense consultar: saben diagnosticar fantasticaments, explicar-te peth menut tot çò que te passe, mès que non te saben guarir. Auí era escadença de parlar damb un estudiant de medecina plan afogat: "Dilhèu morigatz, me didec, mès aumens auratz ua coneishença totau dera malautia que vos a aucit!". E dempús, aguesta obsession entà enviar-te tàs specialistes: "Nosati vos haram un diagnostic, te diden, dempús anatz a veir tau especialista o tau aute e eri vos tractaràn". Eth mètge de tota era vida que te guarie toti es maus qu'a despareishut per complèt, t'ac digui jo, ara non i a qu'especialistes que s'anóncien de contunh enes jornaus. Se te hè mau eth nas, te manen entà París: aquiu que i a un especialista europèu en nassi. Arribes en Paris, t'examine: "Solet vos posqui guarir era hòssa nassau dreta, te ditz, que non me tengui as hòsses nassaus quèrres, non ei era mia especialitat; anatz entà Viena dempús de veder-me a jo, aquiu que i a un especialista que se n'encuedarà de guarir-vos era hòssa nassau quèrra". Qué pòt hèr un?. È acodit as remèdis tradicionaus: un mètge aleman me recomanèc que me hereguèssa, dempús deth banh, damb mèu barrejada damb sau. Ac hi, solet peth plaser d'acodir un viatge mès enes banhs: me untè plan untat, e arren. Desesperat, escriuí ath Comde Mattei, de Milan; me manèc un libre e ues gotes, que Diu l'ac age!. E guarda: er extracte de malta de Hoff ei çò qu'a tot darrèr m'a solatjat! Lo crompè per edart, ne prení ua tassa e mieja e me sentí coma entà vier a dançar: me despareisheren toti es dolors. Èra decidit a arregraïr-l'ac publicaments enes jornaus, me sobraue gratitud, mès, guarda, alavetz me trapè damb un aute problèma: ne un solet editor s'avenguec a publicà'c! "Que serie massa retrograd, arrés s'ac creirie, *le diable n'exist point*." Me conselhèren qu'escriuessa ua carta anonima. Mès quin sentit tie un "gràcies" se non se sap de qui vie? Hi trufaria damb es emplegats: "Çò qu'ei depassat, aué en dia, qu'ei creir en Diu; mès jo sò eth diable, creir en jo òc qu'ei possible"."Qu'auetz tota era rason, dideren, qui non cre en diable? Mès totun aquerò, non mos ac podem perméter, harie mau ara nòsta linha editoriau. Dilhèu a manèra de trufaria... "Ben, me pensè, a manèra de trufaria que non aurie guaira gràcia. Atau que non ac an publicat. E, te cau saber que m'a deishat un cèrt racacòr ena amna. Es mielhors sentiments, coma eth dera gratitud, que me son enebidi de bon voler solet a causa dera mia posicion sociau.
- Un aute viatge ath ras dera filosofia!, bramèc Ivan damb òdi.
- Diu m'ac age, mès a viatges que m'ei impossible non planher-me. Que sò un òme

calomniat. Tu madeish, soent, me dèishes anar que sò estupid. En aquerò se ve çò de joen qu'ès. Amic mèn, que non tot ei qüestion d'intelligéncia! Per natura, qu'è un còr brave e alègre, "pr'amor que jo es vodebils"...Semble que m'ages cuelhut per ua sòrta de peublanc Jlestakov e, ça que la, eth mèn destin ei plan mès seriós. Sabi pas se per quin designi immemoriau, que jamès è podut desnishar, me cau tier a "remir" a maugrat de non auer cap aptitud entad açò e d'èster sinceraments brave. "Qu'ei parièr, me diden, tu remís, sense negacion que non i aurie critica, en quina revista non i ua "seccion de critica"? E, sense critica non aurie que "hosannas". Mès que non se pòt víuer solet de hosannas, mos cau hèr a passar aguesti hosannas peth sedaç deth dobte", eca, eca. En quinsevolh cas, jo en tot aquerò non m'i cali, non ac è creat jo ne posqui balhar-li ua responsa. Eth cas ei qu'alistèren un boc expiatòri, me manèren escríuer ena seccion de critica e aciu que sò. Tu e jo comprenem aguesta comèdia: jo, per exemple, exigisqui simplaments èster esbauçat. Non, me diden, viu, pr'amor que sense tu non i aurà arren d'arren. S'ena Tèrra tot siguesse rasonable, non se passarie arren. Sense tu, non aurie eveniments, e mos cau que i siguen. Atau que hèsqui eth mèn prètzhèt de mala encólia entà que i age eveniments e hèsqui a gésser era irracionalitat per decret. Era gent se tie seriosaments ad aguesta comèdia, a maugrat dera sua indiscutibla intelligéncia. En aquerò s'està era sua tragèdia, ben, que patissen, plan, mès... a cambi viuen, viuen reauments, non d'ua manèra imaginària; pr'amor qu'eth patiment ei era sau dera vida. Quina satisfaccion i aurie en víuer se non se patisse? Tot se convertirie en un inacabable ofici religiós: divin, mès un shinhau engüegiu. Mès e jo? Jo patisqui e, totun, non viui. Que sò era ixa d'ua eqüacion indeterminada. Sò ua sòrta d'espèctre dera vida qu'a perdut tot principi e fin, e enquia me n'è desbrembat com me cridi. Ten'arrisses...Non, non te n'arrisses, ja tornes a èster embestiat. Te passes era vida embestiat, solet t'interèssen es rasonaments, mès te torni a díder que de boni talents balharia tota era mia vida siderau, toti es mèns titols e dignitats, per çò de poder encarnar-me ena amna dera esposa d'un botiguèr de sèt *pudy* e botar-li candèles a Diu.

- Atau qu'alavetz non cres en Diu...Ivan arric damb ironia.
- Guarda, com t'ac poiria explicar?... S'ei que parles seriosaments...
- Existís Diu o non?, tornèc a cridar Ivan damb furiosa insisténcia.
- A!, atau que va seriosaments? Te juri, estimat, que non ac sai, e vengui de balhar-te ua grana responsa!
- Ves a Diu e non ac sabes? Non, tu que non existisses per tu madeish, tu qu'ès *jo*, e arren mès que *jo*! Ès lordères, ès era mia fantasia!
- Digam, se te semble, que tu e jo compartim ua madeisha filosofia, aquerò qu'ei vertat. *Je pense, donc je suis*: d'aquerò ne posqui èster segur; mès tot çò d'aute que m'entornège, toti aguesti mons, Diu, enquia eth madeish Satanàs, tot aquerò està entà jo per demostrar, que non ei segur s'existís en eth madeish o s'ei solet ua emanacion mia, un desvolopament consistent deth mèn *jo*, qu'era sua existéncia ei

etèrna e unica...En resumit, m'esdegui a acabar, pr'amor qu'as er aspècte de lheuar-te en un bot e començar a batanar-me.

- Conda-me, mielhor, ua anecdòta pintoresca!, didec Ivan, en tot queishar-se.
- Precisaments, me'n sabi d'ua sus aguest tèma nòste; ei a díder, non ua anecdòta, senon mèsalèu ua legenda. Me repotegues que non creiga: "Ves e non cres". Mès, amic mèn, que non sò eth solet des nòsti que les passe açò, aquiu toti van revoutats, e tot ei per tòrt dera vòsta sciéncia. Tant que non se tractaue mès que des atòms, des cinc sentits, des quate elements, ben, tot que contunhaue estant mès o mens coma tostemp; que ja se parlaue d'atòms en mon ancian. Mès quan mo'n sabérem qu'auíetz descubèrt era "molecula quimica", eth "protoplasma" e eth diable se'n sap se guaires causes mès, mos demorèren damb era coa entre es cames. Arribèc un autentic caòs: mès que mès, supersticions, parlòtes (entre nosati i a tantes parlòtes coma entre vosati, o autanplan mès) e, a tot darrèr, delacions (tanben nosati auem cèrt departament que se recep aguesta sòrta d'"informes"). Plan, donc, aguesta insolita legenda s'esten enquiara nòsta Edat Mejana (non era vòsta, era nòsta) e arrés se la cre exceptat des botiguères de sèt *pudy*: que voi díder, un aute còp, es nòstes, non es vòstes. Tot çò qu'auetz, ac auem nosati tanben; ei un secret que te hèsqui a saber solet per amistat, encara que mos an proïbit de hè'c. Aguesta legenda tracte deth paradís. Se conde que, aciu ena Tèrra, i auec bèth viatge un pensaire e filosòf qu'ac "remie tot, leis, consciéncia, fe" e, especiauments era vida etèrna. Moric en tot creir que despareisherie enes tenebres e en non-arren, mès non: vaquí que se trapèc ath dauant dera vida etèrna. Ère estonat e indignat: "Aquerò, didec, va en contra des mies conviccions". E per aguestes paraules lo condemnèren...(ben, perdona-me, jo solet te condi çò qu'è entenut a díder, non ei qu'ua legenda) lo condemnèren a recórrer enes tenebres quate trilions de quilomètres (tanben tiem es quilomètres ara); e, un còp acabèsse eth recorrut, li dauririen es pòrtes deth paradís e li perdonarien totes es sues fautes.
- E quini auti torments auetz en aguest mon, ath delà de çò des quate trilions?, l'interrompec Ivan damb cèrta vivacitat inesperada.
- Quini auti torments? A!, ne m'ac demanes! Abantes que les auie de tota sòrta, mès solet s'amien es de tipe morau "racacòrs de consciéncia" e totes aguestes foteses. Aquerò tanben mos a vengut de vosati, der aleugeriment des vòstes costums. E qui te penses que n'a gessut guanhant? Donques es pògavergonhes, pr'amor que se qué ei un racacòr de consciéncia entà quauqu'un que ne tansevolhe a consciéncia? Aqueri que n'an gessut perdent, an estat, ça que la, es persones decentes, aqueres que non an perdut encara era consciéncia e er aunor...Se meteren en marcha reformes sense premanir eth terren, copiades ath delà d'institucions estrangères, e aquiu qu'as eth resultat: un complèt desastre! Plan mielhor ua bona caudèra des d'abantes. Contunhi: er òme condamnat a quate trilions de quilomètres se demorèc parat en un virament de uelhs, campèc ath sòn entorn e dempús se calèc de trauèrs en camin: "Que non voi caminar, me remisqui a caminar per principi!" Cuelh era amna d'un atèu rus instruit, barrèja-la damb era deth profèta Jonàs, que s'estèc tres

dies e tres nets repotegant en vrente d'ua balena, e te gesserà eth caractèr d'aqueth pensaire que s'ajacèc en camin.

- Mès sus qué podec ajaçar-se?
- Ben, que i aurie quauquarren aquiu. O ei que te'n trufes?
- Òsca!, (cridèc Ivan, damb era madeisha estranha vivacitat. Ara que seguie d'aurelha damb un gran curiosèr). E alavetz encara contunhe aquiu ajaçat?
- Eth cas ei que non: s'estèc ajaçat lèu mil ans, e dempús se lheuèc e comencèc a caminar.
- Quin saumet!, exclamèc Ivan damb un arridolet nerviós, coma se se predèsse a rebrembar quauquarren. Non ei madeish estar-se etèrnaments ajaçat que caminar quate trilions de quilomètres? Que deu èster coma un bilion d'ans de camin!
- Plan mès encara. S'auéssem creion e papèr, qu'ac poiríem calcular. Mès hè fòrça temps qu'arribèc, e ei aquiu a on comence era anecdòta.
- Com qu'arribèc! Mès d'a on treiguec un bilion d'ans?
- Tu que ties critèris dera Tèrra actuau! Mès era Tèrra actuau dilhèu s'a repetit un bilion de viatges; expirèc, entà didè'c atau, se demorèc caperada de gèu, s'esbocinèc, se des.hec enes sòns elements primitiui, es aigües tornèren a curbir eth firmament, dempús campèc de nauèth un cometa, un aute còp eth solei, deth solei un aute còp era Tèrra...Tot aguest procés dilhèu s'a repetit ja un nombre infinit de viatges, e tostemp dera madeisha manèra, enquiath darrèr detalh. Un engüeg totafèt indescriptible...
- Contunha. Qué se passèc dempús qu'arribèsse?
- Sonque daurir-li es pòrtes deth paradís e entrar en eth, e abantes de qué s'auesse estat aquiu dues segondes (ei a díder, damb eth relòtge ena man, damb eth relòtge ena man...encara qu'eth relòtge, me pensi jo, l'aurie calut descompausar-se ena pòcha plan abantes, pendent eth recorrut), abantes de qué s'auesse passat aquiu dues segondes, sorrisclèc que per aqueri dues segondes s'ac valie caminar non ja quate trilions de quilomètres, senon quate mil trilions e elevat enquiara infinita poténcia! En resumit, cantèc hosanna e exagerèc era nòta enquiath punt que quauqui uns des d'aquiu, es d'idies mès nòbles, ara prumeria li remiren quitament era salutacion: que s'auie passat ath costat conservador damb excessiua precipitacion. Eth temperament rus. Torni a díder: se tracte d'ua legenda. Aprècia-la en tot çò que vau. Aguesta ei era sòrta d'idies que circule entre nosati sus totes aguestes qüestions.
- T'è aganchat!, cridèc Ivan damb ua alegria lèu mainadenca, coma s'a tot darrèr se n'auesse brembat de quauquarren. Aguesta anecdòta sus quate trilions l'endonviè jo! Siguec tàs dètz-e-sèt ans, quan anaua en collègi...M'endonvié aguesta istòria alavetz e l'ac condè a un amic mèn que se cridaue Korovkin, siguec en Moscòu...Ei ua anecdòta tan caracteristica que non la podí trèir de cap lòc. Que

l'auia lèu desbrembada...mès l'è rebrembat ara inconscientaments, l'è rebrembat jo, non as estat tu que l'a condat! Dera madeisha manèra qu'un se'n brembe, a viatges, de milèrs de causes inconscientaments, autanplan quan l'amien en cadafalc...Ac è rebrembat en sòmnis. Tu qu'ès eth mèn sòn! Ès un sòn, non existisses!

- Per entosiasme que me remisses, arric eth *gentleman*, sò convençut que, a maugrat de tot, cres en jo.
- Ne peth mau de morir! Non creigui en tu ne en ua centena part!
- Mès òc en ua milena part. Es dosis omeopatiques son, dilhèu, es mès fòrtes. Admet que cres, aumens, en ua dètz milena part...
- Ne per un instant!, cridèc Ivan dehòra de se. Be que voleria jo creir en tu!, ahigec, de pic, estranhaments.
- Vai! Tota ua confession, plan que òc! Mès, coma que sò brave, tanben en aguest cas te vau a ajudar. Escota: que sò estat jo que t'a embolhat a tu, e non ath revés! Que t'è condat de bon voler era tua anecdòta, qu'auies desbrembat, entà que, a tot darrèr, pèrdes era fe en jo.
- Mentida! Er objectiu dera tua aparicion ei entà convencer-me de qué existisses.
- Precisaments. Mès es dobtes, era inquietud, era luta entre era fe e era incredulitat, tot aquerò a viatges constitusís ua tortura tan grana entà un òme de consciéncia, coma tu, que s'estimarie mès penjar-se. Precisaments pr'amor que sabia que credies en jo un shinhau, semiè en tu ua maufidança definitiua en tot condar-te aguesta anecdòta. Que t'amii alternatiuaments dera fe entara incredulitat, e è es mèns motius entà obrar atau. Ei un metòde nau, senhor mèn. Quan vengues de convencer-te de qué non existisqui, de seguit començaràs a assegurar dauant des mèns pròpis uelhs que non sò un sòmni senon ua realitat: que te vau coneishent; e alavetz aurè complit eth mèn objectiu. Un laudable objectiu, plan que òc. Que calarè en tu, solet un minuscul sème de fe e d'eth neisherà un casse; e un casse tau que tu, botat en eth, te voleràs júnher as "pairs deth desèrt e as castes hemnes", pr'amor que, secretaments, aquerò ei çò que desires damb màger veeméncia; te neuriràs de sautarèths deth camp, vieràs a cercar era tua sauvacion en desèrt.
- Atau, donc, miserable, procures era sauvacion dera mia amna?
- Que mos cau hèr ua bona òbra de quan en quan. Mès ja veigui qu'ès furiós damb jo, furiós de vertat!
- Bofon! E dilhèu as hèt a temptar bèth còp ad aguesti que se neurissen de sauterèths des camps e se passen dètz-e-sètz ans pregant en arid desèrt e hiemant hloridor?
- Estimat, que non è hèt ua auta causa. Un s'en desbrembe deth mon e de toti es mons quan s'agarre a ua d'aguestes amnes, pr'amor qu'un diamant atau ei massa valuós; a viatges ua soleta d'eres vau per tota ua constellacion (qu'auem era nòsta pròpia aritmetica). Ei ua victòria impagabla! Quauques ues d'eres non son

inferiores a tu per çò que hè ath desvolopament intellectuau, t'ac juri, encara que non t'ac creguies: en un madeish e unic instant pòden pistar en taus abismes de fe e incredulitat qu'a viatges hè era impression de qué n'aurie pro damb ua petita possada entà que balhèssen "eth saut mortau", coma ditz er actor Gorbunov.

- E qué? T'as demorat damb un pam de nas?
- Amic mèn, didec eth visitaire sentenciosaments, a viatges qu'ei mielhor demorar-se damb un pam de nas que demorar-se sense nas, tau que l'entení a díder non hè guaire a un aclapat marqués (qu'ei de supausar que l'auie tractat bèth especialista) en cohessar-se damb eth sòn pair espirituau, un jesuïta. Jo i èra present: siguec deliciós. "Entornatz-me eth nas!", didie, en tot balhar-se còps en piech. "Hilh mèn, s'esquivaue eth *pater*, gràcies as insondables dessenhs dera Providéncia que tot tie era sua recompensa, e un malastre visible a viatges ven acompanhat d'un benefici extraordinari, encara qu'invisible. S'un crudèu destin t'a privat de nas, eth tòn benfici ei que ja en tota era vida arrés gausarà dider-te que t'as demorat damb un pam de nas". "Pair sant, aquerò que non ei cap consolament!, sorrisclèc er òme, desesperat. Ath contrari, jo que seria encantat de demorar-me tota era vida damb un pam de nas, tant que l'auessa ath sòn lòc. "Hilh mèn, alendèc eth *pater*, que non ei possible demanar toti es bens ath còp. Aquerò serie revoutar-se contra era Providéncia, que ne tansevolhe en aguest cas t'a abandonat; pr'amor que, se proclames, coma vies de hè'c, que damb alegria series prèst a demorar-te era rèsta dera tua vida damb un pam de nas, eth tòn desir que ja a estat satisfèt indirèctaments, donques, en auer perdut eth nas, ei coma se, per açò madeish, t'auesses demorat ja damb un pam de nas..."
- Bè!, quina estupiditat!, cridèc Ivan.
- Solet sajaua de hèr-te a arrir, mès t'asseguri qu'ei un sofisma jesuïtic vertadèr e que tot se passèc ath pè dera letra tau que t'ac è condat. Qu'ei quauquarren encara nauèth, e me balhèc fòrça copacaps. Aquera madeisha net, eth malerós joen, en tornar en çò de sòn, se metec un tir; non me hi enlà deth sòn costat enquiath darrèr instant... Per çò d'aqueres petites garites qu'es jesuites cohèssen en eres, que son de vertat eth mèn esvagament preferit enes moments d'aclapament. Te vau a condar un aute cas, que se passèc hè uns dies. Ua gojata va a cohessar-se damb un ancian prèire, ua ròsa de Normandia, d'uns vint ans: beròia, exuberanta, damb un còs que se hè era boca aigua. S'ajulhe e li gasulhe ath pair, pera reisheta, eth sòn pecat. "Qué dides, hilha mia, ei possible qu'ages queigut un aute viatge?...ditz er caperan. *Ò, Sancta Maria*, qué enteni? Aguest còp damb un aute? Enquia quan durarà açò? Quina vergonha!". "*A, mon père*, respon era pecadora, damb eth ròstre banhat de lèrmes de penaïment, *ça lui fait tant de plaisir, et a moi si peu de peine*!". Guarda quina responsa! Dauant de quauquarren atau, enquia jo me botè en retirada: qu'ère eth madeish aperament dera natura, que, se vos, ei mielhor encara qu'era innocéncia. Perdonè eth sòn pecat de seguit e ja èra per anar-me'n, mès que me vedí obligat a entornar-me'n: entení se com eth caperan, a trauèrs dera reisheta, apraiaue ua cita damb era, entad aquera net. Eth vielh semblaue solid

coma ua ròca, e queiguec en un virament de uelhs! Qu'ère era natura, era vertat dera natura, en tot reclamar çò qu'ei sòn! Qué? Un aute còp metes mala cara, un aute còp t'anuges? Que ja non sai se qué condar-te entà hèr-te content...

- Dèisha-me, non pares de tumar en mèn cervèth coma ua mala jadilha obsessiua, gemeguèc Ivan dolorosaments, vençut pera sua allucinacion. Que m'engüeges, ei insoportable, agonic! Sabi pas se qué haria entà desliurar-me de tu!

- T'ac torni a díder: modèra es tues exigéncies, non me demanes "tot çò de gran e polit", e ja veiràs se com mos tiem ben, didec eth *gentleman*, en ton solemne. En realitat, çò que shòrde ei que non aja campat dauant tòn entre bualhs vermelhs, entre "arrais e trons", damb es ales sorrostides, e qu'aja campat, peth contrari, damb ua portadura tan modèsta. Aquerò herís, en prumèr lòc, era tua consciéncia estetica e, en dusau lòc, eth tòn orgulh: com ei possible qu'a un òme coma tu lo visite un diable tan vulgar? Òc, que i a en tu aguesta vena romantica que tant se n'a burlat Belinski. Qué li vam a hèr, gojat. Aguesta tarde, tant que me premania entà visitar-te, se m'acodic hèr-te ua trufaria e presentar-me jos era forma d'un Conselhèr d'Estat retirat qu'auesse servit en Caucàs, damb era estela deth Leon e deth Solei aganchada en frac, mès que non è gausat, francaments, pr'amor que m'auries flocat ua repassada peth solet hèt de gausar meter-me eth Leon e eth Solei e non, aumens, era Estela Polara o Sirio. E tu, repetint que sò un estupid. Mès, Diu mèn, jo que non gòsi comparar-me damb tu en intelligéncia. Mefistofoles, en presentar-se a Fausto, ditz sus eth madeish que desire eth mau, mès que non hè ua auta causa qu'eth ben. Ben, que se'n vage a pèisher; a jo que me passe tot eth contrari. Jo sò, dilhèu, eth solet òme en tot er univèrs qu'estime era vertat e desire sincèraments eth ben. Jo qu'èra present quan eth Verb, mòrt ena crotz, ascenec entath cèu amiant damb eth era amna deth lairon crucificat ara sua dèstra, entení es alègres crits des querubins que cantauen e cridauen "hosanna" e eth sorrolhós bronit der extasi des serafins, que ressonèc en cèu e en tot er univèrs. E jo, ac juri per çò de mès sagrat, me volia somar ath còr e cridar "hosanna" coma toti. Qu'auia eth crit ena punta dera lengua, ère a mand de gesser-me deth piech (òc, sò plan impressionable e sensible a tot çò d'artistic), mès eth sen (ai, era qualitat mès malerosa dera mia natura) me tenguec enes limits que calie, tanben en aguest cas, e deishè passar era escadença! Pr'amor que (me pensè en aqueth instant), qué s'aurie passat dempús deth mèn "hosanna"? Tot que s'aurie acabat de ressabuda e non aurie auut mès eveniments en mon. E atau, solet pes déuers deth mèn cargue e pera mia posicion sociau, me vedí obligat estofar eth mèn impuls e a contunhar damb es mies baisheses. Que i a quauquarrés que se hè a vier toti es aunors e qu'a jo solet me dèishe eth jòc lord...Mès que non engüegi er aunor de víuer deth conde, non sò ambiciós. Per qué, de toti es èssers que viuen en mon, sò jo eth solet condamnat as malediccions de totes es persones decents e enquia e tot as sòns còps de pè, pr'amor que, quan m'encarni, autanplan aquerò me cau tier a viatges? Aciu que i a bèra tricha amagada, ac sai, mès ne peth mau de morir me vòlen desnishar de qué se tracte pr'amor qu'alavetz, s'ac sabessa, dilhèu cridaria

"hosanna", e era indispensabla negacion despareisherie en un virament de uelhs e pertot s'installarie eth sen, e atau, plan, a tot l'arribarie era sua fin, autanplan as jornaus e revistes, pr'amor que qui gausarie subscriuer-se? Sai que, a tot darrèr, me reconciliarè, que tanben jo completarè es mèns quate trilions e me deisharàn saber-me'n deth secret. Mès, tant qu'aquerò se passe, repotegui e, a racacòr, complisqui eth mèn déuer: destrusir a milèrs entà qu'un se posque sauvar. Sens vier mès enlà, guaires amnes les calec èster destrusides e guaires aunorades reputacions caperar-les de vergonha entà obtier un solet just coma Job, que tengueren d'èsca enes vielhs tempsi entà hèr-me ua mala passada! Òc, enquia qu'eth secret sigue revelat, existissen dues vertats: era d'aquiu, era sua, que per ara m'ei totauments desconeishuda, e era mia. E qui sap se quina ei era mielhor...T'as esclipsat?

- Ac sagi, gemeguéc Ivan damb ràbia. Tot çò que i é ena mia natura d'estupid, de caduc, de pensat mil còps e deishat coma carrònha, m'ac aufrisses ara tau que se siguesse ua nauetat!
- Un aute còp desengustat! E jo que me demoraua autanplan embelinar-te damb un raconde tan literari: aguest "hosanna" en cèu que non m'a gessut malament deth tot, vertat? E dempús, aguest ton sarcastic, coma Heine, è? non te semble?
- Non, jo jamès sò estat un lacai atau! Com a podut alavetz era mia amna getar un lacai coma tu?
- Amic mèn, coneishi a un joen cavalièr rus çò de mès encantador e simpatic: un pensaire, un gran afeccionat ara literatura e a d'autes causes esquistes, autor d'un prometedor poèma titolat *Eth gran inquisidor*...Qu'en eth me sò inspirat.
- Te proïbisqui parlar de *Eth gran inquisidor*, cridèc Ivan, rogit de vergonha.
- Ben, e eth *Cataclisme geologic*? T'en brembes? Quin poèma!
- Cara o t'aucisqui!
- Aucir-me? Non, me hè dò, vas a deishar qu'acaba. Qu'è vengut entà balhar-me aguest caprici. Jo adori es sòmnis des mèns amics: afogats, joeni, desirosi de set de víuer! "A gessut gent naua, (pensères era primauèra passada, quan te premanies entà vier aciu) que prepause esbauçà'c tot e tornar a començar pera antropofàgia. Pècs, se m'auessen preguntat abantes! Ena mia pensada, que non ei de besonh destrusir arren, solet mos cau trèir deth cap ara umanitat era idia de Diu qu'ei per aquiu que mos cau méter mans ara òbra! Mos cau començar per aquiu, per aquiu, ò!, òrbs, que non comprenen arren! Tanlèu era umanitat age renonciat a Diu (e me pensi que, madeish qu'es ères geologiques, aguesta èra arribarà), era vielha manèra d'enténer eth mon e, sustot, era anciana morau s'esbauçaràn per se solets, sense besonh d'antropofágia, e tot se renauirà. Es èssers umans s'amassaràn entà espremir dera vida tot çò qu'aguesta posque balhar, mès, plan que òc, solet entà arténher era felicitat e era alegria en aguest mon. Er òme s'aumplirà damb er esperit d'un divin, titanic orgulh, e surgentarà er òme-diu. Er òme damb era sua

volentat e era sua sciéncia ja sense limitacions, en tot véncer a cada ora ara natura, experimentarà a compdar d'alavetz e a cada ora un plaser tan sublim qu'aguest remplaçarà a totes es sues ancianes esperances enes recompenses celestiaus. Cada un se saberà mortau en còs e amna, sense resurreccion possibla, e acceptarà era mòrt orgulhosa e tranquillaments, coma un diu. Damb orgulh comprenerà que non s'a de plànher dera fugacitat dera existéncia, estimarà ath sòn pròche sense demorar arren a cambi. Er amor durarà solet çò que dure era vida, mès era soleta consciéncia dera sua brevetat harà mès poderós eth sòn huec, dera madeisha manèra qu'abantes s'esbugasaue enes esperances d'un amor etèrn, mès enlà dera mòrt..." Ben, e atau contunhaua, en aguest sentit. Fantastic! (Ivan ère seigut, en tot tapar-se es aurelhes damb es mans e guardar en solèr; tot eth còs li comencèc a tremolar. Era votz contunhèc: "Era qüestion, corsilhèc eth mèn joen pensaire, ei, s'ei possible que semblabla èra arribe o non, bèth còp. S'arribe, alavetz tot que serà resolvut e era umanitat prosperarà, fin finau. Mès, coma que se passe qu'era estupiditat umana ei contumaça, aquerò pòt èster que non arribe ne en mil ans, toti es qu'ara an consciéncia dera vertat qu'an eth dret de víuer coma volguen sivans es naui principis. En aguest sens, entada eth "tot qu'ei permetut". Encara mès: donques que, en quinsevolh cas, Diu e era immortalitat non existissen, quitament encara que jamès arribèsse aguesta èra, arren l'empedís ath nau òme convertir-se en òme-diu, a maugrat de qué siguesse er unenc a hè'c en tot eth mon, e plan que òc, dès aguest reng, sautar alègraments peth dessús de quinsevolh ancian trebuc morau der ancian òme-esclau, s'ei de besonh. Entà Diu, era lei que non existís! Aquiu a on ei Diu, aguest lòc qu'ei divin! A on siga jo, aguest serà de ressabuda eth lòc principau..."Tot ei permetut", e pro! Tot s'està plan ben, solet que, se vòs hèr çò que volgues, pr'amor de qué, me demani, as besonh d'acòrd o de permís? Mès atau ei er omenet rus modèrn: se non li balhen permís, non gause a sautar-se es règles, enquia tau punt vò que l'apròven...

Eth visitaire, obviaments alugat pera sua pròpia eloqüéncia, parlaue cada còp mès naut e mès naut, sense deishar de guardar d'arreuelh ath sòn anfitrion; mès que non artenhec acabar: Ivan agarrèc de còp un veire dera taula e lo lancèc contra er orador.

- *Ah, mais c'est bête enfin*!, (sorrisclèc aguest, en tot lheuar-se en un bot deth divan e secodint-se deth dejós es espòsqui de tè). Se n'a brembat deth tintèr de Luter! Me considère un sòmni, e a un sòmni se li lance veires! Madeish qu'a ua hemna! Ja sabia jo que solet simulaues que te tapaues es aurelhes e qu'en realitat ères en tot parar era aurelha...

Ara imprevista ressonèren uns còps fèrms e persutants en marc dera hièstra. Ivan Fiódorovich sautèc deth divan.

- Que serà mielhor que daurisques!, cridèc eth visitaire. Qu'ei eth tòn frair Aliosha que te hè a vier era mès inesperada e susprenenta des notícies, t'ac asseguri!
- Cara, impostor, que me n'è sabut abantes que tu de qué ère Aliosha, que n'auia era

presentida, e non vie perque òc, plan que me hè a vier "notícies"!, sorrisclèc Ivan, frenetic.

- Mès daurís ja, dauris-li! Dehòra que i a un torbeg de nhèu, e ei eth tòn frair. *Monsieur, sait-il le temps qu'il fait? C'est a ne pas mettre un chien dehors...*

Contunhauen trucant. Ivan volie córrer entara hièstra; mès qu'ère coma se còp sec quauquarren l'auesse estacat de pès e mans. S'esdegaue coma podie entà trincar es sòns ligams, mès en bades. Es còps ena hièstra se heren mès fòrts e sonors. Fin finau es ligams se trinquèren e Ivan Fiódorovich se lheuèc bruscaments en divan. Campèc estalamordit ath sòn entorn. Es dus candèles lèu s'auien consumit, eth veire que venguie de lançar-li ath visitaire ère sus era taula e en aute divan non i auie arrés. Es còps contra era hièstra, encara que contunhauen sonant damb persisténcia, non èren ne plan mens tan fòrts coma venguie d'imaginar-les-se en sòmnis; ath contrari, qu'èren plan mesuradi.

- Que non a estat un sòmni! Non, juri que non a estat un sòmni, tot que s'a passat de vertat!, exclamèc Ivan Fiódorovich, e correc a daurir era hièstra. Aliosha, te didí que non venguesses!, li cridèc furiós ath sòn frair. Ditz-me en dues paraules: qué vòs? En dues paraules, m'entenes?
- Que hè ua ora que s'a penjat Smerdiakov, li responec Aliosha deth pati estant.
- Vie entath pòrge, ara madeish te daurisqui, didec Ivan, e anèc a daurir-li era pòrta a Aliosha.

X. "L'AC A DIT ETH!"

En entrar, Aliosha li condèc a Ivan Fiódorovich que, pòc mès d'ua ora abantes, Maria Kondratievna s'auie apressat ath mès córrer entara sua casa pr'amor d'anonciar-li que Smerdiakov s'auie trèt era vida: "Entrè ena sua cramba entà retirar eth samovar e me lo trapè penjat d'un clau dera paret". En preguntar-li Aliosha s'ac auie botat en coneishement dera autoritat competenta, responec que non l'ac auie dit ad arrés: "Qu'è vengut ath mès córrer entà dider-vos-ac a vos prumèr". Ère coma capvirada, contunhèc Aliosha, e tremolaue de cap a pès coma ua huelha. Quan Aliosha tornèc damb era, ara prèssa, ena isba, trapèc a Smerdiakov penjat. Qu'auie ua nòta sus era taula: "Acabi damb era mia vida pera mia pròpia volentat e desir, non acusetz ad arrés". Aliosha deishèc era nòta sus era taula e se filèc de dret a veir ar ispravnik, que lo botèc ath pas de tot, "e d'aquiu, dirèctaments entà aciu", concludic, en tot guardar a Ivan fixaments. Non l'auie deishat de uelh tant que parlaue, coma se quauquarren ena sua expression l'impressionèsse.

- Frair, exclamèc còp sec, que deus èster plan malaut! Me guardes coma se non comprenesses çò que te condi.
- Qu'as hèt ben de vier, didec Ivan cogitós, en tot hèr veir que non entenie es

paraules d'Aliosha. Jo que ja sabia que s'auie penjat.

- Qui t'ac a dit?
- Sabi pas. Mès qu'ac sabia. Ac sabia? Òc, eth m'ac a dit. Vie de condar-m'ac...

Ivan, de pès, ath miei deth quarto, contunhaue parlant damb eth madeish aire de preocupacion, damb eth cap clin.

- Qui ei *eth*?, preguntèc Aliosha, en tot guardar de ressabuda ath sòn entorn.
- S'a esbugassat.

Ivan lheuèc era vista e arric amablaments.

- Que li cau pòur de tu, de tu, d'ua paloma. Tu ès un "querubin blos". Dmitri te cride querubin. Un querubin...Eth tarabastós clamor d'extasi des serafins! Qué ei un serafin? Dilhèu tota ua constellacion. E dilhèu era constellacion ei solet ua molecula quimica...Que i a ua constellacion deth Leon e deth Solei, ac sabies?
- Frair, sè-te!, didec Aliosha espaurit. Sè-te en divan, per amor de Diu. Qu'ès en tot delirar, ajaça-te sus era coishinèra, atau. Vòs que te bota ua tovalhòla banhada ena tèsta? Non t'anarie ben?
- Balha-me aguesta tovalhòla, era dera cagira, que vengui de lançar-la aquiu.
- Aquiu non i é. Demora, ja la veigui; aciu que i é, didec Aliosha, en tot hèr-la a vier der aute cornèr deth quarto, ath cant deth vestiari, era tovalhòla neta, encara revlincada e sense usar. Ivan campèc era tovalhòla damb estranhesa; li semblaue que recuperaue era memòria ara suspresa.
- Demora, s'incorporèc un shinhau, harà causa d'ua ora agarrè aguesta madeisha tovalhòla e la chaupè. Me la botè en cap e mès tard la lancè aquiu...Com ei qu'està seca? Que non n'è ua auta.
- Te botères era tovalhóla en cap?, preguntèc Aliosha.
- Òc, e me passegè pera cramba, hè ua ora...Per qué s'an gastat tant es candèles? Quina ora ei?
- Lèu es dotze.
- Non, non, non, se metec a cridar Ivan. Que non a estat un sòmni! Qu'a estat aciu, seigut aciu, en aguest divan. Quan truquères ena hièstra, li lancè un veire...Guarda, aguest...Abantes èra adormit, mès aguest sòmni non ei un sòmni. Que ja m'a passat abantes. Darrèraments, Aliosha, è uns sòmnis...Mès que non son sòmnis, senon realitat: camini, parli veigui...encara que sò esclipsat. Mès eth qu'a estat aciu seigut, a vengut, ère en divan...Qu'ei estupid, Aliosha, terriblaments estupid, de pic Ivan se metec a arrir e comencèc a passejar-se pera cramba.
- Qui ei estupid? De qui parles, frair?, tornèc a preguntar Aliosha, atristat.
- Eth diable! Se tie a visitar-me. Qu'a estat aciu dus viatges, ben, lèu tres. Me provòque en tot dider-me que m'embèstii pr'amor qu'ei un simple diable e non

Satan damb es ales sorrostides, entornejat d'arrais e trons. Mès non ei Satan, mentís. Ei un impostor. Ei solet un diable, un praube diable de pòga importància. Frequente es banhs publics. Se lo despolhes li traparàs sens dobte era coa, longa e lisa coma era d'un gran danés, de un *arshin* de longada, grisenca...Aliosha, qu'ès en tot tremolar, as estat fòrça estona jos era nhèu, vòs un tè? Qué? Ei hered? Vòs que lo mana escauhar? *C'est a ne pas mettre un chien dehors...*

Aliosha correc en lavabo, chaupèc era tovalhòla, tornèc a hèr a sèir a Ivan e l'estropèc eth cap damb era tovalhòla umida. Se seiguec ath sòn costat.

- Qué me didies aué de Liza?, contunhèc Ivan, cada viatge mès parlaire. Liza que me shaute. Abantes te didí quauquarren desagradiu sus era. Ère mentida, me shaute...Me cau pòur de çò que se pòt passar deman per Katia, qu'ei çò que mès cranhi. Per çò deth futur. Deman m'abandonarà e me caushigarà. Cre que vau a destrusir a Mitia per gelosia, per tòrt d'era! Òc, qu'ei aquerò çò que se pense! Mès, que non serà atau! Deman serà era crotz mès non eth cadafalc. Non, jo non me penjarè. Sabes, Aliosha, jamès seria capable de trèir-me era vida! Serà per baishesa, dilhèu? Non sò un covard. Pera set de víuer! Com sabia jo que Smerdiakov s'auie penjat? Pr'amor qu'*eth* m'ac didec...
- Ès totauments convençut de qué i auie quauquarrés seigut aciu?, preguntèc Aliosha.
- En aguest divan deth cornèr. Tu l'auries hèt enla. E de hèt l'as hèt enlà: qu'a despareishut quan arribères tu. Adòri era tua cara, Aliosha. Sabies qu'adòri era tua cara? E *eth*...sò jo, Aliosha, jo madeish. Tot çò que i é de baish, de menspredable e de vil en jo! Òc, sò un "romantic", *eth* qu'ac a sabut...encara qu'ei ua calomnia. Ei terriblaments estupid, mès que se'n tie d'açò. Ei astut, astut coma un cocut, sabie se com hèr-me emmaliciar. Non a parat de provocar-me en tot dider-me que creigui en eth e obligar-me atau a escotar-lo. Que m'a prenut eth peu coma a un mainatge. Totun aquerò, a dit fòrça causes de jo que son cèrtes e que jamès auria gosat cohessar. Sabes, Aliosha, sabes?, higec Ivan plan seriós e en ton confidenciau, pro qu'eth, de vertat siguesse *eth* e non jo!
- T'a tormentat, didec Aliosha, guardant damb pietat a sa frair.
- M'a hèt enrabiar! E, sabes?, damb fòrça amabilitat, fòrça: "Era consciéncia! Qué ei era consciéncia? Qu'ei ua invencion mia. Per qué me tormenti, alavetz? Pera fòrça deth costum. Per un costum universau qu'a er òme dès hè sèt mil ans. Deishem anar aguest costum e seram dius!" Ac a dit eth, ac a dit eth!
- E non as estat tu, non as estat tu!, somiquèc Aliosha sense poder-se tier, en tot dirigir ua luminosa guardada ath sòn frair. Atau que non li hèsques cabau, mana-lo a ahocar es crabes e desbremba-te'n d'eth! Que se hèsque a vier tot çò qu'ara tu maudides e que non torne bric mès!
- Òc, mès qu'ei un malapèsta! Se n'arric de jo. Siguec un insolent, Aliosha (didec Ivan embestiat pera ofensa patida). Me calomnièc, me calomnièc grèuments. Me

didec ena cara mentides sus jo. "Te premanisses a representar ua comèdia vertuosa, declararàs qu'aucires a ta pair, qu'eth lacai aucic a ta pair, ahiscat per tu..."

- Frair, l'interrompec Aliosha, pòsa-te: tu que non l'aucires. Aquerò non ei vertat!
- Qu'ei eth qu'ac ditz, eth, e eth ac sap: "Te premanisses a realizar un acte vertuós, mès ne tansevolhe cres ena vertut: aquerò ei çò que t'irrite e te tormente, per aquerò ès tan venjatiu". M'ac a dit ara cara, e sap çò que ditz...
- Qu'ès tu qu'ac ditz e non eth!, didec Aliosha damb racacòr. E ac dides pr'amor qu'ès malaut, delirant, tormentant-te!
- Non, eth sap se qué ditz. Vieràs moigut peth tòn orgulh, ditz, te botaràs de pès e declararàs: "Jo l'aucí, e vosati, a qué vien aguestes cares d'orror? Mentitz! Mensprèdi era vòsta opinion, mensprèdi eth vòste orror". Aquerò a dit de jo, e còp sec a hijut: " E sabes?, çò que tu cèrques ei que te vanten: qu'ès un criminau, un assassin, mès quini sentiments mès nòbles es tòns; entà sauvar a sa frair a cohessat!". Mès aquerò ei mentida, Aliosha!, cridèc sobtaments Ivan damb es uelhs ludents. Jo que non voi qu'aguesta pudesenta chorma me vante. En aquerò qu'a mentit, Aliosha, t'ac juri! Per açò l'è lançat eth veire e l'ac è trincat enes sòns orribles morres.
- Frair, pòsa-te, para ja!, li supliquèc Aliosha.
- Que sap torturar, ei crudèu, contunhèc Ivan sense hèr-li cabau. Tostemp è auut era presentida de se per qué venguie. "Admetam, ditz, que tu ères prèst a vier botjat peth tòn orgulh, mès, ça que la, cabie era esperança de qué considerèssen colpable a Smerdiakov e lo condemnèssen a trabalhs forçats, de qué absolvessen a Mitia e de qué a tu te condemnèssen solet moraments, ac as entenut? E, en didè'c, se'n arrie!, e de qué quauqui uns autaplan te laudèssen. Mès Smerdiakov ei mòrt, s'a penjat, atau que qui va a creder-te en judici ara qu'ès solet? Mès que i anaràs, i anaràs, a maugrat de tot, qu'as decidit anar-i. Mès, en aguest cas, entà qué i vas?" que me cau pòur, Aliosha, que non posqui tier aguestes preguntes! Qui gause formular-les-me!
- Frair, (l'interrompec Aliosha, gelat d'espant, mès coma se demorèsse encara hèr tier es pès en caucer a Ivan), com t'a podut parlar dera mòrt de Smerdiakov abantes dera mia arribada, s'arrés se'n sabie encara d'era ne auie auut temps entà qu'arrés se'n sabesse?
- Eth ac a dit, didec fèrmaments Ivan, sense admèter cap de dobte. Qu'ei dera soleta causa que m'a parlat, en realitat: "Encara se poirie compréner, didec, se credesses ena vertut: qu'ei parièr que non me creiguen, i vau per fidelitat as mèns principis. Mès tu qu'ès un porcèth, coma Fiódor Pávlovich, qué t'impòrte a tu era vertut? Entà qué vas a arrossegar-te aquiu s'eth tòn sacrifici non servirà entada arren? Ne tu madeish sabes entà qué i vas! Ò, guaire balharies entà sabè'c! E cres que ja t'as decidit? Non, encara non as decidit arren. Te passaràs era net sancera velhant en

tot preguntar-te se i vas o non. Mès, ça que la, i anaràs, e te'n sabes que i anaràs, te'n sabes qu'ei parièr çò de molt que t'esfòrces entà decidir ua o ua auta causa, pr'amor qu'era decision ja non depen de tu. I anaràs pr'amor que non gauses non anar-i. Per qué non gauses, endonvia'c tu madeish, te dèishi qu'endónvies aguesta endonvieta!" Se lheuèc e se n'anèc. Arribères tu e eth se n'anèc. Me cridèc covard, Aliosha! *Le mot de l'enigme* ei que sò un covard! "Que non son taus agles es que pugen tan naut en cèu!" A hijut aquerò, ac a hijut! E Smerdiakov didec çò de madeish. Li cau aucir-lo! Katia me mensprède, qu'ac veigui hè ja un mes, e Liza lèu començarà a menspredar-me tanben! "I anaràs entà que te lauden", aquerò ei ua orrorosa mentida! E tu tanben me mensprèdes, Aliosha. Ara que torni a auer-te en òdi. Tanben è en òdi ath monstre, tanben è en òdi ath monstre! Que non voi sauvar ath monstre, que se poirisque ena preson! A començat a cantar un imne! Ò, deman i anarè, me presentarè ath sòn dauant e les escopirè a toti ena cara!

Se lheuèc frenetic, lancèc un aute còp era tovalhòla e se botèc a hèr calamades pera cramba. Aliosha rebrembèc çò qu'auie dit sa frair: "Qu'ei coma se siguessa desvelhat tant que dormisqui...Camini, parli e veigui, mès que sò esclipsat". Aquerò ère ja justaments çò que se passaue ara. Aliosha se demorèc damb eth. Per un moment se l'acodic era idia de vier a cercar a un mètge, mès cranhie deishar solet a sa frair: non auie arrés a qui fidar-lo. A tot darrèr, Ivan anèc perdent consciéncia des sòns actes de man en man. Contunhaue parlant, parlaue de contunh, mès sense cap illacion. Enquia prononciaue mau es paraules, e de ressabuda trantalhèc, mès Aliosha artenhec a tier-lo. Ivan se deishèc amiar enquiath lhet; Aliosha lo despolhèc coma podec e l'ajacèc. Se demorèc ath sòn costat un parelh d'ores mès. Eth malaut s'esclipsèc de seguit, sense botjar-se, en tot alendar leugèraments. Aliosha cuelhec un coishin e s'ajacèc en divan sense despolhar-se. Abantes de demorar-se esclipsat, preguèc per Mitia e per Ivan. Començaue a compréner era malautia d'Ivan: "Es torments d'ua decision capinauta, d'ua prigonda consciéncia". Diu, qu'en eth non i credie, e era sua vertat anauen vencent ath còr, qu'encara non volie someter-se. "Òc, li venguec entath cap a Aliosha, estirat ja sus eth coishin, òc, en auer mòrt Smerdiakov, arrés crederà ja en testimòni d'Ivan; mès eth se presentarà e declararà!" Aliosha arric doçament: "Diu trionfarà!, pensèc. Reneisherà ara lum dera vertat o...perirà en òdi, en tot resvenjar-se ada eth madeish e a toti per auer servit a ua causa qu'en era non cre", higec Aliosha damb amarum, e tornèc a pregar per Ivan.

Libre dotzau. Ua errança judiciau

I. UN DIA FATIDIC

Eth dia a vier des eveniments descriti, tàs dètz deth maitin, se dauric era session deth nòste tribunau de districte e comencèc eth judici a Dmitri Karamazov.

Diderè quauquarren per auança, e persutarè en açò: que non sò dable, ne plan mens, de transméter tot açò que se passèc en judici, e non solet d'ua manèra complèta, senon ne tansevolhe en orde degut. Qu'è era impression de qué, s'ac auessa de rebrembar tot e explicà'c tot com cau, mos calerie un libre sancer, e un de fòrça celh. Per açò demori non auer queishes per limitar-me a transcríuer aquerò que m'esmoiguec personauments e que me quedèc especiauments gravat. Que dilhèu s' a podut passar de cuélher çò qu'ère segondari per aquerò qu'ère mès important, e autanplan deishar de costat tralhes mès destacades e imprescindibles...Ça que la, me semble qu'ei mielhor non dar desencuses. Ac harè çò de mielhor que poga, e es liegeires compreneràn qu'ac è hèt çò de mielhor qu'è podut.

Prumèr, e abantes de qué entrem ena sala deth jutjat, mentarè quauquarren qu'aguest dia m'atirèc era atencion especiauments. Per cèrt, que non m'atirèc era atencion solet a jo, senon a toti, coma dempús se veirie. Concretaments, mo'n sabíem qu'aguest procés auie atrèt er interès de fòrça gent, que toti se consumien d'impaciéncia tà qué eth judici comencèsse, qu'ena nòsta societat s'auie dit, supausat, cridat e soniat fòrça causes ath long de dus mesi sancers. Se sabie tanben qu'er ahèr auie auut resson en tota Russia, mès totun açò, arrés s'auie podut imaginar que commocionèsse a toti (non solet ena nòsta ciutat, senon pertot) d'ua manèra tant intensa, tant irritanta, coma se vedec aqueth dia en judici. Entad aguest dia s'auien concentrat ena ciutat visitaires non solet dera nòsta capitau de província, senon de d'autes ciutats de Russia e, autanplan, de Moscòu e Sant Petersburg. Qu'auien vengut juristes, auien vengut quitament persones illustres e daunes tanben. Es salconduits s'acabèren en un virament de uelhs. As visitaires especiauments aunorables e illustres se les assignèc un lòc totafèt insolit, darrèr dera taula deth tribunau: aquiu apareisheren tota ua hilèra de fautulhs ocupadi per diuèrses persones, quauquarren que jamès s'auie permetut. Tanben se presentèren fòrça daunes, dera nòsta ciutat e forastères; me pensi qu'èren, aumens, era mitat deth public. Solet es juristes, vengudi de pertot, èren autants que ja non sabien a on plaçar-les, pr'amor que ja toti es salconduits auien estat distribuidi, sollicitadi e imploradi hège temps. Jo madeish vedí se com, ath hons dera sala, darrèr der estrat, s'installaue provisionauments e ath mès córrer ua cramba reservada que deishèren entrar a toti es juristes qu'auien vengut, e aguesti se considerauen autanplan erosi de poder èster aquiu de pès, pr'amor que

totes es cagires s'auien trèt d'aguesta cramba reservada entà guanhar espaci, tant qu'era multitud amassada seguie tot eth "procés" de pès, plan arremolinadi, espatla contra espatla. Quauques ues des daunes, mès que mès es forastères, se presentèren ena galaria dera sala extremadaments apolidides, mès era majoritat enquia se despreocupèc dera manèra de vestir-se. Es sòns ròstres mostrauen un curiosèr isteric, ansiós, lèu morbid. Ua des particularitats mès caracteristica de tota aguesta societat arremassada ena sala que mos cau senhalar ère que, tau que confirmarien diuèrsi testimònis dempús, lèu totes es daunes, o aumens ua grana majoritat d'eres, defenien a Mitia e era sua absolucion. Mès que mès, dilhèu, pr'amor que s'auie creat ua imatge d'eth coma conquistador de còrs femenins. Se sabie que camparien es dues hemnes rivaus. Era ua, Katerina Ivanovna, tirèc especiauments era atencion de toti; que s'auien condat fòrça causes extraordinàries sus era; s'auien condat istòries incredibles dera sua passion entà Mitia, a maugrat autanplan deth crim. Se parlaue sustot deth sòn orgulh (non auie visitat lèu ad arrés ena nòsta ciutat), des sòns "ligams aristocratics". Didien qu'auie era intencion de demanar ath govèrn que li permetessen acompanhar ath criminau ena sua condemnacion e maridar-se damb eth en bèra ua des mines, jos era tèrra. Damb eth madeish baticòr se demoraue era aparicion en jutjat de Grushenka, era rivau de Katerina Ivanovna. Damb atròç curiosèr demorauen era trobada dauant deth tribunau des dus rivaus: era capinauta joena aristocratica e era *cortesana*; Grushenka, per cèrt, ère plan mès coneishuda entres es daunes que Katerina Ivanovna. Ara prumèra, "qu'auie amiat entara perdicion a Fiódor Pávlovich e ath sòn malerós hilh", ja l'auien vist abantes es nòstes daunes, e totes, de forma lèu unanime, èren estonades de qué pair e hilh s'auessen podut encamardar enquia tau punt d'ua "menestrala russa çò de mès vulgar, que ne tansevolhe ère beròia". En resumit, qu'abondauen es comentaris. Sai positiuaments qu'ena nòsta ciutat se produsiren diuèrses peleges familhars per tòrt de Mitia. Fòrça daunes auien discutit acaloradaments damb es sòns marits pera sua diferéncia d'opinion en aguest terrible ahèr e, plan que òc, toti es marits d'aguestes daunes se calèren ena sala deth judici ja non indispausadi, senon autanplan furiosi contra er acusat. En generau, se poirie díder que, contrariaments as daunes, toti es òmes èren ostils ar acusat. Se campauen cares forenes, arroncilhades, plies de ràbia, e aguestes èren era majoritat. Qu'ei vertat que Mitia se les auie apraiat entà ofensar personauments a un gran nombre d'eri pendent era sua estança entre nosati. Naturauments, quauqui uns des visitaires èren lèu divertidi e sentien grana indiferéncia peth destin personau de Mitia, mès non atau peth cas que s'examinaue; toti èren interessadi pera sua solucion e era majoritat des òmes volie decididaments que se castiguèsse ath criminau, exceptat dilhèu des juristes, que les importaue non tant er aspècte morau der ahèr, senon solet eth plan juridic contemporanèu, entà didè'c atau. Ad arrés deishèc indiferent era arribada deth famós Fetiukovich. Eth sòn talent qu'ère universauments coneishut e non ère eth prumèr còp que se desplaçaue entà províncies pr'amor de deféner ua causa criminau de fòrça ressonància. A compdar dera sua defensa, taus causes tostemp s'acabanuen coneishent en tota Russia e se rebrembauen pendent fòrça temps. Tanben circulèren diuèrses anecdòtes sus eth nòste fiscau e sus eth president deth tribunau. Se condaue

qu'eth nòste fiscau tremolaue dauant der encontre damb Fetiukovich; qu'èren vielhs enemics ja dempús Sant Petersburg, dès eth començament des sues carrères; qu'eth nòste capinaut Ippolit Kirillovich, que s'auie sentut tostemps mautractat per quauquarrés de Sant Petersburg, degut a qu'eth sòn talent non auie estat avientaments avalorat, auie remetut er in damb eth cas des Karamazov e autanplan soniaue a balhar un nau impuls, damb aguest ahèr, ara sua alangorida trajectòria, e era soleta causa que l'espaurie ère Fetiukovich. Per çò que tanhie a taus temors, es opinions non èren deth tot justes. Eth nòste fiscau non ère des que s'espaurissen dauant deth perilh: ath contrari, ère d'aqueri qu'eth sòn amor pròpi creish e cuelh enventida a mida qu'aumente eth risque. En generau, mos cau senhalar qu'eth nòste fiscau ère massa impulsiu e malautissaments mausapiós. En bèth cas s'auie deishat era amna e auie actuat tau que se dera sua senténcia depenesse tot eth sòn destin e tota era sua fortuna. En mon judiciau se n'auien arrit un shinhau d'eth, pr'amor que gràcies ad aguesta qualitat eth nòste fiscau s'auie guanhat cèrta fama, ua fama que non ère cap universau mès qu'ère pro mès grana de çò que se poirie supausar en tot tier en compde eth sòn modèst lòc en nòste jutjat. Se n'arrien mès que mès pera sua passion pera psicologia. Ena mia pensada, qu'èren enganhadi: eth nòste fiscau, coma òme e coma caractèr, qu'ère pro mès seriós de çò que molti se pensauaen, çampar. Eth cas ei qu'aguest òme malautís non auie artenhut hèr-se a vier un respècte dès es prumèrs passi dera sua carrèra, e atau s'auie passat tota era vida.

Per çò deth president deth tribunau, sonque se pòt díder d'eth qu'ère un òme culte, uman, damb ua coneishença practica deth sòn mestièr e d'idies modèrnes. Qu'auie fòrça amor pròpi, mès non se preocupaue dera sua carrèra. Er objectiu principau dera sua vida ère èster un òme auançat. Per çò d'aute, qu'auie contactes e fortuna. Contemplaue eth cas des Karamazov, coma se veirie dempús, damb pro passion, mès solet en un sens generau. L'interessaue eth fenomèn, era sua classificacion, era sua interpretacion coma un producte des nòsti principis sociaus, coma ua caracteristica der element rus, eca, eca. Mès que se referie damb pro indiferéncia e abstracccion ath caractèr personau deth cas, ara sua tragèdia, madeish qu'ara personalitat des implicadi, començant per acusat, coma, probablaments, li calie èster.

Plan abantes de qué apareishesse eth tribunau, era sala ère ja atapida. Qu'ère era mielhor sala deth jutjat, espaciosa, nauta, damb bona sonoritat. Ara dreta des membres deth tribunau, plaçadi en un estrat, s'auien dispausat ua taula e dues hilères de cagires entath jurat. Ara quèrra i auie eth banquet der acusat e deth sòn avocat.

En centre dera sala, près deth tribunau, i auie ua taula damb es "pròves materiaus", a on se vedie era bata de seda blanca tacada de sang de Fiódor Pávlovich, eth pesant trisson de coeire que damb eth s'auie cometut eth presomptiu assassinat, era camisa de Mitia damb era manja tacada de sang, era sua levita plia tanben de taques de sang ena part deth darrèr, ara nautada dera pòcha qu'auie sauvat eth mocador sanguinós, eth sòn mocador, tot rèdge pera sang e ja totafèt aurió, era pistòla que Mitia auie cargat en çò de Perjotin damb er in de suicidar-se e que l'auie trèt

d'amagat Trifon Borisovich en Mokroie, era envolòpa damb era inscripcion a on s'auien premanit es tres mil robles entà Grushenka, e era fina cinta ròsa que l'estacaue, e fòrça d'autes objèctes que non me'n brembi. A ua cèrta distància, entath hons dera sala, començauen es sètis deth public, mès dauant dera balustrada i auie diuèrses cagires entad aqueri testimònis que, en auer ja prestat eth sòn testimoniatge, s'anauen a demorar ena sala. Tàs dètz entrèc eth tribunau, format peth president, un aute membre e un jutge de patz onorari. Plan que òc, eth fiscau apareishec de seguit. Eth president qu'ère un òme fòrt, rabassòt, d'estatura inferiora ara mieja, damb cara emorroïdau, d'uns cinquanta ans, peu brun damb peublancs, plan cuert, damb ua banda ròia, ja non me'n brembi de quina ordre. Per çò que hè ath fiscau, me semblèc, a jo e a toti, qu'ère un shinhau palle, lèu damb era cara verda; pera rason que siguesse, semblaue que s'auie amagrit ara imprevista, dilhèu en ua soleta net, pr'amor que jo l'auia vist dus dies abantes damb ua portadura plan desparièra. Eth president comencèc preguntant ath secretari judiciau s'èren presents toti es membres deth jurat...Veigui, totun, que non posqui contunhar atau, encara que solet sigue perque i auec fòrça causes que non entení pro ben, de d'autes non ne hi cabau, d'autes les sò desbrembat, mès sustot perque, coma ja è dit abantes, literauments me mancarie temps e espaci entà rebrembar tot çò que se didec e tot çò que se passèc. Solet sai que deguna des dues parts, ei a díder, er avocat defensor e eth fiscau, refusèc a guairi membres deth jurat. Mès òc que me'n brembi de qué entre es dotze membres deth jurat n'auie quate qu'èren foncionaris locaus, dus mercadèrs e sies campanhards e menestraus dera ciutat. Me'n brembi que plan abantes deth judici i auie gent, sustot daunes, que se demanauen damb un cèrt estupor: "Serà possible qu'un ahèr tan subtil, complèxe e psicologic li calgue someter-se ara fatidica decision d'uns foncionaris e, mès encara, d'uns campanhards? Se qué pòt compréner d'açò un foncionari d'aguesti, e ja non digam un campanhard?". En efècte, es quate foncionaris que formauen part deth jurat èren gent mediòcre, de baish reng, de peu gris (solet un d'eri ère un shinhau mès joen), escassaments coneishudi ena nòsta societat, que mauviuien damb un modèst salari e que probablaments auien hemnes granes, d'aguestes, per tant, que non se pòden mostrar, e un pilèr de hilhs, dilhèu enquia descauci, qu'en mielhor des casi en sòn temps de léser se divertien en tot hèr per aquiu as cartes e que, naturauments, non auien liejut un libre ena sua vida. Encara qu'es dus mercadèrs amiauen ua mina grèu, qu'èren extranhaments silenciosi e immobils; un d'eri s'auie arrasat era barba e vestie ara alemana; er aute de barba peublanca, amiaue en còth ua midalha en ua cinta vermelha. Des menestraus e campanhards que non i a arren a díder. Es menestraus de Skotoprigonievsk son lèu madeish qu'es campanhards, quitament trabalhen era tèrra. Dus d'eri tanben vestien ara alemana e dilhèu per aquerò auien un aspècte mès lord e miserable qu'es auti quate. De sòrta que, plan, mos calie pensar, coma me pensè jo madeish, tan lèu les vedí: "Qué poirà compréner aguesta gent de tot aguest ahèr?" Totun, era sua portadura costaue ua impression estranhaments impotenta e lèu menaçanta, s'estauen seriosi e damb es celhes arroncilhades.

Fin finau eth president anoncièc eth començament dera audiéncia der assassinat deth conselhèr titolar retirat Fiódor Pávlovich Karamazov...non me'n brembi guaire

ben se com s'exprimic alavetz. Ar ussièr de justícia se li manèc que hesse entrar ar acusat, e en aguest moment apareishec Mitia. Era sala sauvèc silenci, que s'aurie podut enténer eth vòl d'ua mosca. Sabi pas se qué pensarien es auti, mès a jo Mitia me costèc ua impression plan desagradiua. Mès que mès, pr'amor que se presentèc coma un *petimetre* espaventós damb era sua flambanta levita. Me'n sabí alavetz qu'auie encomanat exprèssaments entad aguest dia ua levita en Moscòu, ath sòn ancian sarte, que se sauvaue es sues mesures. Amiaue uns gants neres naui de pèth de crabòt e ua camisa plan vistosa. Auancèc a granes camalhardades d'un *arshin*, en tot guardar fixaments tath dauant, e cuelhec sèti damb un aire plan coratjós. Ara seguida campèc eth sòn avocat, eth famós Fetiukovich, e un rumor a penes perceptible recorrec era sala. Qu'ère un òme long, sec, de cames fines e longues, dits extraordinariaments longui, palles e fini, cara arrasada, peu cuert e pientat damb modèstia, pòts fini que plan de quan en quan diboishauen quauquarren que non ère ne ua potèla ne un arridolet. Aparentaue uns quaranta ans. Eth sòn ròstre aurie resultat agradiu se non auesse estat pes sòn uelhs: petiti, inexpressiui estranhaments apegadi er un ar aute, de manèra que solet les desseparaue eth petit uasset deth sòn fin e alongat nas. En resumit, era sua fesomia auie ua mina tan mercada d'audèth qu'impressionaue. Vestie de frac e corvata blanca. Rebrembi es prumères preguntes deth president a Mitia, ei a díder, eth sòn nòm, estat sociau, aguesta sòrta de causes. Mitia responec damb brusquetat, mès damb un ton de votz inesperadaments naut, autant qu'eth president remic damb eth cap e lo guardèc lèu estonat. Ara seguida se liegec era lista de persones citades entath procés, ei a díder, testimònis e perits. Era lista ère longa; quate des testimònis non se presentèren: Miusov, qu'en aguest moment ja ère en París, mès qu'era sua declaracion constaue ena instruccion deth somari, era senhora Jojlakova e eth propietari Maksimov per malautia, e Smerdiakov per tòrt dera mòrt sobta, que d'era se presentèc un certificat dera policia. Era notícia sus Smerdiakov costèc ua fòrta commocion e mormolhs ena sala. Coma ei naturau, fòrça gent deth public encara non sabie arren deth sobtat suicidi. Mès çò de mès estonant siguec era inesperada reaccion de Mitia; sonque notificar-li çò que s'auie passat dam Smerdiakov, de ressabuda exclamèc dès eth sòn sèti, en tot dirigir-se a tota era sala:

- Entath can, mòrt de can!

Me'n brembi se com se lancèc eth sòn defensor entada eth e com eth president lo menacèc de cuélher mesures sevères se tornaue a repetir un sorriscle parièr. Mitia, de forma entrebracada e en tot assentir damb eth cap, mès coma se non se n'mpenaïsse en absolut, li repetie a mieja votz ath sòn avocat:

- Non ac harè, non ac harè! Qu'a estat sense voler! Non ac harè bric mès!

Mès aguest episòdi, plan, non anèc a favor sòn ena opinion deth jurat e deth public. Eth sòn caractèr s'auie hèt a veir e auie parlat per eth madeish. Jos aquera impression eth secretari deth jutjat liegec era acta dera acusacion.

Ère pro brèu mès plan peth menut. Solet s'expausèren es causes principaus: per

qué se l'auie detengut, per qué li calie èster sometut a judici, eca. Totun açò, m'impressionèc prigondaments. Eth secretari liegie naut e clar, damb precision. Tota era tragèdia tornèc a vier dauant de nosati damb tot eth relèu, concentricaments, illuminada per ua lum fatidica, implacabla. Me'n brembi que just dempús dera lectura eth president li preguntèc a Mitia en votz nauta e imponenta:

- Acusat, vos declaratz colpable?

Mitia se lheuèc deth sèti:

- Me declari colpable d'alcoolisme e libertinatge (exclamèc de nauèth damb votz brusca, lèu exaltada), de guitèra e d'escandal. Que m'anaua a convertir en un òme aunorat en madeish instant qu'eth destin m'esbaucèc! Mès dera mòrt deth vielh, eth mèn pair e enemic, non ne sò colpable! Tanpòc sò colpable deth panatòri, non, que non ne sò ne poiria èster-ne: Dmitri Karamazov ei un brigand, mès que non ei un panaire!

Dempús de cridar tot aquerò, se seiguec tremolant visiblaments. Eth president se tornèc a dirigir ada eth, damb ua brèu mès edificanta exortacion, entà que se limitèsse a respóner as preguntes e non se perdesse en exclamacions accessòries e exaltades. Ara seguida manèc que comencèsse era fasa provatòria. Heren a entrar a toti es testimònis entath jurament. Alavetz les podí veir a toti amassa. Per cèrt, as frairs der acusat se les permetec testificar sense prestar jurament. Après era amonestacion d'un prèire e deth president, se heren a vier as testimònis e les acomodèren per separat, ena mida que podien. Dempús comencèren a cridar-les un a un.

II. TESTIMONIATGES PERILHOSI

Sabi pas s'es testimònis deth fiscau e deth defensor auien estat repartidi de bèra manèra en grops peth president ne en quin orde precís se supausaue que les calie èster cridats. Mès que se deuec passar quauquarren d'açò. Sonque sai que prumèr cridèren as testimònis dera fiscalia. Torni a díder que non vau a descríuer toti es interrogatòris pas a pas. Ath delà, era mia descripcion serie a viatges sobrèra, pr'amor qu'enes paraules deth fiscau e der avocat, quan comencèren es sues allegacions, eth desvolopament e eth sentit de toti es testimònis presentadi e entenudi se redusiren a un solet punt ludent e caracteristic; e aguesti dus magnifics discursi jo que les è anotat peth menut, aumens quauques ues de sues parts, e les reprodusirè ath sòn moment, atau qu'un episòdi extraordinari e complètaments inesperat deth procés que se descadièc de ressabuda, abantes autanplan des allegacions, e que, sense dobte, influic en fatidic e terrible resultat. Solet senhalarè que dès es prumères menutes deth judici siguec plan evident cèrta caracteristica especiau d'aguest "cas", percebuda per toti: era extraordinària fòrça dera acusacion en comparèr damb es mejans que dispausaue era defensa. Toti ac comprenérem en madeish moment qu'ena inquietanta sala deth judici comencèren a amassar-se es hèts, en tot concentrar-les en un solet punt, e de

man en man anèc surgentant tot aqueth orror e tota aquera sang. Que toti auérem clar ja dès es prumèrs passi qu'èrem dauant un cas inqüestionable, que non i auie dobtes e que, en realitat, es allegacions non èren de besonh, qu'es allegacions se hègen solet entà sauvar es formes, mès qu'eth criminau ère colpable, manifèstaments colpable, definitiuaments colpable. Me pensi qu'enquia e tot es daunes, totes e cada ua d'eres, qu'auien demorat damb tanta impaciéncia era absolucion der interessant acusat, èren en aguest moment complètaments convençudes dera sua totau colpabilitat. Mès encara, me semble qu'autanplan s'aurien sentut decebudes s'era sua colpabilitat non auesse demorat tant inequivocaments demostrada, pr'amor qu'en aguest cas non costarie tant efècte era resolucion, quan er acusat siguesse absolvut: "Ei colpable, mès l'absoveràn per umanitat, pes naues idies, es naui sentiments qu'abonden ara", eca, eca. Qu'ei per açò qu'auien vengut aciu damb tanta impaciéncia. Es òmes èren mès interessadi ena peleja entre eth fiscau e eth famós Fetiukovich. Toti èren estonadi e se demanauen se qué podie hèr damb un cas tan perdut, a on lèu non i auie arren a hèr, quitament entà bèth un deth sòn talent, e per aquerò seguien era actuacion pas a pas e damb tensa atencion. Mès Fetiukovich, enquiath madeish finau, enquiath sòn darrèr discurs, contunhèc estant un mistèri entà toti. Era gent damb mès experiéncia auie era presentida qu'amaiaue un sistèma, qu'auie premanit quauquarren, qu'auie un objectiu ara vista, mès qu'ère practicaments impossible desnishar quin. Ça que la, era sua seguretat e autosuficiéncia òc que se hègen a veir. Ath delà, toti avertiren damb plaser qu'en pòc temps qu'amiaue entre nosati, dilhèu a penes tres dies, auie estat capable de familiarizar-se susprenentaments damb eth cas e d'"examinar-lo peth menut". Mès tard era gent condarie damb gòi se com, per exemple, auie sabut "confóner" avientaments a toti es testimònis deth fiscau, desconcertadi ena mida de çò possible e, sustot, entelar leugèraments era sua reputacion morau e, per tant, eth sòn pròpi testimòni. Mos cau supausar, totun, qu'actuaue atau, mès que mès, a manèra d'un jòc, entà mostrar, digam, cèrta ludentor juridica, entà non passar de long cap des recursi de costum des avocats, pr'amor que toti èren convençudi de qué non poirie obtier cap benefici substanciau e definitiu d'aqueri "entelaments" e probablaments eth ac comprenie mielhor qu'arrés e per aquerò se sauvarie bèra idia amagada, ua arma de defensa encara amagada que pensaue trèir ara suspresa, quan siguesse eth moment. E mentre tant, conscient dera sua fòrça, semblaue jogar e divertir-se. Atau se passèc, per exemple, pendent era declaracion de Grigori Vasiliev, er ancian ajudant de cramba de Fiódor Pávlovich, qu'auie aufrit aqueth testimoniatge capitau, que sivans eth "ère dubèrta era pòrta que daue entath uart": er avocat s'acarnissèc damb eth quan l'arribèc eth torn de preguntar-li. Mos cau díder que Grigori Vasiliev se presentèc ena sala damb mina tranquilla e lèu solemna, sense hèr-se'n bric pera majestuositat deth tribunau ne pera preséncia deth nombrós public que l'escotaue. Declarèc damb tanta seguretat coma se siguesse parlant solet damb Marfa Ignatievna, dilhèu damb mès respècte. Que siguec impossible desconcertar-lo. Ara prumeria eth fiscau l'interroguèc ua bona estona sus es detalhs dera família Karamazov. Eth quadre familhar s'anèc perfilant damb claretat. Se podec enténer e veir qu'eth testimòni ère ingenú e imparciau. A maugrat deth prigond respècte ara memòria deth sòn ancian

senhor declarèc, per exemple, qu'aguest auie estat injust damb Mitia e "non auie elevat as sòns hilhs coma calie. De petit, se non auesse estat per jo, que se l'aurien avalat es pedolhs (higec tant que condaue era mainadesa de Mitia). Tanpòc actuèc ben eth pair per çò de privar ath hilh deth patrimòni dera mair". Ara pregunta deth fiscau sus es rasons entà afirmar que Fiódor Pávlovich auie enganhat ath sòn hilh damb es compdes, Grigori Vasilievich, entà suspresa de toti, non balhèc cap donada solida, mès totun açò, persutèc qu'es compdes damb eth hilh auien estat "incorrèctes" e que, sens dobte, "l'auie de pagar uns quants milèrs mès". Senhalarè, per cèrt, qu'era pregunta de se, efectiuaments, Fiódor Pávlovich auie deishat de pagar bèra quantitat a Mitia l'ac harie dempús eth fiscau damb fòrça insisténcia a toti es testimònis que podec, sense excludir ne a Aliosha ne a Ivan Fiódorovich, mès que de degun d'eri ne treiguec informacion concreta. Toti ac confirmauen, mès arrés podie aportar ua pròva minimaments clara. Dempús de qué Grigori descriuesse era scèna deth minjador, quan Dmitri Fiódorovich entrèc e pataquegèc a sa pair en tot menaçar-lo damb tornar entà aucir-lo, ua impression ombriua recorrec tota era sala, mès que mès pr'amor qu'eth vielh vailet ac condèc damb cauma, sense paraules de mès, damb era sua particulara manèra de parlar, e resultèc fòrça eloqüenta. Per çò dera ofensa costada per Mitia en tumar-li era cara e her-lo a quèir, senhalèc que non ère embestiat e que hège fòrça temps que l'auie perdonat. Sus eth defuntat Smerdiakov didec, en tot senhar-se, qu'eth gojat auie auut aptituds, mès qu'ère un estupid e viuie tormentat pera sua malautia, e ath delà ère un descresent, e qu'aguesta descresença l'ac auie ensenhat Fiódor Pávolovich e eth sòn hilh màger. Mès confirmèc era aunorabilitat de Smerdiakov lèu damb afogadura e de seguit condèc qu'un dia Smerdiakov auie trapat uns sòs que l'auien queigut ath senhor, mès que non les amaguèc, senon que les hec a vier ath senhor e per aquerò eth li "regalèc ua moneda d'aur" e, en avier, comencèc a fidar en eth entà tot. Confirmèc damb insisténcia pertinaça qu'era pòrta que daue tath uart ère dubèrta. En quinsevolh cas, li preguntèren tantes causes que non les posqui rebrembar totes. A tot darrèr eth torn des preguntes passèc ath defensor, e aguest prumèr volec saber-se'n dera envolòpa qu'en era, çampar, Fiódor Pávlovich auie amagat tres mil robles entà "cèrta persona". "Ac vedéretz vos personauments, vos, un òme que s'estèc tanti ans près deth vóste senhor?" Grigori responec que non l'auie vist, e que tanpòc n'auie entenut a parlar ad arrés d'aguesti sòs "enquia ara madeish, quan toti an començat a parlar-ne". Aguesta pregunta restacada ara envolòpa l'ac formulèc Fetiukovich a toti es testimònis que podec interrogar, damb era madeisha insisténcia qu'eth fiscau preguntèc sus eth repartiment des tèrres, e de toti eri recebec era madeisha responsa: qu'arrés auie vist era envolòpa, encara que molti n'auien entenut a parlar. Dès era prumeria toti se n'encuedèren dera insisténcia der avocat sus aguest tèma.

- Ara me vau a dirigir a vos damb ua auta pregunta, se m'ac permetetz, didec Fetiukovich de forma complètaments inesperada. De qué ère compausat eth rasim de sèrp o, didem-ac atau, era tintura que damb era vos aquera net, abantes de dormir, tau qu'ac sabem pes diligéncies prealables, vos hereguèretz era vòsta maumetuda cintura damb era esperança de guarir-vos?

Grigori hec ua guardada inexpressiua ath sòn interrogador e, dempús d'un moment de silenci, gasulhèc:

- Auia sàlvia.
- Solet sàlvia? Non rebrembatz bèra auta causa?
- Tanben plantatge.
- E pebe, dilhèu?, s'interessèc Fetiukovich.
- Òc, tanben.
- E causes atau. E tot aquerò, chaupat en vodka?
- En alcoòl.

Uns arridolets recorreren era sala.

- Ja ac vedetz, arren mens qu'en alcoòl. E, un còp heregada era espatla, çò que demoraue ena botelha, damb ua pregària pietosa solet coneishuda pera vòsta esposa, vo'lo beuéretz, ei atau?
- Jo que non sò un gosset d'apartament, bramèc Grigori.
- En aguest cas, jo òc que ne sò,!, cridèc Mitia. Se vos auetz podut sénter ofensat, qu'assumisqui era colpa, e vos demani perdon. Qu'è estat ua bèstia crudèu damb eth! Damb Esopo, tanben siguí crudèu.
- Damb quin Esopo?, didec un aute còp sevèr eth president.
- Ben, damb Pierrot...damb eth mèn pair, damb Fiódor Pávlovich.

Damb portadura imponenta e encara mès sevèra, eth president avisèc diuèrsi viatges a Mitia de qué li calie alistar es sues expressions damb mès cautèla.

- Vos damnatjatz a vos madeish pera opinion que posquen formar-se es jutges sus vos.

Er avocat actuèc damb era madeisha adretia pendent er interrogatòri deth testimòni Rakitin. Senhalarè que Rakitin ère un des testimònis mès importants e, sense dobte, des mès avalorats peth fiscau. Se passèc qu'eth ac sabie tot, susprenentaments sabie fòrça causes, qu'auie estat pertot, ac auie vist tot, auie parlat damb toti, coneishie enquiath darrèr detalh dera biografia de Fiódor Pávlovich e de toti es Karamazov. Ei cèrt que dera existéncia dera envolòpa des tres mil robles non n'auie entenut a parlar qu'ath pròpi Mitia. Totun, descriuec peth menut es hètes de Mitia ena tauèrna Ciutat Capitau, totes es paraules e gèsti compremetedors d'aguest, e condèc era istòria deth "fregador" deth capitan assistent Sneguiriov. Per çò der aute punt especiau de se Fiódor Pávlovich encara li deuie quauquarren a Mitia pes compdes des propietats, ne tansevolhe Rakitin podec confirmar arren e se limitèc a ua sòrta de lòcs comuns de caractèr menspredós: "Qui poirie aclarar se quin d'eri ei colpable e calcular qui deu a qui en tot aguest tarrabastèri que son es Karamazov, a on arrés a estat capable de compréner ne de definir arren"? Pintèc tota era tragèdia

deth crim que se jutjaue coma un producte des inveterades costums deth regim de servitud e d'ua Russia negada en desorde, que patie sense es institucions avientes. En ua paraula, deishèren que s'exprimisse dubèrtaments. Siguec en aguest procés quan eth senhor Rakitin se hec a veir per prumèr viatge e comencèc a destacar; eth fiscau sabie qu'eth testimòni premanie un article entà ua revista sus eth present crim, e mès tard, ja en sòn discurs (ac veiram dempús), mentèc quauques idies d'aguest article, çò que vò díder que ja ère familiarizat damb eth. Eth quadre pintat peth testimòni ère tenebrós e fatidic e refortilhaue de grana manèra era "acusacion". En generau, era exposicion de Rakitin aganchèc ath public pera sua independéncia de critèri e era sua insolita nautada de guardada. S'enteneren autanplan dus o tres assagi d'aplaudiments espontanèus, concretaments enes moments que se parlèc deth regim de servitud e deth patiment de Russia per tòrt deth desorde. Mès Rakitin, òme joen, a tot darrèr, patic un petit lapsus qu'immediataments sabec profitar eth defensor. En tot respóner a cèrtes preguntes sus Grushenka, Rakitin, en tot deishar-se amiar pera sua capitada, que d'era, plan que òc, n'ère plan conscient, e pera nautada morau que se sentie transportat, se permetec hèr referéncia a Grushenka damb un cèrt mensprètz, coma "era mantenguda deth mercadèr Samsonov". Mès tard aurie balhat quinsevolh causa entà poder esfaçar aguestes paraules, pr'amor que per aquiu l'aganchèc de pic Fetiukovich. E solet pr'amor que Rakitin non auie compdat qu'en un espaci de temps tan brèu, er avocat s'auesse podut familiarizar damb eth cas enquias detalhs mès intims.

- Permetetz-me saber, comencèc eth defensor damb un arridolet mès amable e enquia respectuos, quan l'arribèc eth torn de hèr preguntes, s'ètz vos eth madeish Rakitin qu'eth sòn huelheton *Vida deth defuntat starets pair Zosima*, editat pes autoritats diocesanes, plen d'idies prigondes e religioses e damb ua excellenta e pietosa dedicatòria ath plan illustre evesque, è liejut nauèraments damb plaser.
- Que non l'escriuí entà que siguesse estampat...siguec dempús, que l'estampèren, mormolhèc Rakitin, que semblaue desconcertat e lèu avergonhat.
- Ò, qu'ei magnific! Un pensaire coma vos pòt e autanplan li cau tractar ampliaments quinsevolhe fenomèn sociau. Eth vòste plan util huelheton se distribusic damb era empara de sa Illustrissima e a estat relatiuaments beneficiós... Mès, sustot, çò que jo volia saber de vos qu'ei aquerò: vietz de declaràr que coneishíetz ben ara senhoreta Svetlova? (*Nota bene*: se passe qu'eth cognòm de Grushenka ère Svetlova. Ac entení per prumèr viatge en aguest procés).
- Que non posqui respòner per toti es mèns coneishudi...Sò joen...e qui pòt respòner per totes es persones que tracte?, Rakitin se rogic.
- Ac compreni, ac compreni plan ben!, didec Fetiukovich coma s'eth tanben siguesse confús e ausse prèssa entà desencusar-se. Vos, coma quinsevolh aute, tanben vos podetz sénter interessat per conéisher a ua hemna joena e beròia que de bon voler recep ena sua casa ath floret dera joenesa locau, mès...solet entà informar-me: qu'ei sabut que hè uns dus mesi Svetlova auie uns desirs

extraordinaris de conéisher ath mès joen des Karamazov, a Aleksei Fiódorovich e que, solet entà amiar-lo ena sua casa, e precisaments damb er abit monastic que solie vestir alavetz, prometec pagar-vos vint-e-cinc robles, que vos balharie tanlèu l'ac amièssetz. Aquerò, coma ei sabut, auec lòc justaments era tarde d'aqueth dia qu'acabèc ena trista catastròfa qu'ei era basa dera presenta causa. Vos amièretz a Aleksei Karamazov a veir ara senhor Svetlova e recebéretz alavetz es vint-e-cinc robles de recompensa des mans de Svetlova? Aquerò ei çò que voleria saber de vos.

- Qu'ère ua trufaria...Sabi pas se quin interès pòt auer entà vos. Les cuelhí de trufaria...e entà entornar-les-ac dempús...
- Per tant, les cuelhéretz. Mès enquia ara non les ac auetz entornat...o òc?
- Que non a importància, mormolhèc Rakitin, non posqui respóner semblables preguntes...Plan que òc que les ac entornarè.

Eth president intervenguec, mès eth defensor anoncièc que non auie mès preguntes entath senhor Rakitin. Aguest se retirèc dera scèna un shinhau desacreditat. Era impression dera nautada noblesa deth sòn discurs s'auie hèt a pèrder e Fetiukovich, que lo seguie de uelh, semblaue dider-li ath public: "Vai, damb es nòstes nòbles acusadors!". Me'n brembi que tanpòc se liurèc d'un incident damb Mitia: enrabiat damb eth ton que Rakitin s'auie referit a Grushenka, de suspresa li cridèc dès eth sòn sèti: "Bernard!" Quan eth president, un viatge acabat er interrogatòri a Rakitin, se dirigic ar acusat per se volie hèr bèra declaracion, Mitia cridèc damb votz cridaira:

- En èster ja processat, qu'a vengut a demanar-me sòs prestadi! Bernard menspredable e oportunista, non cre en Diu e a enganhat a sa Illustrissima!

A Mitia, plan, li calec cridar-lo un aute còp ar orde pera violéncia des sues declaracions, mès eth senhor Rakitin ère ja acabat. Tanpòc siguec afortunat eth testimòni deth capitan assistent Sneguiriov, mès per motius plan desparièrs. Campèc damb era ròba rosigada e lorda, damb es bòtes tanben lordes e, a maugrat de totes es mesures de precaucion e der "examen" prealable, se passèc qu'ère complètaments begut. Preguntat per escarni que l'auie sometut Mitia, còp sec se remic a respóner:

- Que Diu vos age, senhor: Iliushechka non m'ac permet. Diu m'ac premiarà.
- Qui ei que non vos permet declarar? A qui vos referitz?
- Iliushechka, eth mèn hilhet: "Papa, papa, com t'a umiliat!" Ena ròca ac didec. Ara que se morís, senhor...

Eth capitant assistent de pic comencèc a somicar e s'en.honsèc as pès deth president. Se lo heren a vier rapidaments entre es arridolets deth public. Eth fiscau non artenhec costar era impression qu'auie cercat.

Er avocat contunhaue en tot profitar totes es possibilitats e cada còp mos susprenie mès damb eth sòn coneishement deth cas enquiath mès petit detalh. Atau,

per exemple, era declaracion de Trifon Borisovich costèc ua fòrta impression e, plan que òc, siguec extraordinariaments desfavorabla entà Mitia. Calculèc damb precision, practicaments damb es dits, que Mitia, ena sua prumèra estança en Mokroie, lèu un mes abantes dera catastròfa, li calec despéner non mens de tres mil robles, "s'un cas un shinalet mens. Pro ne degalharie solet damb es *cingares*! As campanhards polhosi non ei ja que les lancèsse *poltiny* en carrèr", senhor, senon que les anaue balhant bilhets de vint robles, ne un solet de mens. Ath delà de tot çò que li panèren, senhor! Pr'amor qu'es panaires non deishèren esclaus, non, ve-te'n a cercar tu ara ath lairon quan eth pròpi Mitia degalhèc a mans plies. S'ei qu'auem un pòble de bandits, non se preocupen dera sua amna. E es gojates...ve-te'n a saber se guaire se gastèc damb es gojates deth pòble! Dès alavetz que toti son rics, senhor, aquerò ei çò que se passe, senhor, pr'amor qu'abantes non auie que praubetat". En ua paraula, rebrembèc totes es despenes e ne treiguec eth compde tau que s'auesse un abac. D'aguesta manèra, era suposicion de qué solet se n'auie gastat mil cinc cents e qu'era rèsta se l'auie sauvat en escapolari venguec a vier inconcebibla. "Jo madeish ac vedí, vedí qu'auie enes mans tres mil robles, enquiath darrèr kopek, qu'ac vedí damb es mèns uelhs, e pro que ne sai de compdes, senhor!", exclamèc Trifon Borisovich, que desiraue damb tota era sua amna compláder ara "autoritat". Mès quan er interrogatòri passèc ath defensor, aguest, sense sajar de refusar eth testimòni, de ressabuda comencèc a rebrembar qu'en aquera prumèra orgia en Mokroie, un mes abantes dera detencion, eth menaire Timofei e un aute campanhard, Akim, auien recuelhut deth solèr deth vestibul cent robles que les auie perdut Mitia ena sua embriaguesa e se les auien hèt a vier a Trifon Borisovich, que les auie balhat un roble a cadun. "Donques ben, entornèretz alavetz aguesti cent robles ath senhor Karamazov o non?" Trifon Borisovich sagèc d'evitar era qüestion, mès, un còp s'aueren interrogat as campanhards, li calec reconéisher qu'auien apareishut aguesti cent robles e se tenguec a díder qu'auie entornat toti aguesti sòs religiosaments ath sòn patron e qu'ac auie hèt per "pura aunestetat, pr'amor que per çò que tanhie ath pròpi Dmitri Fiódorovich, qu'ère complètaments embriac, de mau hèr se'n podie brembar". Mès, coma qu'abantes de qué cridèssen a testificar as campanhards auie remit era trobalha des cent robles, era sua declaracion sus era devolucion des sòs ar embriac Mitia siguec cuelhuda, plan, damb maufidança. D'aguesta sòrta un des testimònis mès perilhosi presentadi pera fiscalia se retirèc jos sospecha e damb era reputacion fòrtaments maumetuda. Madeish se passèc damb es polacs: aguesti campèren damb mina capinauta e independenta. Declarèren en votz nauta que, en prumèr lòc, ambdús "servien ara corona", que "*pan* Mitia" les auie aufrit tres mil robles entà crompar eth sòn aunor e qu'auien vist fòrça sòs enes sues mans. *Pan* Musialowicz i calèc plan moltes paraules polaques enes sues frases e en veir qu'aquerò l'ennautie as uelhs deth president e deth fiscau, a tot darrèr cuelhec mès coratge e se metec a parlar solet en polac. Mès Fetiukovich tanben les aganchèc enes sòns hilats; per mès torns que li volec balhar Trifon Borisovich, que de nauèth l'auien cridat, fin finau li calec arreconéisher que *pan* Wroblewski auie escambiat era sua baralha de cartes per ua de pròpia e que *pan* Musialowicz, en tot amiar era banca, auie hèt triches. Aquerò ac confirmèc Kalganov quan l'arribèc eth torn de prestar

declaracion, e ambdús *panowie* se retirèren plei de vergonha e acompanhadi dera arridalha deth public.

E se passec madeish damb toti es testimònis mès perilhosi. Fetiukovich sabec esbauçar morauments a cadun d'eri e hèr que se n'anèssen dempús damb era coa entre es cames. Es afeccionadi e es juristes qu'èren estonadi, encara que contunhauen sense compréner se tot aquerò poirie servir d'arren, pr'amor que torni a díder que toti èren convençudi de qué era acusacion, que creishie cada viatge mès, e se hège mès tragica, ère irrefusabla. Mès, en veir era seguretat d'aqueth "gran mague", se n'encuedauen de qué eth ère tranquil e se'n fidauen: un "òme atau" non aurie vengut de Sant Petersburg en bades, que non ère aqueth un òme des que se n'entornen damb es mans uedes.

III.ER INFÒRME MEDICAU E UA LIURA DE NÒDES

Er infòrme medicau periciau tanpòc ajudèc guaire ar acusat. Semblaue qu'eth madeish Fetiukovich non compdaue guaire damb eth, coma se vedec mès tard. Originariaments s'auie hèt a demana de Katerina Ivanovna, qu'auie hèt a vier exprèssaments a un mètge de fama de Moscòu. Era defensa, plan, non auie arren a pèrder e, en mielhor des casi, òc que podie guanhar bèra causa. Totun, se passèc ua situacion plan comica, per tòrt precisaments de cèrta divergéncia entre es mètges. Es expèrts èren eth famós doctor vengut de Moscòu, eth nòste doctor Herzenstube e, finauments, eth joen doctor Varvinski. Aguesti dus darrèrs èren tanben simples testimònis dera fiscalia. Eth prumèr interrogat en qualitat d'expèrt siguec eth doctor Herzenstube, un septenari peublanc, fòrça calvet, de talha mejana e complexion fòrta. Ena ciutat se l'avaloraue e respectaue fòrça. Qu'ère un mètge conscienciós, un òme brave e devòt, ua sòrta de Herrnhuter[2] o "frair morava", sabi pas de cèrt. S'estaue ena nòsta ciutat dès hège fòrça temps e se comportaue damb extraordinària dignitat. Ère bondadós e filantròp, tractaue as malauts praubi e as campanhards a gratis, les visitaue enes sues tutes e isbes e les deishaue sòs entàs medecines, encara que tanben ère testud coma ua mula. Se se l'acodie quauquarren en cap, qu'ère impossible hèr-li cambiar d'idia. Per cèrt, que ja lèu tota era ciutat se'n sabie de qué eth famós mètge forastèr, en a penes es dus o tres dies que s'auie estat entre nosati, s'auie permetut cèrts comentaris plan ofensants respècte as capacitats deth doctor Herzenstube. Eth cas ère que, a maugrat qu'eth mètge moscovita demanaue non mens de vint-e-cinc robles per visita, quauqui uns dera ciutat s'alegrèren dera sua preséncia, non s'estauvièren es sòs e vengueren a demanar-li conselh. A toti aguesti les auie tractat abantes eth doctor Herzenstube, plan, e en totes es ocasions eth mètge famós criticaue damb excessiua brusquetat es sòns tractaments. A tot darrèr, en aparéisher un malaut, li preguntaue dirèctaments: "Ben, qui vos a espatlat atau, Herzenstube?, hu, hu..." Eth doctor Herzenstube se'n sabec de tot açò, plan que òc. Atau donc, aguesti tres mètges auien de comparéisher era un darrèr er aute entà èster interrogadi. Eth doctor Herzenstube declarèc dubèrtaments que "era anomalia des facultats mentaus der acusat se percep per era soleta". Ara seguida, en expausar es sues consideracions, que

2 membre d'un movement religiós protestant.

vau a deishar de cornèr, higec qu'aguesta anomalia se podie veir non solet en fòrça exemples deth sòn anament anterior, senon tanben en aguesti moments, quitament en aguest madeish instant, e, quan li demanèren qu'expliquèsse en qué s'apreciaue, er ancian mètge, damb tota era franquesa que li balhaue era sua ingenuitat, senhalèc qu'er acusat, en entrar ena sala, "amiaue ua mina insolita e estranha entad aguestes circonstàncies, en tot auançar coma un soldat e damb era vista entà dauant, damb es uelhs fixi, quan çò de mès probable en aguest cas aurie estat guardar entara quèrra, a on se sèn es daunes, donques qu'ei un apassionat deth bèth sèxe e aurà pensat fòrça se qué dideràn ara d'eth es daunes", concludic eth vielhet damb era sua originau manèra de parlar. Mos cau díder que parlaue rus soent, de boni talents, e es frases li gessien ara manèra alemana, quauquarren que, plan que òc, jamès li shordèc, pr'amor que tota era sua vida auie auut era debilitat de considerar eth sòn rus coma modelic, "mielhor, autanplan, qu'eth des russi", e li shautaue fòrça acodir as arrepervèris russi, en tot assegurar tostemps qu'es arrepervèris russi èren es mielhors e mès expressius de toti es arrepervèris deth mon. Senhalarè tanben que, quan parlaue, probablaments per ua sòrta de distraccion, soent desbrembaue es paraules mès abituaus, que les coneishie perfèctaments, mès que de pic se l'anauen dera memòria sense saber per qué. De un aute costat, li solie passar çò de madeish quan parlaue aleman e alavetz tostemp volegaue es mans pera sua cara, tau que se cerquèsse trapar era paraula perduda, e ja arrés li podie hèr contunhar era frasa començada enquia que trapèsse era paraula despareishuda. Era sua observacion qu'er acusat, en entrar, auie d'auer guardat as daunes, arrinquèc un mormolh divertit entre eth public. Totes es daunes estimauen fòrça ath vielh; tanben sabien qu'eth, un celibatari de tota era vida, devòt e cast, contemplaue as hemnes coma èssers superiors e ideaus. Per aquerò a toti les estranhèc enòrmaments aguesta inesperada observacion.

Eth mètge moscovita, interrogat ath sòn torn, confirmèc braca e insistentaments que considerau anormau er estat mentau der acusat, "autanplan en grad maximal". Parlèc fòrça e sabentaments deth "cambiament sobte" e era "mania" e concludic que, sivans totes es donades arremassades, er acusat, ja diuèrsi dies abantes dera sua detencion, se trapaue en un estat evident de cambiament malautís e, se cometèc un crim, encara qu'auie consciéncia de çò que hège, actuèc de forma practicaments involontària, sense cap fòrça entà tier-se de cara ara malautissa inclinacion morau que l'auie cuelhut. Ath delà deth cambiament sobte, eth mètge auie detectat en eth ua mania que pronosticaue, sivans es sues paraules, un camin dret entara demencia complèta. (*N.B.*: ac digui sivans es mies pròpies paraules, eth mètge s'exprimic damb vocabulari mercadaments scientific e especializat). "Totes es sues accions son contràries ath sen comun e ara logica. Que non parli de çò que non è vist, ei a díder, deth crim e de tota aguesta catastròfa, mès autanplan delàger, tant que parlaue damb jo, era sua guardada ère inexplicabla e immobila. Risetes sobtes quan non èren de besonh. Irritacion contunha e incomprensibla, paraules estranhes, que se "Bernard", que se "etica", e autes non de besonh." Mès eth mètge sustot auie percebut aguesta mania de qué er acusat ère incapable de parlar des tres mil robles que, ena sua pensada, l'auien panotejat, sense emmaliciar-se massa, tant que de toti es auti malurs

e ofenses ne parlaue damb pro assopliment. Finauments, sivans es infòrmes, auie estat tostemp atau, cada viatge que se li hège referéncia as tres mil robles semblaue tornar-se frenetic, mès qu'ath madeish temps non mancauen testimònis de qué ère desinteressat e generós. "Per çò dera opinion deth mèn dòcte collega (ahigec ironic eth mètge moscovita entà acabar eth sòn discurs) de qué er acusat, en entrar ena sala, aurie auut de guardar entàs daunes, e non entà dauant, solet diderè de semblabla conclusion que, a despart deth sòn caractèr divertit, ei totafèt erronèa; pr'amor que, encara que sò d'acòrd damb çò qu'er acusat, en entrar ena sala deth tribunau a on se decidirà era sua sòrt non aurie auut de guardar tan fixaments entà dauant e qu'aquerò poirie, plan, cuelher-se coma un indici deth sòn anormau estat espirituau en un determinat moment, ath madeish temps tengui que l'aurie calut guardar non entara quèrra, entàs daunes, senon ath contrari, entara dreta, cercant damb es sòns uelhs ath sòn defensor, qu'ena sua assisténcia s'estàn totes es sues esperances e que d'era depen ara tota era sua sòrt". Eth mètge exprimic era sua pensada damb decision e insisténcia. Ara discordància entre aguesti docti expèrts higec ua nòta d'umor era inesperada conclusion de Varvinski, eth darrèr mètge en èster interrogat. Ena sua opinion, er acusat autant ara coma abantes ère complètaments normau e encara que, plan, just abantes dera sua detencion se trapaue nerviós e singularaments agitat, era origina d'aguest estat que se podie trapar en causes plan evidentes. Era gelosia, era ira, eth sòn contunhat estat d'embriaguesa, eca. Mès aguest nerviosisme non embarraue cap sòrta de "cambiament sobte" especiau, coma s'auie dit. Per çò de s'er acusat li calie guardar tara dreta o tara quèrra en entrar ena sala "sivans era sua modèsta opinion", er acusat li calie guardar just entà dauant, tau qu'auie hèt, pr'amor que just ath sòn dauant èren seigudi eth president e es membres deth jurat, que d'eri depenie tota era sua sòrt, "atau que, en guardar entà dauant, a demostrat er estat complètaments normau deth sòn sen en aguest moment", concludic damb afogadura era sua "modèsta" declaracion eth joen mètge.

- Òsca, galen!, cridèc Mitia. Qu'ei atau!

A Mitia, plan que òc, li parèren es pès, mès era opinion deth joen mètge auec ua influéncia decissiua autant en tribunau qu'en public, pr'amor que toti vengueren d'acòrd damb eth, coma se veirie dempús. De un aute costat, eth doctor Herzenstube, interrogat ja coma testimòni, intervenguec, de forma totauments inesperada, en benefici de Mitia. Coma vielh vesin dera ciutat que coneishie dès hège temps ara familha Karamazov, hec quauques declaracions plan interessantes entara "acusacion", e de ressabuda, coma se se n'auesse encuedat de quauquarren, higec:

- E, totun, aguest praube joen aurie podut tier un destin incomparablaments mielhor, pr'amor que autant ena sua mainadesa coma dempús, qu'auec bon còr, aquerò qu'ac sai. Mès un arrepervèri rus ditz: "Ei bon auer cap, mès se se recep era visita d'ua persona intelligenta, serà encara mielhor, pr'amor qu'alavetz i aurà dus caps, en sòrta d'un..."
- Dus caps pensen mielhor qu'un (li didec impacient eth fiscau, que coneishie ben eth costum deth vielh de parlar tot doç, alongant-se, sense trebolar-se pera

impression que podesse costar o per hèr a demorar: ath contrari, avaloraue fòrça eth sòn engenh d'aleman, maladret e tostemps alègre e satisfèt d'eth madeish. Ath vielht li shautaue hèr trufaries).

- A, òc, òc, aquerò ei çò que digui, contunhèc temardut, qu'un cap està ben, mès que dus, plan mielhor. Mès ada eth non lo venguec a veir un aute damb cap, e eth li manèc era sua...Com se ditz çò que hec? Aguesta paraula...çò que li manèc a hèr ath sòn cap, que me n'è desbrembat (didie, en tot hèr a virar ua man dauant des sòns uelhs), a, òc, *spazieren*.
- Passejar?
- Passejar, çò que didia. Ben, donques que manèc eth sòn cap a passejar e arribèc en un lòc plan prigond e se horavièc. Totun, siguec un joen nòble e sensible, ò, qu'ac rebrembi pro ben quan ère atau de petit, abandonat per sa pair en pati deth darrèr, corrie per tèrra sense bòtetes e damb uns pantalonets tengudi per un solet boton.

Se vedie un cèrt ton sensible e emocionat ena votz der aunorable vielh. Fetiukovich semblèc estrementir-se, tau que s'auesse auut era presentida de quauquarren, e de seguit l'aganchèc.

- Of, òc, jo èra joen alavetz...Auia, òc, auia quaranta cinc ans, venguia d'arribar aciu. Eth mainatge me hec pena e me preguntè se per qué non crompar-li ua liura...Vai, de qué ère era liura? Que non me'n brembi se com se cride...ua liura d'querò que tant les shaute as mainatges. Com se ditz? A veir, se com ère...(eth mètge comencèc a voludar es mans un aute còp), que posse enes arbes, e les recuelhen e les ac regalen a toti...
- Pomes?
- Non, noon! Ua liura!, es pomes se venen per desenes, non per liures...Non, son moltes e petites, te les metes ena boca e crac!...
- Nòdes?
- Òc, nòdes, çò que jo vos didia (confirmèc eth mètge damb tota tranquillitat, coma se non auesse estat cercant era paraula), li hi a vier ua liura de nòdes, pr'amor que jamès abantes l'auien hèt a vier encara nòdes entath mainatge, jo lheuè un dit didí: "Mainatge! *Gott der Vater*, eth se metec a arrir e didec: "*Gott der Vater*". "*Gott der Sonh*". Tornèc a arrir e mormolhèc: "*Gott der Sonh*". "*Gott der heilige Geist*", arric encara mès e prononcièc coma podec: "*Gott der heilige Geist*". E me n'anè. Dus dies dempús passi per aquiu e eth me cride: "Senhor, *Gott der Vater, Gott der Sonh*", solet se'n desbrembèc de "*Gott der heilige Geist*", mès que jo l'ac rebrembè. E un aute còp me hec pena. Mès se lo heren a vier. Non lo vedí mès. E vaquí que se passen vint-e-tres ans e en tot èster un maitin en mèn burèu, ja damb eth peu blanc, de pic entre un joen exuberant que non arreconeishí, mès eth lheuèc un dit e didec arrint: *Gott der Vater, Gott der Sonh, Gott der heilige Geist!* Que vengui d'arribar e è vengut a balhar-vos es gràcies pera liura de nòdes, pr'amor que jamès arrés m'auie crompat nòdes e vos siguéretz eth solet qu'ac hec." Alavetz

me'n brembè dera mia erosa joenesa e d'un praube mainatge sense bòtetes en un pati, e eth còr se me sarrèc e li didí: "Qu'ès un joen arregraït se tota era vida as rebrembat aguesta liura de nòdes que te regalè ena tua mainadesa". L'abracè e lo benedí. E m'estarnè de plorar. Eth arrie, mès tanben ploraue...pr'amor que soent es russi arrissen quan les cau plorar. Mès eth ploraue, jo ac vedí. E ara, ai!...

- Tanben ara plori, aleman, tanben ara plori, qu'ès un òme de Diu!

Sigue coma sigue, era anecdòta costèc en public ua impression favorabla. Mès eth principau efècte a favor de Mitia lo costèc eth testimòni de Katerina Ivanovna, qu'ara condarè. En generau, quan comencèren es testimònis *a décharge*, ei a díder, es citadi per avocat defensor, eth destin semblaue arrir a Mitia de vertat e, çò qu'ei mès notable, de forma inesperada autanplan entara defensa. Abantes de Katerina Ivanovna auie estat interrogat Aliosha, que de pic auie rebrembat un hèt que semblaue quitament un testimòni positiu en contra d'un des punts mès importants dera acusacion.

IV.ERA SÒRT ARRIDÒLE A MITIA

Se passèc de forma totauments inesperada autanplan entath madeish Aliosha. Qu'auie estat citat sense prestar jurament e me'n brembi que, ja dès es sues prumères paraules, totes es parts se dirigiren ada eth damb fòrça doçor e simpatia. Qu'ère evident que lo precedie era sua bona reputacion. Aliosha se mostrèc discret e contengut, mès enes sues declaracions claraments se daurie camin ua cauda simpatia peth sòn malerós frair. En responsa a ua des preguntes, diboishèc eth caractèr d'aguest coma un òme lèu violent e dominat pes passions, mès tanben nòble, capinaut e magnanim, prèst autanplan a sacrificar-se se l'ac exigien. Arreconeishec, totun, qu'enes darrèrs dies se trapaue en ua situacion insoportabla per tòrt dera sua passion per Grushenka e pera rivalitat damb sa pair. Mès que refusèc indignat era suggeréncia de qué eth sòn frair auesse podut aucir damb era intencion de panar, mès òc qu'arreconeishec qu'aguesti tres mil robles s'auien convertit lèu en ua mania entada eth, que les consideraue part der eretatge que se les auien escamotejat per enganh de sa pair e, encara que non ère bric avariciós, ère incapable de parlar d'aguesti tres mil robles sense exaltar-se e enrabiar-se. Sus era rivalitat d'aqueres dues "persones", tau que s'exprimic eth fiscau, ei a díder, Grushenka e Katia, responec damb evasiues e se remic en redon a respóner a ua o dus preguntes.

- Vos didec, aumens, eth vòste frair qu'auie era intencion d'aucir a sa pair?, preguntèc eth fiscau e higec: que non vos cau respóner, se voletz.
- De forma dirècta, non, responec Aliosha.
- Alavetz, indirèctaments?
- Un viatge me parlèc deth sòn òdi fisic a pair e de qué cranhie que...en un moment limit...en un moment de repugnància...dilhèu podesse arribar a aucir-lo.

- E, en entener-lo, vos lo credéretz?
- Me cau pòur díder que lo credí. Mès tostemp sò estat segur de qué un sentiment superior lo sauvarie en aguest moment fatidic, coma se passèc reauments, pr'amor qu'eth non aucic ath mèn pair, concludic Aliosha damb fermetat e en votz nauta, entà tota era sala. Eth fiscau s'estrementic, tau qu'un shivau ena batalha quan enten eth son dera trompeta.
- Ajatz era certitud de qué creigui totauments ena plia sinceritat dera vòsta conviccion, sense condicionar-la en absolut ne identificar-la damb eth vòste amor peth vòste malerós frair. Era vòsta originau manèra de veir tot aguest episòdi tragic que s'a passat ena vòsta familha que ja mo'n sabem peth somari. Non vos vau a amagar qu'ei peculiara en grad maximala e contrària a toti es auti testimònis recuelhudi pera fiscalia. Qu'ei per aquerò que consideri de besonh persutar-vos: quines donades precises an guidat era vòsta idia e l'an dirigit enquiara conclusion de qué eth vòste frair ei innocent e de qué, peth contrari, eth colpable ei ua auta persona, que ja se senhalèc dirèctamnts en cors dera instruccion?
- En cors dera instruccion me limitè a respòner as preguntes, didec Aliosha tranquilla e doçaments, que non siguí jo qu'acusèc a Smerdiakov.
- Totun aquerò, lo senhalèretz?
- Lo senhalè per ues paraules deth mèn frair Dmitri. Abantes de qué m'interroguèssen, m'auien parlat de çò que se passèc pendent era detencion, quan declarèc contra Smerdiakov. Mès creigui fèrmaments qu'eth mèn frair ei innocent. E, s'eth non l'aucic, alavetz...
- Smerdiakov? Se per qué Smerdiakov, precisaments? E, concretaments, per qué ètz vos tan segur dera innocéncia deth vòste frair?
- Que non posqui deishar de creir en mèn frair. Sai qu'eth non me mentirie. Vedí ena sua cara que non me mentie.
- Solet ena sua cara? Aguestes son totes es vòstes pròves?
- Que non n'è mès.
- E entara colpabilitat de Smerdiakov tanpòc vos basatz en cap auta pròva que non siguen es paraules deth vòste frair e era expression deth sòn ròstre?
- Non, que non è cap auta pròva.

Damb aquerò eth fiscau acabèc es sues preguntes. Es responses d'Aliosha auien costat ua impression decebeira en public. Abantes deth judici ja s'auie parlat de Smerdiakov, quauquarrés auie entenut bèra causa, quauquarrés auie indicat quauquarren, se parlaue d'Aliosha, de qué auie arremassat ues pròves extraordinàries a favor de sa frair e dera colpabilitat deth lacai, e ara se passaue que non sabie arren, cap de pròva exceptat deth convenciment morau, quauquarren tan naturau en tot èster eth frair der acusat.

Mès Fetiukovich ja auie començat a preguntar. Ara pregunta de quan exactaments l'auie dit er acusat qu'auie en òdi a sa pair e que poirie aucir-lo e que s'aquerò l'ac auie entenut, per exemple, en sòn darrèr encontre abantes dera tragèdia, Aliosha de suspresa s'estrementic tant que responie, coma se solet alavetz auesse rebrembat e comprenut quauquarren:

- Vengui de brembar-me'n d'ua circonstància qu'auia desbrembat per complèt, alavetz me resultèc tan confusa, mès ara...

E Aliosha, encoratjat, pr'amor que per çò que semble solet en aqueth moment se n'auie encuedat, rebrembèc qu'eth darrèr viatge que vedec a Mitia, tath ser, ath cant der arbe, de camin entath monastèri, sa frair, tant que se trucaue eth piech, "era part superiora deth piech", li repetic diuèrsi viatges qu'auie un mejan entà reparar eth sòn aunor, qu'aqueth mejan ère aquiu, just aquiu, en sòn piech...

- Alavetz me pensè que, en trucar-se eth piech, parlaue deth sòn còr (contunhèc Aliosha), de qué en sòn còr poirie trapar fòrces entà gésser d'ua terribla vergonha que li ère ara demora e que ne tansevolhe gausaue cohessar-me a jo. Admeti qu'alavetz me pensè que parlaue de pair e que s'estrementie, coma avergonhat, pera idia de vier en çò de sòn e cométer quauque acte de violéncia, mès just en aguest moment se senhalaue quauquarren en piech, e me'n brembi auer pensat fugaçaments qu'eth còr non ei en aguesta part deth piech, senon mès abaish, e eth se tustaue plan mès amont, aquiu, just dejós eth còth, que non deishaue de senhalar-se aguest punt. Aguesta idia me semblèc alavetz pèga, mès dilhèu siguesse en tot senhalar es escapolari qu'en eth auie cosut es mil cinc cents robles!...
- Just!, cridèc Mitia. Qu'ei atau, Aliosha, ac pataquejaua damb eth punh!.

Fetiukovich se precipitèc entada eth en tot implorar-li que se padeguèsse, e ath madeish temps se concentrèc en Aliosha. Aguest, afogat per çò que venguie de rebrembar, expausèc damb ardor era sua suposicion de qué aquera vergonha aubedie, damb tota probabilitat, a que, en tot tier ath dessús mil cinc cents robles qu'aurie podut entornar a Katerina Ivanovna, era mitat deth sòn déute damb era, auie decidit, ça que la, non entornar-les-ac e tier-les entà aua auta causa, ei a díder, entà partir damb Grushenka, s'ei qu'era accedisse...

- Qu'ei aquerò, ei aquerò (sorrisclèc Aliosha damb inesperada agitacion), eth mèn frai, precisaments, non deishaue d'exclamar que poirie des.heir-se en quinsevolh moment dera mitat, dera mitat dera sua vergonha; ac didec diuèrsi viatges: *era mitat*!...Mès qu'ère tan malerós pera sua feblesa de caractèr que non ac harie...Que sabie per auança que non podie e que non auie fòrces entà hè'c!
- E vos rebrembatz fèrma e claraments, qu'eth se pataquejaue en aguest punt deth piech?, repetic damb angoisha Fetiukovich.
- Fèrma e claraments, pr'amor que me preguntè se per qué se tustarie tant amont quan eth còr ei mès entà baish, e de seguit me semblèc ua idia estupida...rebrembi

que me semblèc estupida...se m'acopic de seguit. Per aquerò m'a vengut entath cap ara! Com è podut desbrembà'c? Precisaments ère en tot senhalar er escapolari, hent a veir qu'auie es mejans, mès que non entornarie aguesti mil cinc cents. E quan lo detengueren en Mokroie cridèc (ac sai pr'amor que m'ac an condat) qu'era màger vergonha dera sua vida auia estat que, en tot auer es mejans entà entornar-li era mitat (era mitat!) deth deute a Katerina Ivanovna e non passar per panaire ath sòn dauant, enquia e tot dempús d'açò decidic non hè'c e s'estimèc mès contunhar estant un panaire dauant des sòns uelhs que desliurar-se des sòs. Guaire patie, guaire patie, per tòrt d'aguest deute!, exclamèc Aliosha coma conclusion.

Naturauments tanben intervenguec eth fiscau. Li demanèc a Aliosha que descriuesse un aute còp se com s'auie passat tot, e preguntèc tu per tu s'ère exacte qu'er acusat, en pataquejar-se eth piech, semblaue senhalar quauquarren. Non serie simplaments que se metie còps de piech damb eth punh?

- Qu'ei que non ère damb eth punh!, sorrisclèc Aliosha. Justament senhalaue damb es dits, e senhalaue aquiu, plan amont...Com è podut desbrembà'c?

Eth president li preguntèc a Mitia se qué podie díder a prepaus d'aguest testimòni. Mitia confirmèc qu'auie estat exactaments atau, qu'eth auie senhalat es mil cinc cents robles qu'amiaue en piech, just dejós eth còth e que, plan que òc, ère ua vergonha, "ua vergonha", que non ac vau a remir, era accion mès vergonhosa de tota era mia vida!, cridèc. Les podia auer entornat e non ac hi. M'estimè mès contunhar estant un panaire dauant es sòn uelhs, non les entornè, e çò de mès vergonhós ei que sabia per auança que non les entornaria. Aliosha qu'a rason! Gràcies, Aliosha!

E atau acabèc er interrogatòri d'Aliosha. Çò d'important, çò de significatiu auie estat, precisaments, era circonstància de qué aumens auie campat ua donada, aumens ua, ua pròva, per petita que siguesse, a penes un indici de pròva, mès que confirmaue minimaments qu'aguest escapolari auie existit de vertat, qu'en eth auie auut mil cinc cents robles e qu'er acusat non auie mentit pendent era instruccion deth somari, quan auie declarat en Mokroie qu'es mil cinc cents "èren mèns". Aliosha ère content; se dirigit, rogit tot, entath lòc que l'auien indicat. E pendent ua bona estona contunhèc repetint-se: "Com ac è podut desbrembar? Mès com ac è podut desbrembar? E que non se m'age acodit enquia ara!".

Comencèc er interrogatòri a Katerina Ivanovna. Tant lèu apareishec, quauquarren extraordinari se passèc ena sala. Es daunes recuelheren es sòns alongavistes e lunetes, quauqui òmes comencèren a voludar-se, d'auti s'estirauen en sèti entà veder-i mielhor. Toti assegurarien dempús que Mitia s'esblancossic "coma un mocador" quan era entrèc. Tota de nere, damb modèstia e lèu damb timiditat s'apressèc ath lòc que l'indicauen. Qu'ère impossible endonviar pera cara s'ère inquieta, mès amiaue ua ludentor de resolucion ena sua guardada escura, ombriua. Me cau senhalar que molti afirmarien dempús qu'en aguest moment estaue incrediblaments beròia. Comencèc a parlar doçaments mès damb claretat, entà tota era sala. S'exprimie damb fòrça tranquillitat o, aumens, en tot hèr un esfòç entà vier

tranquilla. Eth president comencèc es sues preguntes damb cautèla, damb un respècte extraordinari, tau que se cranhesse tocar "determinades tilhes" e respectèsse er enòrme malastre. Mès ja enes sues prumères paraules era pròpia Katerina Ivanovna reconeishec damb fermetat dauant d'ua des preguntes formulades qu'auie estat era prometuda formau der acusat "enquiath moment qu'eth m'abandonèc...", higec serena. Quan li preguntèren sus es tres mil robles fidadi a Mitia entàth sòn enviament per corrèu as sòns familhars, didec sense trantalhar:

- Que non les ac balhè entà que les envièsse dirèctaments, alavetz auia era presentida de qué auie besonh de sòs...en aqueth moment. Li balhè es tres mil robles damb era condicion de que les envièsse, se volie, en tèrme d'un mes. Que s'a torturat en vaganaut per aguest deute...

Non vau a reprodusir damb exactitud totes es preguntes e totes es responses, me limitarè a reprodusir eth sens essenciau deth sòn testimòni:

- Qu'èra compètaments segura de qué artenherie enviar agueri tres mil robles tan lèu les obtenguesse de sa pair, contunhèc, en tot respóner as preguntes. Tostemp siguí solide fòrça deth sòn desinterès e dera sua aunestetat...dera sua grana aunestetat...en qüestions de sòs. Eth ère complètaments segur de qué obtierie es tres mil robles de sa pair e diuèrsi viatges me parlèc d'aquerò. Jo m'en sabia de qué auie ua peleja damb sa pair e tostemp siguí convençuda, e encara ne sò, de qué sa pair l'auie ofensat. Non me'n brembi de cap menaça contra sa pair pera sua part. Aumens ena mia preséncia non didec arren, cap menaça. Se m'auesse vengut a veir, de seguit l'auria tranquillizat per çò que tanh ad aguesti tres mil nefasti robles que me deuie, mès que ja non tornèc...e jo...jo me trapè en tau situacion...que non li podia demanar que venguesse...Ath delà, non auia cap de dret a exigir-li arren peth deute (higec còp sec, e quauquarren resolutiu ressonèc ena sua votz), en ua escadença jo madeisha recebí d'eth un favor monetari per ua quantitat superiora as tres mil robles, e les acceptè a maugrat de qué non podia preveir quan seria en condicions de poder pagar eth deute.

En ton dera sua votz se podie veir un cèrt desfiament. Precisaments en aguest moment eth torn des preguntes passèc a Fetiukovich.

- Aquerò non se passèc aciu, senon ara prumeria dera vòsta relacion, non?, Fetiukovich contunhèc per aguest camin, en tot auançar damb cautèla, donques qu'auie era presentida de qué podie afavorir-les. (Senhalarè entre parentèsi que, a maugrat qu'auie vengut de Sant Petersburg en part per iniciatiua dera pròpia Katerina Ivanovna, eth non se'n sabie arren der episòdi des cinc mil robles que Mitia l'auie balhat ena auta ciutat, ne dera "reveréncia enquiath solèr". Que non l'ac auie condat, l'ac auie amagat! Çò qu'ère estonant. Qu'ei mès que probable qu'enquiath darrèr moment ne tansevolhe era madeisha sabesse s'anaue a condar aguest episòdi en judici e que dilhèu demorèsse bèra sòrta d'inspiracion).

Jamès poirè desbrembar aqueri moments! Era comencèc a condar, ac condèc *tot*, tot er episòdi que Mitia auie revelat a Aliosha, tanben "era reveréncia enquiath solèr",

e es motius, e parlèc de sa pair, e dera sua aparicion en çò de Mitia, mès que non didec ne ua soleta paraula, deguna allusion a que Mitia, a trauèrs dera sua fraia, auie prepausat "que l'envièssen a Katerina Ivanovna a cercar es sòs". Aquerò ac amaguèc damb generositat e non auec vergonha de hèr a veir qu'era, era madeisha, auie anat ath mès córrer en çò d'un joen oficiau, en un cambiament sobte, en tot fidar en quauquarren...entà obtier d'eth sòs. Que siguec quauquarren esmovent. Jo sentí caudheireds en entener-la, era sala ère immobila, seguint d'aurelha cada paraula damb aviditat. Qu'ère quauquarren inaudit, arrés s'aurie demorat d'ua joena tant autoritària e desdenhosaments capinauta, coma era, un testimòni tant extremadaments sincer, tau sacrifici, tau immolacion. E entà qué? Entà qui? Entà sauvar a qui l'auie tradit e ofensat, entà contribusir encara que siguesse minimaments ara sua sauvacion, entà balhar ua bona impression d'eth. E, plan, era imatge der oficiau autrejant es sòns darrèrs cinc mil robles (tot çò que li restaue ena vida) e en tot hèr ua respectuosa reveréncia dauant d'ua gojata innocenta resultaue simpatica e encantadora, mès...eth còr se me sarrèc dolorosaments! Sentia que çò que podie sorgir mès tard (e sorgic, plan que sorgic!), era calomnia. Comentarien dempús per tota era ciutat, entre risetes malicioses, que dilhèu eth raconde non auie estat deth tot exacte, concretaments en punt qu'er oficiau auie deishat qu'era senhoreta se n'anèsse, "solet, çampar, damb ua respectuosa reveréncia". S'insinuaue qu'aquiu s'auie "ometut" quauquarren. "Autanplan se non i a auut omissions, se s'a dit tota era vertat (didien enquia e tot es nòstes daunes mès aunorables), que seguís sense demorar clara ua causa: ère aqueth un anament nòble entà ua joena, a maugrat qu'ac hesse entà sauvar a sa pair?". De vertat Katerina Ivanovna, damb era sua intelligéncia, damb era sua perspicàcia malautissa, non auie presentit que diderien aguestes causes? Plan que òc, mès decidic condà'c tot. Encara que, toti aqueri dobtes lordi sus era veracitat deth raconde non comencèren enquia mès tard, pr'amor qu'en prumèr moment toti èren esmoigudi. Per çò des membres deth tribunau, escotèren a Katerina Ivanovna en un silenci reverenciau, entà didè'c atau, lèu pudorós. Eth fiscau non se permetec ne ua pregunta mès sus eth tèma. Fetiukovich s'inclinèc prigondaments dauant d'era. Ò!, que ja ère lèu en tot celebrà'c! Auie artenhut fòrça: un òme autrège en un nòble impuls es sòns darrèrs cinc mil robles e aguest madeish òme aucís dempús a sa pair ua net entà panar-li tres mil? Qu'ère en part incongrú. Ara Fetiukovich, coma minim, podie descartar eth panatòri. De ressabuda, era "causa" semblaue negada per ua naua lum. Ua cèrta simpatia s'estenec rapidaments en favor de Mitia. Per çò que tanh ada eth...d'eth condèren que, pendent eth testimòni de Katerina Ivanovna, se lheuèc un parelh de viatges de pic deth sòn sèti entà tornar a quèir en banquet e curbir-se era cara damb es mans. Mès, quan era acabèc, ara suspresa exclamèc damb votz aclapada, en tot estener-li es mans:

- Katia, se per qué m'as destrusit?

E petèc en somics violents. Ça que la, se revenguec de pic e tornèc a cridar:

- Ara que sò condamnat!

Dempús se demorèc enregdit, sarrant es dents e damb es braci crotzadi sus eth

piech. Katerina Ivanovna s'estèc ena sala en ua cagira que l'indiquèren. Ère esblancossida e damb eth cap clin. Es qu'èren apròp d'era condèren que siguec ua bona estona en tot tremolar, coma s'auesse fèbre. Apareishec Grushenka tà declarar.

Que m'apressi entara catastròfa que, en desencadiar-se de ressabuda, podec amiar, de hèt, era roïna de Mitia. Pr'amor que sò convençut, coma toti, e tanben es juristes ac diderien dempús, que, se non auesse estat per aguest episòdi, aumens aurien estat mès indulgenti damb eth criminau. Mès de seguit parlarè d'aquerò. Prumèr dues paraules sus Grushenka.

Se presentèc ena sala vestida de nere, damb eth sòn polit chal nere sus es sues espatles. Doçaments, damb es sòns passi inaudibles, damb un leugèr balançatge, tau que caminen a viatges es hemnes gròsses, s'apressèc ara balustrada en tot campar atentiuaments ath president e sense hèr cap guardada tara quèrra o tara dreta. Ena mia pensada, qu'ère plan beròia en aguest moment, en absolut palla, coma afirmarien dempús es daunes. Tanben dideren qu'era sua expression ère maligna e que semblaue concentrada en quauquarren. Jo me pensi simplaments qu'ère anujada e que sentie penosaments sus era es guardades entre desdenhoses e curioses deth nòste public avid d'escandals. Qu'auie un caractèc capinaut, non tenguie eth mensprètz; ère d'aguestes persones que, tan lèu comencen a sospechar que bèth un les mensprède, s'aluguen damb fúria e talents de resvenja. Ad aquerò, plan, se li somaue era timiditat, e era vergonha intima per èster timida, de manèra que non ei estranh qu'era sua forma de parlar siguesse cambianta, a viatges airosa, d'auti desdenhosa e mercadaments grossièra, e d'auti, còp sec, damb ua nòta sincera e corau d'acusacion e condemna d'era madeisha. Mès a viatges parlaue madeish que se se precipitèsse en un garguilh: "Que m'ei parièr çò que se passe, ac diderè de totes manères..." Sus era sua relacion damb Fiódor Pávlovich comentèc bruscaments: "Tot aquerò que son pegaries, quina colpa n'è jo de qué s'encamardèsse de jo?" Mès ua menuta dempús higec: "Que jo n'è eth tòrt de tot, me burlè der un e der aute, deth vielh e d'aguest, jo les amiè entath desastre. Tot s'a passat per tòrt mèn". De bèra manèra, gessec eth tèma de Samsonov: "Aquerò que non l'impòrte ad arrés (se revoutèc en un ton d'insolent desfiament), siguec eth mèn benfactor, me recuehhec quan anaua descauça, quan es mèns parents me heren enlà dera isba." Eth president, plan educadaments, per cèrt, li rebrembèc que li calie respóner as preguntes sense entrar en detalh superflús. Grushenka se rogic, es uelhs li luderen.

Non auie vist era envolòpa damb es sòs, solet l'auie entenut a díder ath "marrit" que Fiódor Pávlovich auie ua envolòpa damb tres mil robles.

- Tot aquerò non son que pegaries, jo me'n trufaua, que non auria vengut aquiu per arren deth mon...
- A qui vos referitz damb açò deth "marrit"?, s'interessèc eth fiscau.
- Ath lacai, a Smerdiakov, eth qu'aucic ath sòn senhor e se pengèc ager.

Plan que òc, li demanèren de seguit en qué se basaue entà ua acusacion tan categorica, mès se passèc que tanpòc era auie en qué basar-se.

- Atau m'ac didec Dmitri Fiódorovich, que lo podetz creir. Aguesta hemna que s'a endrabat entre nosati ei era que l'a amiat entara roïna, aquerò ei, era ei era causa de tot, aquerò ei (higec Grushenka tremolant d'òdi, e ua nòta de mauvestat comencèc a ressonar ena sua votz.

Que voleren saber a qui se referie aguest còp:

- Ara senhoreta, ad aguesta d'aquiu, a Katerina Ivanovna. Me cridèc entà que venguessa a veder-la, me mestrèc chicolate, que volie embolhar-me. De vertat qu'ei ua pògavergonha, aquerò ei...

En aguest moment eth president l'interrompec damb severitat e li demanèc que mesurèsse es sues paraules. Mès eth còr dera gelosa hemna ja s'auie desgahonat, qu'ère prèsta a lançar-se en peridèr...

- En moment dera detencion en Mokroie, preguntèc eth fiscau en tot hèr memòria, toti vos vederen e vos enteneren cridar, tant que vos gessíetz de un aute quarto: "Jo qu'è eth tòrt de tot, compliram amassa era pena!". Per tant, auíetz ja era conviccion en aguest moment de qué eth ère un parricida?
- Que non m'en brembi des mèns sentiments d'alavetz, responec Grushenka, toti cridauen qu'eth auie aucit a sa pair e jo sentí qu'auie estat peth mèn tòrt, que l'auie aucit per jo. Mès, tan lèu didec qu'ère innocent, lo credí, contunhi credent-lo e lo creirè tostemp: que non ei un òme des que mentissen.

Ère eth torn des preguntes de Fetiukovich. Me'n brembi que li demanèc per Rakitin e es vint-e-cinc robles "per auer hèt a vier ena sua casa a Aliosha Fiódorovich Karamazov".

- Que non ei estranh qu'acceptèsse es sòs, Grushenka arric damb dolenteria e mensprètz, tostemp venguie plorant a demanar-me sòs, me solie trèir uns trenta ath mes, sustot entà capricis: entà minjar e béuer non m'auie de besonh.
- E per quin motiu èretz vos tan generosa damb eth senhor Rakitin?, profitèc era escadença Fetiukovich, a maugrat de qué eth president non paraue de voludar-se.
- Se passe qu'ei eth mèn cosin. Era mia mair e sa mair son fraies. Tostemp m'a suplicat que non l'ac conda ad arrés, que s'avergonhe fòrça de jo.

Aguest nau hèt deishèc estonadi a toti, arrés ena ciutat s'en sabie enquia alavetz, ne en monastèri, ne eth madeish Mitia. Condauen que Rakitin se rogit tot de vergonha en sòn sèti. Grushenka, abantes d'entrar ena sala, per bèra rason se n'auie sabut de qué Rakitin auie declarat en contra de Mitia e s'embestièc. Tot er anterior discurs deth senhor Rakitin, tota era sua noblesa, es sues pensades sus eth regim de servitud, sus eth desorde civil de Russia, tot aquerò auie demorat definitiuaments anullat e suprimit ena opinion generau. Fetiukovich qu'ère satisfèt, s'auie trapat un aute present vengut deth cèu. Mès, en generau, non s'estèren guaira estona interrogant a Grushenka e, plan que òc, non podie condar arren especiauments nau. Deishèc en public ua impression plan desagradiua. Centenats de guardades de mensprètz se tachèren en era quan, un còp acabat eth sòn testimòni, ocupèc eth sòn sèti ena sala, pro luenh de

Katerina Ivanovna. Pendent er interrogatòri, Mitia sauvèc silenci, guardant fixaments en solèr, coma petrificat.

Compareishec eth testimòni Ivan Fiódorovich.

V. UA CATASTRÒFA INESPERADA

Me cau senhalar que l'auien citat abantes qu'a Aliosha. Mès eth secretari judiciau informèc ath president de qué, per tòrt d'ua indisposicion sobta o bèra sòrta de problèma, eth testimòni non podie comparéisher en aqueth moment, mès que, tan lèu se remetesse, serie dispausat a balhar testimoniatge a quinsevolh ora. Aquerò non ac entenec arrés, que mo'n saberíem mès tard. Ara prumeria era sua preséncia non siguec percebuda: es principaus testimònis, mès que mès es dues rivaus, ja auien estat interrogades; de moment eth curiosèr qu'ère ja satisfèt. En public se notaue enquia e tot cansament. Encara les calie escotar a diuèrsi testimònis que probablaments ja non poirien condar arren d'especiau pr'amor que ja s'auie dit tot. Eth temps se passaue. Ivan Fiódorovich s'apressèc extraordinariaments a plaser, sense guardar ad arrés e autanplan damb eth cap clin, tau que se siguesse repotegant, pensant en quauquarren. Anaue impecablaments vestit mès era sua portadura transmetie ua impression, aumens entà jo, malautissa: aqueth ròstre semblaue èster tocat pera tèrra, que semblaue era cara d'un moribond. Amiaue es uelhs trebles, les lheuèc e recorrec era sala doçaments. Aliosha siguec a mand de lheuar-se dera cagira e gemeguèc, ai!. Jo me'n brembi, mès sigueren pògui es que l'enteneren.

Eth president comencèc damb aquerò de qué ère un testimòni sense jurament, que podie testificar o sauvar silenci, mès que tot çò que didesse, plan, ac auie de díder a consciéncia, eca, eca. Ivan Fiódorovich escotaue e lo guardaue confús, mès de pic en sòn ròstre comencèc a formar-se un arridolet e quan eth president, que lo guardaue estonat, acabèc de parlar, eth se metec a arrir.

- Quauquarren mès?, preguntèc en votz nauta.

Tota era sala sauvèc silenci tau que se presentisse quauquarren. Eth president s'espauric.

- Dilhèu...dilhèu non vos trapatz encara ben?, didec tant que cercaue damb era guardada ath secretari judiciau.
- Que non vo'n hescatz, senhoria, sò pro ben e vos posqui condar quauquarren plan curiós, responec Ivan damb cauma e respècte totau.
- Auetz bèra informacion especiau entà condar?, contunhèc eth president, que non venguie de fidar-se'n.

Ivan Fiódorovich joquèc es uelhs, demorèc ues segondes e, en tot lheuar de nauèth eth cap, responec lèu quequejant:

- Non... que non l'è, que non è arren d'especiau.

Comencèren a hèr-li preguntes. Responie a totes sense vam, brèuments, autanplan damb ua repugnància que s'anaue aumentant, encara que, per çò d'aute, ac hège de manèra senada. Fòrça viatges alleguèc desconeishença. Non sabie arren des compdes de sa pair damb Dmitri Fiódorovich. "Que non me tenguia ad açò", didec. Qu'auie entenut ar acusat menaçar damb aucir a sa pair. Per çò deth paquet de sòs se'n sabie per Smerdiakov...

- Madeish un e un aute viatge (copèc de pic, extenuat), non posqui dider-li ath tribunau arren d'especiau.
- Veigui que non vos trapatz guaire ben e compreni es vósti sentiments, didec eth president.

Començaue a guardar as parts, ath fiscau e ar avocat defensor, entà veir se considerauen de besonh prepausar quauqua quëstion, quan Ivan Fiódorovich demanèc damb votz inanimada:

- Deishatz que me'n vaja, senhoria, que non me trapi guaire ben.

Damb aguestes paraules e sense demorar era autorizacion, se virèc en redon e anaue a gésser dera sala, mès dempús de hèr quate passi s'arturèc, coma s'ac auesse estat en tot hèr-li torns a quauquarren, arric en silenci e tornèc ath sòn lòc.

- Jo, senhoria, que sò coma ua gojata campanharda...com ère açò..."Se voi, sauti; se voi, non sauti". La van a cercar damb un *sarafan*[3] o ua *paniova*[4] entà que saute, entà estacar-la e amiar-la entas sues nòces, e era ditz: "Se voi, sauti; se voi, non sauti"...Qu'ei quauquarren deth nòste caractèr nacionau...
- Qué voletz díder damb aquerò?, preguntèc eth president plan seriós.
- Qu'ei aciu (còp sec Ivan Fiódorovich treiguec un paquetet de sòs), aciu qu'ei es sòs...es qu'èren ena auta envolòpa (senhalèc era taula damb es pròves materiaus), que per eri auciren a ma pair. A on les dèishi? Senhor secretari judiciau, balhatz-les-ac.

Eth secretari judiciau cuelhec era paquet e l'ac balhèc ath president.

- E com vos auetz hèt a vier vos damb aguesti sòs?...S'ei que son es madeishi, didec eth president estonat.
- Que les recebí de mans de Smerdiakov, der assassin, ager. Que siguí damb eth abantes de qué se pengèsse. Eth aucic a ma pair e non eth mèn frair. Eth l'aucic e jo l'ensenhè a aucir...Qui non desire era mòrt de sa pair?...
- Ètz san e en bona santat?, se l'escapèc sense voler ath president.
- Donques plan que sò san e en bona santat...en ua santat infama, ena madeisha que vos e toti aguesti...pògavergonhes!, se virèc entath public. Qu'an aucit a un pair e

3 vestit sense manges.
4 pèlha que tien es hemnes maridades.

eri simulen espant (hec a carrinclar es dents damb violent mensprètz). Que se hèn gèsti es uns as auti, ipocrites! Toti desiren era mòrt de sa pair. Un reptil s'avalarà a un aute reptil...Se non auesse auut un parricidi toti que s'aurien emmaliciat e se n'aurien anat shordadi...Un circ! Pan e circ! Plan que tanben qui ac ditz...Auetz aigua? Balhatz-me aigua, per amor de Diu!, còp sec se metec es mans en cap.

Eth secretari s'apressèc ada eth ara prèssa. Aliosha se metec de pès en un bot e comencèc a cridar: "Qu'ei malaut, non lo creigatz, que patís un delirium tremens!" Katerina Ivanovna se lheuèc ath mès córrer e, immobila, per espant, guardaue a Ivan Fiódorovich. Mitia s'estirèc e damb un arridolet torçat e ua guardada sauvatge, escotaue ansiós ath sòn frair.

- Padegatz-vos! Que non sò lhòco, sonque sò un assassin!, Ivan tornèc a començar. Que non se l'a de demanar eloqüéncia a un assassin...higec, se qui sap perqué e s'estarnèc d'arrir descompausat.

Eth fiscau s'inclinèc sus eth president visiblaments confús. Es membres deth tribunau mormolhauen agitadi. Fetiukovich qu'ère tot aurelhes. Era sala demoraue estonada. Eth president se remetec.

- Testimòni, es vòstes paraules que non inintelligibles e inadmisibles aciu. Solatjatz-vos, se podetz, e condatz-mos...se de vertat auetz quauquarren entà condar-mos. Com podetz confirmar aguesta confession?...S'ei que non ètz en tot delirar.
- Qu'ei aquerò que se passe, que non è testimònis. Eth maudit Smerdiakov que non vos enviarà ua declaracion dès er aute mon...en ua envolòpa. Vos shautarie auer mès envolòpes, mès damb ua qu'ei pro. Non è testimònis...Exceptat, dilhèu, d'un, arric cogitós.
- Qui ei eth vòste testimòni?
- Que tie coa, senhoria, non serà avient! *Le diable n'existe point*! Non li hescatz cabau, ei un diable dolentet, insignificant, (higec, en tot deishar d'arrir e en ton semiconfidenciau), solide qu'ei per aquiu, aquiu dejós era taula damb es pròves materiaus, dilhèu non ei eth mielhor lòc entada eth? Ac vedetz? Escotatz-me, jo li didí: non voi carar, mès eth didie quauquarren sus un cataclisme geologic...pegaries! En fin, desliuratz ath monstre...a entonat un imne, qu'a estat pr'amor que se trape ben. Qu'ei madeish qu'er embriac brigand que desentone "Venka se n'a anat entà Piter" e per dues segondes d'alegria aurie balhat un quatrilion de quatrilions. Vos que non me coneishetz! Qué n'ei d'absurd tot çò qu'auetz aciu! Hètz-me a vier a jo ath sòn lòc! Que sò vengut entà quauquarren, non? Per qué? Per qué tot, sigue çò que sigue, ei tant absurd?...

E de nauèth comencèc a campar era sala tot doç, tau que se siguesse en tot cogitar. Mès ja toti èren alteradi. Aliosha ère a mand de córrer entada eth, mès eth secretari judiciau ja tenguie a Ivan Fiódorovich deth braç.

- Qué ei tot aquerò?, cridèc guardant fixaments era cara deth secretari e, còp sec, en

agarrar-lo des espatles, lo lancèc damb ràbia en solèr. Eth garda arribèc a temps, l'agarrèren e eth deishèc anar un planh frenetic. E, tant que se lo hègen a vier, se planhie e cridaue causes incoerentes.

I auec un gran tarrabastòri. Non ac rebrembarè per orde, pr'amor que jo madeish èra alterat e non ac podí seguir tot. Solet sai que dempús, quan venguec era cauma e toti comprenérem se qué s'auie passat, ath secretari judiciau li queiguec ua repassada, encara qu'aguest argumentèc ara autoritat qu'eth testimòni auie estat ben hège ua estona, que l'auie vist un mètge ua ora abantes, que li venguec era malagana, mès qu'abantes d'entrar ena sala parlaue damb coeréncia, atau qu'aurie estat impossible predíder arren, e qu'eth, ath delà, auie persutat que volie testificar. E abantes de vier ne tansevolhe de padegar-mos un shinhau e de remeter-mos dera scèna, se'n descadièc ua auta: Katerina Ivanovna venguec isterica. S'estarnèc de plorar entre idòls, mès non se'n volie anar, se soltaue, suplicaue que non se la hessen a vier e, de ressabuda, li cridèc ath president:

- Que me cau prestar un aute testimoniatge, de seguit...de seguit! Aciu qu'auetz aguest papèr, ua carta...cuelhetz-la! Liegetz-la ara prèssa, ara prèssa! Qu'ei ua carta d'aguest monstre, d'aguest!, d'aguest!, senhalaue a Mitia. Eth aucic a sa pair, ja ac veiratz; qu'escriu se com aucirie a sa pair! E er aute ei malaut, malaut, patís un delirium tremens! Que s'està atau hè tres dies.

Cridaue dehòra de se. Eth secretari cuelhec eth papèr qu'era l'estenie ath president. Katerina Ivanovna s'esbaucèc ena cagira e en silenci, convulsiuaments, comencèc a somicar tremolant e estofant eth mès mendre gemèc per pòur que la hessen enlà dera sala. Eth papèr qu'auie balhat ère era carta de Mitia dès era tauèrna Ciutat Capitau, qu'Ivan Fiódorovich auie qualificat de document d'importància "matematica". Ai!, precisaments l'acceptèren damb exactitud matematica e se non auesse estat per aguesta carta dilhèu Mitia non aurie queigut o, aumens, non damb tant d'orror. Torni a díder qu'ei dificil seguir es detalhs. Encara ara se me hè coma un rambalh. Probablaments eth president informèc deth nauèth document ath tribunau, ath fiscau, ar avocat defensor e ath jurat. Solet me'n brembi que comencèren a preguntar ath testimòni. Ara demana de se s'auie padegat, que li dirigic doçaments eth president, Katerina Ivanovna responec precipitadaments:

- Que sò prèsta, sò prèsta! Sò en condicions de responer-vos (higec dempús, per çò que semble contunhaue cranhent que non l'escotèssen. Li demanèren qu'expliquèsse mès peth menut se quina carta ère aguesta e en quines condicions l'auie recebut). Que la recebí era vesilha deth crim e eth l'auie escrit un dia abantes ena tauèrna, per tant dus dies abantes deth crim, guardatz, qu'ei escrita en un compde!, cridèc damb er alend copat. Alavetz eth m'auie en òdi pr'amor que s'auie comportat coma un brigand e se n'auie anat darrèr d'aguesta creatura...e pr'amor que, ath delà, me deuie tres mil robles...Òc, se sentie avergonhat per aguesti tres mil e pera sua pròpia mesquinaria. Aquerò ei çò que se passèc damb aguesti tres mil robles, vos demani, vos supliqui, que m'escotetz: tres setmanes abantes d'aucir a sa pair, venguec a veder-me un maitin. Me'n sabia qu'auie besonh de sòs e me'n

sabia entà qué, òc, precisaments entà sedusir ad aguesta hemnòta e hèr-la-se a vier damb eth. Sabia que m'auie tradit que me volie deishar, e jo, jo madeisha, li balhè es sòs, jo madeisha les ac aufrí tau que se siguesse entara mia fraia en Moscòu. Tant que les ac autrejaua, li guardè era cara e li didí que les podie enviar quan volesse, "autanplan en un mes". Mès com, com non podec compréner çò que li didia ena cara? "Qu'as besonh des sòs entà tradir-me damb aguesta hemnòta, ben, aciu qu'as es sòs, jo madeisha te les balhi, agarra-les s'ei qu'ès tan mesquin coma entà agarrar-les!..." Que lo volia hèr a temptar e, qué se passèc? Que les agarrèc, òc, les agarrèc e se n'anèc e se les degalhèc aquiu damb aguesta hemnòta, en ua soleta net...Mès ac comprenec, comprenec que jo ac sabia, vos asseguri qu'alavetz comprenec tanben que, en balhar-li es sòs, solet lo hèja a temptar: serie tan mesquin coma entà cuélher es sòs? Jo li guardaua es uelhs, e eth a jo, e ac comprenec, ac comprenec e les agarrèc, e partic damb es mèns sòs!

- Qu'ei vertat, Katia! Mitia comencèc a cridar. Te guardè as uelhs e comprení que m'umiliaues, mès, totun açò, agarrè es tòns sòs! Menspredatz ad aguest brigand, menspredatz-lo toti! Que s'ac merite!
- Acusat, exclamèc eth president, ua paraula mès e harè que vos hègen entà dehòra.
- Aguesti sòs lo tormentauen, contunhèc Katia damb prèssa convulsiua, eth que me les volie entornar, ei vertat que volie, mès tanben auie besonh des sòs entad *aguesta*. E alavetz aucic a sa pair, mès totun açò non m'entornèc es sòs, se n'anèc, damb era, entad aguest bordalat a on lo trapèren. De nauèth entà degalhar es sòs que l'auie panat a sa pair, assassinat. E un dia abantes d'aucir a sa pair m'escriuec aguesta carta, l'escriuèc embriac, ja me n'encuedè alavetz, l'escriuec per mauvestat e sabent, solide qu'ac sabie, que jo jamès la mostraria ad arrés, autanplan s'eth aucie. Se non, non l'aurie escrit. Que sabie que jo non me voleria resvenjar e esbauçar-lo! Mès, liegetz-la, liegetz-la atentiuaments. Damb mès atencion, se vos platz. E veiratz qu'en era ac ditz tot abantes de temps: se com aucirà a sa pair e a on sauve aguest es sòs. Guardatz aguesta frasa, non vo'la perdatz, se vos platz: "L'aucirè tan lèu Ivan se'n vage". Ei a díder, qu'auie estat en tot dar-li torns e com hè'c (li suggeric Katerina Ivanovna ath tribunau damb marrida alegria, verinosa. Qu'ère clar qu'auie liejut era fatidica carta peth menut e qu'auie estudiat cada letra). Se non auesse estat embriac, non m'aurie escrit, mès guardatz, aquiu qu'ei tot escrit per auança, punt per punt, e atau aucic dempús a sa pair, qu'ei tot un plan!

Parlaue dehòra de se e, plan, desfisant totes es conseqüéncies, encara que ja les auie previst dilhèu un mes abantes, pr'amor que ja alavetz auie soniat tremolant de ràbia: "Non aurie de liéger un jutge aguesta carta?" E ara semblaue volar pala enjós. Me semble rebrembar qu'era carta siguec liejuda en votz nauta peth secretari e que costèc ua impression espaventosa. Li preguntèren a Mitia:

- Arreconeishetz aguesta carta?
- Qu'ei mia, mia!, sorrisclèc Mitia. Non l'auria escrit se non auesse estat

embriac!...Mos auem auut en òdi per fòrça causes, Katia, mès te juri, te juri que t'estimaua quan t'auia en òdi, e tu a jo non!

S'esbaucèc retortilhant-se es braci desesperat. Eth fiscau e er avocat comencèren a caushigar-se es preguntes tostemp en aguest sens: "Qué vos a amiat a amagar aguest document enquia aguest moment e a declarar en un ton e esperit tan desparièr?"

- Òc, òc, abantes è mentit, ère tot mentida, en contra deth mèn aunor e era mia consciéncia, mès qu'abantes lo volia sauvar per auer-me en òdi e menspredar-me atau, didie Katia coma capvirada. Ò!, que m'a menspredat fòrça, tostemp m'a menspredat e, sabetz?, m'a menspredat dès eth moment que m'ajulhè as sòns pès per aguesti sòs. Qu'ac podí veir...Ja alavetz me'n sabí, mès que non m'ac volí creir. Guairi viatges aurè liejut enes sòns uelhs: "Tu soleta vengueres entà jo". Ai!, eth que non ac comprenec, non comprenec bric entà qué venguí a veder-lo alavetz, solet ei capable de sospechar baisheses! Me mesurèc sivans era sua mesura, se pense que toti èm coma eth (didec, li carrinclauen es dents de ràbia, qu'ère completaments exaltada). E solet volie maridar-se damb jo peth mèn eretatge, solet per aquerò! Tostemp m'è pensat qu'ère per açò! Ò!, aguest animau! Tostemp a pensat que tremolaria tota era vida de vergonha pr'amor qu'alavetz venguí a veder-lo, e que me podie menspredar etèrnaments per açò e auer poder sus jo, per aquerò volie maridar-se damb jo! Atau ei, atau ei! Sagè de vencer-lo damb eth mèn amor, damb eth mèn amor sense fin, autanplan decidí trèir era sua traïcion mès eth que non comprenec arren, arren! Mès, dilhèu ei capable de compréner quauquarren? Ei un monstre! Recebí era carta solet ath dia a vier, tath ser, me la heren a vier dera tauèrna. Encara aguest madeish maitin volia perdonar-l'ac tot, quitament era sua traïcion.

Eth president e eth fiscau la tranquilizèren. Sò segur que les incomodaue profitar-se deth sòn estat de nèrvis e escotar taus confessions. Entení que didien: "Comprenem çò de mau hèr qu'ei entà vos, credetz-mos, qu'èm capables de comprenè'c" e d'autes causes semblables, mès, totun açò, li treigueren era declaracion a ua hemna capvirada e isterica. A tot darrèr Katerina Ivanovna descriuec damb era excepcionau claretat que soent, encara que sigue per un instant, surgente en moments tan tensi, qu'Ivan Fiódorovich lèu s'auie capvirat en aguesti darrèri mesi per sajar de sauvar ad "aguest monstre e assassin", ath sòn frair.

- Que s'a torturat, exclamèc, solet volie padegar era sua colpa en tot cohessar-me qu'eth tanpòc estimaue a sa pair e que dilhèu auie desirat era sua mòrt. Ai, aguesta consciéncia prigonda, prigonda! Era consciéncia lo torturaue. M'ac condèc tot, tot, venguie a veder-me cada dia e parlaua damb eth coma eth sòn solet amic. Qu'è er aunor d'èster eth sòn solet amic!, sorrisclèc desfisanta còp sec e damb era guardada ludenta. Anèc dus viatges a veir a Smerdiakov. En ua escadença venguec a veder-me e didec. "Se non l'a aucit eth mèn frair, senon Smerdiakov (pr'amor que toti mormorauen que l'auie aucit Smerdiakov), alavetz que pòt èster que tanben jo siga compable: Smerdiakov se'n sabie que jo non estimaua ath mèn pair e dilhèu age pensat que jo desiraua era sua mòrt". Alavetz jo treiguí era carta

l'ac mostrè e acabèc de convencer-se de qué auie estat eth sòn frair, quauquarren que l'esbaucèc. Que non podie acceptar qu'eth sòn frair siguesse un parricida! E non hè ne ua setmana que lo vedí quèir malaut. Es darrèrs dies, ena mia casa, deliraue. Que vedia se com perdie eth cap. Caminaue e deliraue, l'an vist peth carrèr. Eth mètge que venguec ara mia demana l'examinèc delàger e me didec qu'ei près dera fèbre cerebrau, tot per eth, per tòrt d'aguest monstre! E ager se'n sabec que Smerdiakov auie mòrt...Se demorèc tant aclapat que venguec hòl...e tot per tòrt d'aguest monstre, tot per sauvar ad aguest monstre!

Sense dobte parlar e cohessar atau solet ei possible un còp ena vida, en moment de morir, per exemple, camin deth cadafalc. Mès eth caractèr de Katia ère atau, tanben en aguest moment. Era impetuosa Katia que correc entara casa d'un joen immorau entà sauvar a sa pair; era madeisha Katia que pòc abantes, dauant d'aguest public, capinauta e casta, s'auie aufrit en sacrifici ada era madeisha auie comprometut eth sòn pudor de puncèla en parlar deth "nòble anament de Mitia" entà padegar encara que siguesse un shinhau era sòrt que lo demoraue. E vaquí qu'ara tornaue a aufrir-se en sacrifici, mès ara ère per aute, pr'amor que dilhèu solet ara, solet en aguest moment, per prumèr viatge sentesse e comprenesse de vertat se guaire estimaue ad aguest aute. Que s'auie immolat espaurida per eth, pr'amor que comprenie que se destrusie en declarar qu'ère eth qu'auie aucit a sa pair e non eth sòn frair. Era s'auie immolat entà sauvar-li ada eth, eth sòn bon nòm, era sua reputacion. Totun, apareishec quauquarren terrible, ua pregunta: "auie difamat a Mitia en descríuer era sua anciana relacion damb eth? Non, non, era que non l'auie calomniat de bon voler quan cridaue que Mitia la menspredaue pera sua reveréncia enquiath solèr. Era credie (n'ère complètaments convençuda, dilhèu dès era reveréncia) qu'eth simplet de Mitia, qu'alavetz l'idolatraue, se burlaue d'era e la menspredaue. E solet dès er orgulh sentec per eth un amor isteric e dolorós, dès eth sòn orgulh herit, aguest amor non semblaue amor, senon resvenja. Ai, dilhèu d'aguest amor dolorós n'aurie sorgit un d'autentic, dilhèu. Katia non desiraue ua auta causa, mès Mitia l'ofensèc damb era sua traïcion enquiath mès prigond dera sua amna, e era amna non perdone. Eth moment dera resvenja auie despareishut de ressabuda, mès tot çò que s'auie apilerat longa e dolorosaments en piech dera hemna ofensada crevèc tanben inesperadaments. Qu'auie tradit a Mitia, mès tanben s'auie tradit ada era madeisha! E, plan, tan lèu artenhec a exprimir-se, era tension cessèc e sentec qu'era vergonha la cachaue. Tornèren es atacs de nèrvis, s'esbaucèc entre crits e somics. Se la heren a vier. Tant que l'amiauen entà dehòra, Grushenka se lancèc sus Mitia damb un planh, que non i auec temps entà tier-la.

- Mitia, idolaue, aguesta vibòra que t'a esbauçat! Que mos cau veir se com s'a metut en evidéncia!, cridaue ath tribunau, tremolant de ràbia. A un senhau deth president l'agarrèren e se premaniren a trèir-la dera sala. Era que non se deishèc, se revlincaue e se liberaue entà tornar damb Mitia. Aguest comencèc a cridar e tanben se n'anèc entada era. Les tengueren.

M'imagini qu'es daunes qu'èren en tot guardar se demorèren contentes: er

espectacle qu'ère ric. Dempús me'n brembi que venguec eth mètge vengut de Moscòu. Semble qu'abantes de tot açò eth president auie manat ath secretari que se balhèsse assisténcia a Ivan Fiódorovich. Eth mètge informèc ath tribunau qu'eth malaut auie un accès plan perilhós de fébre e qu'ère de besonh desplaçar-lo de seguit. A demana deth fiscau e der avocat defensor, confirmèc qu'eth pacient l'auie vengut a veir dus dies abantes e que ja alavetz l'auie pronosticat fèbres imminentes, mès que non s'auie volut tractar. "Eth sòn estat mentau que non ère bric normau, me cohessèc qu'auie auut visions, que vedie peth carrèr a gent que ja s'auie mòrt e qu'eth diable lo venguie a visitar tàs vrespades", concludic. Dempús d'aguesta declaracion, eth famós mètge se retirèc. Era carta presentada per Katerina Ivanovna siguec incorporada as pròves materiaus. Après ua deliberacion, eth tribunau dispausèc contunhar damb era fasa probatòria e includir en acte es dus inesperadi testimoniatges, eth de Katerina Ivanovna e eth d'Ivan Fiódorovich.

Mès que ja non vau a descríuer es posteriores instruccions. Ath delà, es testimoniatges des auti testimònis solet repetiren e confirmèren es anteriors, mès que cadun damb es sues particularitats. Ça que la, persuti que tot se redusirie a un solet punt ena intervencion deth fiscau, qu'ada era passarè ara. Toti èrem agitadi, toti èrem electrizadi pera darrèra catastròfa e damb afogada impaciéncia demoràuem era resolucion çò de mès lèu possible, es conclusions d'ambdues parts e era senténcia. Fetiukovich qu'ère visiblaments esmoigut peth testimoniatge de Katerina Ivanovna. Eth fiscau, dera sua part, se sentie guanhador. Quan s'auec acabat era fasa probatòria, se declarèc ua pòsa ena session que s'alonguèc lèu ua ora. Fin finau eth president comencèc es allegacions. Me pensi qu'èren es ueit en punt deth ser quan eth nòste fiscau Ippolit Kirillovich comencèc eth sòn discurs incolpatòri.

VI. ERA ALLEGACION DETH FISCAU

Ippolit Kirillovich comencèc eth sòn discurs incolpatòri hissat per ua tremolor nerviosa, damb sudor hered prumèr e dempús malautís en front e enes possi, en tot sénter qu'eth hered e eth calor s'alternauen en sòn còs. Eth madeish ac condarie dempús. Consideraue aguest discurs eth sòn *chef d'oeuvre, le chef d'oeuvre* dera sua vida, eth sòn cant deth cigne. Çò de cèrt ei que moric nau mesi dempús per tòrt d'ua terribla tisi, atau que, plan que òc, aurie auut eth dret de se comparar damb un cigne en tot entonar eth sòn darrèr cant s'auesse presentit eth sòn finau. Que metec en aguest discurs tot eth sòn còr e tot çò qu'auie en cap, e inesperadaments demostrèc qu'en eth s'amagauen bèth sentiment civic e qüestions "maudites", aumens ena mida qu'eth nòste praube Ippolit Kirillovich auie estat capable de meter-les aciu laguens. Çò de mès important ei qu'es sues paraules sigueren sincères: credie sincèraments ena colpabilitat der acusat, non l'acusaue solet d'ofici, entà complir damb eth sòn déuer e, tant qu'exigie puniment, vibraue per in de "sauvar ara societat". Autanplan eth public

femenin, encara qu'ostil a Ippolit Kirillovich, reconeishec auer recebut ua impression extraordinària. Comencèc damb votz rangolhosa, trincada, mès se remetec de seguit e ressonèc per tota era sala, e ja siguec atau enquiath finau. Mès, sonque acabar, lèu cuelh ua malagana.

- Senhors membres deth jurat, comencèc, eth present cas a recorrut tota Russia. Mès, qué tie d'estonant? Per qué a costat tant d'espant? E per qué especiauments a nosati? S'ei qu'èm plan acostumadi a tot aquerò! Aquiu que i é er orror: que casi tan tenebrosi lèu agen deishat d'èster terribles entà nosati. D'aquerò mos cau espaurir, deth nòste costum, e non deth crim en particular d'un o de un aute individú. A on son es causes dera nòsta indiferéncia, dera nòsta relacion lèu teba damb aguesti casi, damb aguesti senhaus deth temps que mos profetizen un avier pòc envejable? En nòste cinisme, en agotament abantes d'ora dera intelligéncia e dera imaginacion dera nòsta societat, encara tan joena, mès tan prematuraments caduca? Enes nòsti principis moraus esbauçadi enquias fondaments o que dilhèu ne tansevolhe auem aguesti principis moraus? Que non vau a solucionar aguestes qüestions; totun, son doloroses e toti e cadun des ciutadans non solet mos cau, senon qu'èm obligadi a patir per eres. Era nòsta premsa nauèth neishuda e encara timida qu'a prestat ja, ça que la, diuèrsi servicis ara societat, pr'amor que sense era jamès mo n'auríem sabut, de bèra manèra, des orrors d'ua volentat licenciosa e dera decadéncia morau que de contunh transmeten es sues planes entà tot eth mon, non solet as que freqüenten es sales deth nau judici public qu'aué en dia mos a autrejat eth tsar. E qué podem liéger lèu cada dia? Ò!, a cada menuta causes que hèn esblancossir eth nòste cas e que lo convertissen en quauquarren lèu normau. Mès çò de mès important ei que fòrça des procèssi criminaus russi, nacionaus, hèn a veir precisaments quauquarren generau, ua tragèdia comuna que damb era èm familiarizadi e contra era ja ei dificil de combàter, madeish que contra eth mau comun. Aciu qu'auem ad aguest joen e brilhant oficiau dera nauta societat que, a penes començada era sua vida e era sua carrèra, vilaments, damb cauma, sense cap racacòr de consciéncia, guinhauetegèc a un foncionari de baish reng, qu'auie estat en part eth sòn benfactor, e ara sua sirventa entà panar-li eth recebut deth sòn deute damb eth, atau que toti es sòs. "Que me venguie ben entàs mèns plasers d'aristocrata e entath futur dera mia carrèra". Dempús de ginhauetejar-les, se n'anèc non sense auer plaçat abantes un coishin jos eth cap des dus mòrts. Dempús auem a un joen eròi que se hè a veir pes nombroses crotzes dera sua valentia, mès que, coma un bandit, en ua carretèra principau, aucís ara mair deth sòn patron e benfactor e, ahiscant as sòns companhs, les assegure "qu'era l'estime coma a un hilh e per açò seguís toti es sòns conselhs e non cuelherà cap mesura de cautèla". Son uns monstres, mès ara, ena nòsta epòca, que ja non gausi a díder que son es solets monstres. Dilhèu d'autes persones non guinhauetègen, mès pensen e senten exactaments madeish qu'eri, ena sua amna i é era madeisha manca d'aunestetat. En un moment de cauma, solets damb era sua consciéncia, dilhèu aguestes persones se demanen: "Qué ei er aunor? Non ei era sang un prejudici?". Dilhèu quauqui uns criden contra jo e diguen que sò un òme malautís, isteric, que digui calomnies

monstruoses, deliri, exagèri. Qu'ac hèsquen, òc, Diu mèn, jo que seria eth prumèr d'alegrar-me'n! A!, non me creigatz, cuelhetz-me per un malaut, mès totun açò, rebrembatz es mies paraules: se solet ei vertat un desenat o un vintenat de totes es mies paraules que ja ei terrible! Guardatz, senhors se com es nòsti joeni se calen tirs, ai, sense era mès minima pregunta hamletiana, ath delà, sus "Qué i aurà mès enlà?", sense indicis d'era, coma s'aguest capitol sus eth nòste esperit e sus tot çò que mos demore mès enlà dera hòssa s'estèsse delit ena sua natura, acogat e caperat de sable. Guardatz, fin finau, eth nòste libertinatge, es nòsti luxuriosi. Fiódor Pávlovich, era malerosa victima d'aguest procès, qu'ei lèu un mainatge innocent en comparèr damb bèth un d'eri. E toti lo coneishíem, "viuie entre nosati"...Òc, que pòt èster que bèth còp ments privilegiades, nòstes e europèes, se tenguen ara psicologia deth crim, pr'amor qu'eth tèma s'ac vau. Mès aguest estudi s'amiarà a tèrme mès endauant, en temps de léser, e quan tota era tragica catèrva deth moment actuau age passat entà un aute costat, mès luenh, de manèra que lo posque escométer gent mès intelligenta e imparciau que, per exemple, jo. Ara o ben mos espaurim o hèm a veir que mos espaurim tant que saboram er espectacle coma aimants des emocions fòrtes, extravagantes, qu'encoratgen eth nòste léser cinic e indolent; o tau que mainatges petiti espaurim damb es mans es hantaumes terribles e amagam eth cap jos era coishinèra enquia que se passe era terribla vision, pr'amor de desbrembar-la pòc dempús entre diversions e jòcs. Mès en bèth moment tanben nosati mos calerà començar a víuer damb sen e reflexion, tanben nosati mos calerà dirigir era guardada entà nosati madeishi coma societat, tanben nosati mos calerà compréner, un shinhau, era nòsta *causa publica* o, aumens, establir es inicis entara sua comprension. Un gran escrivan de ua auta epòca, ath finau dera mès grana des sues òbres, en representar a tota Russia coma ua audaciosa troika corrent entà un objectiu desconeishut, exclame: "Ai, troika, troika alada, qui t'a endonviat!", e damb afogadura e orgulh hig que dauant era troika ath galaup toti es pòbles se hèn enlà respectuosaments. Atau, senhors, deishem que se hèsquen enlà, damb respècte o non, mès, sivans era mia pecadora pensada, eth geniau artista acabèc atau era sua òbra, o ben en un arrancament de mentalitat ben intencionada, mainadenca e innocenta, o ben simplaments cranhie era censura d'alavetz. Pr'amor que, s'ad aguesta troika aganches solet as eròis dera sua novèla, as Sobakevich, Nozdriov e Chichikov, qu'ei parièr a qui cales de menaire, aguesti shivaus non t'amiaràn entad arren de bon! E aguesti qu'èren es shivaus d'abantes, qué se passarie s'aganchèssem as d'ara?...

En aguest punt eth discurs d'Ippolit Kirillovich demorèc interromput per bèri aplaudiments. Eth liberalisme dera imatge dera troika russa qu'auie agradat. Qu'ei vertat que solet s'escapèren dus o tres aplaudiments, per çò qu'eth president non li calec dirigir-se ath public damb era menaça de "uedar era sala" e solet guardèc sevèraments entath costat des afogadi. Mès Ippolit Kirillovich s'encoratgèc: ère eth prumèr viatge que l'aplaudien! Pendent tanti ans arrés auie volut escotar ara sua persona e ara qu'auie era possibilitat d'intervier entà tota Russia!

- En realitat, contunhèc, d'a on ges aguesta raça des Karamazov que de ressabuda a capitat èster tristaments coneishuda per tota Russia? Dilhèu exagèri un shinhau, mès a jo me semble qu'ena imatge d'aguesta familha i son presents cèrti elements basics e generaus dera nòsta societat intellectuau contemporanèa, ò!, non toti es elements, e ath delà solet de manèra microscopica, "coma eth solei en ua petita gota d'aigua", mès totun açò, quauquarren s'i miralhe, quauquarren s'i hè a veir. Guardatz ad aguest ancian malerós, desfrenat e immorau, aguest "pair de familha" qu'acabèc era sua existéncia de forma tan trista. Un nòble de neishença que comencèc era sua carrèra coma un praube menjapan e que, a trauèrs d'un maridatge imprevist e sobte, se hec damb eth petit capitau d'ua dòt: ara prumeria siguec un tafurèl insignificant e un bofon vantaire damb un seme de facultats mentaus pro fòrt, plan, e, sustot, un usurèr. Enes ans a vier, ei a díder, damb er aument deth sòn petit capitau, que se va encoratjant. Despareishen era vantaria e era umiliacion, demoren solet eth cinic bofon e eth maudit e luxuriós. Era sua part espirituau qu'ei complètaments esfaçada e era sua set de vida ei excepcionau. Tot se redusic a que non vedie ena vida que plasers vuluptuosi, e atau elevèc as sòns hilhs. Que non auie cap obligacion espirituau coma pair. Se burle d'eri, elève as sòns hilhs petits en pati deth darrèr e s'alègre de qué se les hèsquen a vier. Autanplan se'n desbrembe complètaments d'eri. Totes es normes moraus deth vielh son *après moi le déluge*. Tot ath revés dera nocion de ciutadan, s'isòle deth tot, enquia damb ostilitat, dera societat: "Que ja pòt usclar eth mon, tant qu'a jo me vage ben". E li va ben, ei totafèt satisfèt, demore víuer uns auti vint o trenta ans. Panotège ath sòn pròpi hilh damb er eretatge de sa mair, donques que non l'ac vò balhar, e li trè ad aguest, ath sòn pròpi hilh, era aimanta. Non, que non vos voi deishar era defensa der acusat a un avocat de gran talent vengut de Sant Petersburg. Jo madeish diderè era vertat, pr'amor que jo tanben compreni era grana indignacion qu'eth pair alimentèc en còr deth sòn hilh. Mès qu'ei pro, ei pro ja de parlar deth malerós vielh, eth que ja auec era sua recompensa. Rebrembem, totun, qu'ère un pair, un des classics pairs d'aué. Ofensarè ara societat se digui qu'ei un des molti pairs d'aué? Ò!, çò que se passe ei que fòrça d'aguesti pairs non amuishen era sua opinion damb tant de cinisme coma aguest, donques que son mès educadi, mès instruidi, mès, en esséncia, era filosofia qu'ei era madeisha. Dilhèu ara siga pessimista, dilhèu òc. Mès ja auíem acordat que me perdonaríetz. Arribem a un convengut: non me creigatz, non me creigatz, jo que vau a parlar, mès non me creigatz. Totun, deishatz-me exprimir, mès demoratz-vos damb bèra ua des mies paraules. Mès aciu que son es hilhs deth vielh, d'aguesta raça: un qu'ei ath dauant vòste en banquet des acusadi, a compdar d'ara tot eth mèn discurs serà sus eth. Des auti solet ne parlarè peth dessús. D'aguesti auti, eth màger ei un d'aguesti joeni d'ara damb ua educacion brilhanta, d'intelligéncia plan potenta e que, ça que la, ja non cre en arren, que ja a renegat de fòrça causes ena sua vida, e les a delit, massa, madeish que sa pair. Toti l'auem entenut, que siguec recebut damb afeccion en nòste mon. Non sauvaue es sues opinions, tot çò de contrari, çò que me hè èster mès valent e parlar d'eth damb cèrta franquesa, encara que non

d'eth coma individú particular, senon coma membre dera familha Karamazov. Ager moric aciu (se suicidèc enes entorns dera ciutat) un pèc malaut plan estacat ad aguesta causa; qu'auie estat eth vailet de Fiódor Pávlovich e, dilhèu, eth sòn hilh illegitim: Smerdiakov. Pendent era instruccion prealabla me condèc, entre lèrmes isteriques, qu'eth joen Karamazov, Ivan Fiódorovich, l'auie orrificat damb era sua incontinéncia espirituau. "Sivans eth, tot qu'ei permetut, sigue çò que sigue, e en futur arren s'a de proïbir, aquerò ei çò que m'ensenhaue", didie. Semble qu'eth pèc, per tòrt d'aguestes tèsis que l'ensenhèren, se tornèc definitiuaments lhòco, encara que, plan, en aguest desorde mentau tanben i contribusic eth sòn mau dera tèrra e tota era catastròfa que s'auie descadiat ena casa. Mès aguest pèc deishèc anar ua observacion plan curiosa, qu'aunorarie a un observaire mès intelligent qu'eth, e per aquerò la menti: "Se i a un hilh que, per caractèr, se semble mès a Fiódor Pávlovich, aguest ei Ivan Fiódorovich". E damb aguesta observacion interrompi era descripcion iniciada, pr'amor que me pensi que non està ben contunhar. Ò!, que non voi trèir mès conclusions e, coma un audèth de mala ombra, endonviar solet malastres en sòn joen destin. Aué qu'auem vist aciu, ena sala, qu'era fòrça espontanèa dera vertat encara viu en sòn joen còr, qu'es sentiments d'estacament familhau encara non s'an estenhutt per tòrt dera sua manca de fe e eth sòn cinisme morau, aquerit aguest, mès per eretatge que per patiment autentic des sues idies. Dempús auem ar aute hilh, ò!, encara ei un mainatge, pietós e umil, en oposicion ara concepcion deth mon ombriua e corrompuda de sa frair, e que cèrque agarrar-se, entà didè'c atau, as "principis nacionaus" o ad açò que se nomente damb ua paraula complicada en determinadi cornèrs teorics dera nòsta classa pensaira. Ja ac auem vist, s'agarrèc ath monastèri, que siguec a mand de cuélher es abits. Me semble qu'en eth s'a manifestat, coma inconscientaments e plan d'ora, aguesta timida desesperacion qu'ara molti ena nòsta prauba societat, espauridi peth sòn cinisme e era sua depravacion e atribusint erronèaments tot eth mau ara illustracion europèa, se lancen "en terren natau", coma diden eri, en ua abraçada mairau, didem-ac atau, damb era tèrra natau, coma mainatges espauridi per hantaumes que desiren demorar-se tranquillaments adormidi en pitrau sec dera sua aflaquida mair e, quitament, dormir tota era sua vida pr'amor de non veir es orrors que les espaurissen. Dera mia part, jo que li desiri tot çò de mielhor ad aguest joen brave e talentós, desiri qu'era sua joena bondat e era sua aspiracion as principis deth pòble non venguen a èster mès tard, coma soent se passe, un ombriu misticisme, per çò que tanh ara morau, e un malastrós chovinisme peth costat civic, dues qualitats que dilhèu siguen ua menaça mès grana entara nacion autanplan qu'era primairenca corrupcion per tòrt de çò erronèaments comprenut e aquerit en vaganaut dera illustracion europèa, qu'ei çò que li passe ath sòn frair màger.

Eth misticisme e eth chovinisme tornèren a arrincar aplaudiments. E, plan, Ippolit Kirillovich ère afogat, encara que tot aquerò non auesse arren a veir damb eth cas, per non díder tanben qu'ère fòrça confús, mès aguest òme tisic e enrabiat qu'auie massa talents d'exprimir-se aumens un còp ena sua vida. Dempús se diderie ena ciutat

qu'ena descripcion d'Ivan Fiódorovich s'auie deishat possar per un sentiment pòc delicat, pr'amor qu'aguest darrèr l'auie umiliat publicaments en ua o dues discusions e Ippolit Kirillovich, que non se n'auie desbrembat, volie resvenjar-se. Mès que non sai s'ei possible trèir aguesta conclusion. En quinsevolh cas, tot açò qu'auie estat eth preambul: ara seguida, era allegacion siguec mès dirècta e estacada ath tèma.

- E aciu qu'auem ath tresau hilh d'un pair d'ua familha actuau (contunhèc Ippolit Kirillovich), en banquet des acusadi, dauant de nosati. Que tanben son dauant de nosati es sues hètes, era sua vida e es sues òbres: eth moment qu'ei arribat, tot s'ei desplegat, tot s'ei desnishat. En oposicion ar "europeïsme" e as "principis nacionaus" des sòns frairs, eth semble representar ara Russia tau qu'ei, pas tot, pas tota, que Diu mo n'age se siguesse tota! E, totun, aciu qu'ei era, era nósta Russia, que se pòt flairar, se pòt sénter, mair! Ai, nosati èm espontanèus, qu'auem eth ben e eth mau susprenentaments barrejadi, èm uns apassionadi dera Illustracion e de Schiller e, ath còp, hèm rambalh pes tauèrnes e arrincam era barba as embriacs, as nòsti companhs de botelha. Òc, solem èster bravi e meravilhosi, mès solet quan mos va ben a nosati madeishi. Peth contrari, qu'èm lèu possedidi, òc, possedidi, pes mès nòbles ideaus, mès solet damb era condicion de qué venguen solets, de qué campen sus era taula coma queigudi deth cèu e, çò de mès important, que siguen gratis, gratis, que non mos calgue pagar arren per eri. Que non mos shaute pagar, mès òc que mos shaute plan crubar, e atau damb tot. A, balhatz-mos toti es bens possibles dera vida (exactaments toti es possibles, que non mos resignam a mens) e, sustot, non vos opausètz ne peth mau de morir as mèns costums e, alavetz, vos demostraram que podem èster bravi e meravilhosi. Que non èm aganidi, non: totun, balhatz-mos sòs, mès, plan mès, toti es que siguen possibles, e veiratz se damb quina generositat, damb quin mensprètz deth vil metau lo degalham en ua soleta net de hèsta vertiginosa. E, se non mos balhen es sòs, vos haram a veir se com les podem arténher quan les desiram fòrça. Mès que ja ne parlaram d'aquerò, hèm pam a pam. Prumèr, qu'auem ath dauant a un praube mainatge abandonat, ai, "sense bòtes en pati deth darrèr", tau qu'a dit adès eth nòste aunorat e estimat conciutadan de procedència estrangèra. Ac torni a díder: non vau a deishar-li ad arrés era defensa der acusat! Serè fiscau e avocat. Òc, senhor, nosati tanben èm persones, èm umans, e sabem avalorar se guaire pòt influir en caractèr es prumères impressions dera mainadesa e deth larèr familhar. E alavetz eth mainatge que ja a creishut, ei un joen, un oficiau que despàtrien entà ua luenhana ciutat dera frontèra dera nòsta benedita Russia pera sua conducta violenta e per bater-se en un düèl. Aquiu servís, se'n va de hèsta e, ja ac sabem, a grani arrius, grani ponts. Qu'auem besonh de recursi, sustot de recursi, e alavetz, dempús de longues peleges, sa pair e eth, acòrden es darrèri sies mil robles que li son enviadi. Guardatz qu'eth redigís un document e qu'existís ua carta sua qu'en era practicaments renóncie ara rèsta e damb aguesti sies mil s'acabe era peleja damb sa pair per eretatge. Alavetz coneish a ua joena de gran caractèr e educacion. Ai, que non gausi repetir es detalhs, les acabatz d'escotar, i que i a aunor, que i a esperit de sacrifici, atau, donc, jo sauvarè silenci. Era imatge deth

joen frivòl e libertin s'incline dauant era autentica noblesa, duant d'ua idia suprèma, mos s'apareish desvelhant grana simpatia. Mès just dempús, en aguesta madeisha sala deth jutjat, de ressabuda campèc eth revèrs dera midalha. De nauèth non gausi hèr suposicions e m'abstierè d'analisar se per qué s'a produsit. Que i auec rasons entà que se passèsse. Era madeisha persona, plorant per ua indignacion longaments amagada, mos ditz qu'eth madeish d'abantes l'a menspredat peth sòn anament imprudent, irresistible, mès a maugrat de tot sublim e generós. En saber-se'n qu'eth ja l'auie tradit (l'auie tradit convençut de qué en avier ada era li calie demorar quinsevolh causa d'eth, quitament era traïcion), en saber-se'n d'açò, era l'aufrís exprèssaments tres mil robles e claraments, massa claraments li hè a veir que l'aufrís es sòs entà que la tradisque: "Qué haràs, les acceptaràs? Vas a èster tan cinic?", li ditz era en silenci damb era guardada jutjadora e penetranta. Eth la guarde, compren de seguit era sua idia (eth madeish ac a reconeishut aciu qu'ac auie comprenut) e se hè a vier sense reserves es tres mil e, les degalhe en dus dies damb era sua naua aimanta! Qué mos cau creir? Era prumèra legenda, era arrincada de sublima noblesa qu'autrege es sòns darrèrs mejans de vida e s'incline dauant era vertut, o eth revèrs dera midalha, tan detestabla? Normauments, ena vida, dauant des dus extrèms dera vertat, mos cau cercar eth centre; en aguest cas non ei atau. Çò de mès probable ei qu'en prumèr cas eth siguesse sincèraments nòble, e en dusau mesquin, tanben sincèraments. Per qué? Pr'amor qu'èm de natura destibada, èm Karamazov, aciu ei a on voi vier, capables d'auer toti es extrèms possibles e de contemplar ath còp dus abismes, un ath dessús de nosati, er abisme des grani ideaus, e un aute ath dejós, er abisme dera decadéncia mès vulgar e pudesenca. Rebrembatz era brilhant idia exprimida adès per un observaire joen qu'a examinat d'apròp e en prigondor a tota era familha Karamazov, eth senhor Rakitin: "Era sensacion de decadéncia vulgar qu'ei madeish d'imprescindibla entad aguestes natures desfrenades, impetuoses, coma era sensacion de grana noblesa", e ei vertat: eri an de besonh contunhaments d'aguest pilho-malho pòc naturau. Dus abismes, senhors, dus abismes e en madeish moment, sense eri qu'èm malerosi e mos sentim insatisfèti, era nòsta existéncia ei incomplèta. Qu'èm amples, amples tau qu'era nòsta mair Russia, ac abraçam tot e viuem en armonia damb tot. Per cèrt, senhors deth jurat, mos auem referit as tres mil robles e vau a permeter-me auançar-me un shinhau. Imaginatz per un moment qu'aguesta persona que ja a artenhut es sòs, ath delà de quina manèra, damb quina vergonha, mejançant era màger umiliacion, ben, donques imaginatz-vos qu'aguest madeish dia siguec en condicions de hèr-ne enlà era mitat, coser-la en un escapolari e dempús pendent un mes tier era fòrça d'amiar-les en còth, a maugrat de totes es tentacions e excessiui besonhs! Ne enes sues embriagueses pes tauèrnes, ne quan li calec partir dera ciutat entà arténher, vè-te'n a saber de qui, es sòs que tan n'auie de besonh entà arrincar ara sua estimada des tentacions deth sòn rivau, sa pair, eth non gòse tocar aguest escapolari. Encara que, precisaments entà non deishar qu'era sua estimada se hesse a temptar peth vielh, que tanta gelosia n'auie d'eth, li calerie auer descosut er escapolari e auer-se

demorat en casa susvelhant de contunh ara sua estimada, en tot demorar eth moment que li didesse a tot darrèr. "Que sò tua", entà vier damb era çò de mès luenh possible d'aguest ambient fatidic. Mès non, eth que non tòque aguest talisman, damb quina finalitat? Era prumèra finalitat, ja ac auem vist, ère tier sòs entà anar-se'n quan li didessen: "Sò tua, hè-me a vier entà a on volgues". Mès aguesta prumèra finalitat, sivans es pròpies paraules der acusat, s'esbugassèc dauant dera dusau. Tant qu'amiae ath dessús es sòs "sò un brigand, non un panaire", ditz, pr'amor que tostemp posqui vier a veir ara mia nòvia, qu'è ofensat, mostrar-li era mitat dera soma que m'è hèt a vier de mala fe e dider-li: "Ac ves? Sò estat de hèsta damb era mitat des tòns sòs e atau t'è amuishat que sò un òme fèble e immorau e, se vòs, un brigand (entà didè'c damb es paraules der acusat), mès encara que sò un brigand, que non sò un panaire, pr'amor que, se siguessa un panaire, non te haria a vier es sòs que me rèsten, senon que me les auria quedat, coma era auta mitat". Aguest madeish òme embestiat, mès fèble, que non podec evitar era temptacion d'acceptar tres mil robles damb tanta vergonha, aguest madeish òme sent de pic tau fermetat estoïca e amie en còth milèrs de robles sense gausar tocar-les! Coïncidís aquerò de bèra manèra damb eth caractèr qu'auem examinat? Non, e vau a permeter-me condar-vos se com aurie actuat en aguesta escadença er autentic Dmitri Karamazov, se de vertat s'auesse decidit a cóser es sòs en escapolari. Dauant dera prumèra temptacion, entà hestejar de nauèth ara sua naua estimada, que damb era degalhèc era prumèra mitat des sòs, aurie descosut er escapolari e desseparat, sabi pas, digam que prumèr solet cent robles, pr'amor que tanpòc ei indispensable tornar-ne era mitat, ei a díder, mil cinc cents, qu'i pro damb mil quate cents; encara podie díder: "Sò un brigand, mès non un panaire, pr'amor que t'è hèt a vier mil quate cents robles, e un panaire s'aurie demorat damb tot e non t'aurie hèt a vier arren". Dempús, passat un temps, que tornarie a descóser er escapolari e a trèir uns dusaus cent robles, dempús uns tresaus, uns quataus e entà finaus de mes ja treirie es abansdarrèrs cent; li restarien aumens cent, e totun açò poirie díder: "Sò un brigand, non un panaire. È despenut vint-e-nau bilhets de cent, mès te n'è entornat un, un panaire non ac aurie hèt. A tot darrèr, en degalhar aguesti abansdarrèrs cent, guardarie es darrèrs e diderie: "En realitat, que non s'ac vau d'entornar-li solet cent, vam a degalhar-les!" Atau aurie actuat er autentic Dmitri Karamazov, eth que coneishem. Qu'ei impossible imaginar-se quauquarren mès contradictòri damb era realitat qu'era istòria der escapolari. Ei possible pensar quinsevolh causa, mens aquerò. Mès que ja i tornaram sus aguesta qüestion.

Dempús de remercar per orde tot çò que s'auie coneishut en cors deth judici sus es peleges patrimoniaus e es relacions familiares entre pair e hilh e soslinhant un còp mès que, sivans es donades coneishudes, non auie era mès mendre possibilitat de determinar eth repartiment der eretatge, se qui auie condat de mès e qui de mens, Ippolit Kirillovich mentèc as expèrts medicaus a prepaus des tres mil robles caladi en cap de Mitia coma ua idia fixa.

VII. UA VISION ISTORICA

Es expèrts medicaus s'an esdegat a demostrar-mos qu'er acusat non ei en sòn sen normau e qu'ei un maniac. Jo digui que òc qu'ei en sen normau, e çò de pejor: se non i auesse estat, qu'aurie estat plan mès intelligent. Per çò de qué sigue un maniac, que i seria cossent, mès solet en un punt, aqueth qu'es expèrts an senhalat era vision der acusat restacada as tres mil robles que per çò que semble sa pair non li paguèc. Totun, dilhèu se pogue trapar un punt d'enguarda plan mès immediat, entà explicar era exaltacion constanta der acusat per tòrt d'aguesti sòs, qu'era sua disposicion ara holia. Jo, que coïncidisqui pliaments damb era pensada deth joen mètge, que considère qu'er acusat gaudís e a gaudit de plies e normaus facultats mentaus, e que solet ère irritat e rabiós. Qu'ei aguest eth cas: non son es tres mil robles, non ère era quantitat er objècte dera sua ràbia contunha e frenetica, senon qu'existie ua causa especiau que desvelhèc era sua ira: era gelosia!

Aquiu Ippolit Kirillovich desvolopèc amplaments eth quadre dera fatidica passion der acusat per Grushenka. Comencèc dès eth madeish moment qu'er acusat se dirigic a veir a ua "persona joena" entà "batanar-la", expliquèc Ippolit Kirillovich en tot tier es paraules d'eth, "mès en sòrta de batanar-la se demorèc as sòns pès, e atau comencèc eth sòn amor. Ath madeish temps eth vielh, eth pair der acusat, tache es sòns vistons en aguesta madeisha persona, ua coïncidéncia estonanta e funesta, pr'amor que ambdús còrs s'aluguèren ath còp, a maugrat de qué autant era un coma er aute ja coneishien e auien vist ad aguesta persona, mès ambdús còrs s'aluguèren damb ua passion irrefrenabla, damb era passion pròpia des Karamazov. Qu'auem era confession d'era: "Jo me burlaua des dus". Òc, còp sec, era volec trufar-se'n des dus, abantes non, mès de ressabuda se li calec en cap aguest prepaus, e tot acabèc en qué ambdús queigueren rendudi dauant d'era. Eth vielh, qu'adoraue es sòs coma a un diu, de seguit dispause tres mil robles solet entà qu'èra visite era sua casa, mès pòc temps dempús vie en un punt que poirie trapar era felicitat en hèt de botar as pès d'era eth sòn nòm e tota era sua fortuna, pr'amor de qué accedisque a convertir-se ena sua legitima esposa. Qu'auem testimònis solids d'querò. Per çò que tanh ar acusat, era sua tragèdia ei evidenta, qu'ei dauant de nosati. Mès aguest ère eth "jòc" dera joena. Ath malerós joen era embelinaira non li balhe esperances, pr'amor que solet les ac balhèc en darrèr moment, quan eth, de jolhs dauant era sua torturaira, l'estenec ues mans que ja èren tacades damb era sang de sa pair e rivau: just en aguesta posicion siguec detengut. "Manatz-me damb eth entara preson! Jo que l'è amiat entad açò! Jo que sò era màger colpabla!", sorrisclaue era hemna sincèraments empenaïda en moment dera detencion. Un joen de talent qu'a cuelhut a sòn cargue eth prètzhèt de descríuer eth present cas (eth senhor Rakitin, que ja è mentat), en ues pògues frases braques e caracteristiques, definís eth caractèr d'aguesta eroïna: "Ua prematura desilusion, un prematur enganh e queiguda, era traïcion deth nòvi o seductor que l'abandonèc, dempús era prauvetat, era maudicion dera sua respectabla familha e, fin finau, era

proteccion d'un vielh ric, que, per çò d'aute, era encara considère eth sòn benfactor. En sòn còr joen, que dilhèu embarre fòrça causes bones, s'i refugièc era ira massa d'ora. Se formèc ua persona cautelosa, qu'apileraue capitau. Se formèc era burla marrida e es talents de resvenjar-se dera societat". Dempús d'aguesta descripcion, qu'ei clar qu'era siguec dabla entà burlar-se d'ambdús solet coma un jòc, coma un jòc rabiós. E en aguest mes d'amor desesperat, de decadéncies moraus, de tradir ara sua nòvia e hèr-se a vier uns sòs de d'auti fisadi ath sòn aunor, er acusat vie lèu enquiara istèria, enquiara holia, per tòrt dera sua persistenta gelosia, de qui?. Deth sòn pròpi pair! Ath delà, eth vielh asenat hè a temptar e sedusís ar objècte dera sua passion damb es tres mil robles qu'eth considère eth sòn auviatge, er eretatge de sa mair, pera quau causa censure a sa pair. Que i sò d'acòrd, siguec dur de tier! Ei possible que campèsse era mania. Mès que non se tractaue des sòs, senon que per tòrt d'aguesti sòs e per un cinisme tan repugnant s'esbauçaue era sua felicitat!".

Ara seguida Ippolit Kirillovich passèc a se com auie neishut de man en man en acusat era idia deth parricidi, e l'examinèc pas a pas.

- Ara prumeria solet cridèrem pes tauèrnes, pendent un mes cridèrem. Ai, que mos shaute estar damb gent e informar-la de tot, autanplan des nòstes idies mès infernaus e perilhoses, mos shaute blagar damb era gent e, sabi pas se per qué, de seguit exigim qu'era gent mos respone damb plia simpatia, que s'identifique damb es nóstes preocupacions e inquituds, que mos hèsque rondèu e non s'opause as nòsti costums. O mos embestiaram e destrusiram era tauèrna. (E contunhèc damb eth raconde deth capitan assistent Sneguiriov). Es que vederen e enteneren ar acusat aguest mes acabèren auent era sensacion de qué dilhèu ja non se tractaue solet de cridar e menaçar a sa pair, senon que dauant ua tau frenesia qu'ère possible que des menaces se passèsse as hèts. (E eth fiscau descriuec era trobada familhar en monastèri, es convèrses damb Aliosha e era scèna escandalosa e violenta quan er acusat entrèc en çò de sa pair dempús de dinar). Que non gausi assegurar, didec Ippolit Kirillovich, qu'abantes d'aguesta scèna er acusat ja auesse decidit deliberada e intenciondaments acabar damb sa pair. Totun, era idia l'auie vengut entath cap diuèrsi viatges e eth l'auie dat diuèrsi torns, e auem donades entad aguest ahèr, testimònis e era sua confession. Senhors deth jurat, me cau cohessar-vos, higec Ippolit Kirillovich, qu'enquia aué auia trantalhat en presupausar ar acusat ua premeditacion plia e conscienta deth sòn crim. Qu'èra fèrmaments convençut qu'era sua amna auie considerat diuèrsi còps eth moment fatidic, mès que solet ac auie considerat, s'ac auie imaginat coma ua possibilitat, mès encara non auie calculat ne eth moment dera sua realizacion ne es circonstàncies. Mès è trantalhat enquia aué, enquia que sò vist eth fatau document presentat ath tribunau pera senhoreta Verjovtseva. Vosati madeish auetz podut enténer era sua expression: "Qu'ei un plan, ei eth programa der assassinat!", atau a definit era malerosa carta "embriaga" deth malerós acusat. E, plan que òc, aguesta carta supause un plan, supause premeditacion. Qu'ei escrita dus dies abantes deth crim, atau qu'ara mo'n sabem plan solide fòrça que dus dies abantes d'amiar a

tèrme eth sòn terrible plan, er acusat jurèc que, s'ath londeman non artenhie es sòs, aucirie a sa pair entà trèir-li deth dejós dera coishinèra "era envolòpa damb cinta vermelha, tanlèu Ivan partisse". Escotatz: "talèu Ivan partisse", atau que ja ère tot plan ben pensat, es circonstàncies avalorades e, plan, dempús tot se passèc coma en escrit! Era premeditacion e era deliberacion que son indobtables, eth crim li calie cometer-se entà hèr-se a vier es sòs, qu'ei anonciat, ei escrit e signat. Er acusat a reconeishut era sua signatura. Vos dideratz: ac escriuec embriac. Mès aquerò que non li trè importància, qu'ei mès, escriuec en estat d'embriaguesa çò qu'auie shamat sòbri. Se non ac auesse shamat sòbri, que non ac aurie escrit embriac. Dilhèu dideratz: entà qué auie de proclamar es sues intencions pes tauèrnes? Eth qu'a decidit un ahèr atau, *premeditadaments*, sauve silenci e dissimule. Qu'ei cèrt, mès ac proclamaue quan encara non ère un plan ne quauquarren premeditat, senon solet un desir, un prepaus que maduraue. Dempús ja cridaue mens. Eth ser qu'escriuec era carta ena tauèrna Ciutat Capitau, en contra d'açò qu'acostumaue, s'estèc carat, non hec ath bilhard, se seiguec a despart, non parlèc damb arrés e solet hec enlà deth locau a un botiguèr, mès que siguec lèu inconscientaments, per tòrt d'aguesta mania sua de pelejar-se que d'era non podie passar-se'n quan ère ena tauèrna. Plan que, amassa damb era decision definitiua, ar acusat tanben li deuec vier entath cap eth temor d'auè'c proclamat excessiauaments pera ciutat e qu'aquerò poirie servir coma pròva entà acusar-lo quan complisse çò qu'auie shamat. Mès qué i podie hèr, ja ac auie escampilhat, que non se podie des.hèir e, s'enquia alavetz ac auie deishat tot ar edart, ara tanben. Fidàuem ena vòsta estela, senhors! Me cau, ath delà, arreconéisher que hec fòrça causes entà evitar eth moment fatidic, que s'esforcèc entà non vier ena solucion sagnanta. "Deman vau a demanar tres mil robles a toti, escriu eth en sòn originau lengatge, se non me les balhen, se vessarà era sang". De nauèth escrit en estat d'embriaguesa e de nauèth executat ja sòbri, seguint çò qu'auie escrit!

Comencèc atau Ippolit Kirillovich ua descripcion peth menut de toti es esfòrci de Mitia entà hèr-se a vier sòs e evitar autau eth crim. Descriuec es sues aventures damb Samsonov, eth sòn viatge entà veir a Liagavy, tot sivans era documentacion.

- Agotat, ridiculizat, ahamiat, en tot auer venut un relòtge entath viatge (encara que semble qu'amiaue ath dessús mil cinc cent robles, çampar!), torturat pera gelosia pr'amor qu'auie deishat er objècte deth sòn amor ena ciutat, sospechant que, en èster absent, era vierie a veir a Fiódor Pávlovich, a tot darrèr, entorne entara sua ciutat. Gràcies a Diu! Era non auie estat damb Fiódor Pávlovich. L'acompanhe en çò de Samsonov, eth sòn protector. (causa estranha, de Samsonov que non auem gelosia, çò qu'ei ua particularitat plan caracteristica d'aguest cas). Ara seguida, cor entath sòn lòc de vigilància en "pati deth darrèr" e aciu s'en sap de qué a Smerdiakov l'a balhat un atac, de qué er aute mosso ei malaut: eth camin ei liure e coneish es "senhaus", quina temptacion! Totun, se resistís; se'n va a veir a ua residenta temporau dera ciutat plan respectada per toti, era senhora Jojlakova. Aguesta dauna, qu'a auut pietat deth sòn destin, l'aufrís un conselh plan senat:

deishar toti es hestaus, aguest amor indecent, es sòns va-e-veni pes tauèrnes, era inutila pèrta deth sòn vigor jovenil, e partir entàs mines d'aur de Siberia: "Aquiu que i a ua gessuda entara vòsta impetuositat, entath vòste caractèr romanesc e plen de set d'aventures".

Dempús de descríuer eth desvolopament d'aguesta convèrsa e eth moment qu'er acusat recebec era notícia de qué Grushenka non ère en çò de Samsonov, en descríuer era frenesia instantanèa d'ua persona malerosa, gelosa e damb es nèrvis esbocinats dauant era idia de qué era l'auie enganhat e que just en aguest moment ère en çò de Fiódor Pávlovich, Ippolit Kirillovich acabèc en tot cridar era atencion sus eth fatau significat d'un hèt:

- Se l'auesse dit era sirventa qu'era sua estimada ère en Mokroie damb er "anterior" e "indiscutible", arren s'aurie passat. Mès ada era la confonec era pòur, solet juraue e imploraue, e se l'acusat non l'aucic aquiu madeish siguec pr'amor que partic ath mès córrer ara recèrca dera tradidora. Mès guardatz que, a maugrat d'èster dehòra de se, se hec a vier eth pilador de coeire. Per qué aguest pilador? Per qué non ua auta arma? S'auem estat un mes sancer en tot campar era scèna e en tot premanir-mos entada era, tanlèu aubiram quauquarren semblable a ua arma, mo'lo hèm a vier. Tot un mes auem estat imaginant que quinsevolh objècte pòt servir d'arma. Per aquerò, de ressabuda, sense dobtar, ac auem reconeishut coma un arma. Per aquerò non siguec de manèra inconscienta, non siguec sense voler que se hesse a vier aguest pilador fatidic. Que l'auem en jardin de sa pair, eth camin ei liure, non i a testimònis, ei tard, escurina e gelosia. Era sospecha de qué era ei aquiu, de qué se burle d'eth, s'a apoderat dera sua amna. E non ei ua simpla sospecha: que ja non vau cap sospecha, er enganh qu'ei clar, evident, era qu'ei aquiu, en aguesta cramba enlumenada, era qu'ei aquiu damb eth, darrèr des paravents...Alavetz eth malerós s'aprèsse d'amagat entara hièstra, campe a trauèrs d'era damb respècte, se resigne mesurat e se'n va prudentaments, s'aluenhe coma mès lèu mielhor deth malastre, entà que non se passe arren dangerós ne immorau. E vòlen convencer-mos d'aquerò a nosati, a nosati, que coneishem era natura der acusat, que sabem en quin estat se trapaue, en un estat que coneishem pes hèts e, çò de mès important, quan eth coneishie es senhaus que podien hèr-lo entrar ena casa!

Aciu, damb motiu des "senhaus", Ippolit Kirillovich se'n desbrembèc per un moment dera acusacion e trapèc indispensable espandir-se sus Smerdiakov entà barrar definitiuamnts eth parentèsi sus era ipotèsi de qué Smerdiakov siguesse eth colpable der assassinat e acabar damb semblabla idia de còp. Ac hec ath hons e toti comprenérem que, a maugrat qu'auie exprimit eth sòn mensprètz per aguesta suposicion, la consideraue plan importanta.

VIII. DISSERTACION SUS SMERDIAKOV

- En prumèr lòc, d'a on a gessut aguesta suposicion?, comencèc preguntant Ippolit Kirillovich. Eth prumèr a proclamar que Smerdiakov ère er assassin siguec eth madeish acusat en moment dera sua detencion e, totun, dès aqueth prumèr crit enquia aguest moment, en judici, non a presentat ne ua soleta pròva que confirmèsse tau acusacion. Que non i a pròves ne indicis de pròves en aguest sens. Dempús an assolidat aguesta acusacion tres persones: es dus frairs der acusat e era senhoreta Svetlova. Er ainat mos a informat des sues sospeches aué, malaut, damb un accès de deliri indiscutible e fèbre, mès enes dus mesi anteriors, coma pro sabem, compartie era opinion de qué eth sòn frair ère colpable, ne tansevolhe sagèc d'opausar-se ara idia. Mès que ja mo n'ocuparam d'aquerò mè endauant. Ath delà, eth frair mendre der acusat vie d'expausar que non a cap de pròva, ne era mès minima, qu'assolide era sua idia sus era colpabilitat de Smerdiakov, e qu'ac dedusiís des pròpies paraules der acusat e dera "expression dera sua cara", òc, aguesta colossau pròva a estat prononciada dus viatges peth frair. Era expression exprimida pera senhoreta Svetlova qu'a estat encara mès colossau: "Credetz çò que digue er acusat, que non ei un òme des que mentissen." E aguestes son totes es pròves de hèt que tien contra Smerdiakov aguestes tres persones, massa interessades en destin der acusat. Mentretant, era acusacion se propagaue e se mantenguie, e encara se mantie, mès ei credibla? Ei concebibla?

Ippolit Kirillovich auec besonh de diboishar leugèraments eth caractèr deth defuntat Smerdiakov, "qu'auie metut fin ara sua vida en ua escometuda de deliri malautís e de holia". Lo presentèc coma a un òme de pòca intelligéncia, damb rudiments de cèrta educacion confusa, aclapat per idies filosofiques que non èren a posita dera sua intelligéncia e espaurit per quauques teories contemporanèes sus eth déuer e era obligacion que l'auien explicat de forma practica, (damb era vida desordenada deth defuntat senhor e, dilhèu, sa pair, Fiódor Pávlovich) e teorica (en desparières e estranhes conversacions filosofiques damb eth hilh màger deth senhor, Ivan Fiódorovich, que de boni talents se permetie aguestes distraccions, probablaments per engüeg o peth besonh de burlar-se'n, e non trapèc a un aute mielhor entà arrir-se'n.

- Eth, personauments, me parlèc deth sòn estat espirituau enes darrèri dies d'estança en casa deth sòn senhor (expliquèc Ippolit Kirillovich), e que d'auti tanben certifiquen: er acusat, eth frair d'aguest e autanplan eth mosso Grigori, ei a díder, toti es que lo coneishien pro ben. Ath delà, aclapat peth mau dera tèrra, Smerdiakov ère "covard coma ua garia". "Queiguec as mèns pès e me les punèc (mos condèc er acusat quan encara non se n'encuedaue deth trebuc que supausaue aguesta informacion), qu'ère ua garia damb mau dera tèrra", atau s'exprimic eth, damb eth sòn particular lengatge. E ei ad aguest qu'er acusat, tau qu'eth ac a confirmat, aliste entà òme de confiança, e l'espaurís autant qu'accedís a hèr d'espion e de transmissor entada eth. En qualitat de persona que podien hèr enlà dera casa, tradís ath sòn senhor, informe ar acusat dera existéncia dera envolòpa damb sòs e des senhaus que damb eres se podie arribar enquiath senhor, e com

non condar-l'ac! "M'auciràn, sai que m'auciràn!", didie pendent era instruccion, tremolant autanplan dauant de nosati a maugrat de qué eth torturaire que lo tenguie espaurit ja auie estat detengut e non podie castigar-lo. "Maufidaue de jo a cada menuta e jo, per pòur, solet entà padegar era sua fúria, li condaua quinsevolh secret, entà qu'eth senhor podesse veir era mia innocéncia e me deishèsse anar viu". Aguestes sigueren es sues paraules, jo cuelhia es nòtes e me demorèren gravades. "Tanlèu me cride, quèigui de jolhs ath sòn dauant". En èster un joen de natura aunèsta e en auer-se guanhat per aquerò era confiança deth sòn senhor, qu'auie premiat era sua aunorabilitat quan l'entornèc uns sòs qu'auie perdut, qu'ei plan possible qu'eth malerós Smerdiakov patisse terriblaments, empenaït pera traïcion ath sòn senhor, que tant estimau per auer estat eth sòn benfactor. Es que patissen de mau dera tèrra, sivans diden es principaus psiquiatres, que se tien a inculpar-se de contunh e de forma malautissa. Patissen per tota sòrta de "colpabilitat", se tormenten pes racacòrs soent sense cap fondament, exagèren e autanplan endónvien diuèrses fautes e crims. E ua persona atau se convertic reauments en colpabla e criminau per tòrt dera pòur e dera intimidacion. Ath delà, auie era presentida de qué arren de bon se podie passar, sivans era mina qu'amiauen es circonstàncies. Quan eth hilh màger de Fiódor Pávlovich, Ivan Fiódorovich, partie entà Moscòu just abantes dera catastròfa, Smerdiakov li demanèc que se demorèsse, sense gausar a condar-li clara e categoricaments, per tòrt dera sua abituau covardia, es sòns temors. Se limitèc a hèr allusions, mès arrés les comprenec. Mos cau senhalar qu'eth vedie a Ivan Fiódorovich coma ua defensa, un gatge de qué, tant que eth s'estèsse en casa, non vierie cap de malur. Rebrembatz era expression ena cara "embriaga" de Dmitri Fiódorovich: "Aucirè ath vielh tanlèu se'n vage Ivan"; ei a díder, qu'era preséncia d'Ivan Fiódorovich les semblaue a toti un gatge de tranquillitat e orde ena casa. E alavetz Ivan Fiódorovich partic e lèu ath madeish temps, ua ora dempús dera marcha deth joen senhor, Smerdiakov patís un atac. Qu'ei totafèt comprensible. Mos cau rebrembar qu'enes darrèri dies, aclapat pera pòur e desesperat, auie sentut especiauments era possibilitat de qué s'apressèsse un atac, tau que l'auie ja passat abantes en moments de tension morau e de commocion. Plan que non se pòt endonviar eth dia e era ora d'aguesti atacs, mès era disposion ada eri òc que la pòt percéber per auança un epileptic. Aquerò ditz era medecina. Atau que, sonque partir Ivan Fiódorovich, Smerdiakov, jos era impression d'èster òrfanèl, entà didè'c atau, e deth sòn abandon, va entath sosterranh a hèr es sòns prètzhèts, baishe pes escales e pense: "Me vierà o non me vierà un atac? E se me vie ara?". E precisaments per aguesta disposicion, per aguesta apreension, per aguestes preguntes, li vie un espasme ena gòrja, que precedís tostemp ara epilèpsia, e ges lançat sense coneishement entath hons der sosterranh. E en aguest edart naturau se les apraien entà veir quauquarren sospechós, quauque testimoniatge, quauque indici de qué auie simulat qu'ère malaut, *de bon voler*! Mès, se siguec de bon voler, alavetz ges era pregunta: entà qué? Compdant damb qué? Entà quina fin? Que non diderè arren dera medecina; diden qu'era sciéncia mentís, qu'era sciéncia s'enganhe, qu'es

mètges non an sabut distinguir entre çò de reau e çò de simulat, qu'ei possible, òc. Mès responetz-me ad aguesta pregunta: entà qué li calie simular? Entà, en auer shamat un assassinat, atrèir damb er atac lèu-lèu era atencion sus era casa? Guardatz, senhors deth jurat, en çò de Fiódor Pávlovich, era net deth crim i auec cinc persones: prumèr, eth pròpi Fiódor Pávlovich, mès eth que non s'aucic ada eth madeish, qu'ei clar; dusau, eth sòn mosso Grigori, que lèu aucissen; tresau, era hemna de Grigori, era sirventa Marfa Ignatievna, mès imaginar-la-se aucint ath sòn senhor qu'ei simplaments vergonhós. Ne rèste, per tant, dus: era acusat e Smerdiakov. Mès, pr'amor qu'er acusat assegure qu'eth non l'aucic, alavetz li calec èster a Smerdiakov, que non i a ua auta opcion, donques que non s'a trapat ad arrés mès, que ja non vam a alistar a un aute assassin. Probablaments d'aciu vie aguesta acusacion "astuta" e colossau contra eth malerós pèc qu'ager se suicidèc. Pr'amor que ja non auie arrés mès. S'auesse auut bèra ombra, ua sospecha de un aute, d'ua siesau persona, sò convençut de qué enquia er acusat senterie vergonha d'auer senhalat a Smerdiakov e senhalarie ad aguesta auta persona, pr'amor qu'acusar a Smerdiakov d'aguest assassinat ei totafèt absurd.

"Senhors, deishem de cornèr era psicologia, deishem era medecina, deishem autanplan era logica, calem-nos enes hèts, solet e exclusiauments enes hèts, e veigam se qué mos diden. Siguec Smerdiakov, mès com? Solet o damb ajuda der acusat? Comencem en tot examinar era prumèra suposicion, ei a díder, qu'ac hec Smerdiakov solet. Plan ben, se l'aucic, que serie per bèra rason, per bèth benefici. Mès, sense auer ne ombra des motius entar assassinat tau que les a er acusat, ei a díder, òdi, gelosia, eca, eca, Smerdiakov solet poirie auer aucit per sòs, entà hèr-se a vier aguesti tres mil robles, qu'auie campat que se sauvauen ena envolòpa. En shamar er assassinat, li conde a ua auta persona (ath màger interessat, ath delà, ar acusat) totes es circonstàncies des sòs e es senhaus: a on ei era envolòpa, qué tie escrit, damb qué ei estropat es sòs e, çò de mès important, li conde es "senhaus" que damb eri se pòt entrar ena casa. Per qué ac hè? Entà denonciar-se? O entà cercar a un rivau que tanben vò entrar e hèr-se a vier era envolòpa? Ara me dideratz que l'ac condèc per pòur. Mès, com ei aquerò? Ua persona que non a parpelejat en shamar quauquarren tant audaç e atròç e en amiar-lo a tèrme, dempús va e conde ua informacion que solet eth coneish e qu'arrés en mon aurie endonviat jamès s'eth auesse carat? Non, per mès covard que sigue, s'auesse shamat quauquarren atau, non l'ac aurie condat ad arrés çò dera envolòpa e es senhaus, pr'amor qu'açò aurie estat denonciar-se. S'aurie endonviat ua auta causa, aurie condat quauqua mentida en cas que l'auessen exigit informacion, mès aquerò que s'ac aurie carat! Ça que la, torni a díder, s'aurie carat aumens çò des sòs, e dempús d'aucir se les aurie hèt a vier, arrés l'aurie podut acusar jamès d'auer assassinat entà panar, pr'amor qu'arrés, exceptat d'eth, aurie vist aguesti sòs, arrés se'n sabie de qué èren ena casa. E autanplan se l'acusauen, les calerie considerar bèth aute motiu entar assassinat. Mès, coma qu'arrés se n'a encuedat de d'auti motius, ath contrari, toti auem vist qu'ère eth preferit deth sòn senhor, que gaudie dera sua fidança, serie eth darrèr que se sospechèsse, se sospecharie prumèr

d'aqueth qu'auesse motius, d'aqueth qu'a anat proclamant que les auie, d'aqueth que non les a amagat, senon que les a manisfestat dauant de toti, en ua paraula, se sospecharie deth hilh deth defuntat, de Dmitri Fiódorovich. Smerdiakov aurie aucit e panat, mès se colparie ath sòn hilh. Non serie aquerò beneficiós entath Smerdiakov assassin? Donques totun açò, Smerdiakov, en tot auer shamat er assassinat, li parle ath hilh, a Dmitri, des sòs, dera envolòpa e des senhaus, qué logic, qué evident!

"Arribe eth dia senhalat entar assassinat e Smerdiakov què, *simulant*, en un atac de mau dera tèrra, entà qué? A, clar, prumèr entà qu'eth mosso Grigori, qu'auie premanida era garison, en veir que non auie arrés entà suenhar era casa, dilhèu ajorne era garison e se mete a vigilar. Dusau, entà qu'eth senhor, en veir qu'arrés vigile, e cranhent fòrça que vengue eth sòn hilh (quauquarren que non a amagat) aumente era sua maufidança e era sua cautèla. E fin finau çò de mès important: entà qu'ada eth, entà Smerdiakov, hissat per atac, lo trasladen dera codina, a on dormie tostemp desseparat des auti e a on auie era sua entrada e gessuda de costum, entar aute extrèm deth pabalhon, enes estances de Grigori, damb es dus en aute costat deth tenhat, a tres canes deth sòn lhet, tau que s'auie hèt de tostemp quan patie un atac, en tot seguir es indicacions deth senhor e dera pietosa Marfa Ignatievna. Aciu, entà simular qu'ère encara mès malaut, probablaments començarie a gemegar darrèr deth tenhat, ei a díder, les tierie desvelhadi tota era net (e atau siguec sivans eth testimoniatge de Grigori e dera sua hemna), e tot entà lheuar-se mès aisidaments e aucir ath sòn senhor!

"Dilheu ara me dideratz que precisaments simulèc entà que non pensèssen en eth, donques qu'ère malaut, e que li parlèc ar acusat des sòs e des senhaus precisaments entà qu'aguest se sentesse temptat e l'aucisse eth madeish e, un còp qu'ac a hèt, se'n va e se hè a vier es sòs e, dilhèu atau forme rambalh, escandal, desvelhe as testimònis, e alavetz ei quan Smerdiakov se lhèue e va a...a hèr qué? Plan, a aucir un aute còp ath senhor e hèr-se a vier es sòs que ja s'an hèt a vier. Senhors, vo n'arritz? Que me hè vergonha hèr aguestes suposicions, mès imaginatz-vos, aquerò precisaments ei çò qu'afirme er acusat: dempús que jo gessessa dera casa, ditz, en hèr quèir a Grigori e costar era alarma, Smerdiakov se lheuèc, aucic e panèc. E ja non vau a parlar de se com Smerdiakov podec calcular tot aquerò per auança, preveir damb exactitud qu'eth hilh anujat e rabiós vierie solet a campar pera hièstra damb respècte e, a maugrat de conéisher es senhaus, se retirarie entà deishar ada eth, a Smerdiakov, tot eth butin. Senhors, vos ac demani seriosaments: en quin moment Smerdiakov podec cométer eth crim? Senhalatz-me aguest moment, pr'amor que sense eth qu'ei impossible acusar-lo.

"Dilhèu er atac siguec autentic. Eth malaut revie de pic, enten crits e ges", ben, atau que hè ua lucada e se ditz: e se vau a aucir ath senhor? E com sabie se qué auie passat, s'enquia aguest moment ère inconscient? Per çò d'aute senhors, enquia e tot era fantasia qu'a un limit.

"E se, dideràn es perspicaci, e s'es dus èren d'acòrd? E se l'auciren es dus amassa e

se repartiren es sòs?"

"Òc, plan, qu'ei ua sospecha seriosa e, en prumèr lòc, assolidada per importantes pròves: un l'aucís e hè tot eth trabalh tant qu'er aute complice s'està sense hèr arren, dempús d'auer simulat un atac de mau dera tèrra precisaments entà desvelhar es sospeches en toti, entà alarmar ath senhor e a Grigori. Que serie interessant conéisher es motius qu'ambdús complices endonvièren un plan tant asenat. Mès dilhèu non i auie ua cooperacion activa per part de Smerdiakov, senon passiua e dolorosa, entà didè'c atau: dilhèu er espaurit Smerdiakov solet s'avenguesse a non opausar-se ar assassinat e, en tot presentir que lo podien acusar d'auer permetut era mòrt deth sòn senhor per non cridar, per non opausar resisténcia, s'assegurèc eth permís de Dmitri Karamazov entà demorar-se en lhet per un supausat atac "e tu aucís-lo coma te vengue ben, aquerò qu'ei causa tua". Mès, s'auesse estat atau, er atac costarie subersaut ena casa e, en tot preveder-lo, Dmitri Karamazov jamès aurie estat d'acòrd damb aguesta condicion. Mès que vau a acceptar que i siguesse d'acòrd: totun aquerò, se passe que Dmitri Karamazov ei er assassin, er assassin e instigador, tant que Smerdiakov ei solet un participant passiu, dilhèu ne tansevolhe participant, senon solet consentent per pòur e en contra dera sa volentat, çò qu'eth tribunau poirie distinguir perfèctaments. Atau, donc, qué ei çò qu'auem? Sonque en èster detengut, er acusat l'ac cargue tot a Smerdiakov e lo colpe solet ada eth: ac a hèt *eth*, ditz, eth a assassinat e panat, qu'ei causa sua! Mès quina sòrta de complices son aguesti que de seguit comencen a parlar er un der aute? Aquerò que non se passe jamès. E guardatz eth risque entà Karamazov: eth ei eth principau assassin, er aute non, er aute solet ei un consentent que dormís darrèr eth tenhat, e eth va e l'ac cargue tot ath malaut. Pr'amor qu'eth malaut se pòt embestiar e, per instint de suberviuença, arreconéisher era pura vertat: ambdús i participèrem, mès jo que non l'aucí, solet ac permetí, ac consentí per pòur. Pr'amor que Smerdiakov podie compréner qu'un tribunau distinguirie de seguit eth sòn grad de colpabilitat e, per tant, podie compdar que, se lo castigauen, serien plan mens durs que damb eth principau assassin que sage de colpar-lo de tot. E alavetz segur qu'aurie cohessat. Totun, aquerò non s'a passat. Smerdiakov non a dit ne ua soleta paraula d'ua collaboracion, a maugrat de qué er assassin a persutat en acusar-lo e de contunh lo senhlalaue coma eth solet assassin. Qu'ei mès, en cors deth somari siguec Smerdiakov que revelèc qu'eth auie parlat damb er acusat sus era envolòpa damb es sòs e sus es senhaus que sense eth jamès ac aurie desnishat. Se de vertat siguesse complice e colpable, aurie condat tant aisidaments en somari que siguec eth qu'informèc ar acusat? Ath contrari, aurie començat a remí'c, a capvirar es hèts, e a padegar-les. Mès ne capvirèc ne padeguèc. E aquerò solet ac pòt hèr un innocent que non cranh que l'acusen de complicitat. Vaquí qu'ager *eth*, en un atac de malenconia malautissa per tòrt deth sòn mau dera tèrra e de tota era catastròfa descadiada, se pengèc. E deishèc ua nòta escrita damb un estil particular: "Me destrusisqui per volentat e desir pròpi, que non s'acuse ad arrés". Qué l'aurie costat higer ena nòta: jo sò er assassin e non Karamazov? Mès non ac hec, auie

consciéncia entà ua causa e non entà ua auta?

"Qué mès? Hè pòc l'an hèt a vier sòs ath tribunau, tres mil robles, "es madeishi qu'èren ena envolòpa dera taula damb es pròves materiaus; les recebí ager de Smerdiakov", an dit. Mès vos, senhors deth jutjat, solide que rebrembatz era trista scèna. Non vau a reprodusir es detalhs, mès òc que me vau a preméter un parelh de consideracions alistades d'entre aqueres mens importantes, precisaments pr'amor que en èster insignificantes non toti les auem en compde e podem desbrembar-les. En prumèr lòc, e un còp mès, Smerdiakov entornèc es sòs ager e se pengèc per racacòr de consciéncia. (pr'amor que non aurie entornat es sòs sense racacòr) E, plan, solet ager tath ser cohessèc eth sòn crim a Ivan Karamazov, tau qu'a declarat eth madeish Ivan Karamazov; mès, per qué aguest auie sauvat silenci enquia ara? Ben, a cohessat, e jo posqui tornar a díder: per qué non mos condèc tota era sua vertat ena nòta en saber-se'n qu'eth dia a vier serà jutjat un acusat innocent? Pr'amor qu'es sòs solets non son ua pròva. Per exemple, hè ua setmana dues persones mès d'aguesta sala e jo mo'n sabérem de forma totauments per edart d'un hèt, e ei precisaments qu'Ivan Fiódorovich Karamazov manèc escambiar ena capitau dera província dus titols de cinc mil robles ath cinc per cent, en totau dètz mil. Solet voi díder que toti podem auer sòs en un moment determinat e que, se bèth un a tres mil robles, aquerò non demòstre que siguen es madeishi sòs d'un determinat calaish o envolòpa. Fin finau, Ivan Karamazov, en recéber ager ua informacion tant importanta sus er autentic assassin, se demore tan tranquil. Per qué non declarà'c immediataments? Per qué ac dèishe enquiath londeman? Vau a supausar qu'è eth dret a endonviar eth perqué: ja amie ua setmana damb era santat maumetuda, eth madeish a arreconeishut ath mètge e as deth sòn entorn qu'a visions, que ve a gent ja mòrta; era vesilha deth delirium tremens qu'aué l'a atacat, en saber-se'n dera mòrt de Smerdiakov, bastís eth següent rasonament: "Er òme qu'ei mòrt, posqui acusar-lo ada eth e sauvar ath mèn frair. È sòs, ne cuelherè un hèish e diderè que Smerdiakov me lo balhèc abantes de morir". Vos dideretz qu'ei desleiau; qu'encara que sigue sus un mòrt, ei desleiau mentir autanplan entà sauvar a un frair. Mès, e s'eth a mentit inconscientament? E s'eth s'imagine que de vertat a estat atau, damb eth sen definitiuaments afectat pera notícia dera mòrt sobta deth vailet? Vos qu'auetz vist era nauèra scèna, auetz vist er estat que se trapaue. Se tenguie de pès e parlaue, mès a on ère eth sòn cap? Ad aguest testimoniatge d'un febriu l'a seguit un document, ua carta der acusat ara senhora Verjovtseva, redigida dus dies abantes deth crim e damb un detalhat plan d'execusion. Alavetz, qué hèm en tot cercar un aute plan e as sòns autors? Eth crim se cometec en tot seguir paraula per paraula aguest plan e non siguec cometut per cap aute que per sòn autor. Òc, senhors deth jurat, "se cometec sivans er escrit!". E non, non mos aluenham ath córrer damb respècte e temor dera hièstra deth pair, mès que mès se n'èm fèrmaments segurs de qué era nòsta estimada ère damb eth. Non, qu'ei absurd e inversemblable. Eth entrèc...e acabèc er ahèr. Probablaments l'aucic en un moment d'irritacion, desgahonat pera ira, tanlèu vedec ath sòn enemic e rivau, mès quan l'auec aucit (quauquarren que hec dilhèu damb un solet còp, un solet

movement, armat damb eth pilador de coeire) e s'auec convençut, après un registre peth menut, de qué era non i ère, non se'n desbrembèc de méter era man jos eth coishin e trèir era envolòpa damb es sòs, qu'eth sòn mocador de paquet, hèt bocins, se trape aquiu, ena taula des pròves materiaus. Vos demanarè, ath delà, que tachetz es uelhs en ua circonstància entà jo plan significatiua. S'auesse estat un assassin experimentat o un assassin que solet volesse panar, aurie deishat era envolòpa en solèr, a on se trapèc ath costat deth cadavre? Per exemple, s'auesse estat Smerdiakov, qu'a cometut er assassinat entà panar, simplaments s'aurie hèt a vier era envolòpa sancera, sense preocupar-se de daurir-la just sus eth cadavre dera sua victima. Eth que sabie damb certitud qu'en aguesta envolòpa i auie es sòs (que l'auie sauvac e sagerat ena sua preséncia), e se se lo hesse a vier arrés se'n saberie que s'auie cometut un panatòri. E jo vos demani, senhors deth jurat, aurie actuat atau Smerdiakov, s'aurie deishat era envolòpa en solèr? Non, atau actue precisaments un assassin exaltat que non rasone ben, un assassin que non ei un panaire e que enquia alavetz jamès auie panat, qu'autanplan en aguest moment que trè es sòs deth dejós deth lhet non ei un lairon panant, senon quauquarrés que li trè ua causa pròpia ath lairon que l'ac panèc, pr'amor qu'aquerò ère çò que pensaue Dmitri Fiódorovich des tres mil robles, vengudi en ua mania entada eth. Atau que, en hèr-se damb ua envolòpa que non auie campat abantes, la trinque entà assegurar-se'n de qué son es sòs, dempús ges damb es sòs ena pòcha, enquia se'n desbrembe de qué a deishat en solèr ua enòrma acusacion contra eth en forma d'envolòpa trincada. Tot pr'amor qu'ei Karamazov, non Smerdiakov, eth que non pense, non compren, entà qué? Ges en tot húger, enten eth gemèc deth mosso que l'a susprenut, eth mosso l'artenh, s'arture e què amorrat en solèr peth pilador de coeire. Er acusat baishe en un bot entà veder-lo, per pietat. Imaginatz-vos, de ressabuda assegure que baishèc per pena, per pietat, entà veir se podie ajudar-lo. Vai!, quin moment entà exprimir tau pietat! Non, baishèc entà assegurar-se de s'ère viu eth solet testimòni dera sua mauvestat. Quinsevolh aute sentiment, quinsevolh aute motiu que non serie normau! Guardatz que li balhe temps a Grigori, li netège eth cap damb un mocador e, en veir que non ère mòrt, tot tacat de sang e com estalabordit vie un aute còp en çò dera sua aimada, com non pensèc qu'ère tacat de sang e que de seguit lo denonciarien? Er acusat mos assegure que ne tansevolhe hec atencion ara sang. Qu'ac podem admèter, ei possible, les sòl passar as criminaus. Un calcul infernau entà quauques causes, e d'autes non vien de comprener-les. E eth, en aguest moment, solet pensaue en a on s'estaue *era*. Qu'auie besonh de saber çò de mès lèu pòssible a on ère, atau que vie ath mès córrer entara sua casa e se'n sap d'ua notícia inesperada e colossau: era a partit entà Mokroie damb eth sòn "anterior", damb er "indiscutible"!.

IX.PSICOLOGIA A TOTA MAQUINA, ERA TROIKA ATH GALAUP. ETH FINAU DERA ALLEGACION DETH FISCAU

En arribar en aguest moment dera sua allegacion, Ippolit Kirillovich, que claraments auie causit eth metòde istoric dera exposicion, que tant les shaute recórrer as oradors nerviosi ara cèrca d'uns limits rigorosaments establidi entà reprimir era sua pròpia afogadura impacienta, s'estenec especiauments en "anterior" e "indiscutible" e exprimic sus aguest tèma diuèrses idies entretengudes ara sua manèra.

- Karamazov, que se tornaue lhòco de gelosia per toti, de ressabuda semble quèir e desparéisher dauant er "anterior" e "indicutible". E, aumens, ei estranh que lèu non auesse parat era aurelha ad aguest nau perilh qu'ère ara demora en forma de rivau inesperat. Mès tostemp auie pensat qu'ère luenh e Karamazov tostemp viu en present. Qu'ei probable qu'enquia lo considerèsse ua ficcion. Eth sòn còr malerós comprenec de seguit que dilhèu per açò era hemna l'auie amagat ath nau rivau, que per aquerò l'auie mentit pòc abantes, qu'eth rivau nauèth vengut non ère entada era ne fantasia ne ficcion, senon tot, totes es sues expectatiues ena vida; en auer comprenut aquerò, eth que se resignèc. Ben, senhors deth jurat, non posqui deishar de cornèr aguest sobte aspècte dera amna der acusat, que semblaue non èster capable de manifestar quauquarren atau e que, còp sec, balhe mòstres d'un implacable besonh de vertat, de respècte ara hemna, d'acceptar es dictats deth sòn còr, en quin moment! En moment que s'a tacat es mans damb era sang deth sòn pròpi pair! Qu'ei vertat qu'era sang vessada ja clamaue resvenja, pr'amor qu'eth, que ja auie destrusit era sua amna e tot eth sòn destin ena tèrra, sense voler li calie sénter e demanar-se en aqueth moment se qué significaue eth e se qué podie significar eth *ja* entada era, era creatura qu'estimaue mès qu'ara sua pròpia amna, en comparèr damb er "anterior" e "indiscutible", que se n'auie empenaït e auie tornat ath cant dera hemna qu'un viatge destrusic damb un amor nau, damb proposicions aunestes, damb era promesa d'ua vida naua e erosa. Tant qu'eth, malerós, qué li podie balhar eth *ara*? Qué li podie aufrir? Karamazov ac comprenec, comprenec qu'eth sòn crim l'auie barrat toti es camins e que solet ère un criminau condamnat a mòrt e non un òme qu'anèsse a víuer. Aguesta idia l'estronhèc e l'esbaucèc. E de pic se concentre en un plan frenetic que, cossent damb eth caractèr de Karamazov, li venguec coma era soleta e fatau gessuda dera sua terribla situacion. Aguesta gessuda qu'ère eth suicidi. Cor a hèr-se a vier es pistòles qu'auie empenhat ath foncionari Perjotin, e peth camin, ath mès córrer, trè dera pòcha toti es sòs que damb eri s'a esposcat es mans damb era sang pairau. Ò!, es sòs ei çò que mès a de besonh ara: Karamazov va a morir, Karamazov va a meter-se un tir, e toti les cau rebrembà'c! Que per aquerò èm poètes, per aquerò auem consomit era nòsta vida coma ua candèla, pes dus extrèms. "Vierè damb era, damb era, aquiu balharè ua grana hèsta, coma jamès agen vist entà que me rebremben e ne parlen pendent fòrça temps. Entre crits sauvatges, hòles cançons e dances gitanes brindaram e felicitaram ara hemna adorada pera sua naua felicitat e, dempús, aquiu madeish, as sòns pès mos crebaram eth crani e mos castigaram! Bèth dia se'n brembarà de Mitia Karamazov! Veirà se com l'estimaue Mitia,

senterà pena de Mitia!". Fòrça scènes pintoresques, fòrça frenesia novelèsca, sauvatge vam karamazovian e sentimentalisme, mès tanben quauquarren mès, senhors deth jurat, quauquarren mès que cride ena sua amna, que pataquège era sua tèsta incansablaments e empodoe eth sòn còr en tot amiar-lo entara mòrt. Aguest *quauquarren* ei era consciéncia, senhors deth jurat, qu'ei eth sòn sen, son es terribles racacòrs! Mès era pistòla qu'ac apraiarà tot, era pistòla ei era soleta gessuda, non n'i a cap auta, e aquiu...Sabi pas se Karamazov pensaue qué i aurà mès enlà ne se Karamazov podie pensar, coma Hamlet, qué i aurà mès aquiu delà. Non, senhors deth jurat, uns tien a Hamlets, mès nosati, de moment, sonque auem Karamazovs!

Ippolit Kirillovich desvolopèc un quadre plan detalhat des preparatius de Mitia, era scèna en çò de Perjotin, ena botiga, damb es caishes. Reprodusic un modelhon de paraules, senténcies e gèsti confirmadi pes testimònis, e aguest quadre influic terriblament ena opinion des audidors. Çò de mès important ei qu'influic en ensems des hèts. Era colpabilitat d'aguest tempestuós exaltat que ja ne se'encuedaue d'eth, ère irrefusabla.

- Ja non auie arren entà suenhar-se (didie Ippolit Kirillovich), dus o tres viatges siguec a mand de cohessà'c tot, ac hège a veir mès que non arribèc a didè'c (mentèc alavetz es testimoniatges des testimònis). Autanplan peth camin li cridèc ath menaire: "Sabes? Qu'ès en tot amiar a un assassin!". Mès non ac podie condar, prumèr li calie arribar en Mokroie e ja aquiu acabarie eth poèma. Totun, se qué ei çò que demoraue ar acusat? Eth cas ei que lèu dès eth prumèr moment, en arribar en Mokroie, sent, entà dempús comprenè'c deth tot, qu'eth rivau "indiscutible" dilhèu non ei tant indiscutible e que non desiren ne accèpten d'eth ne felicitacions pera naua felicitat ne brindis. Mès que ja coneishetz es hèts, senhors deth jurat, peth somari. Eth capitada de Karamazov sus eth sòn adversari resultèc incontestabla e alavetz, donques qu'alavetz s'inicièc ena sua amna ua naua fasa, dilhèu era fasa mès terribla de totes es qu'a patit e contunhe patint aguesta amna! Senhors deth jurat, que se pòt reconéisher positiuaments (exclamèc Ippolit Kirillovich) qu'era sua natura ofensada e eth sòn còr criminau ja èren resvenjaires de quinsevolh justícia terrenau. Qu'ei mès: era justícia e eth castig terrenau dilhèu, enquia e tot, solatgen eth castig dera natura, en aguesti moments son imprescindibles entara amna deth criminau, entà sauvar-la dera desesperacion, pr'amor que ne me posqui imaginar er orror e es patiments moraus de Karamazov quan se'n sabec qu'era l'estimaue, que per eth renonciaue ar "anterior" e "indiscutible", qu'ère ada eth, a Mitia, que convidaue ara sua vida renauida, que li prometie era felicitat. Mès en quin moment? Quan ja tot s'auie acabat entada eth e ja arren ère possible! Per cèrt, que harè un brèu comentari plan interessant entà nosati pr'amor d'esclarir era esséncia autentica dera situacion der acusat en aguest moment: aguesta hemna, aguest amor sòn, contunhèc en tot èster entada eth, enquiara darrèra menuta, enquiath madeish instant dera detencion, ua creatura dehòra man que desiraue damb passion, mès qu'ère inaccessibla. E per qué non se

calèc un tret alavetz, per qué abandonèc era sua intencion e autanplan desbrembèc a on ère era pistòla? Precisaments aguesta set apassionada d'amor e era esperança d'assadorar-la en aqueth moment l'ac empachèren. Embriac pera taulejada, se sarrèc ara sua estimada, que hestejaue ath sòn costat mès embelinaira e seductora que jamès; eth non se dessepare d'era, l'admire, s'esbugasse ena sua preséncia. Aguesta set apassionada que podec reprimir pendent un instant non solet era pòur a èster detengut, senon enquia e tot es racacòrs de consciéncia! Per un instant, ai, solet per un instant! M'imagini er estat en aguest moment dera amna deth criminau sometuda indiscutibla e serviuments per tres elements que l'estronhauen complètaments: en prumèr lòc, era embriaguesa, era embriaguesa e eth hestau, eth movement de pès des dances, es sorriscles des cançons e era, era, rogida peth vin, cantant e dançant, embriaga e arrint entada eth. En dusau lòc, eth sòmni luenhant e encoratjant de qué eth sòn fatidic finau encara ère luenh, aumens non ère près, s'un cas ath dia a vier, coma molt vierien a cercar-lo peth maitin. Per tant encara li restauen diuèrses ores, e aquerò ei molt, plan molt! En diuèrses ores que se pòden passar fòrça causes. M'imagini que succedís quauquarren semblable quan un criminau ei amiat entath cadafalc: encara mos cau recórrer un long carrèr, plan long, e ath delà a plaser, acompanhat per milèrs de persones, dempús tòrcer per un aute carrèr e solet ara fin d'aguest carrèr i é era terribla plaça. Me semble qu'ath principi deth camin eth condemnat, ath dessús der ofensant car, que deu auer precisaments era sensacion de qué li rèste peth dauant ua vida infinita. Mès vaquí qu'es cases van passant, eth car va auançant, ben, non se passe arren, encara ei luenh eth torn dera cantoada, eth contunhe guardant coratjós a dreta e quèrra e ad aguestes persones curioses mès indiferentes que tachen era sua guardada en eth, e encara se pense qu'ei semblable ada eri, qu'ei ua persona. Mès era virada dera cantoada qu'ei ja aciu, ò, que non se passe arren, ei un carrèr sancer. E qu'ei madeish se guaires cases se passen, eth pense: "encara rèsten fòrça cases". E atau enquiath finau, enquiara plaça. E m'imagini que siguec açò que li passèc a Karamazov. "Que non an auut temps, pensaue, encara se pòt cercar quauquarren, que ja aurà temps entà hèr un plan de defensa, entà pensar ua responsa, mès ara...està tant embelinaira!" Que i a angoisha e pòur ena sua amna, mès artenh a desseparar era mitat des sòs e amagar-les en bèth lòc; se non, non m'expliqui com podec desparéisher era mitat des tres mil que venguie de panar-li a sa pair deth dejós dera coishinèra. Non ère eth prumèr còp que venguie en Mokrie, i auie estat de hèsta pendent dus dies. Coneishie aguesta casa de husta vielha e grana, es sòns cubèrts e galaries. Supausi qu'amaguèc ua part des sòs alavetz, en aguesta casa, pòc abantes d'èster detengut, en bèra clatenera, en ua henerecla, dejós bèra taula, en un cornèr, dejós era cubèrta, entà qué? Com que, entà qué? Era catastròfa podie arribar de seguit, e encara non auem pensat se com receber-la, non auem temps entad açò, pr'amor que mos paqueguege eth cap, e ath delà *era* mos cride, mès e es sòs? Es sòs que son imprescindibles entà quinsevolh situacion! Un òme damb sòs qu'ei un òme pertot. Dilhèu non vos semble naturau aguesta prudéncia en un moment atau? Donques se passe qu'eth madeish assegure qu'un mes abantes, en un

moment madeish d'alarmant e fatidic entada eth, desseparèc era mitat des tres mil e les cosic en un escapolari e, plan, aquerò non ei vertat, quauquarren qu'ara demostraram, mès totun açò, ère ua idia familhar entà Karamazov, l'auie contemplada. Qu'ei mès, quan mès tard assegurèc ath jutge instructor qu'auie desseparat mil cinc cents robles en escapolari (çò que jamès se passèc), ei possible que s'endonvièsse çò der escapolari en aguest instant precisaments pr'amor que dues ores abantes auie desseparat era mitat des sòs e les auie amagat en Mokroie, per s'un cas, enquiath londeman, entà non amiar-lo ath dessús, per ua pensada que li venguec de pic. Dus abismes, senhors deth jurat, rebrembatz que Karamazov pòt contemplar dus abismes, e es dus ath còp! Que les auem cercat pera casa, mès non les auem trapat. Ei possible qu'es sòs siguen aquiu, mès ei possible qu'ath londeman despareishessen e ara se les sauvi er acusat. En quinsevolh cas, lo detengueren ath costat d'era, ajulhat dauant d'era. Era qu'ère estirada en lhet e eth l'estenie es mans, e enquia tau punt se n'auie desbrembat de tot, que non entenec se com s'apressauen es que l'anauen a detier. Encara non auie auut temps de premanir-se mentauments entàs responses. Autant eth qu'era sua tèsta sigueren aganchadi de ressabuda.

"E ara ei dauant des jutges, dauant d'eri se decidirà eth sòn destin. Senhors deth jurat, i a moments que, per tòrt des nòstes obligacions, auem pòur dauant d'ua persona, e pòur per aguesta persona! Qu'ei eth moment de contemplar era pòur animau, quan eth criminau se'n sap que tot ei perdut, mès totun açò pelege, totun açò a era intencion de lutar contra vosati. Qu'ei eth moment que toti es instints de suberviuença se lheuen ath còp e, entà sauvar-se, vos dirigís ua guardada penetranta, interroganta e patidoira, vos aganche e vos estúdie, a vosati, as vòstes cares, as vòstes idies, demore veir per quin costat lo vatz a tumar, e en sòn cap tremolós còp sec se formen immediataments milèrs de plans, a maugrat qu'age pòur de parlar, cranh deishar-se d'anar dera lengua! Aguesti moments umiliants dera amna umana, aguest calvari, aguesta set animau pera pròpia sauvacion, son terribles e a viatges produsissen temors e pietat peth criminau, autanplan en jutge instructor. Plan, nosati n'auem estat testimònis de tot aquerò. Ara prumeria, qu'ère aclapat, possat per orror, se l'escapèren diuèrses paraules que lo comprometien grèuments: "Sang! M'ac meriti!". Mès se tenguec de seguit. Se qué díder, se qué respóner, encara non ac auie premanit, solet auie premanit ua negacion sense fondament: "Que non sò colpable dera mòrt deth mèn pair!" De moment aguesta ei era nòsta barralha e dilhèu pogam quilhar quauquarren mès darrèr dera barralha, ua barricada. En tot auançar-se as nòstes preguntes, s'esdegue a explicar aguestes prumères declaracions comprometudes que damb eres se considere colpable dera mòrt deth mosso Grigori. "Que sò colpable d'aguesta sang, mès qui aucic ath mèn pair, senhors, qui? Qui mès lo podec aucir *se non sò estat jo*?. Ac auetz entenut? Mos ac demane a nosati, a nosati, qu'auem vengut entà hèr-li aguesta madeisha pregunta! E auetz entenut aguesta parauleta que s'a auançat? "Se non sò estat jo". Ai, aguesta estratagèma, aguesta innocéncia e aguesta impaciéncia karamazoviana. Jo que non l'è aucit, ne se vos acodisque pensar que sò estat jo:

"Que lo volia aucir, senhors, que volia, admet de seguit (e hè lèu, hè lèu fòrça), mès que sò innocent, jo que non l'è aucit!" Mos concedís que lo volie aucir, vedetz se guaire sincèr que sò?, semble voler díder, atau que vos cau creir que jo non l'è aucit. Ai, en aguesti casi eth criminau a viatges se torne increditblaments irreflexiu e credul. E vaquí que coma per edart, ena instruccion se li demane ua causa çò de mès ingenua: "Non l'aurà aucit Smerdiakov"? E se passèc çò que demoràuem: s'emmalicièc terriblaments pr'amor que mos auíem auançat e l'auíem agarrat ara suspresa quan encara non auie auut temps de premanir-se, de causir e de trapar eth moment mès avient entà trèir a Smerdiakov. Per sòn anament, de seguit se lancèc entà un extrèm e comencèc a assegurar-mos damb totes es sues fòrces que Smerdiakov non podie aucir, que non ère capable d'aucir. Mès non lo credatz, ei pura estratagèma: non a renonciat per complèt a Smerdiakov, ath contrari, que lo tornarà a trèir, pr'amor qu'a qui mès pòt trèir se non ei ada eth, mès ac harà en ua auta escadença pr'amor que de moment aguest plan s'a hèt a pèrder. Lo treirà dilhèu ath londeman o dilhèu quan agen passat quauqui dies, un còp age trapat eth moment de cridar-mos: "Ja vedetz, jo remí que siguesse Smerdiakov mès que vos, vo'n brembatz?, mès ara sò convençut que siguec eth que l'aucit, qui se non?. Mès, de moment, mos contraditz ombriu e irritat; era impaciéncia e era ira li suggerissen, ça que la, ua explicacion çò de mès pòcvau e inversembabla sus com auie vist a sa pair a trauèrs dera hièstra e s'auie aluenhat d'aquiu respectuosaments. Çò de mès important ei qu'encara non coneish es circonstàncies, eth valor des declaracions de Grigori, que s'a remetut. Començam a examinar-lo e a escorcolhar-lo. Er escorcolh l'enforisme mès tanben l'encoratge: non trapam es tres mil robles, solet ne trapam mil cinc cents. E, plan, en aguest moment de silenci coleric e de negacion per prumèr còp li vie entath cap era idia deth escapolari. Sense dobte, ei conscient dera pòga credibilitat dera sua invencion, e se torture, se torture terriblaments, pr'amor de hèr-la mès credibla, entà compausar-la de manèra que resulte ua novèla vertadèra e versemblabla. En aguesti casi, çò de prumèr, eth principau prètzhèt dera instruccion ei non perméter es preparatius, aganchar descuedat ath criminau entà qu'exprimisque es sues idies amagades damb tota simplicitat, damb forma inversemblabla e contradictòria. Solet se pòt hèr a parlar a un criminau en tot comunicar-li ara suspresa e coma per edart quauque hèt nau, quauqua circonstància deth cas que sigue colossau peth sòn significat, mès qu'enquia alavetz eth non auie supausat ne auie previst. Nosati qu'auíem premanida aguesta circonstància, òc, l'auíem premanida dès hège temps: ère eth testimoniatge deth mosso Grigori, ja remetut, sus era pòrta dubèrta pera que gessec ath mès córrer er acusat. Eth se n'auie desbrembat complètaments dera pòrta e se pensaue que Grigori non l'auie vist. Er efècte siguec colossau. Se botèc de pès en un bot e comencèc a cridar: "Siguec Smerdiakov, Smerdiakov!", e atau revelèc era sua idia oculta, era sua idia fondamentau, dera forma mès inversemblabla, pr'amor que Smerdiakov solet podec auer aucit dempús qu'eth hesse quèir a Grigori e gessesse ara prèssa. Quan l'informèrem que Grigori auie vist era pòrta dubèrta abantes dera agression e que, tant que gessie deth sòn

dormitòri, auie entenut gemegar a Smerdiakov darrèr deth tenhat, Karamazov ère certanaments aclapat. Eth mèn collaborador, eth nòste aunorable e agudent Nikolai Parfionovich, me condèc dempús qu'en aguest instant sentec tanta pena per eth que lèu se met a plorar. E ei en aguest instant, entà apraiar er ahèr, quan eth comence ara prèssa a parlar-mos deth famós escapolari: plan ben, semble díder, donques ara escotatz aguesta istòria! Senhors deth jurat, ja vos è explicat se per qué considèri tota aguesta pensada sus es sòs sauvadi un mes abantes en escapolari non solet coma quauquarren absurd, senon tanben ua invencion tan inversembabla que solet la podem demorar en un cas coma eth que mos ocupe. Autanplan s'entà ua escomesa voléssem díder o imaginar quauquarren mès inversembable, non poiríem trapar arren de pejor. Aciu çò de mès important ei que se pòt travar e redusir ad arren ath novelista damb es detalhs, damb aguesti detalhs qu'ei tan rica era realitat e que tostemp, tau que siguesse ua fotesa insignificanta e non de besonh, son menspredadi per aguesti malerosi condaires involuntaris que jamès pensen en eri. Ò!, en aguesti moments non son entad aguestes causes, eth sòn cap solet cree un tot enòrme e alavetz vie quauquarrés e gause demanar-li per aguestes foteses! E ei aquiu quan se les aganche! Li pregunten ar acusat: "Ben, e d'a on treiguéretz eth materiau entar escapolari, qui vo'lo cosec?" "Qu'ac hi jo solet!" "E d'a on treiguéretz era tela"? Er acusat s'ofense, ac considère ua fotesa ofensiua e, credetz-me, credetz-me, ei sincèr, sincèr! Que toti son atau. "L'arrinquè d'ua camisa". "Perfècte, senhor, donques deman cercaram entre era vòsta ròba blanca ua camisa damb un tròç arrincat". E comprenetz, senhors deth jurat, que s'aumens auéssem trapat era camisa (e com non l'auíem de trapar ena sua maleta o ena comòda s'era camisa auesse existit de vertat), qu'auríem auut ua pròva, ua pròva paupabla a favor dera legitimitat e deth sòn testimoniatge. Mès aquerò eth que non ac compren: "Non m'en brembi, dilhèu non siguesse ua camisa, lo cosí d'ua còfia dera mestressa". "Com ère era còfia?" "Donques l'agarrè, sabi pas, qu'ère per aquiu tirada, ua vielha e rosigada de percala"."Ac rebrembatz ben?" "Non, ben non..." E s'embèstie, s'embèstie, mès imaginatz-vos: com non pòt brembar-se'n? Enes moments mès terribles d'un òme, coma quan ei amiat entath cadafalc, son aguestes foteses es que se demoren gravades. E eth se n'a desbrembat de tot, exceptat de cèrt losat verd que vedec peth camin o ben ua gralha en ua crotz, aquerò òc qu'ac rebrembe. Pr'amor que, se tant que cosie er escapolari s'amaguèc des sòns, que li calerie brembar-se'n de com patic umiliat pera pòur de qué quauquarrés entrèsse e l'agarrèsse damb ua agulha enes mans, de com ath prumèr bronit hec un guimbet e correc darrèr eth tenhat (en sòn pis i a un tenhat)...Mès, senhors deth jurat, per qué vos condi tot aquerò, toti aguesti detalhs, foteses?, exclamèc còp sec Ippolit Kirillovich. Donques precisaments pr'amor qu'er acusat contunhe encaborniat en aguesta asenada! Pendent aguesti dus mesi, dès era madeisha fatidica net, non a esclarit arren, non a hijut ne ua soleta circonstància explicatiua e reau ath sòn fantasiós testimoniatge prealable; tot aquerò que son pegaries, ditz, credetz en mèn aunor! Ò!, mos alegram de creir, desiram creir, autanplan peth sòn aunor! O se passe qu'èm chacals assedegats de

sang umana? Balhatz-mos, mostratz-mos aumens un hèt a favor der acusat e mos alegraram, mès un hèt paupable, reau, e non era deduccion pera expression dera cara der acusat qu'a hèt sa frair o era indicacion de qué, en tot tustar-se eth piech, sens dobte se tustaue er escapolari...de nets, ath dessús. Mos alegraram se i a un hèt nau, seram es prumèrs a renonciar as acusacions, mos esdegaram a renonciar. Ara qu'ei era justícia que clame e nosati persutam, non podem renonciar ad arren.

Ippolit Kirillovich passèc ara conclusion. Semblaue qu'auie fèbre, clamaue pera sang vessada, pera sang d'un pair assassinat peth sòn hilh "damb eth nefast objectiu de panar". Senhalaue damb fermetat eth tragic e indignant emsems de hèts.

- Çò que sigue qu'escotetz der avocat der acusat, famós peth sòn talent (Ippolit Kirillovich non ac podec evitar), per eloquentes e esmoventes que siguen es sues paraules qu'apelaràn ara vòsta sensibilitat, rebrembatz qu'en aguest moment vosati ètz eth santuari dera nòsta justícia. Rebrembatz qu'ètz es defensors dera vertat, es defensors dera nòsta sagrada Russia, des sòns fondaments, dera sua familha, de tot çò de sant que i é en era! Òc, en aguesti moments vosati representatz a Russia, e era vòsta senténcia s'entenerà non solet en aguesta sala, senon en tota Russia, e tota Russia vos escotarà coma as sòns defensors e jutges e se senterà encoratjada o aclapada damb era senténcia. Non torturetz a Russia e es sues esperançes, era nòsta troika cor a tota maquina dilhèu entara roïna. E ja hè fòrça temps qu'en tota Russia se quilhen es braci e demanen que s'arture aguesta carrèra frenetica e desvegonhada. E, se d'auti pòbles encara se desseparen dera troika que saute coma lhòca dilhèu non sigue per respècte, coma desiraue eth poèta, senon solet per pòur, tenguetz aquerò en compde. Per pòur e dilhèu tanben per aversion, atau serà bon que vos hescatz enlà, pr'amor que pòt èster que se deishatz de hèr-vos enlà e vos convertitz en un solid mur dauant de semblabla precipitacion e siguen eri es qu'arturen era carrèra alhocardida e dementa entà sauvar-se, entà instruir-se e illustrar-se! Que ja auem entenut votzes alarmades en Euròpa. Ja an començat a lheuar-se. Non les hèscatz temptar, non hescatz qu'apilèren eth sòn òdi en aument damb ua senténcia qu'absòlve er assassinat d'un pair a mans deth sòn pròpi hilh!...

En resumit, Ippolit Kirillovich s'auie apassionat fòrça e, encara qu'acabèc d'aguesta sòrta patetica, era impression que costèc siguec extraordinària. En acabar eth sòn discurs, gessec ara prèssa e, ac torni a díder, lèu li vie ua malagana en aute quarto. Era sala non aplaudic, mès es persones formaus èren contentes. Non èren tan contents es daunes, mès, ça que la, les shautec fòrça era sua eloquéncia, mès que mès pr'amor que non cranhien es conseqüéncies e contunhauen a tier totes es sues esperances en Fetiukovich: "Fin finau va a parlar, guanharà, plan que òc!". Toti guardauen a Mitia; pendent eth discurs deth fiscau s'estaue seigut en silenci damb es mans nervioses, es dents sarradi, era guardada baisha. Solet en bèri moments lheuèc eth cap e parèc era aurelha. Sustot quan comencèren a parlar de Grushenka. Quan eth fiscau reprodusic era opinion de Rakitin sus era, en sòn ròstre campèc un arridolet de mensprètz e colèra e didec de forma pro audibla: "Bernard!" Mès quan Ippolit Kirillovich parlèc de com l'auie interrogat e hèt a patir en Mokroie, lheuèc eth cap e

escotèc atentiuaments damb terrible curiosèr. En un punt deth discurs semblèc autanplan que volie lheuar-se e cridar quauquarren; totun, se tenguec e solet rufèc es espatles damb mensprètz. Dera fin dera allegacion, justaments des hètes deth fiscau en Mokroie pendent er interrogatòri deth criminau, se'n parlarie dempús ena ciutat en tot hèr burla d'Ippolit Kirillovich: "Er òme non se podec tier e se vantèc des sues aptituds". Era session s'interrompec, mès per pòc de temps, un quart d'ora, vint menutes ath mès poder. Entre eth public s'enteneren convèrses e exclamacions. Ne rebrembi quauques ues:

- Un discurs seriós!, senhalèc damb es celhes rufades un senhor en un rondèu.
- Que s'a embolhat fòrça damb era psicologia, s'entenec ua auta votz.
- Mès, qu'ei que tot ei vertat, ei ua vertat irrefusabla!
- Òc, ei un mèstre.
- A hèt un resumit en tot generalizar.
- Sus nosati, que tanben a generalizat sus nosati (se higec ua tresau votz), ath principi deth discurs, brembatz-vo'n d'açò que toti èm Fiódor Pávlovich.
- E ath finau tanben. Solet qu'aciu a mentit.
- E ath delà non a estat clar.
- S'a afogat un shinhau.
- Aquerò qu'ei injust, injust.
- Donques non, autanplan atau a estat adreit. Er òme qu'a demorat fòrça, e, a tot darrèr, a parlat, hu, hu!
- E qué diderà er avocat?

En un aute rondèu:

- Donques a shordat ath petersburgués per arren: rebrembatz çò de qué "apelaràn ara vòsta sensibilitat"?
- Òc, qu'a estat inoportun.
- S'a esdegat massa.
- Qu'ei un òme nerviós.
- Aquiu nosati mo n'arrim, mès com estarà er acusat?
- Òc, com estarà Mitenka?
- Diderà quauquarren er avocat?

En un tresau rondèu:

- Qui ei aguesta senhora? Era gròssa damb ornaments qu'ei seiguda en un costat.
- Ua generala, divorciada, la coneishi.
- Per aquerò çò des ornaments.

- Non ei ua grana causa.
- Vai, non, qu'ei embelinaira.
- Dus sèti mès enlà que i é ua ròssa, ei mielhor.
- L'aganchèren damb assopliment en Mokroie, vertat?
- Plan. Ac a tornat a condar. En guaires cases ac aurà condat ja.
- E ara non s'a podut tier, er amor pròpi.
- Qu'ei un òme ofensat, hu, hu.
- E mausapiós. Damb fòrça retorica. Es sues frases son longues.
- E sage d'espaurir-mos, guardatz, espaurir-mos. Rebrembatz era troika? "Uns que tien Hamlets, mès nosati, de moment, solet auem karamazovs!" aquiu qu'a estat abil.
- Qu'ère entà vantar ath liberalisme. Li cau pòur.
- E tanben ar avocat.
- Òc, e qué diderà eth senhor Fetiukovich?
- Ben, sigue çò que sigue, non calarà enes nòsti campanhards.
- Vos ac pensatz?

En un quatau rondèu:

- Çò dera troika l'a demorat plan ben, quan parlaue des pòbles.
- Donques ei vertat çò que ditz de qué es pòbles non van a demorar, ac rebrembatz?
- E?
- Un membre deth Parlament anglés se metec de pès era setmana passada a prepaus des nihilistes e preguntèc ath Ministèri se non ère ja ora d'intervier ena nacion barbara entà educar-mos. Ippolit se referie ad açò, ac sabi, qu'ère açò. Ja lo condèc era setmana passada.
- Moria, be que les demore causes.
- A qui? Per qué?
- Barraram Kronstadt e non les balharam pan. D'a on lo treiràn?
- D'America? Ara que lo trèn d'aquiu delà.
- Mentida.

Mès sonèc era campaneta e toti correren entath sòn sèti. Fetiukovich gessec en estrat.

X. ERA ALLEGACION DER AVOCAT DEFENSOR.

Tot cessèc tanlèu s'enteneren es prumères paraules deth famós orador. Era sala sancèra tachèc es sòns vistons en eth. Comencèc plan dirècte, damb simplicitat e conviccion, mès sense era mès mendre arrogància. Ne eth mès mendre assag d'eloqüéncia, de nòtes patetiques, de paraules que remoiguessen sentiments. Qu'ère un òme parlant entà un cercle intim de simpatizants. Era sua votz ère polida, fòrta e encantadora, autanplan ena madeisha votz se podie notar quauquarren de sincèr e simple. Mès de seguit toti mo n'encuedèrem de qué podie lheuar-se de pic entà çò reauments patetic e "batanar es còrs damb ua fòrça desconeishuda". Dilhèu parlaue pejor qu'Ippolit Kirillovich, mès sense frases longues e damb màger precision. Solet ua causa non les shautèc as daunes: estaue un shinhau acorbaishat, sustot ath principi deth discurs, non coma se siguesse en tot hèr ua reveréncia, senon que semblaue lançar-se e volar entàs sòns audidors; ath delà, semblaue inclinar-se just pera mitat dera sua longa esquia, tau que s'en centre d'aguesta esquia longa e fina i auesse installada ua relheta e aguesta se podesse plegar lèu en angle rècte. Ath principi deth discurs parlèc coma dispersat, coma se non auesse un sistèma, en tot estacar es hèts damb fragments, mès a tot darrèr compausèc un ensems. Eth sòn discurs se podie dividir en dues parts: era prumèra mitat ère era critica, era refutacion dera acusacion, a còps pervèrsa e satirica. Mès ena dusau part de ressabuda cambièc eth ton e quitament eth metòde e pugèc còp sec entath patetisme. Era sala semblaue qu'ac auie estat en tot demorar e se metec a tremolar afogada. S'apressèc dirècte ath tèma e comencèc a díder que, encara qu'eth sòn camp d'accion ère Sant Petersburg, non ère eth prumèr viatge qu'acodie a ciutats de Russia entà deféner a acusadi, mès solet ad aqueri qu'ère convençut dera sua innocéncia o que podie presentir-la per auança.

- Madeish m'arribat en cas actuau, expliquèc. Solet damb es informes iniciaus des jornaus ja vedí quauquarren que me hissèc fòrça e me metec a favor der acusat. En ua paraula, mès que mès me cridèc era atencion cèrta situacion juridica que se repetís soent ena practica judiciau, mès jamès, me pensi, damb ua tau plenitud e damb tantes particularitats caracteristiques coma en present cas. Aguest hèt que non me calerà formular-lo enquiath finau dera mia allegacion, quan acaba eth mèn discurs; totun, vau a amuishar era mia pensada ja en començar, pr'amor qu'è era debilitat de vier dirèctaments ad açò qu'ei important sense amagar efèctes ne estauviar impressions. Dilhèu non serà guaire practic dera mia part, mès qu'ei sincèr. Era mia idia, era mia formula, qu'ei aguesta: existís un aclapant ensems de hèts en contra der acusat e, ath madeish temps, ne un solet d'aguesti hèts resistís eth mendre analisi examinat de forma individuau, un a un. En tot seguir dempús es rumors e es jornaus anè confirmant cada viatge mès era mia idia e, de ressabuda, recebí des familhars der acusat ua peticion entà defener-lo. En aguest moment m'esdegué a vier aciu, a on me convencí definitiuaments. Atau qu'entà refusar aguest terrible ensems de hèts e expausar era inconsisténcia e era irrealitat de cada hèt acusatòri m'encargué de deféner aguest cas.

Atau comencèc er avocat e de pic proclamèc:

- Senhors deth jurat, que sò nau aciu. Recebí totes es impressions sense idies

preconcebudes. Er acusat, de caractèr impetuós e desfrenat, non m'ofensèc ara imprevista, coma dilhèu a un centenat de persones en aguesta ciutat, per çò que molti m'auien prevengut contra eth. Plan que òc, reconeishi qu'era morau dera societat locau ei suslheuada justaments en contra sòn: er acusat qu'ei impetuós e desfrenat. Totun, ère recebut pera societat locau, autanplan era familha deth plan talentós fiscau l'aumplic d'atencions. (*Nota bene*: dauant d'aguestes paraules s'enteneren dues o tres arridalhes entre eth public, lèu-lèu reprimides mès notades per toti. Qu'ère sabut qu'eth fiscau auie admetut en çò de sòn a Mitia en contra dera sua volentat, solet pr'amor qu'era sua hemna l'auie trapat interessant: qu'ère ua dauna vertuosa e respectable çò de mès, mès fantasiosa, capriciosa e qu'en bèri casi, principauments enes mès pichons, li shautaue amiar era contraria ath sòn marit. Per çò d'aute, Mitia auie estat ena sua casa plan pògui viatges). Totun, vau a gosar admèter (contunhèc er avocat) qu'autanplan en un cap independent e en un caractèr just coma eth deth mèn opausant age nidat un cèrt prejudici erronèu. Ò!, qu'ei quauquarren normau: eth malerós s'a meritat massa que lo tracten damb prejudicis. Eth sentiment morau otratjat e, sustot, er estetic a viatges son implacables. Plan que, ena allegacion dera acusacion, hèta damb gran talent, toti auem entenut un sevèr analisi deth caractèr e des actes der acusat, ua actitud sevèra e critica dauant eth cas e, mès que mès, s'an presentat tantes prigondors psicologiques entà explicar-mos era esséncia der ahèr que calar-se en aguestes prigondors non poirie auer-se hèt de cap des manères damb ua actitud premeditada e maliciosaments tendenciosa contra era personalitat der acusat. Mès que i a causes que son encara pejors, autanplan mès damnajoses en aguesti casi qu'era actitud mes maliciosa e intencionada dauant d'un cas. Qu'ei que de nosati, per exemple, s'apodère cèrta ludentor artistica, diguem-ac atau, un besonh de creacion artistica, de crear ua novèla, sustot en tier aguesta riquesa d'engenh psicologic damb eth que Diu a ornat es nòstes capacitats. Ja en Sant Petersburg, tanlèu me premaní entà vier aciu, siguí prevengut, encara que jo ja me'n sabia abantes de qué me prevenguessen, de qué aciu traparia en mèn opausant a un psicològ prigond e plan perspicaç que hè fòrça temps que, per aguesta qualitat, a meritat ua singulara fama en nòste encara joen mon judiciau. Mès, qu'ei qu'era psicologia, senhors, a maugrat que sigue quauquarren plan prigond, se semble a ua daga de dues lames. (risetes entre eth public). Ò!, plan, perdonatz aguesta comparança triviau, que non sò cap un mèstre en parlar damb tanta eloqüéncia. Totun, aciu qu'auem un exemple: agarrarè çò de prumèr que se m'acodisque deth discurs deth fiscau. Er acusat, de nets en jardin, tant que saute ara prèssa era barralha, abat damb eth pilador de coeire ath mosso que s'a aganchat ara sua cama. Ara seguida saute entà tornar ath jardin e s'està cinc menutes suenhant ath queigut, en tot sajar d'endonviar se l'a aucit o non. E se passe qu'eth fiscau non vò creir de cap des manères ena legitimitat deth testimoniatge der acusat, que baishèc a veir a Grigori per pietat: "Que non se pòt dar tau sentiment en aguest moment, ditz, non ei naturau; sautèc entà assegurar-se s'ère viu o mòrt eth solet testimòni dera sua malahèta, e atau certifique qu'eth cometec aguesta malahèta, pr'amor que non

podec sautar en jardin per cap aute motiu, inclinacion o sentiment". Aquerò ei psicologia. Mès agarrem aguesta madeisha psicologia e apliquem-la ath cas, encara qu'aguest viatge tieram era auta lama, e vierà quauquarren non mens versemblable. Er assassin baishe en un bot per cautèla, per assegurar-se de s'ei viu o non eth testimòni; mentretant vie de deishar en burèu de sa pair, qu'a assassinat, ua pròva colossau, sivans eth testimòni deth pròpi fiscau, en forma d'ua envolòpa trincada, qu'en era ère escrit que i auie tres mil robles. "Se se hège a vier era envolòpa, arrés en mon se'n saberie qu'auie existit ua envolòpa e qu'en era i auie sòs e, per tant, qu'es sòs auien estat panadi per acusat". Aguesta qu'ei era maxima dera acusacion. Atau que ja vedetz, entà ua causa ar òme li manquèc precaucion, s'estabordic, s'espauric e hugec en tot deishar en solèr ua pròva, e solet dues menutes dempús pataquège e aucís a ua auta persona, mès ara ja mòstre un sentiment mauvat e calculador de cautèla dauant eth nòste vailet. Plan, ben, que siguec atau: aquiu s'està era subtilitat dera psicologia, que dauant de taus circonstàncies sò sanguinari e vigilant coma ua agla deth Caucàs e, ena menuta a vier, òrb e trantalhant coma ua insignificanta bohèra. Mès se sò tan sanguinari e crudèuments calculador que, dempús d'aucir baishi de nauèth entà veir s'ei viu un testimòni, entà qué atier ara naua victima pendent cinc menutes e crear-me, atau, dilhèu, naui testimònis? Entà qué chaupar un mocador netejant era sang deth cap der abatut e qu'aguest mocador servisque dempús de pròva contra jo? Non, (s'èm tan calculadors e durs de còr), non aurie estat mielhor sautar e simplaments abàter damb eth pilador de coeire ath mosso queigut damb mès còps en cap entà aucir-lo definitiuaments e, en auer acabat damb eth testimòni, eliminar tota inquietud deth nòste còr? E, entà acabar, sauti entà verificar s'ei viu o non eth mèn testimòni, mès ath delà dèishi en camin a un aute testimòni, eth pilador de coeire que me hi a vier dera casa des dues hemnes: es dues pòden tostemp arreconéisher aguest objècte coma sòn e testificar que jo me lo hi a vier dera sua casa. E non ei que lo desbrembèssem en camin, mos queiguesse per distraccion o estabordiment, non, mos auem des.hèt dera arma de bon voler, pr'amor que la trapèrem a uns quinze passi deth lòc a on siguec abatut Grigori. Atau que mos cau demanar: entà qué ac hérem? Donques precisaments ac hérem pr'amor que mos hège dò auer aucit a un òme, ath vielh mosso, e per aquerò embestiadi, maudident, mos des.hèm deth pilador de coeire, dera arma deth crim, que non podie èster de ua auta manèra; se non, per qué lançar-la damb tanta fòrça? Se podíem sénter dolor e pena per auer aucit a un òme ei, plan que òc, pr'amor que non auíem aucit ath nòste pair: s'ac auéssem hèt, que non auríem sautat per pietat a veir ad aguest aute queigut, s'aurie dat un aute sentiment, que non auríem estat entà pietats, senon entà sauvar-mos a nosati, aquerò qu'ei clar. Plan ath contrari, ac torni a díder, l'auríem estronhat era tèsta decididaments en sòrta d'ocupar-mos d'eth pendent cinc menutes. S'auec lòc entara pietat e es boni sentiments ei precisaments pr'amor qu'auíem era consciéncia neta. Per tant, auem ua auta psicologia. Senhors deth jurat, qu'è tengut a prepaus era psicologia entà demostrar de forma evidenta que d'era se pòt dedusir çò que se volgue. Tot depen des mans que s'estongue. Era psicologia cride ara

novèla autanplan as persones mès formaus e de manèra totafèt involuntària. Que parli dera psicologia superflua, senhors deth jurat, deth mau usatge que se hè d'era.

De nauèth se poderen enténer risetes d'aprobacion entre eth public, tostemp dirigides entath fiscau. Non vau a reprodusir peth menut tota era allegacion der avocat defensor, alistarè solet quauqui fragments, quauqui punts plan importanti.

XI. NE SÒS. NE PANATÒRI

Que i auec un punt ena allegacion der avocat que mos deishèc a toti estonadi, e siguec precisaments era negacion totau dera existéncia des fatidics tres mil robles e, per tant, era possibilitat de qué siguessen panadi.

- Senhors deth jurat, comencèc, en present cas a quinsevolh òme nau e imparciau l'estone ua particularitat plan caracteristica: era acusacion de panatòri e, ath còp, era complèta impossibilitat de senhalar se qué siguec panat. Diden que s'a panat sòs, tres mil robles entà èster exactes, mès arrés sap se de vertat existiren. Pensatz-ac ben: prumèr, com mo n'auem sabut de qué existien e qui les vedec? Solet ua persona les a vist e mos a indicat que s'auieen metut en ua envolòpa damb ua instruccion: eth vailet Smerdiakov. Ja abantes dera catastròfa informèc dera sua existéncia ar acusat e ath sòn frair Ivan Fiódorovich. Tanben siguec informada era senhoreta Svetlova. Totun, cap des tres les an vist personauments, solet les a vist Smerdiakov, e alavetz era pregunta que ven per era soleta: s'ei vertat qu'existiren e que Smerdiakov les vedec, quan les vedec per darrèr viatge? E s'eth senhor treiguec es sòs deth lhet e les tornèc a méter ena caisha sense dider-l'ac? Guardatz que, sivans es paraules de Smerdiakov, es sòs èren dejós eth lhet, dejós eth matalàs, er acusat les aurie d'auer trèt de dejós eth matalàs; totun, eth lhet non ei arropit, çò qu'ei avientaments registrat ena declaracion. Com podec er acusat non arropir bric eth lhet e, ath delà, non tacar damb es mans encara sanguinoses era fina ròba deth lhet, metuda de bon voler entad aguesta escadença? E vosati me demanaratz: alavetz, era envolòpa en solèr? Ben, que s'ac vau que parlem d'aguesta envolòpa. Adès, enquia e tot me sò susprenut un shinhau: eth nòste fiscau de gran talent, en començar a parlar d'aguesta envolòpa, de ressabuda, eth (tietz compde, eth madeish) a dit precisaments en senhalar çò d'absurda qu'ei era suposicion de qué Smerdiakov ei er assassin: "Se non auesse estat pera envolòpa, se non auesse demorat en solèr coma pròva, se se l'auesse hèt a vier eth panaire, arrés en mon se n'aurie sabut de qué existie tau envolòpa e qu'en era i auie sòs e, per tant, qu'es sòs auien estat panadi per acusat". Atau que solet aguest tròç de papèr damb ua inscripcion, sivans a reconeishut eth pròpi fiscau, ei era pròva de qué a servit entà colpar ar acusat de panatòri: "Se non, arrés se n'aurie sabut de qué se cometec un panatòri e, dilhèu, qu'auie auut sòs". Mès ei possible que solet un tròç de papèr lançat en solèr pròve qu'ath sòn interior i auie sòs e qu'aguesti sòs sigueren panadi? "Mès (me responeratz vosati), qu'ei que Smerdiakov les auie vist

ena envolòpa". Mès, quan, quan vedec es robles per darrèr viatge? Qu'ei aquerò que vos demani. Jo è parlat damb Smerdiakov e eth me didec que les vedec dus dies abantes dera catastròfa. Alavetz, per qué non posqui jo prepausar, per exemple, ua situacion qu'en era eth vielh Fiódor Pávlovich, embarrat ena sua casa, en tot demorar impacient e isteric ara sua aimada, se l'acosisse, entà passar eth temps, trèir era envolòpa e daurir-la? "Dilhèu Grushenka non se cre que son ena envolòpa, se ditz, que serà mielhor que l'amuisha eth hèish damb es trenta de cent, solide que li còsten mès impression, li haràn vier era saliuèra". E trinque era envolòpa, trè es sòs e lance era envolòpa en solèr damb era man decidida tau que li cau a un senhor e sense crànher, plan, deishar pròves. Guardatz, senhors deth jurat, non son mès possibles aguesta prepausa e aguest hèt? Per qué non son possibles? Qu'ei que, se s'a podut passar quauquarren atau, era acusacion de panatòri despareish en un virament de uelhs: non auie sòs, per tant, non auec panatòri. S'era envolòpa en solèr ei ua pròva de qué i auie sòs, per qué non posqui afirmar jo çò de contrari, ei a díder, qu'era envolòpa s'estaue en solèr precisaments pr'amor que non auie sòs en era, pr'amor qu'eth sòn patron les auie agarrat prealablaments? "Òc, mès en aguest cas, a on an anat a parar es sòs, se les treiguec Fiódor Pávlovich dera envolòpa? En escorcolhar era casa non se trapèren". En prumèr lòc, ena caisha s'a trapat ua part des sòs, e, en segon lòc, que les podec trèir ath maitin, autanplan era vesilha, e tier-les de ua auta forma, dar-les, enviar-les, ei a díder, cambiar d'idia, cambiar eth sòn plan d'accion dès era madeisha basa sense que li calesse informar prealablaments a Smerdiakov. E, s'aguesta proposicion existís, encara que sigue solet coma ua possibilitat, alavetz com se pòt colpar tu per tu e damb tanta seguretat ar acusat d'auer cometut un assassinat pr'amor de panar e de qué efectiuaments existic eth panatòri? Pr'amor que d'aguesta sòrta mos metem en terren des novèles. Perque, s'afirmam qu'ua causa a estat panada, ei indispensable mostrar aguesta causa o, aumens, demostrar sense discusion qu'existic. Mès se passe qu'arrés ac a vist. Nauèraments, en Sant Petersburg un joen, lèu un mainatge, de dètz-e-ueit ans, un vendeire ambulant entrèc a plen dia damb ua destrau en ua casa d'escambi e damb grana temeritat, caracteristica, aucic ath patron deth locau e se hec a vier mil cinc cents robles trica truquec. Siguec detengut cinc ores dempús. Mens quinze robles que ja s'auie despenut, li trapèren ath dessús es mil cinc cents. Ath delà, quan entornèc ena botiga dempús er assassinat, eth vendeire informèc ara policia non solet dera quantitat panada, senon deth tipe de sòs qu'ère exactaments, ei a díder, guairi bilhets de cent, guairi de blus e guairi de vermelhs, guaires monedes d'aur e de quin valor, e ar assassin detengut li trapèren aguesti bilhets e aguestes monedes. Ath delà, tot aquerò venguec seguit d'ua confession complèta e sincèra der assassin de qué auie aucit e s'auie hèt a vier es sòs. Aquerò, senhors deth jurat, ei çò que jo ne digui pròves! Coneishi, veigui, paupi es sòs e non posqui díder que non existissen o que non agen existit. Ei atau en cas que mos ocupe? Pr'amor qu'èm en un cas de vida o mòrt, deth destin d'un òme. "Mès qu'ei que, dideratz, aquera net siguec de tarabast, degalhèc es sòs, li trapèren ath dessús mil cinc

cents. D'a on les treiguec?" Donques precisaments pr'amor que solet se li trapèren mil cinc cents, e era auta mitat dera quantitat non auec manèra de trapar-la ne de desnishar-la, se demòstre qu'aguesti sòs pòt èster que non siguen es madeishi, que jamès sigueren en cap envolòpa. Sivans eth calcul (de çò mès estricte) deth temps estudiat e demostrat pera instruccion, dempús de parlar damb era sirventa e gésser ath córrer entara casa de Perjotin, non passèc ne pera sua casa ne per cap aute lòc, e dempús s'estèc en public en tot moment, per tant, non podec desseparar era mitat des tres mil e amagar-la en bèth punt dera ciutat. Precisaments aguesta situacion a estat era basa dera proposicion deth fiscau de qué es sòs son amagadi en quauqua clatenera en bordalat de Mokroie. E non serà enes sosterranhs deth castèth d'Udolf, senhors? Non ei ua suposicion fantastica, de novèla? E guardatz qu'ei pro que despareishe aguesta suposicion, ei a díder, que son amagadi en Mokroie, entà que tota era acusacion de panatòri se des.heigue a bocins, pr'amor que, a on son, a on s'an metut es mil cinc cents robles? Per quin miracle an podut desparéisher se s'a demostrat qu'er acusat non entrèc en nunlòc? E per aguestes istòries novelesques èm premanidi a estronhar a un òme! E dideratz: "Totun aquerò, non a estat capable d'explicar d'a on a trèt es mil cinc cents robles que se li trapèren ath dessús, e toti se'n saben qu'enquia aquera net non auie sòs". Didetz-me, qui ac sabie? Pr'amor qu'er acusat a aufrit un testimoniatge clar e fèrm sus d'a on auie trèt es sòs e, s'atau ac voletz, senhors deth jurat, s'atau ac voletz, jamès s'a podut ne se poderà dar arren mès versemblable qu'aguest testimoniatge, ne mès junhut ath caractèr e ara amna der acusat. Mès ara acusacion que l'agrade era sua novèla: un òme de volentat fèbla qu'a decidit acceptar es tres mil robles que l'aufrís era sua nòvia, ath delà de forma tan vergonhosa entada eth, non pòt desseparar-ne era mitat e coser-la en un escapolari, ei mès, se les auesse cosut, les aurie descosut cada dus dies e aurie oishinat en eri entà anar-les treiguent de cent en cent e, d'aguesta manèra, les aurie consomit en un mes. Rebrembatz que tot aquerò siguec amuishat en un tot que non admetie cap pregunta. Ben, mès...e se non siguec atau? E s'an creat ua novèla e en era non i a ua auta persona? Pr'amor que vaquí eth *quid*, que vosati auetz creat ua auta persona! Dilhèu bèth un digue: "I a testimònis de qué, un mes abantes dera catastròfa, se degalhèc en Mokroie es tres mil robles dera senhoreta Verjovtseva de còp, enquiath darrèr kopek, per tant non ne podec desseparar era mitat". Mès qui son aguesti testimònis? Eth grad de credibilitat d'aguesti testimònis s'a hèt a veir en judici. E, ja ac sabem, era garia dera mia vesia hè mès ueus qu'era mia. Entà acabar, cap testimòni compdèc personauments es sòs, simplaments les avalorèren a còp de uelh. Ath testimòni Maksimov li semblèc qu'er acusat auie vint mil robles. Ja vedetz, senhors deth jurat, donques que ja vos parlè des dues lames dera psicologia, permetetz-me que ne hija ara era dusau, a veir se qué ne ges.

"Un mes abantes dera catastròfa era senhoreta Verjovtseva li fide ar acusat tres mil robles entà que les envie per corrèu, e era qüestion ei: de vertat sigueren fidadi damb tanta vergonha e tanta umiliacion coma s'a proclamat adès? En prumèr testimoniatge dera senhoreta Verjovtseva que non ère atau, entada arren; e en

dusau testimoniatge solet auem entenut crits de fúria, de resvenja, crits d'un òdi longaments contengut. Mès eth hèt de qué era testimònia declarèsse en faus pendent eth sòn prumèr testimoniatge mos balhe eth dret a concludir qu'eth sòn dusau testimoniatge tanben podec èster faus. Eth fiscau "que non vò, non gause" (paraules sues) a referir-se ad aguesta novèla. Plan, donc, que sigue atau, jo tanpòc ac vau a hèr; totun, òc que me vau a perméter senhalar que s'ua persona pura e de grana morau coma ei sense cap de dobte era plan respectada senhoreta Verjovtseva, s'ua persona atau, digui, se permet de ressabuda, de ressabuda, modificar eth sòn prumèr testimoniatge en un judici damb er in clar de destrusir ar acusat, alavetz qu'ei clar qu'aguest testimoniatge non siguec prestat de forma imparciau, damb serenitat. Ei possible que se mos prive deth dret a conclusir qu'ua hemna que cèrque resvenja posque auer exagerat fòrça causes? Òc, exagerar precisaments aguesta vergonha e umiliacion quan se l'aufric es sòs. Ath contrari, li sigueren aufridi precisaments pr'amor qu'encara ère possible acceptar-les, sustot entà ua persona tant impensada coma eth nòste acusat. Çò de mès important ei que, en aguest moment, eth auie en cap era rapida obtencion des tres mil robles que, sivans es compdes, sa pair li deuie. Qu'ei impensat, mès precisaments pera sua irreflexion ère plan solide fòrça de qué aqueth se les autrejarie e, per tant, tostemp poirie enviar per corrèu es sòs que l'auie fidat era senhoreta Verjovtseva e trèir-se deth dessús eth sòn deute. Mès eth fiscau se remís a adméter qu'en aguest dia, eth dia des hèts, er acusat podec desseparar era mitat des sòs recebudi e coser-les en escapolari: "Eth que non ei atau, ditz, que non podec auer aguesti sentiments". Mès ei era acusacion qu'a afirmat damb votz plan nauta que Karamazov ei espandit, ei era acusacion qu'a cridat sus es dus abismes extrèms que Karamazov pòt contemplar. Karamazov ei justaments aguesta natura damb dues lames, damb dus abismes, qu'en besonh mès imperiós de sarabat se pòt arturar se quauquarren lo suspren dès er aute costat. E aguest aute costat ei er amor, aguest amor nau que començaue alavetz a ahlamar-se coma era povora, e entad aguest amor li ère de besonh es sòs, plan de besonh, ai, pro mès qu'entàs sarabats damb era estimada. Era li diderie. "Que sò tua, non estimi a Fiódor Pávlovich", e eth se la harie a vier, atau que li calie auer sòs entà hèr-la-se a vier. Aquerò qu'ei mès important qu'eth sarabat. Com non podie compréner aquerò Karamazov? Se precisaments emmalautic per tòrt d'açò, per aguest copacap, com pòt èster inversembable que desseparèsse aguesti sòs e les amaguésse per s'un cas? Totun, eth temps se passe e Fiódor Pávlovich non l'autrege ar acusat es tres mil, ath contrari, se ditz que les a destinat entà temptar damb eri ara sua enamorada. "Se Fiódor Pávlovich non me les balhe, pense er acusat, serè un panaire dauant de Katerina Ivanovna". E alavetz ges era idia de qué vierà e aguesti mil cinc cents qu'amie en sòn escapolari les meterà ath dauant dera senhoreta Verjovtseva e li diderà: "Sò un brigand, mès non un panaire". Atau qu'a dobla rason entà sauvar mil cinc cents, coma as vistons des sòns uelhs, e deguna entà descóser e anar treiguent-les de cent en cent. Per qué li remissen ar acusat eth sentit der aunor? Qu'a eth sentit der aunor, dilhèu de forma incorrècta, dilhèu confonuda, mès que

lo tie, lo tie enquiath cap dera cresta, e ac a demostrat. Mès vaquí qu'er ahèr se complique, eth suplici dera gelosia artenh eth sòn grad maximal, mès, totun atau, es dues qüestions anteriores contunhen en tot hèr-se a veir cada viatge damb mès dolor en cervèth holat der acusat: "Se les ac entorni a Katerina Ivanovna, com me poirè hèr a vier a Grushenka?" Se cometec lhocaries, se beuec e rabièc pes tauèrnes tot un mes, dilhèu siguec precisaments per pena, per non poder tier-les. Aguestes dues qüestions vengueren d'agreujar-se autant, que l'amièren entara desesperacion. Volie manar a sa frair petit que li demanèsse ath pair per darrèr viatge es tres mil robles, mès, sense demorar era responsa, entrèc sobtaments e tot acabèc violentaments pataquejant ath vielh dauant de testimònis. Dempús d'aquerò ja non receberie sòs d'arrés, eth pair pataquejat non les ac balharie. Aguest madeish dia pera tarde se tume eth piech, era part superiora deth piech, a on ei er escapolari, e li jure a sa frair qu'a ua manèra de non èster un brigand, mès que, totun atau, contunharà en èster-ne, pr'amor que pense que non tierà aguest mejan, que li manque fòrça morau, que li manque caractèr. Per qué, per qué era acusacion non cre eth testimoniatge d'Aleksei Karamazov hèt damb tanta puretat, sinceritat, sense premanir e tan versemblable? Per qué, peth contrari, m'obligue a creir en uns sòs que son en sabi pas quina henerecla des sosterranhs deth castèth d'Udolf? Aquera madeisha serada, dempús de parlar damb sa frair, er acusat escriu aguesta funèsta carta e ei aguesta carta era principau pròva, era mès colossau, de qué er acusat panèc: "Vau a demanar a toti, se non me les balhen, aucirè ath mèn pair e les ac treirè deth dejós eth matalàs, dera evolòpa damb era cinteta vermelha, quan se'n vage Ivan"; qu'ei eth plan complèt der assassinat, com non a d'èster eth? "Se cometec sivans er escrit!", exclame era acusacion. Mès, prumèr, qu'ei era carta d'un embriac e siguec escrita en un moment de terribla irritacion; dusau, torne a parlar dera envolòpa damb es paraules de Smerdiakov pr'amor qu'eth non a vist personauments aguesta envolòpa e, tresau, çò qu'ei escrit, qu'ei escrit, mès quina pròva i a de qué se cometesse sivans er escrit? Treiguec er acusat era envolòpa deth dejós dera coishinèra? Trapèc es sòs? Existiren de vertat? Se passe qu'er acusat se metec a córrer ara cèrca des sòs? Brembatz-vo'n, brembatz-vo'n! Corrie desesperat non entà panar, senon entà saber se a on ère era, era hemna que l'auie destrusit, e non seguint un plan, per tant, non se metec a córrer sivans er escrit, non entà un panatòri ben pensat, senon que se metec a córrer ara imprevista, sense cap intencion, per holia gelosa! "Òc, dideratz, mès totun açò i venguec, aucic e cuelhec es sòs". Ben, mès l'aucic eth o non, en realitat? Era acusacion deth panatòri la refusi damb indignacion: que non se pòt acusar de panatòri se non se pòt díder damb exactitud çò que s'a panat, qu'ei un axióma! Mès, l'aucic eth? Autanplan sense panatòri, ei eth er assassin? S'a demostrat? Non serà tanben ua novèla?

XII. TANPÒC I AUEC ASSASSINAT

Damb eth vòste permís, senhors deth jurat, que parlam dera vida d'un òme e mos cau èster mès prudents. Qu'auem entenut ath madeish fiscau declarar qu'enquiath darrèr dia, enquia aué, enquiath dia deth judici, a trantalhat en imputar ar acusat un assassinat damb totau e complèta premeditacion; qu'a trantalhat enquia aguesta fatidica carta "embriaga" presentada aué en tribunau. "Se cometec sivans er escrit!". Mès torni a díder: eth se metec a córrer darrèr de Grushenka, en tot cercar-la, solet volie saber se a on paraue. Aguest hèt qu'ei indiscutible. S'auesse estat era ena casa, eth non aurie anat entà nunlòc, s'aurie demorat ath sòn costat e non aurie complit çò qu'escriuec ena carta. Se metec a córrer sense cap intencion, ara imprevista, e dilhèu alavetz non se'n brembaue entad arren dera sua carta "embriaga". "Se hec a vier era man deth mortèr de coeire", diden. Rebrembatz que mos an aufrit tota ua teoria psicologica basada en aguest pilador de mortèr: per qué l'auie de reconéisher coma arma, hèr-la-se a vier coma arma, eca, eca. Ara me ven entath cap ua idia çò de mès vulgara: e s'aguest pilador non auesse estat ara vista, ena estatgèra que se la hec a vier er acusat, senon sauvada en armari? Pr'amor qu'alavetz ar acusat non l'aurie vengut entàs uelhs e aurie gessut ath córrer sense arma, damb es mans uedes e, dilhèu, non aurie aucit. Com posqui concludir qu'eth pilador de mortèr ei ua pròva de premeditacion e de desir de hèr-se damb ua arma? Òc, que cridaue pes tauèrnes qu'aucirie a sa pair e dus dies abantes, era tarde qu'escriuec era carta embriaga, s'estèc tranquil e se pelegèc solet damb un botiguèr "pr'amor que Karamazov non pòt estar-se sense discutir". Donques ad aquerò responi jo que, s'auesse shamat er assassinat, ath delà damb un plan escrit, solide ne aurie discutit damb eth botiguèr ne, dilhèu, aurie passat pera tauèrna, perque era sua amna, en auer shamat un ahèr semblable, cercarie era pòsa e era cauma, cercarie desparéisher entà que non lo vedessen, non l'entenessen. "Desbrembatz-vos de jo, se podetz", e non per interès senon per instint. Senhors deth jurat, era psicologia qu'a dues lames e nosati tanben sabem compréner era psicologia. Per çò des crits d'aguest mes enes tauèrnes, be se criden e pelegen es mainatges e es sarabataires embriacs en gésser des tauèrnes: "Que t'aucirè!", mès non s'aucissen, non. E era carta fatidica non dèishe d'ester un embestiament d'embriac, un crit en gésser dera *tauèrna*: "Vos aucirè, ditz, vos aucirè a toti!" Per qué non, per qué non podec èster atau? Per qué aguesta carta fatidica non pòt èster de trufaria? Donques perque se trapèc eth cadavre de sa pair mòrt, perque un testimòni vedec ar acusat en jardin, armat e hugent, e eth madeish testimòni siguec abatut per acusat, atau que tot se cometec sivans siguec escrit e per aquerò era carta non ei de trufaria, senon fatidica. Gràcies a Diu, auem arribat en punt de "s'ère en jardin, signifique qu'a aucit". En aguestes dues paraules, *s'ère* alavetz damb tota seguretat *signifique*, se tie tota era acusacion: "ère, atau que signifique" E se non *signifique*, encara que òc que i siguesse? Ò!, que sò d'acòrd qu'er ensems des hèts, era coïncidéncia des hèts ei, plan que òc, fòrça significatiua. Mès campatz toti aguesti hèts un a un sense includir-les en un ensems: per qué, per exemple, era acusacion non vò admèter era veracitat deth testimoniatge der acusat de qué s'aluenhèc dera hièstra? Brembatz-vo'n tanben deth sarcasme que s'a tengut aciu era acusacion en parlar deth respècte e des sentiments

"pietosi" que de ressabuda s'apoderèren der assassin. E se de vertat i auec quauquarren semblable? Ei a díder, dilhèu non un sentiment de respècte mès òc de pietat. "Probabaments siguec era mia mair que pregaue per jo en aguest moment", senhale er acusat en somari, e que gessec ara prèssa en saber-se'n que Svetlova non ère en çò de sa pair. "Mès non podie assegurar-se'n dès era hièstra", replique era acusacion. Mès per qué non? Era hièstra se dauric dauant es senhaus hètes per acusat. Fiódor Pávlovich podec auer prononciat quauqua paraula, se le podec escapar bèth crit, e er acusat auec era certitud de qué Svetlova non ère aquiu. Per qué mos cau adméter es causes tau coma nosati mo'les imaginam, coma auem decidit de mo'les imaginar. Ena realitat se pòden passar milèrs de causes que s'escapen dera vigilància deth novelista mès subtil. "Ben, mès Grigori vedec era pòrta dubèrta, per tant, er acusat solide qu'ère ena casa e, plan, eth l'aucic". Sus aguesta pòrta dubèrta, senhors deth jurat...Guardatz, solet ua persona a balhat testimoniatge de qué era pòrta ère dubèrta e, plan, aguesta persona qu'ère en un estat que...Mès d'acòrd, acceptem qu'era pòrta ère dubèrta: er acusat la dauric, mentic per un sentiment de defensa pròpia tan comprensible ena sua situacion, se calèc ena casa, siguec ath laguens, e qué? Per qué èster signifique aucir? Podec entrar sobataments, recórrer es crambes, hèr enlà violentaments a sa pair, autanplan tustar-lo, mès, en assegurar-se de qué Svetlova non ère aquiu, gésser ath mès córrer erós perque non i siguesse e per auer-se'n anat sense aucir a sa pair. Precisaments dilhèu per aquerò, ara seguida, sautèsse pera barralha entà examinar a Grigori, qu'auie hèt quèir en un moment d'afogadura: qu'ère en condicions d'experimentar un sentiment pur, un sentiment de compassion e pietat, auie hujut dera temptacion d'aucir a sa pair, auie percebut en sòn interior un còr pur e alegria per non auer aucit a sa pair. Era acusacion mos a descrit damb mercada eloqüéncia eth terrible estat der acusat en bordalat de Mokroie, quan er amor se li tornèc a revelar en tot convidar-lo a ua vida naua, quan entada eth ja ère impossible estimar pr'amor qu'auie deishat ath darrèr eth còs sanguinós de sa pair e eth puniment per aguest còs. Totun, era acusacion a admetut er amor, que tanben a explicat damb era ajuda dera sua psicologia: "Estat d'embriaguesa, amien a un criminau entath cadafalc, encara se pòt demorar, eca, eca..." Mès, senhor fiscau, vos torni a demanar: qu'ei que non vos auetz endonviat vos a ua auta persona? Tan grossièr e insensible serie er acusat entà pensar en aguest moment en amor e en desencuses de cara a un judici se de vertat siguesse curbit damb era sang de sa pair? Non, non e non! Ven de desnishar qu'era l'estime, que lo cride ath sòn costat, lo demore ua naua felicitat, ò!, vos juri qu'alavetz senterie eth doble, eth triple!, de besonh d'aucir-se, e s'aurie aucit sens dobte s'auesse deishat ath darrèr eth còs de sa pair! Que non se n'aurie desbrembat a on èren es pistòles! coneishi ar acusat: era crudeutat sauvatge e ruda que l'atribuís era acusacion ei incompatibla damb eth sòn caractèr. Que s'aurie aucit, plan solide; non s'aucit precisaments perque "sa mair preguèc per eth" e eth sòn còr ère innocent dera sang de sa pair. Aquera net en Mokroie patie, penaue per auer abatut ath vielh Grigori e pregaue a Diu entà qu'eth vielh se lheuèsse e se remetesse, entà qu'eth còp non auesse estat mortau e evitar atau eth puniment. Per qué non acceptar aguesta interpretacion des hèts? Quina pròva solida n'auem de qué er acusat

mos a mentit? E ara tornaràn a senhalar-mos eth còr de sa pair: eth gessec ath mès córrer, eth non l'aucic, alavetz qui aucic ath vielh?

"Torni a díder qu'aguesta ei era logica dera acusacion: se non siguec eth, alavetz qui? Que non i a arrés que pogam méter en sòn lòc, ditz. Senhors deth jutjat, ei atau? De vertat non i a arrés entà méter? Auem entenut ara acusacion compdar damb es dits a toti es qu'aguesta net sigueren e visitèren era casa. Èren cinc. Tres d'eri, en aquerò i sò d'acòrd, non son responsables: eth pròpi mòrt, eth vielh Grigori e era sua hemna. Rèsten, donc, er acusat e Smerdiakov. E vaquí qu'era acusacion exclame damb enfasi qu'er acusat senhale a Smerdiakov pr'amor de qué non i a arrés mès que senhalar, que s'auesse ua siesau persona, autanplan era ombra d'un siesau, er acusat de seguit deisharie d'acusar a Smerdiakov, avergonhat, e senhalarie ad aguest siesau. Mès, senhors deth jurat, per qué non se pòt concludir d'ua forma complètaments opausada? Ne rèste dus: er acusat e Smerdiakov, per qué non posqui díder jo que vosati acusatz ath mèn client solet perque non auetz ad arrés mès qu'acusar? E non auetz ad arrés mès pr'amor qu'auetz excludit a Smerdiakov de quinsevolh sospecha de forma totauments preconcebuda e abantes de temps. Òc, ei cèrt, solet senhalen a Smerdiakov er acusat, es sòns dus frairs e Svetlova, arrés mès. Mès qu'ei qu'auem a quauquarrés mès entre es qu'an declarat: cèrta agitacion, encara que pòc clara, ena societat sus aguesta qüestion, ua sospecha, rumors pòc clars, que se pòt veir era expectacion. Fin finau tanben s'a mostrat un cèrt acarament enes hèts plan caracteristic, encara que confús, ac reconeishi: en prumèr lòc, aqueth atac de mau dera tèrra precisaments eth dia dera catastròfa, er atac que, sabi pas per qué, damb tant de in s'a vist obligat a deféner e a sostier eth fiscau. Ara seguida, er inesperat suicidi de Smerdiakov era vesilha deth judici. Dempús eth non mens inesperat testimoniatge deth frair màger der acusat, aué en judici, qu'enquia ara auie creigut ena colpabilitat de sa frair e que de ressabuda apareish damb es sòs e tanben proclame a Smerdiakov coma assassin. Ò!, madeish qu'eth tribunau e era fiscalia, sò pliaments convençut de qué Ivan Karamazov ei malaut e patís fèbres, de qué eth sòn testimoniatge, plan, poirie èster un assag desesperat, shamat ath delà dès eth deliri, entà sauvar ath sòn frair en tot cargar-li era colpa a un mòrt. Totun, de nauèth s'a prononciat eth nòm de Smerdiakov, de nauèth semble entener-se quauquarren misteriós. Qu'ei coma se quauquarren non s'auesse dit, senhors deth jurat, non s'auesse acabat. E dilhèu se vengue de díder. Mès de moment vam a deishar aquerò, ja ac veiram dempús. Adès eth tribunau decidic contunhar damb era session e, tant que demoraua, que me n'è podut encuedar de cèrtes causes sus, per exemple, era caracterizacion deth defuntat Smerdiakov diboishada pera acusacion tant peth menut e damb tant de talent. Mès, quitament susprenut peth talent, non posqui èster totafèt d'acòrd damb era esséncia d'aguesta caracterizacion. Jo siguí damb Smerdiakov, lo vedí e parlè damb eth, e me costèc ua impression complètaments desparièra. Era sua santat qu'ère fèbla, plan, mès eth sòn caractèr, eth sòn còr, a!, non, que non ère entad arren aguest òme fèble que ditz era acusacion. Mès que mès, non trapè en eth timiditat, aguesta timiditat tan caracteristica que mos a descrit eth fiscau. Non auie arren de simplet, ath contrari, jo me trapè damb ua maufidança terribla, disimulada

d'innocéncia, e ua intelligéncia capabla de campar fòrça causes. Ai!, era acusacion siguec massa simple en considerar-lo mancat de sen. Me costèc ua impresion plan definida: gessí d'aquiu convençut de qué aquera persona ère decididaments marrida, fòrça ambiciosa, venjatiua e intensaments envejosa. Qu'è arremassat quauques donades: auie en òdi es sues origines, s'avergonhaue d'eres e rebrembaue en tot sarrar es dents que "provenguie dera Pudesenca". Ère irrespectuós damb eth mosso Grigori e era sua hemna, es sòns benfactors ena sua mainadesa. Maudidie a Russia e se'n trufaue d'era. Soniaue anar-se'n entà França, vier a èster francés. Soent auie explicat que li mancaue es mejans entad açò. Me semble que non estimaue ad arrés, exceptat d'eth madeish, que se tenguie en ua plan nauta estima. Entada eth, èster educat ère auer bona ròba, camisetes netes e bòtes ludentes. Coma que se credie (e i a pròves entad açò) eth hilh illegitim de Fiódor Pávlovich, dilhèu auesse en òdi era sua situacion en comparèr damb era des hilhs legitims deth sòn senhor: eri qu'ac tien tot, didie, e jo arren, entada eri son es drets, er eretatge, e jo solet sò eth codinèr. Me condèc que Fiódor Pávlovich e eth auien metut amassa es sòs ena envolòpa. Eth destin d'aguesta quantitat, ua quantitat que damb era eth podie hèr carrèra, li resultaue odiós. Ath delà, vedec tres mil robles en bilhets de cent nauèths (li preguntè de bon voler sus aquerò). Ò!, jamès l'amuishetz de còp ua grana quantitat de sòs a ua persona envejosa e capinauta. Qu'ère eth prumèr viatge que vedie tanti sòs enes mans d'ua soleta persona. Era impression deth hèish de bilhets podec influir malerosaments ena sua imaginacion, ara prumeria sense conseqüéncies. Eth fiscau, damb eth sòn gran talent, mos a diboishat damb exceptionau subtilitat toti es *pro e contra* dera ipotèsi de colpar a Smerdiakov der assassinat e se demanaue especiauments: entà qué li calie simular er atac? Ben, qu'ei possible que non simulèsse bric, er atac li podec arribar d'ua forma naturau, mès que tanben lo podec deishar d'ua forma naturau e eth malaut podec auer-se remetut. Supausem que non se guarís, mès, totun açò, en bèth moment se revie e se remet, tau que se passe en mau dera tèrra. Era acusacion pregunte: en quin moment cometec Smerdiakov er assassinat? Senhalar aguest moment qu'ei plan aisit. Que podec remeter-se e lheuar-se deth sòn prigond sòmni (pr'amor que simplaments ère en tot dormir: dempús des atacs de mau dera tèrra tostemp què en un sòmni prigond) precisaments en instant qu'eth vielh Grigori, agarrant dera cama ar acusat que hugie sautant era barralha, idolèc entà que l'entenessen pertot: "Parricida!" Que siguec un crit excepcionau ath pic dera cauma dera net, e podec desvelhar a Smerdiakov, qu'eth sòn saunei podie èster ja alavetz non guaire prigond (plan que tanben s'aurie podut començar a desvelhar ua ora abantes). Se lhèue deth lhet, se'n va lèu sense coneishement e sense cap intencion entara direccion deth crit, a veir se qué se passe. En sòn cap i a embriaguesa malautissa, eth sòn entendement encara dormís, mès eth qu'ei en uart, s'aprèsse enes hièstres illuminades e escote era terribla nauetat de boca deth sòn senhor, que, plan que òc, s'alègre de veder-lo. Er entendement s'alugue de pic ena sua tèsta. Peth sòn espaurit senhor se'n sap de toti es detalhs. E vaquí que pòga pòc en sòn cervèth desordenat e malautís se va formant ua idia, terribla, mès sedusenta e plan logica: aucir-lo, hèr-se a vier es tres mil robles e cargar-l'ac tot ath senhoret, a qui podien acusar senon ath senhoret? Es pròves didien qu'auie

estat aquiu. Era terribla ansia de sòs, de hèr-se damb eth butin, se podec apoderar d'eth ath còp que d'un sentiment d'impunitat. Ai, aguestes escometudes sobtes e irresistibles se passen tan soent quan ei de besonh e, mès que mès, se passen còp sec en assassins qu'ua menuta abantes non sabien que volien assassinar! Atau que Smerdiakov podec entrar a veir ath sòn senhor e executar eth sòn plan. Com? Damb quina arma? Donques damb era prumèra pèira que cuelhesse en jardin. È entà qué? Damb quina fin? Es tres mil robles, tota ua carrèra. A, non, non me contradigui: es sòs que poderen auer existit. Enquia pòt èster que Smerdiakov siguesse eth solet que sabesse a on trapar-les, en quin lòc dera cramba deth senhor èren. "Ben, e aquiu a on se sauven es sòs, era envolòpa trincada en solèr"? Adès, en parlar d'aguesta envolòpa, era acusacion a expausat aguesta consideracion tan subtila sus que solet un lairon non acostumat podie auer-lo deishat en solèr, precisaments un coma Karamazov e non coma Smerdiakov, que jamès aurie deishat ua tau pròva ena sua contra. Hè pòc, senhors deth jurat, tant qu'escotaua m'a semblat enténer quauquarren que m'ère plan coneishut. Imaginatz-vos, aguesta madeisha consideracion, aguesta suposicion sus com li calerie auer actuat a Karamazov damb era envolòpa l'ac auia entenut exactaments dus dies abantes a Smerdiakov, ei mès, me deishèc estonat damb era: me semblaue que se hège er ingenú, que s'auançaue, que m'impausaue aguesta idia entà que jo ne treiguessa aguesta madeisha conclusion, que semblaue que la suggerie. Non l'aurà suggerit tanben pendent era instruccion? Non l'ac aurà impausat tanben ath brilhant fiscau? Ara dideratz: e era vielha, era hemna de Grigori? Pr'amor qu'entenec ath malaut gemegar tota era net. Òc, l'entenec, mès aguesta opinion qu'ei fòrça inconsistenta. Coneishí a ua dauna que se planhie amaraments de qué un gosset deth carrèr l'auie desvelhat e non la deishèc dormir en tota era net. Totun, dempús se sabec qu'eth praube gosset solet auie ganholat dus o tres viatges en tota era net. Qu'ei naturau, ua persona ei en tot dormir, enten un gemec, se desvelhe anujada pr'amor que l'an desvelhat, mès de seguit torne a demorar-se adormida. Dues ores dempús un aute gemec, se torne a desvelhar e a dormir-se, a tot darrèr un aute gemec de nauèth ath cap de dues ores, en totau tres còps en tota era net. Peth maitin eth dorment se lhèue e se planh de qué quauquarrés a estat gemegant tota era net e que lo desvelhaue de contunh. E solide que siguec aquerò que li semblèc: qu'a dormit a intervaus de sòn de dues ores mès non ac rebrembe, solet se'n brembe des moments que se desvelhaue, per açò li semble qu'a estat tota era net de velha. Mès "per qué, per qué, exclame era acusacion, non a cohessat ena sua nòta postuma? Entà ua causa auec consciéncia e entà ua auta non", ditz. Mès permetetz-me: era consciéncia qu'ei empenaïment, e pòt èster que non i auesse empenaïment en suicida, senon solet desesperacion. Desesperacion e empenaïment que son dues causes totafèt desparières. Era desesperacion pòt èster maudita e despietada, e eth suicida, tant que se trè era vida, pòt auer en òdi doblaments ad aqueri que tostemp a envejat. Senhors deth jutjat, sauvatz-vos d'ua errança judiciau! Qué a d'inversemblable tot çò que vos sò presentat e descrit? Cercatz ua errança ena mia exposicion, cercatz quauquarren impossible o absurd. Mès, se i a encara que sigue ua ombra de possibilitat, encara que sigue ua ombra de realitat, abstietz-vos de condamnar-lo. Totun, dilhèu ei solet ua ombra? Vos

ac juri per toti es sants, creigui complètaments ena interpretacion der assassinat que vengui de presentar-vos. E çò de mès important, çò de mès important ei que tostemp me desconcèrte e me shòrde era madeisha idia, que de tot eth volume de hèts apileradi peth fiscau sus er acusat non n'age ne un de solet que sigue minimaments precís e irrefusable, e que se va a destrusir a un malerós solet per un ensems de hèts. Òc, er ensems qu'ei terrible: era sang, era sang que cor pes dits, era ròba blanca sanguinosa, era net escura negada per un clamor: "Parricida!", eth que cride queiguent damb eth cap dubèrt, ara seguida eth pilèr de senténcies, de testimoniatges, gèsti, crits...Ò!, aquerò influís autant, pòt persuadir autant era conviccion... mès era vòsta, senhors deth jurat, era vòsta conviccion se pòt persuadir? Rebrembatz: que vos a estat autrejat un poder inabordable, eth poder d'estacar e decidir. Mès, coma mès fòrt sigue eth poder, mès terribla ei era sua aplicacion! Que non retirarè ne ua soleta virgula de çò qu'è dit ara, mès digam qu'ei atau, digam que per ua menuta sò cossent damb era acusacion qu'eth mèn malerós client s'a tacat es mans damb era sang de sa pair. Qu'ei solet ua suposicion, vos torni a díder que non è dobtat ne per un instant dera sua innocéncia, mès que sigue atau: vau a supausar qu'eth mèn acusat ei colpable de parricidi, mès compde damb es mies paraules autanplan quan me permeti aguesta suposicion. Era mia consciéncia m'amie a dider-vos quauquarren mès, pr'amor qu'è era presentida de qué auetz ua grana luta en vòste còr e cap...Desencusatz-me aguestes paraules, senhors membres deth jurat, sus eth vòste còr e eth vòste cap. Mès que voi èster franc e sincèr enquiath finau. Sigam toti sincèrs!...

En aguest punt er avocat siguec interromput per aplaudiments pro fòrts. Es darrères paraules les auie prononciat en un ton qu'auie sonat tan sincèr que toti se pensèren que, dilhèu, efectiuaments auie quauquarren a díder e qu'aguest quauquarren qu'anaue a díder ara, ère çò de mès important. Mès eth president, en enténer es aplaudiments, menacèc en votz nauta damb "desnidar" era sala deth tribunau se se tornaue a passar "un incident semblable". Toti se padeguèren e Fetiukovich comencèc a parlar damb votz naua, penetranta: que non ère bric era votz qu'auie parlat enquia alavetz.

XIII. UN SOFISTA.

- Que non ei solet un ensems de hèts çò que destrusís ath mèn client, senhors deth jurat, proclamèc, non, ath mèn client lo destrusís en realitat un unenc hèt: eth còs deth sòn vielh pair! S'auesse estat un simple assassinat, vosati auríetz refusat era acusacion dauant era insignificança, dauant era manca de pròves, dauant era fantasiositat des hètz; se les examinam un a un e non en sòn ensems, aumens dobtaríetz a destrusir eth destin d'un òme solet per prejudicis en contra sòn, ben meritadi, ai! Mès que non ei un simple assassinat, senon un parricidi! E aquerò aclape enquia tau punt que, autanplan ena tèsta mès imparciau, era insignificança e era manca de pròves des hèts incolpatòris ja non ei tan pòga causa e ja non

manquen pròves. Pr'amor que, com absòlver a un acusat atau? E s'ei er assassin e demore impune? Qu'ei aquerò que toti sentetz en vòste còr lèu involontariaments, per instint. Òc, qu'ei terrible vessar era sang pairau, era sang deth que m'a engendrat, era sang deth que m'estimèc, era sang deth qu'ena sua vida non estauvièc per jo, de qui se preocupèc dès es mèns prumèrs ans pes mies malauties, deth que patic tota era vida pera mia felicitat e solet viuec pes mies alegries e es mies capitades. A!, aucir a un pair atau ei quauquarren que non se pòt ne pensar! Senhors deth jurat, qué ei un pair, un pair de vertat? Qué signifique aguesta grana paraula? Quina idia tan terriblaments grana nomentam atau? Ara solet auem senhalat en part se qué ei e se qué li cau èster un autentic pair. En cas que mos ocupe, que hè patir as nóstes amnes, en present cas, eth defuntat Fiódor Pávlovich Karamazov que non s'apressaue bric ad aguesta idia de pair que ven de reflectir-se en nòste còr. Qu'ei un malastre. Òc, plan que òc, quauqui pairs son coma un malastre. Examinem aguest malastre mès d'apròp, que non mos cau crànher, senhors deth jurat, s'auem en compde era importància dera imminenta decision. Sustot non mos cau crànher ara e, entà didè'c atau, húger d'ua determinada idia, tau que mainatges o hemnes paurugues, sivans era afortunada expression deth brilhant fiscau. Mès en sòn afogat discurs eth mèn adversari (adversari ja abantes de qué jo didessa era mia prumèra paraula) a sorrisclat diuèrsi viatges: "non, non vau a deishar qu'arrés defene ar acusat, non vau a cedir era sua defensa ar avocat vengut de Sant Petersburg. Jo que sò er acusador e tanben eth defensor!" Ac a dit diuèrsi viatges e, totun, se n'a desbrembat de mentar que, se pendent vint-e-tres ans er orrible acusat s'estèc tant arregraït per ua simpla liura de nòdes que recebec dera soleta persona que li mostrèc amor ena casa pairau, alavetz tanben aguest òme ère obligat a rebrembar se com correc descauç pendent vint-e-tres ans, "en pati deth darrèr, sense bòtes e vestit damb un pantalonets tengudi per un solet boton", sivans era expression der umanitari doctor Herzenstube. Ai, senhors deth jurat, entà qué volem examinar mès d'apròp aguesta "tragèdia" e tornar a díder çò que toti ja saben? Qué trapèc eth mèn client quan venguec en çò de sa pair? E entà qué, entà qué presentar ath mèn client coma un insensible, un egoïsta, un monstre? Qu'ei impetuós, ei sauvatge e furiós, e per aquerò ara lo jutjam, mès qui ei eth colpable deth sòn destin? Qui ei eth colpable de qué era sua bona disposicion, eth sòn còr sensible e arregraït recebessen ua educacion tant asenada? Quauquarrés l'ensenhèc bon sen, l'illustrèc enes sciéncies? Qui l'estimèc encara que siguesse un shinhau ena sua mainadesa? Eth mèn client deishat de cornèr, ei a díder, coma ua fèra sauvatge. Dilhèu auie talents de veir a sa pair dempús fòrça ans de separacion; dilhèu milèrs de còps, en rebrembar en sòmnis era sua mainadesa, auesse hèt enlà es visions repulsiues que soniaue de petit e qu'auesse delit de tot còr d'absòlver e abraçar a sa pair. E qué se passèc? Lo receben damb burles ciniques, damb maufidança e embolhs a compde des sòs en litigi; solet enten parlòtes e ve un anament que li lhèue er estomac, toti es dies damb un "conhac" e, fin finau, ve a un pair que li pren era aimada, ada eth, ath hilh, e damb es sòs deth hilh. Ai, senhors deth jurat, qu'ei detestable e crudèu! E aguest vielh se planh dauant de toti

de manca de respècte e dera crudeutat deth sòn hilh, lo denigre en societat, lo damnatge, lo calomnie, arremasse es recebuts des sòns deutes entà enviat-lo entara preson! Senhors deth jurat, es amnes, es persones aparentaments inumanes, furioses e impetuoses coma eth mèn client sòlen èster era majoritat des viatges incrediblaments mòfles de còr, solet que non ac exprimissen. Non vo n'arrigatz, non vo n'arrigatz dera mia idia! Adès, eth brilhant fiscau se n'a arrit crudèuments deth mèn client en tot díder que li shautaue Schiller, que li shaute çò de "bèth e naut". Jo que non me n'auria arrit s'auesse estat en sòn lòc, en lòc deth fiscau! Òc, aguesti còrs (deishatz-me que defena aguesti còrs plan pòc comprenudi e tostemp injustaments), aguesti còrs que sòlen desirar çò de trende, çò de bèth e just, precisaments per èster un contrast damb eri madeishi, damb era sua fúria, damb era sua crudeutat, ac desiren inconscientaments, mès ac desiren. Afogadi e crudèus per dehòra, son capables d'estimar dolorosaments a ua hemna, per exemple, e tostemp damb amor espirituau e suprèm. Non vo n'arrigatz de jo un aute còp: qu'ei aquerò qu'era majoritat des viatges les passe ada eri! Que non pòden amagar es sues passions, de còps ordinàries, e aquerò les estone, qu'ei açò que vedem, mès non vedem er interior dera persona. Peth contrari, toti es sues passions se padeguen ara prèssa, mès près d'ua creatura beròia, arregraïda, aguest òme çampar crudèu e ordinari cèrque eth renauiment, cèrque era possibilitat de remeter-se, d'èster mielhor, de vier educat e aunorat, "educat e bèth", per mès ridicula que sigue era paraula. Adès è dit que non me permeteria tocar es amoretes deth mèn client damb era senhoreta Verjovtseva. Totun, posqui dider-ne mieja paraula: auem entenut non ua declaracion, senon es crits d'ua hemna exaltada ara recèrca de resvenja, e non ei era, ò!, que non ei era que pòt repotegar traïcions, pr'amor qu'era madeisha a tradit! S'auesse auut bèth temps entà reflexionar, non s'aurie permetut aguest testimoniatge. Non la credatz, non, eth "monstre" non ei eth mèn client, coma era l'a cridat. Un filantròp crucificat didec camin dera crotz: "Jo sò eth bon pastor. Eth bon pastor da era vida pes sues oelhes, e ne ua de soleta se perderà." Non esbaucem nosati ua amna umana! Vos è demanat se qué ère un pair e pronocié aguesta grana paraula, aguesta valuosa denominacion. Mès, senhors deth jurat, mos cau èster sincèrs damb era paraula, e me vau a perméter cridar er objècte peth sòn nòm, pera sua pròpia denominacion: un pair coma eth vielh assassinat Karamazov non pòt e non ei digne de cridar-se pair. Estimar a un pair que non s'a mostrat digne d'èster pair, qu'ei absurd, ei impossible. Non se pòt engendrar amor dès eth non-arren, solet Diu pòt crear deth non-arren. "Pairs, non aclapetz as vòsti hilhs", escriu er apostòl damb eth còr usclat d'amor. Non menti aguestes paraules santes entath mèn client, senon que les ac rebrembi a toti es pairs. Qui m'a balhat eth poder d'ensenhar as pairs? Arrés. Mès coma persona e ciutadan vos invòqui; *vivos voco*! Qu'èm pòc de temps ena tèrra, hèm fòrça causes dolentes e didem paraules dolentes. E per aquerò vam toti ara cèrca d'un moment avient entà comunicar-mos, entà dider-mos bones paraules es uns as auti. Tau que jo: mentretant que sigua aciu, profiti eth mèn moment. Non en bades ua volentat suprèma mos a autrejat aguesta tribuna: d'era estant que mos enten tota Russia.

Non parli solet entàs pairs d'aciu, senon que les digui a toti es pairs: "Pairs, non aclapetz as vòsti hilhes!" compligam prumer eth mandat de Jesucrist e solet dempús mos podem perméter d'exigir-lo-se as nòsti hilhs. Se non, que non èm pairs, senon enemics des nòsti hilhs, e eri non son es nòsti hilhs, senon es nòsti enemics, e èm nosati que les auem convertit en enemics! "Damb era mesura que mesuretz vos mesuraràn", non sò jo qu'ac ditz, ac mane er Evangèli: mesurar damb era madeisha mesura que mos mesuren a nosati. Com colpar as hilhs s'eri mos mesuren damb era nòsta mesura? Hè pòc de temps, en Finlandia, ua joena, ua sirventa, siguec sospechosa d'auer amainadat en secret. Comencèren a seguir-la e en humarau dera casa, en un cornèr darrèr d'uns tòchos, trapèren ua mala qu'arrés ne sabie arren, la dauriren e d'aquiu ne treigueren eth petit còs deth nauèth neishut qu'era auie aucit. Ena madeisha mala i trapèren dues esquelètes d'uns auti dus mainajons qu'auie amainadat e aucit en néisher, tau qu'era cohessèc. Senhors deth jurat, ei aquerò ua mair? Òc, era les amainadèc, mès siguec ua mair entada eri? Gausarà quauqu'un de vosati autrejar-li eth sagrat nòm de mair? Sigam coratjosi, senhors deth jurat, sigam valents autanplan, qu'èm obligadi a èster-ne en moment present e a non auer pòur de d'autes paraules e idies, coma es mercadères moscovites qu'an pòur deth "metau" e deth "sofre". Non, demostraram peth contrari qu'eth progrès des darrèri ans tanben a arribat ath nòste desvolopaments e dideram: eth qu'a engendrat encara non ei pair, pair n'ei eth qu'a engendrat e s'ac a meritat. Ò, plan, que i a un aute significat, ua auta interpretacion dera paraula "pair" que reivindique qu'eth mèn pair, encara que sigue un monstre, encara que sigue dolent damb es sòns hilhs, sigue en tot èster eth mèn pair pr'amor que m'a engendrat. Mès aguest qu'ei ja un significat mistic, entà didè'c atau, e ja non lo compreni damb era ment, solet ac posqui acceptar damb era fe o, mielhor dit, *pera fe*, madeish que fòrça d'autes causes que non compreni mès qu'era religion me mane creir. Mès, en tau cas, que se demore dehòra dera esfèra dera vida reau. Ena esfèra dera vida reau, qu'a non solet es sòns pròpis drets, senon que cargue damb granes responsabilitats, en aguesta esfèra, se volem èster umans, crestians, mos cau e èm obligadi a actuar per conviccions justificades pera rason e era experiéncia, qu'agen passat peth sedaç des analisis, en resumit, qu'èm obligadi a obrar senadaments e non holaments, tau qu'en sòmnis o delirant, entà non costar mau a un òme, entà non tormentar ne destrusir a un òme. Aguest serà alavetz er autentic prèzthèt crestian, non solet mistic, senon tanben un prètzhèt senat e ja vertadèraments filantropic...

En aguest punt s'estarnèren fòrts aplaudiments en diuèrsi lòcs dera sala, mès Fetiukovich lheuèc es braci coma implorant que non l'interrompessen e lo deishèssen parlar. En un virament de uelhs era sala se padeguèc. Er orador contunhèc:

- Senhors deth jurat, pensatz qu'aguestes qüestions se pòden escapar des uelhs des nòsti hilhs, digam ja joeni, que ja, entà didè'c atau, comencen a rasonar? Non, que non pòden, e non les vam a exigir ua moderacion impossibla! Era vision d'un pair indigne, mès que mès en comparèr damb d'auti pairs, digni, de d'auti mainatges,

des sòns contemporanèus, sense voler, que dicte a un joen preguntes doloroses. Li responen damb foteses ad aguestes preguntes: "Que t'a engendrat, ès era sua sang e per aquerò te lo cau estimar". Eth joen reflexione involuntàriaments: "Per edart eth m'estimaue quan m'engendrèc?, se demane cada còp mès estonat. Dilhèu eth m'engendrèc entà jo? Non me coneishie, ne sabie eth mèn sèxe en aqueth moment, en aqueth moment de passion dilhèu ahiscada peth vin, e pòt èster que solet m'age transmetut era tendéncia ara beuenda, aguesta ei tota era sua òbra...Per qué me cau estimar-lo? Solet perque m'age engendrat entà dempús non estimar-me ena sua vida?" Ò!, que pòt èster qu'a vosati aguestes preguntes vos semblen grossières, crudèus, mès non exigigatz moderacion impossibla a un cap joen: "Se hès enlà ara tua natura pera pòrta, que tornarà a entrar volant pera hièstra"...mès, çò de principau ei que non vam a auer pòur deth "metau" e deth "sofre" e decidiram era qüestion tau qu'ac prescriuen era rason e era filantropia, e non coma ac prescriuen es idies mistiques. Com decidir-la, alavetz? Donques atau: Qu'eth hilh se presente dauant de sa pair e li demane conscientaments: "Pair, ditz-me: per qué me cau estimar-te? Pair, demostra-me que me cau estimar-te", e s'aguest pair ei capable e ei en condicions de responer-li e de demostrar-l'ac, qu'auram ua familha autentica e normau, que non se tie sus prejudicis mistics senon sus fondaments senadi, que se poguen revisar e estrictaments umanitaris. En cas contrari, s'eth pair non ac demostrèsse, serie era fin dera familha: non ei un pair entada eth, eth hilh artenh era libertat e eth dret de considerar, en avier, a sa pair, coma un estranh e enquia un enemic. Era vòsta tribuna, senhors deth jurat, li cau èster escòla dera vertat e des idies senades!

Er orador siguec interromput per aplaudiments impetuosi, lèu exaltadi. Plan que, tota era sala non aplaudie, mès òc era mitat. Aplaudien pairs e mairs. Naut, a on s'estauen es daunes, s'entenien somics e crits. Voludauen es mocadors. Eth president comencèc a tocar era campaneta ara valenta. Qu'ère visiblaments embestiat per anament dera sala, mès que non gausaue "uedar-la", tau qu'auie menaçat pòc abantes; aplaudien ar orador e voludauen mocadors enquia e tot es venerables persones seigudes ath sòn darrèr en cagires desseparades, vielhets damb esteles en frac, atau que, quan eth tapatge s'acabèc, eth president se contentèc solet damb era promesa sevèra d'abantes, de "uedar" era sala, e Fetiukovich, trionfant e esmoigut, se premanic a contunhar damb eth sòn discurs:

- Senhors deth jurat, rebrembatz aquera net que tant s'a parlat aué aciu, quan eth hilh, sautant era barralha, entrèc en çò de sa pair e ara fin se metec de cara damb eth sòn enemic e ofensaire, que l'auie engendrat? Persuti damb totes es mies fòrces: que non venguec ara prèssa entà cercar sòs, era acusacion de panatòri qu'ei absurda, tau que ja è dit abantes. E tanpòc entrèc aquiu entà aucir, plan. S'auesse auut aguesta intencion premeditada, s'aurie hèt a vier aumens ua arma, mentre qu'eth pilador de coeire lo cuelhec per instint, sense saber per qué. Admetam qu'enganhèc a sa pair damb es senhaus, admetam que penetrèc ena casa...ja è dit que ne per un moment m'è creigut aguesta istòria, mès, plan ben, que sigue atau,

vam a supausà'c per un moment! Senhors deth jurat, vos juri peth tot çò de mès senhat que, se non auesse estat aguest sa pair, senon un ofensaire estranh, dempús de recórrer totes es crambes e de saber-se'n de qué era hemna non ère ena casa, se n'aurie anat ath mès córrer sense costar cap mau ath sòn rivau, dilhèu l'aurie balhat un còp, l'aurie empossat, mès solet açò, pr'amor que non ère entad aguestes causes, non auie temps, qu'auie besonh de saber a on ère era. Mès sa pair, sa pair!, ai, tot çò que hège era simpla vision de sa pair, aborrit dès era mainadesa, eth sòn enemic, eth sòn ofensaire e ara...un rivau monstruós! Un sentiment d'òdi s'apoderèc sense voler d'eth, qu'ère un sentiment irrefrenable, se hège impossible rasonar: tot se botgèc ara imprevista! Qu'ère un atac asenat de holia, mès tanben un atac dera natura en tot resvenjar-se impetuosaments e inconscientaments (coma tot ena natura) pes sues leis etèrnes. Mès er assassin tanpòc aucic alavetz, ac afirmi, ac cridi, non, solet lheuèc era man deth mortèr damb repugnanta indignacion, sense eth desir d'aucir, sense saber qu'aucirie. Se non auesse auut aguest fatidic pilador, dilhèu solet aurie tustat a sa pair, mès que non l'aurie aucit. Quan gessec ath mès córrer, non sabie s'eth vielh queigut ère mòrt. Un assassinat atau que non ei un assassinat. Un assassinat atau non ei un parricidi. Non, assassinar a un pair atau que non se pòt qualificar de parricidi. Un assassinat atau se pòt qualificar de parricidi solet per prejudici? Mès, auec assassinat, l'auec en realitat?, vos demani de nauèth, e de nauèth dès çò de mès prigond dera mia amna. Senhors deth jurat, lo condamnaram e eth se diderà ada eth madeish: "Aguesta gent non a hèt arren peth mèn destin, pera mia educacion, per mia instruccion, per hèr-me mielhor, per hèr de jo ua persona. Aguesta gent non me balhèc minjar ne béuer, e quan siguí ena preson, despolhat, non me visitèren, mès que m'an enviat a trabalhs forçadi. Qu'èm en patz, ara non les deui arren e non li deui arren ad arrés pes sègles des sègles. Son marridi, jo tanben ne vau a èster. Son crudèus, jo tanben ne vau a èster". Aquerò ei çò qu'eth diderà, senhors deth jurat! Vos ac juri: en tot colpar-lo, solet lo padegaratz, padegaratz era sua consciéncia, maudiderà era sang qu'a vessat en sòrta de planher-se d'era. Ath madeish temps destrusiratz eth possible òme qu'encara demore en eth, pr'amor que contunharà a èster marrit e òrb ja entà tostemp. Mès, voletz castigar-lo orribla, sevèraments, damb eth màger des puniments imaginables e, atau, sauvar e resuscitar era sua amna entà tostemp? S'ei atau, aclapatz-lo damb era vòsta misericòrdia! Veiratz, enteneratz se com era sua amna tremòle e s'espaurís: "Que me cau tier era vòsta cleméncia, tant d'amor, que non ne sò digne", aquerò ei çò que diderà! Ò!, lo coneishi, coneishi aguest còr, senhors deth jurat, aguest còr sauvatge mès generós que s'inclinarà dauant era sua hèta, volerà un gran acte d'amor, usclarà e resuscitarà entà tostemp. Que i a amnes qu'ena sua limitacion, acusen a toti. Mès aclapatz ad aguesta amna damb misericòrdia, balhatz-li amor e era maudiderà es sues òbres, pr'amor qu'a fòrça escuralhes de bondat. Era amna s'espandís e desnishe que Diu ei misericordiós e qu'era gent ei beròia e justa. L'espauriràn, l'aclaparàn er empenaïment e eth deute infinit que lo demoren a compdar d'ara. Ja non diderà: "Èm en patz", senon que diderà: "Sò colpable dauant de toti e sò eth mès indigne de toti". Entre lèrmes

d'empenaïment e crebacòrs agudents e dolorosi, proclamarà: "Era gent ei mielhor que jo, pr'amor que non me volien destrusir, senon sauvar-me". Ò!, qu'ei plan aisit de hè'c, qu'ei un acte de misericòrdia, pr'amor que dauant era abséncia de pròves que siguen versemblables, les tardarà fòrça prononciar: "Òc, ei colpable". Qu'ei mielhor desliurar a dètz colpables que castigar a un innocent, ac vedetz? Entenetz era votz majestuosa deth sègle passat dera nòsta gloriosa istòria? Me cau a jo, un shinhau de hanga de nonarren, rebrembar-vos qu'era justícia russa non ei solet puniment, senon tanben sauvacion entà un òme esbauçat? Deishem entà uns auti pòbles que sigue literauments puniment, entà nosati qu'ei esperit e rason, sauvacion e reneishement des destrusidi. E, s'ei atau, s'efectiuaments Russia e era sua justícia son atau, alavetz...entà dauant Russia! E que non mos espaurisquen damb es sues troikes desbocades qu'ath sòn dauant toti es pòbles dera tèrra se hèn enlà damb repugnància! E non ua troika desbocada, senon ua majestuosa carròça russa vierà entath sòn objectiu solemna e tranquillaments. Enes vòstes mans ei eth destin deth mèn client, enes vòstes mans tanben eth destin dera vertat russa. Vosati la sauvaratz, vosati la defeneratz, vosati demostraratz que i a qui la respècte, qu'ei en bones mans!

XIV. ES CAMPANHARDS NON SE PLEGUEN

Atau concludic Fetiukovich, e era afogadura que se desliguèc alavetz entre es audidors siguec imparabla coma ua tempèsta. Ère impensable tier-la: es hemnes plorauen e tanben plorauen fòrça òmes, enquia e tot dus nauts dignataris vessèren lèrmes. Eth president se resignèc e non s'apressèc a tocar era campana. "Atemptar contra semblable entosiasme qu'aurie significat atemptar contra quauquarren sagrat", cridarien dempús es nòstes daunes. Eth madeish orador ère sincèraments esmoigut. E vaquí qu'en aguest moment eth nòste Ippolit Kirillovich se metec de pès un aute còp entà "escambiar quauques objeccions". Lo campèren damb òdi: "Còm? Qué ei aquerò? Encara gause replicar?", mormolhauen es daunes. Mès encara qu'auessen mormolhat totes es daunes deth mon, autanplan damb era madeisha fiscala, era hemna d'Ippolit Kirillovich, ath dauant, que non l'aurien podut arturar en aguest moment. Ère esblancossit, tremolaue dera emocion; es prumères paraules, es prumères frases que prononcièc sigueren enquia incomprensibles; s'estofaue, prononciaue mau, s'embolhaue. Mès se remetec de seguit. D'aguest dusau discurs solet mentarè ues pòques frases.

- ...Mos repoteguen que mos auem dedicat a endonviar novèles. E qué a hèt er avocat defensor, senon ua novèla darrèr era auta? Era soleta causa qu'a mancat a estat quauque vèrs. Tant que demore ara sua aimada, Fiódor Pávlovich trinque era envolòpa e la lance en solèr. S'a mentat enquia e tot çò que didec en aguesta situacion susprenenta. Dilhèu non ei aquerò un poèma? E a on ei era pròva de qué treiguec es sòs? Qui entenec çò que didec? Smerdiakov, un pèc d'escàs sen,

convertit en ua sòrta d'eròi byronian resvenjant-se dera societat per sòn neishement illegitim, dilhèu non ei un poèma ar estil Byron? E eth hilh qu'entre ena casa deth pair, que l'aucís mès ath madeish temps non l'aucís, aquerò ja non ei ua novèla ne un poèma, qu'ei era esfinx proposant endonvietes que ne era madeisha, plan, pòt resòlver. Se l'aucic, l'aucic, qué ei aquerò de qué l'aucic mès non l'aucic? Qui ac pòt compréner? E dempús mos hèn a veir qu'era nòsta tribuna ei era tribuna dera vertat e des idies senades, mès vaquí que dès aguesta tribuna de "idies senades" se proclame damb un jurament er axióma de qué cridar parricidi ar assassinat d'un pair non ei qu'un prejudici. Mès, s'eth parricidi ei un prejudici e se toti es mainatges li preguntaràn a sa pair: "Pair, per qué me cau estimar-te", "qué serà de nosati? Qué serà des fondaments dera societat? A on acabarà era familha? Eth parricidi, ja ac vedetz, ei solet eth "sofre" des mercadères moscovites. Es precèptes mès valuosi, mès sagrats entath destin e eth futur des tribunaus russi se presenten capviradi e de forma frivòla, solet entà arténher ua fin, entà arténher era absolucion de quauquarren que non pòt èster absolvut. "Ò, aclapatz-lo damb misericòrdia", a dit eth defensor, qu'ei aquerò justaments çò qu'a de besonh un criminau, e ja veiratz deman se com n'ei d'aclapat! Non aurà estat massa modèst eth defensor reclamant solet era absolucion der acusat? Per qué non reclamar era institucion d'ua borsa damb eth nòm deth parricida entà perpetuar era sua hèta entre es nòsti descendents e ena generacion mès joena? Se corregís er Evangèli e era religion: tot açò ei mistica, se ditz, eth nòste ei eth solet cristianisme vertadèr, verificat mejançant era analisi dera rason e es idies senades. E vaquí que se lhèue ath nòste dauant ua imatge fausa de Crist" Damb era mesura que mesuretz vos mesurarà, ditz eth defensor e en aguest madeish instant concludís que Crist mos ensenhe a mesurar damb era mesura que mos van a mesurar a nosati, e aquerò ac ditz dès era tribuna dera vertat e des idies senades! Qu'auem hèt un còp de uelh ar Evangèli era vesilha des nòsti discursi solet entà poder brilhar damb eth nòste coneishement d'ua òbra, pro originau en quinsevolh cas, que mos pòt èster utila e servir-mos entà crear bèth efècte ena mida que sigue de besonh, tot ena mida que sigue de besonh! Mès çò que Crist mos mane, precisaments, ei non obrar atau, evitar obrar atau, pr'amor qu'atau ei coma òbre eth mon inofensiu, tant que nosati mos cau perdonar e méter er aute carilhon e non mesurar damb era madeisha mesura que mos an mesurat es nòsti ofensaires. Qu'ei aquerò çò que mos a ensenhat eth nòste Diu e non qu'ei un prejudici enebir as hilhs aucir as sòns pairs. E non vam nosati a corregir dès era cadièra dera vertat e es idies senades er Evangèli de Nòster Sénher, qu'eth defensor a volut cridar simplaments "eth filantròp crucificat", en contrast damb tota era Russia Ortodòxa que l'invòque en tot díder: "Pr'amor que Tu ès eth nòste Diu..."

Aquiu eth president intervenguec e arturèc ar exaltat orador, en tot demanar-li que non exagerèsse, que non gessesse des limits degudi, eca, eca, çò que sòlen díder es presidents en aguesti casi. Era sala tanben ère inquieta. Eth public s'agitaue, enquia e tot lançaue exclamacions d'indignacion. Fetiukovich ne tansevolhe repliquèc, se lheuèc solet entà, damb era man en còr, díder damb votz ofensada quauques paraules

plies de dignitat. Se tornèc a referir, leugèraments e en ton burlesc, as "novèles" e ara "psicologia" e en bèth moment endonvièc a híger oportunaments: "T'embèsties, Jupiter; atau, donc, non as rason", çò qu'arrinquèc nombroses risetes d'aprobacion entre eth public, pr'amor qu'Ippolit Kirillovich non se semblaue bric a Jupiter. Dempús Fetiukovich indiquèc damb prigonda dignitat que non replicarie ara acusacion de qué suposadaments balhaue permís ara joena generacion entà aucir as sòns pairs. Per çò dera "fausa imatge de Crist" e ad açò que non auie cridat Diu a Crist, senon solet "filantròp crucificat", çò qu'ei "contrari ara ortodòxia e non se pòt formular dès era tribuna dera vertat e des idies senades", Fetiukovich hec referéncia a ua "insinuacion" e didec que, quan se premanie a vier ena nòsta ciutat, auie compdat aumens qu'en aguesta tribuna estarie protegit d'acusacions "perilhoses entà jo coma ciutadan e coma subdit leiau..." Mès, en enténer aguestes paraules, eth president tanben l'interrompec e Fetiukovich, damb ua reveréncia, concludic era sua replica, acompanhat d'un mormolh generau d'aprobacion ena sala. Ippolit Kirillovich, ena pensada des nòstes daunes, ère "estronhat entà tostemp".

Dempús se l'autregèc era paraula ar acusat. Mitia se lheuèc, mès a penes parlèc. Qu'ère terriblaments espisat, de còs e amna. Er portadura d'independéncia e fòrça que s'auie presentat ena sala ath maitin, lèu auie despareishut. Qu'ère coma s'en aguest dia auesse experimentat quauquarren entà tota era sua vida, quauquarren que l'auie ensenhat e l'auie hèt a compréner ua causa plan importanta qu'abantes non auie comprenut. Era sua votz s'auie aflaquit, ja non cridaue. Enes sues paraules se percebie quauquarren nau, resignat, vençut e sometut..

- Qué posqui díder, senhors deth jurat? A arribat eth mèn judici, senti era dèstra de Diu sus jo. Era fin d'un libertin! Mès, tau que se me cohessèssa dauant de Diu, vos diderè: "Sò innocent dera sang deth mèn pair". E torni a díder per darrèr viatge: "Jo que non l'aucí". Sò estat un libertin, mès estimaua eth ben. A cada instant desiraua corregir-me, mès viuia madeish qu'ua bèstia sauvatge. Li balhi es gràcies ath fiscau, m'a dit fòrça causes de jo que jo non coneishia, mès que non ei vertat qu'aja aucit ath mèn pair, que non l'ac calie supausar. E non credatz as mètges, sò en mèn san judici, solet era mia amna ei aclapada. S'auetz pietat de jo, se me deishatz liure, pregarè per vosati. Serè mielhor, vos ac juri, dauant de Diu vos ac juri. E, se me condamnatz, jo madeish trincarè era espada sus eth mèn cap e punarè dempús es trocets! Mès ajatz pietat de jo, non me privetz de Diu, que me coneishi, me suslheuarè. Era mia amna ei aclapada, senhors...Ajatz pietat!

Lèu queiguec sus era cagira, era votz se li copèc, era darrèra frasa lèu non la podec prononciar. Dempús eth tribunau procedic a méter qüestions e a demanar es sues conclusions as parts. Mès que non vau a descríuer es detalhs, a tot darrèr eth jurat se lheuèc entà retirar-se a deliberar. Eth president ère agotat e per aquerò era sua allocucion finau siguec plan fèbla: "Sigatz imparciaus, non vos deishetz influir pes eloquentes paraules dera defensa, mès consideratz-les, brembatz-vo'n que què sus vosati ua grana responsabilitat", eca, eca...Eth jurat se retirèc e i auec ua pòsa ena session. Un que podie lheuar-se, caminar, escambiar es impressions arremassades,

préner quauquarren en bufet. Qu'ère plan tard, lèu era ua dera maitiada, mès arrés se n'anèc. Toti èren plan tibadi e sense vams entà repausar. Demorauen damb eth còr gelat, encara que dilhèu eth còr non se les auie gelat a toti. Es hemnes solet èren impacientes e isteriques, mès eth sòn còr ère tranquil: "Era absolucion qu'ère inevitabla". Totes eres se premanien entath moment dramatic d'entosiasme generau. Reconeishi qu'ena mitat masculina dera sala tanben n'auie fòrça qu'èren convençudi dera inevitabla absolucion. Es uns s'alegrauen, d'auti arroncilhauen es celhes e d'auti simplaments èren descoratjadi: que non volien que l'absolvèssen! Eth pròpi Fetiukovich ère fèrmaments fidat ena sua capitada. Auie fòrça gent ath sòn entorn, lo felicitauen, se deishaue vantar.

- Que i a, didec en un rondèu, sivans se condèc dempús, que i a uns laci invisibles que junhen ath defensor damb eth jurat. Comencen a formar-se e se pòden presentir ja pendent era allegacion. Jo les è percebut, qu'existissen. Era causa qu'ei guanhada, demoratz tranquils.
- E qué dideràn ara es campanhards?, didec un senhor gròs, damb era cara gravada e es celhes rufades, un gran propietari des entorns, en tot apressar-se a un grop de cavalièrs que blagauen.
- Non toti son campanhards. Tanben i a quate foncionaris.
- Òc, tanben foncionaris, didec en tot apressar-se un membre deth conselh deth *zemstvo*.
- Projor Ivanovich, coneishetz a Nazariev, eth mercadèr dera midalha, aguest qu'ei membre deth jurat?
- Per qué?
- Qu'ei un potz de sabença.
- Mès tostemp s'està carat.
- Ei plan carat, òc, mès qu'ei mielhor atau. Un de Sant Petersburg non l'a d'ensenhar, eth solet que pòt ensenhar a tot Sant Petersburg. Qu'a dotze hilhz, guardatz!
- Mès, per Diu, serà possible que non l'absòlven?, cridaue en un aute rondèu un des nòsti joeni foncionaris.
- Solide que l'absòlven, s'entenec ua votz decidida.
- Que serie ua vergonha, ua ignominia, que non l'absolvessen!, exclamèc eth foncionari. Supausem que l'aucic, mès que i a pairs e pairs! E, ath delà, ère tant exaltat...Li podec auer tustat damb eth tisson de mortèr, plan, e qu'er aute s'esbaucèsse. Encara qu'està mau qu'agen metut ath vailet en aquerò. Ei un episòdi ridicul. S'auessa estat en lòc der avocat, jo auria dit dirèctaments: l'aucic mès non ei colpable, e "ath diable damb tot!"
- Non, Mijail Semionych, practicaments ac a dit, s'i somèc ua tresau votz.

- Mès, senhors, se pendent eth Quareme absolveren a ua actritz que l'auie copat eth còth ara legitima esposa deth sòn aimant.
- Mès que se passe que non l'ac copèc deth tot.
- Qu'ei parièr, ei parièr! Auie començat a talhar!
- E aquerò qu'a dit sus es hilhs? A estat magnific!
- Magnific!
- Ben, e qué me didetz dera mistica, è? Qué me didetz de çò dera mistica?
- Qu'ei pro damb tanta mistica, cridèc bèth aute, guardatz a Ippolit, ath destin que lo demore a compdar d'ara. Pr'amor que deman madeish era fiscala li treirà es uelhs per tòrt de Mitia.
- Ei era aquiu?
- Non i é! Se i auesse estat, aciu madeish que les ac aurie trèt. S'a demorat en casa, li hè mau es caissaus, hu, hu, hu!
- Hu, hu, hu!

En un tresau rondèu.

- Donques qu'ei possible qu'absòlven a Mitia.
- Madeish deman met Ciutat Capitau de pautes ensús, que s'estarà en tot béuer pendent dètz dies.
- Qué dimònis!
- Donques òc, eth dimòni que l'a calut èster per aquiu, a on podie èster mielhor qu'aquiu?
- Senhors, digam qu'a estat eloqüent. Mès, totun açò, non se pòt anar trincant eth cap a un pair damb un pilador. Se non, a on anaram a parar?
- Vo'n brembatz de çò dera carròça? Vo'n brembatz?
- Òc, d'ua telega qu'a hèt ua carròça.
- E deman d'ua carròça ua telega, "ena mesura que sigue de besonh, tot ena mesura que sigue besonh".
- Era gent s'a tornat plan escarrabilhada. Existís era vertat ena Rus, senhors, o non existís bric?

Mès comencèc a sonar era campana. Eth jurat auie deliberat just ua ora, ne mès, ne mens. Se hec un prigond silenci tanlèu eth public cuelhec sèti. Rebrembi ath jurat en tot entrar ena sala. Ara fin! Non vau a reprodusir punt per punt es preguntes, a despart de qué ja les è desbrembat. Solet me'n brembi dera responsa ara prumèra, e fondamentau, pregunta deth president, ei a díder, "s'aucic premeditadaments damb era fin de panar" (non me'n brembi deth tèxt). Tot se demorèc en suspens. Eth pòrtavotz deth jurat, concretaments, un des foncionaris, eth mès joen de toti eri,

prononcièc naut e clar en miei deth silenci sepulcrau dera sala:

- Òc, colpable!

E dempús se passèc madeish en toti es auti punts: colpable, òc, colpable, sense era mendre indulgéncia! Arrés s'ac auie demorat, lèu toti èren convençudi de qué i aurie, aumens, ua cèrta indulgéncia. Eth silenci sepulcrau dera sala non se trinquèc, qu'ère coma se toti s'estèssen literauments petrificadi. Mès solet es prumères menutes. Dempús arribèc un terrible caòs. Entre eth pùblic masculin fòrça èren reauments contents. Quauqui uns enquia se heregauen es mans sense dissimular era sua alegria. Es descontents èren coma ablasigadi, rufauen es espatles, mormolhauen, coma se non venguessen de creder-s'ac. Mès, Diu mèn, qué se pasèc damb es daunes! Me pensè qu'anauen a formar ua revòuta. Ara prumeria semblaue que non s'ac credien. E, còp sec, comencèren a entener-se exclamacions en tota era sala: "Mès, qué ei aquerò? Qué ei tot aquerò?". Se meteren de pès, seguraments se pensauen que tot aquerò se poirie tornar a cambiar e reméter de seguit. E en aguest moment Mitia se lheuèc e lancèc un sorriscle ponhent, en tot esténer es braci:

- Juri per Diu e peth sòn Judici Finau que non sò colpable dera sang deth mèn pair! Katia, te perdoni! Frairs, amics, cuelhetz pietat dera auta!

Non acabèc de parlar, petèc en somics violents que s'entenien per tota era sala, de forma estranha, damb ua votz que non semblaue era sua, senon ua votz desparièra, inesperada, Diu saberà se d'a on l'auie vengut en aguest moment. Naut, en cornèr mès desseparat dera galaria, ressonèc un idòl penetrant de hemna: ère Grushenka. Hège pòc que l'auie suplicat a quauquarrés e l'auien permetut de tornar ena sala just abantes des allegacions. Se heren a vier a Mitia. Era lectura dera senténcia s'ajornèc enquiath dia a vier. Tota era sala se lheuèc trebolada, mès jo ja non me demorè a escotar. Solet me'n brembi de bères exclamacions ja en pòrge, ena gessuda.

- Li queiràn vint ans enes mines.
- Mens non.
- Òc, es nòsti campanhards que non s'an plegat.
- E an acabat damb eth nòste Mitenka!

FINAU DERA QUATAU E DARRÈRA PART.

Epilòg

I. PROJÈCTE ENTÀ SAUVAR A MITIA

Cinc dies dempús eth judici de Mitia, a prumèra ora deth maitin, passades es ueit, Aliosha s'apressèc en çò de Katerina Ivanovna entà hèr un convengut definitiu sus un ahèr important entàs dus e, mès que mès, entà hèr-li a vier un encargue. Parlèren ena madeisha sala qu'era, hège ja temps auie recebut a Grushenka; près, en ua auta cramba jadie damb fèbre e sense coneishement Ivan Fiódorovich. Just dempús er episòdi en judici, Katerina Ivanovna manèc desplaçar entara sua casa a un Ivan malaut e inconscient, menspredant es inevitables parlòtes futures e era censura dera societat. Ua des ties que viuie damb era se n'anèc entà Moscòu ara seguida der episòdi deth judici, era auta se demorèc. Mès, encara qu'auessen partit es dues, Katerina Ivanovna non aurie cambiat d'opinion e aurie contunhat suenhant ath malaut e velhant per eth dia e net. Lo tractauen Varvinski e Herzenstube; eth mètge moscovita auie tornat entà Moscòu dempús de remir-se a exprimir era sua pensada sus eth possible desvolopament dera malautia. E ère evident qu'es auti dus mètges, a maugrat d'auer encoratjat a Katerina Ivanovna e a Aliosha, encara non podien aufrir esperances assolidades. Aliosha venguie a tier-li ua visita a sa frair dus còps ath dia. Mès aguest viatge venguie entà tractar un ahèr especiau, reauments complicat, e auie era presentida de qué serie de mau hèr parlar sus eth; ath delà, qu'auie fòrça prèssa: aguest madeish maitin auie un aute ahèr inajornable en un aute lòc e li calie esdegar-se. Amiauen parlant un quart d'ora. Katerina Ivanovna ère esblancossida, agotada e, ath madeish temps, malautissaments agitada: presentie entà qué, entre d'autes causes, auie vengut a veder-la Aliosha.

- Non vos preocupetz pera sua decision, li didec a Aliosha damb fèrma insisténcia. D'ua o ua auta manèra qu'arribarà en aguesta conclusion; que li cau húger! Aguest malerós, aguest eròi der aunor e dera consciéncia...non eth, non Dmityri Fiódorovich, senon eth que jatz darrèr aguesta pòrta, eth que se sacrifiquèc per sa frair (higec Katia damb uelhs ludents), hè fòrça temps que m'informèc de tot eth plan de hujuda. Sabetz?, ja auie entrat en tractes...Ja vos condè bèra causa...Guardatz, damb tota probabilitat serà ena tresau etapa a compdar d'aciu, quan amien entà Siberia ath grop de deportadi. Ò, qu'encara rèste entad açò. Ivan Fiódorovich ja auie vengut a veir ath capmèstre dera tresau etapa. Era soleta causa que non se sap ei se qui va a èster eth capmèstre deth grop, que non se pòt saber damb tanta antelacion. Dilhèu deman vos mostrarè toti es detalhs deth plan que me deishèc Ivan Fiódorovich era vesilha deth judici per s'un cas se passaue quauquarren...Siguec aquera tarde que mos trapèretz discutint, vo'n brembatz? Sabetz de qué discutíem alavetz?
- Non, non ac sabi, didec Aliosha.
- Plan, eth alavetz vos ac amaguèc: donques precisaments sus eth plan de hujuda.

Tres dies abantes m'auie desnishat toti es detalhs importants, e alavetz comencèrem a discutir, amiàuem tres dies embestiadi. Mos pelegèrem quan m'anoncièc que, en cas que condemnèssen a Dmitri Fiódorovich, aguest hugirie entar estrangèr damb aguesta hemnòta; de ressabuda jo me metí furiosa, non posqui dider-vos per qué, jo madeisha non ac sai...Ò, plan, per aguesta hemnòta, me metí furiosa per tòrt d'aguesta hemnòta, pr'amor qu'era tanben hugirà entar estrangèr, damb Dmitri!, sorrisclèc còp sec Katerina Ivanovna; es pòts li tremolauen de ràbia. Tan lèu Ivan Fiódorovich vedec que me metia furiosa per tòrt d'aguesta hemnòta, de seguit se pensèc qu'auia gelosia d'era, per Dmitri, e que, per tant, contunhaua estimant a Dmitri. E alavetz auérem era prumèra peleja. Que non li volí balhar explicacions, non podia demanar-li perdon; me hège dò qu'un òme atau podesse sospechar que contunhèssa estimant ad aguest... E aquerò a maugrat que plan abantes jo madeisha l'auia dit que non estimaua a Dmitri, que l'estimaua solet ada eth! M'embestiè damb eth sonque pera ràbia que me hè aguesta hemnòta! Tres dies dempús, era tarde que venguéretz vos, Ivan me hec a vier ua envolòpa sagerada entà que la duarissa s'ada eth l'arribaue quauquarren. Ai, qu'auie presentit era sua malautia! Me revelèc qu'era envolòpa contenguie es detalhs dera hujuda entà que, en cas de qué eth morisse o emmalautisse grèuments, jo me n'encuedèssa de sauvar a Mitia. Tanben me deishèc sòs, lèu dètz mil robles, es madeishi qu'eth fiscau, que se n'auie sabut de qué auie balhat era orde de hèr-les efectius, mentèc en sòn discurs. M'estonèc terriblaments qu'Ivan Fiódorovich, encara gelós per jo e convençut de qué jo estimaua a Mitia, non auesse, a maugrat de tot, abandonat era idia de sauvar ath sòn frair e me fidèsse a jo, a jo!, eth prètzhèt de sauvar-lo. Ò, aquerò qu'ère un sacrifici! Non, vos que non ac podetz compréner ena sua plenitud aguest esperit de sacrifici, Aleksei Fiódorovich. Que siguí a mand de lançar-me as sòns pès en senhau de veneracion, mès me pensè de pic qu'eth se pensarie qu'ère un senhau d'alegria per sauvar a Mitia (segur que s'ac aurie pensat!), e me shordaue enquia tau punt era soleta possibilitat de qué se pensèsse quauquarren tant injust que me tornè a embestiar e, en sòrta de punar es sòns pès, li hi ua auta scèna! Qué malerosa que sò! Atau ei eth mèn caractèr, un caractèr terrible, malerós. Ò, ja ac veiratz, acabarè per artenhè'c, l'amiarè enquia un punt qu'eth me deisharà per ua auta hemna que damb era sigue mès aisit de víuer, tau que hec Dmitri, mès alavetz... Non, que ja non ac poderè tier, m'aucirè! Aqueth viatge, quan vos entrèretz e jo lo pelegè, e dempús li manè ada eth que tornèsse, eth entrèc damb vos e enquia tau punt s'apoderèc de jo era ràbia pera expression d'òdi e mensprètz que me guardèc que jo, vo'n brembatz?, comencè a cridar *qu'eth*, *qu'eth* ère eth *solet* que m'auie assegurat qu'eth sòn frair Dmitri ère er assassin! Lo calomniè de bon voler, entà herir-lo un aute còp, pr'amor qu'eth jamès, jamès, auie sajat de convencer-me de qué eth sòn frair siguesse er assassin, ath contrari, qu'èra jo que sajaue de convencer-lo ada eth! Ò, era mia ràbia qu'a era colpa de tot!, de tot! Que siguí jo, siguí jo que costèc aguesta maudita scèna en judici. Eth volie demostrar-me se guaire nòble ei e que, encara que jo estima ath sòn frair, non costarie era sua perdicion per resvenja o

gelosia. E se presentèc en judici...Jo n'è eth tòrt de tot! Jo sò era soleta colpabla!

Jamès l'auie hèt Katia taus confessions a Aliosha e aguest sentec que just alavetz era auie artenhut aqueth grad de patiment insuportable qu'enquia eth còr mès capinaut anequile dolorosaments eth sòn orgulh e què vençut pera pena. Ai, Aliosha se'n sabie de ua auta terribla rason deth sòn patiment, a maugrat qu'era l'ac auesse amagat toti aguesti dies, dès era condemna de Mitia; mès, per bèra rason, aurie estat plan dolorós entada eth s'en aguest moment era auesse resolvut rebaishar-se autant coma entà començar a parlar damb eth sus aguesta rason. Katia patie pera sua "traïcion" en judici, e Aliosha aubiraue qu'era consciéncia l'arrossegaue a reconeisher-se colpabla precisaments ath sòn dauant, dauant d'Aliosha, entre lèrmes e crits, damb un atac d'istèria, en tot hèr còps en solèr. Mès eth cranhie aguest moment e l'ac volie estauviar ad aquera hemna que patie. Aquerò hège encara mès dur er encargue que l'auie amiat enquia aquiu. Comencèc a parlar de Mitia un aute còp.

- Non vos preocupetz, non vos preocupetz, non cranhetz per eth! (tornèc a díder Katia, testuda e decidida); tot aquerò en eth se passarà lèu, lo coneishi, coneishi pro ben eth sòn còr. Que podetz èster tranquil, serà d'acòrd damb era hujuda. E, sustot, non serà ara madeish, encara a temps entà cuélher era decision. Entà alavetz Ivan Fiódorovich ja s'aurà guarit e se n'ocuparà de tot, atau que jo non me calerà hèr arren. Non vos preocupetz, serà d'acòrd ena hujuda. En realitat, que ja n'ei d'acòrd: dilhèu pòt deishar aciu ad aguesta hemnòta? Pr'amor que non li permeteràn que l'acompanhe ena sua condemna, atau donc, com va a renonciar a húger? Çò de principau ei que li cau pòur de vos, pòur de qué non aprovètz era hujuda dès un punt d'enguarda morau, mès qu'a vos vos cau èster magnanim e *permeter-l'ac*, donques qu'eth vòste permís ei indispensable, ahigec Katia damb podom. Se demorèc carada un instant e arric maliciosaments. Tostemp parle d'uns imnes, dera crotz que li cau cargar, d'un deute; me'n brembi qu'Ivan Fiódorovich ja me condèc fòrça causes sus aquerò, e se vo'n sabéssetz se qué didie...(sorrisclèc còp sec damb un sentiment irrefrenable). Se sabéssetz se guaire estimaue ad aguest malerós tant que me parlaue d'eth e, dilhèu guaire l'auie en òdi ath còp! Mès jo, ò!, jo qu'escotaua eth sòn raconde e es sues lèrmes damb un arridolet arrogant. Ai!, hemnòta! Que jo sò era hemnòta, jo! Jo li costè era fèbre! E aqueth, eth condemnat, dilhèu ei eth premanit entath patiment?, concludic Katia damb racacòr. Dilhèu pòt patir? Aguesta sòrta de gent jamès patís!

Un cèrt sentiment d'òdi e de mensprètz acompanhèc aguestes paraules. A tot darrèr, era que l'auie tradit. "Dilhèu se sente tan colpable dauant d'eth qu'a viatges l'age en òdi", pensèc Aliosha. Desiraue que siguesse solet "a viatges". Qu'auie percebut un desfiament enes darrères paraules de Katia, mès non l'acceptèc.

- Qu'ei per açò que vos è cridat aué, entà que me prometatz que lo vatz a convéncer. Se non ei que vos creigatz que húger ei un desaunor, que non ei quauquarren eroïc o...com didè'c?, crestian, higec Katia encara desfisanta.
- Non, plan que non. L'ac diderè, gasulhèc Aliosha. A demanat que vengatz vos aué

a veder-lo, gessec de pic en tot tachar-li es uelhs duraments. Era s'estrementic e se hec entà darrèr en divan, en tot desseparar-se d'eth.

- Jo?... Mès de vertat ei possible?, mormolhèc esblancossida.
- Qu'ei possible e de besonh!, persutèc Aliosha, en tot senter-se mès encoratjat. Qu'a besonh de vos, precisaments de vos. Non vos dideria arren ne vos haria patir abantes d'ora se non siguesse de besonh. Qu'ei malaut, ei coma lhòco, non hè que cridar-vos. Non vos cride entà reconciliar-se, mès aumens anatz-i e pistatz peth lumedar. Que l'an arribat fòrça causes dès aqueth dia. Compren çò d'infinitaments colpable qu'ei dauant de vos. Non vò eth vòste perdon: "Ei impossible perdonar-me", ditz, mès sonque que vos pistèssetz peth lumedar...
- Vos... de ressabuda..., gasulhaue Katia, toti es dies presentia que vierie damb açò...Sabia que me cridarie!...Qu'ei impossible!
- Encara que sigue impossible, hètz-ac. Pensatz que per prumer còp se sent hissat per auer-vos ofensat, per prumèr còp ena sua vida, jamès ac auie comprenut damb tanta plenitud! Se vos remitz, ditz, "serè malerós pendent tota era mia vida". Vo n'encuedatz? Vint ans de trabalhs forçadi e encara a era intencion d'èster erós, non vos hè dò? Pensatz-ac, vatz a visitar a un innocent qu'an destrusit, deishèc anar Aliosha desfisant, es sues mans estàn netes, que non i a sang en eres! Tietz-li ua visita ara peth sòn infinit patiment futur! Vietz, guidatz-lo ena escurina...Demoratz-vos en lumedar e solet... Pr'amor que vos cau, *vos cau* hè'c!, concludic Aliosha soslinhant damb grana fòrça era paraula "cau".
- Ja ac sai, mès... non posqui (Katia gemegaue). Me guardarà...non posqui.
- Es vòstes guardades les cau trapar-se. Com vatz a contunhat viuent se non vos deciditz ara?
- Qu'ei mielhor patir tota era vida.
- Vos cau anar-i, *vos cau* anar-i, tornèc a soslinhar Aliosha, sense pòsa.
- Mès per qué aué? Per qué ara?...Que non posqui deishar solet ath malaut...
- Ua menuta òc que podetz, solet serà ua menuta. Senon vietz, pera net emmalautirà de fèbres. Sabetz que non vos mentisqui, ajatz pietat d'eth!
- Ajatz pietat de jo, li repoteguèc amaraments Katia e s'estarnèc de plorar.
- Alavetz, i anaratz!, didec Aliosha damb fermetat en veir es sues lèrmes. Li vau a díder que de seguit vieratz.
- Non! Non l'ac digatz ne peth mau de morir!, cridèc Katia espaurida. Vierè, mès non l'avisetz pr'amor que dilhèu i vaja mès non i entra... Encara non sai se...

Se li copèc era votz. Li tardaue alendar. Aliosha se lheuèc entà partir.

- E se me trapi damb quauquarrés?, didec ara imprevista en votz baisha e esblancossint-se de nauèth.

- Per aquerò li cau èster ara, pr'amor de qué non vos trapètz damb arrés. Vos ac digui de vertat, que non i aurà arrés. Vos demoraram, persutèc, e gessec dera sala.

II. PER UN MOMENT ERA MENTIDA VIE A ÈSTER VERTAT

S'esdeguèc entà arribar en espitau a on ère ara Mitia. Dus dies dempús dera decision deth tribunau emmalautic de fèbre nerviosa e siguec enviat entar espitau dera ciutat, ena seccion de presoèrs. Mès eth doctor Varvisnski, a demana d'Aliosha e de fòrça persones mès (Jojlakova, Liza e d'autes), non installèc a Mitia damb es auti presoèrs, senon a despart, en madeish cramòt a on abantes auie estat Smerdiakov. Qu'ei vertat qu'ath finau deth correder i auie un gaita e es hièstres auien rièges, per çò que Varvinski podie èster tranquil en relacion ara sua indulgéncia, non massa legau, mès qu'ère un joen brave e compassiu. Comprenie çò de dur qu'ère entà quauquarrés coma Mitia passar còp sec entath grop d'assassins e panaires, e sabie que prumèr auie besonh d'acostumar-se. Es visites de familhars e amics qu'èren autorizades peth mètge, peth gaita e enquia per ispravnik, tostemp estacat. En aguesti dies solet Aliosha e Grushenka auien visitat a Mitia. Rakitin sagèc de veder-lo dus còps, mès Mitia li demanèc tu per tu a Varvinski que non li permetesse entrar.

Aliosha lo trapèc seigut en jaç, damb era bata der espitau; auie un shinhau de fèbre e l'auien estropat eth cap damb ua tovalhòla chaupada d'aigua e vinagre. Calèc ua guardada indefinida a Aliosha, mès totun aquerò ena sua guardada ludec un cèrt temor.

En generau, dès eth dia deth judici s'auie tornat terriblaments cogitós, a viatges se demoraue carat mieja ora, semblaue que reflexionaue intensa e dolorosaments, en tot desbrembar-se'n des presents. Se gessie des sues soscades e començaue a parlar, tostemp ac hège d'ua manèra sobtada e invariablaments didie quauquarren desparièr de çò qu'en realitat li calie díder. A viatges campaue damb patiment ath sòn frair. Damb Grushenka l'ère mès aisit que damb Aliosha. Qu'ei vertat que damb era tanpòc parlaue guaire, mès, quan entraue, era sua cara s'illuminaue d'alegria. Aliosha se seiguec en silenci ath sòn costat, en jaç. Aguest còp Mitia auie estat en tot demorar damb angoisha a sa frair, mès non gausèc demanar-li arren. Li semblaue inconcebible que Katia s'avenguesse a tier-li ua visita e ath còp sentie que, se non venguie, serie quauquarren intolerable entada eth. Aliosha comprenie es sòns sentiments.

- Aguest Trifon (Mitia comencèc a parlar agitat), ei a díder, Borisych, a metut tota era sua aubèrja de pautes ensús, sivans diden: a lheuat es estrades, arrincant hustes, per çò que semble a hèt brigalhs tota era "galaria"... qu'ei en tot cercar un tresaur, es sòs aqueri, es mil cinc cents robles qu'eth fiscau didec que jo auia amagat aquiu. Diden que, sonque tornar ena aubèrja, comencèc a hèr asenades. Que l'està ben, per pògavergonha! M'ac condèc ager un gaita, qu'ei d'aquiu.
- Escota, didec Aliosha, que vierà, mès sabi pas quan, dilhèu aué, dilhèu un dia

d'aguesti, non ac sai, mès vierà, vierà, aquerò qu'ei segur.

Mitia s'estrementic, volie díder quauquarren, mès se demorèc carat. Era naua lo hissèc fòrtaments. Qu'ère evident que desiraue damb afogadura conéisher es detalhs dera convèrsa, mès un viatge mès auie pòur de preguntar: quinsevolh senhau de crudeutat o mensprètz per part de Katia aurie estat coma ua punhalada en aguesti moments.

- Guarda se qué m'a dit, per cèrt: que me cau padegar era tua consciéncia sense manca per çò dera hujuda. S'entà alavetz Ivan non s'a remetut, era madeisha se n'encuedarà de tot.
- Que ja m'ac auies condat, observèc Mitia cogitós.
- E tu ja auies informat a Grushenka, senhalècAliosha.
- Òc, confirmèc Mitia. Non vierà aguest maitin, guardèc a sa frair damb timiditat. Non vierà enquiara tarde, ager, quan li didí que se n'ocuparie Katia, s'estèc carada; mès arroncilhèc es celhes. Se limitèc a gasulhar: "Que se n'ocupe!". A comprenut qu'ei quauquarren important. Ara, a tot darrèr, semble compréner qu'era auta non m'estime a jo, senon a Ivan.
- Solide?, se l'escapèc a Aliosha.
- Non deth tot. Mès aguest maitin non vierà, tornèc a díder Mitia. Li è manat un encargue...Escota, eth nòste frair Ivan que mos depassarà a toti. Eth òc que viuerà, non nosati. Se remeterà.
- Guarda que Katia, encara que tremòle per eth, a penes a dobtes de qué se remeterà, didec Aliosha.
- Aquerò ei pr'amor qu'ei convençuda de qué se morirà. Era pòur ei çò que hè que ne sigue tan convençuda de qué se remeterà.
- Eth nòste frair ei de constitucion fòrta. Jo tanben fidi ena sua garison, comentèc Aliosha damb angoisha.
- Òc, que se meterà ben. Mès era ei segura de qué se morirà. Patís tant...

Se hec silenci. Quauquarren mès important tormentaue a Mitia.

- Aliosha, estimi terriblaments a Grushenka, didec de ressabuda damb votz tremolosa, plia de lèrmes.
- Que non permeteràn que vage *aquiu* damb tu. (Aliosha l'auie comprenut de seguit).
- E i a ua auta causa que te volia díder, contunhèc Mitia damb ua votz sobtaments trantalhanta; se comencen a tustar-me peth camin o ja un còp *aquiu* , non les ac vau a consentir, aucirè a quauquarrés, e alavetz me meteràn un tir. Qu'ei que son vint ans! Aciu ja an començat a tractar-me de tu. Es gaites me tracten de tu. M'è passat tota era net avalorant-me: que non sò prèst! Non è fòrces entà tier-lo! Volia entonar un "imne" e non sò capable d'assimilar eth tutejament des gaites! Per

Grusha ac tieria tot, tot... exceptat es còps, plan...Mès que non deisharàn que vage *aquiu*.

Aliosha arric en silenci.

- Frair, escota d'un còp entà tostemp, didec, çò que pensi sus aquerò. E sabes que non te vau a mentir. Escota-me: non ès prèst, e aguesta crotz non ei entà tu. Qu'ei mès: en non èster premanit, non te cau aguesta grana grotz de martir. S'auesses aucit a pair, me planheria de qué refusèsses era tua crotz. Mès ès innocent e aguesta crotz ei excessiua entà tu. Vòs hèr a néisher en tu a un òme nau a trauèrs deth torment; ena mia pensada, qu'ei pro damb que rebrembes tostemp, tota era tua vida e a onsevolhe que huges, ad aguest aute òme, e aquerò serà pro. Non acceptes eth gran patiment dera crotz, servirà entà que sentes ath tòn laguens un deute encara màger e, damb aguest permanent sentiment, en futur, pendent tota era tua vida, contribusiràs ath tòn renaishement dilhèu en màger mesura que s'auesses anat entà *aquiu*. Pr'amor que se vas aquiu non ac tieràs, te revoutaràs e dilhèu digues a tot darrèr: "È pagat eth mèn deute". En aguest cas er avocat a dit era vertat. Es cargues pesantes que non son entà toti, entà quauqui uns son insuportables... Aquerò ei çò que pensi, donques que tant as besonh de sabè'c. Se d'auti (oficiaus, soldats) les calesse respóner per tua hujuda, non te *permeteria* húger. (Aliosha arric). Mès mos an dit e assegurat (eth capmèstre d'etapa en persona l'ac didec a Ivan) que, se se hè damb suenh, ei possible que non age sancions grèus e que s'en gesquen damb pòga causa. Naturaument, era subornacion non ei quauquarren aunorat, ne tansevolhe en aguest cas, mès per arren deth mon me vau a méter a jutjar pr'amor que, de vertat, s'Ivan e Katia m'auessen demanat que m'ocupèsse d'aguest ahèr entà tu, sai qu'auria acodit ara subornacion; que me cau dider-te tota era vertat. E per aquerò non vau a jutjar-te pes tues accions. Mès te cau saber que jamès te condemnarè. Ath delà, serie estranh que jo siguessa eth tòn jutge en aguest ahèr. Ben, me pensi que ja ac è dit tot.
- Totun, jo òc que me condemni!, sorrisclèc Mitia. Hugerè, aquerò que ja ère decidit sense tu: com non hugirie Mitka Karamazov? Ça que la, jo òc que me condemni e aquiu harè peniténcia pes mèns pecats pes sègles des sègles! Atau ei coma parlen es jesuïtes, non? Madeish que tu e jo ara, vertat?
- Òc, Aliosha arric doçaments.
- T'estimi pr'amor que tostemp dides tota era vertat e non amagues arren, exclamèc Mitia damb ua arridalha alègra. Atau qu'è desnishat a un jesuïta en mèn Aliosha! Que t'auria de curbir de punets per açò, ja ac ves! Ben, e ara escota era rèsta, t'amuisharè tanben era auta mitat dera mia amna. Aquerò ei çò qu'è pensat e decidit: se hugi, autanplan damb sòs e un passapòrt, autanplan s'arribi enquia America, encara me balharà in era idia de qué non hugi entara felicitat, senon reauments entà ua auta preson, dilhèu pas guaire desparièra d'aguesta! Non massa desparièra, Aleksei, de vertat t'ac digui, non massa desparièra. Que ja è en òdi a

America, ath diable damb era! Encara que Grusha sigue damb jo; tu guarda-la: qué tie era d'americana? Qu'ei russa, russa enquiath medoth, traparà mens era sua tèrra natau, e a cada ora jo camparè se com era s'engüege per tòrt mèn, qu'a cargat aguesta crotz per jo, e quina colpa n'a era? E jo, serè jo capable de tier as pòcvaus d'aquiu, a maugrat que siguen toti sense excepcion mès braves que jo? Que ja è en òdi a America! E ja pòden èster toti sense excepcion uns maquinistes incredibles o çò que siguen, ath diable damb eri: aquera non ei era mia gent, non l'amii ena amna! Estimi a Russia, Aleksei, estimi ath Diu rus, encara que jo siga un brigand. Mès aquiu virarè eth uelh!, exclamèc de pic damb es uelhs lermosi. Era votz se li trincaue pes somics. E vaquí çò qu'è decidit, Aleksei, escota-me! (tornèc a començar en tot tier-se dera emocion): arribarè aquiu damb Grusha, e mos meteram a laurar era tèrra de seguit, a trabalhar, entre ossi sauvatges, isoladi, en bèth lòc luenhant. Pr'amor que solide qu'aquiu traparam bèt lòc luenhant! Diden qu'aquiu encara i a pèths ròies, a on comence eth pè deth cèu; atau qu'anaram entad aguesta tèrra, era des darrèrs mohicans. E Grusha e jo mos meteram de seguit damb era gramatica. Trabalh e gramatica, e atau uns tres ans. En tres ans apreneram anglés coma eth mielhor des anglesi. Quan l'ajam aprenut, adishatz, America! Vieram ath mès córrer entà Russia coma ciutadans americans. Non te'n hèsques que non vieram en aguesta ciutat. Mos amagaram en bèth lòc luenhant, en nòrd o en sud. Entà alavetz qu'aurè cambiat, era tanben, un mètge en America m'aurà metut ua vorruga faussa ena cara, be son mecanics!, non? O, se non, mielhor me ponchi un uelh, me dèishi créisher era barba, ua barba peuplanca (que me gesseràn peusblanqui pensant en Russia), dilhèu non me reconeisheràn. E, s'ac hèn, que me depòrten, qu'ei parièr, serà causa deth destin! Aciu tanben lauraram era tèrra en bèth lòc perdut e tota era mia vida me harè a veir coma un american. Mès morirè en mèn país. Aguest ei eth mèn plan, e non i a mès crabes entà mólher. Li balhes era tua aprobacion?

- Li balhi era mia aprobacion, didec Aliosha, que non desiraue tier-li era contrària.

Mitia carèc ua estona e ara suspresa didec:

- Com me fotèren en judici! Pro que me la fotèren!
- Encara que non ac auessen hèt, que t'aurien condemnat ça que la, didec Aliosha alendant.

Se demorèren caradi un aute còp.

- Aliosha, tacha-me ja eth punhau!, exclamèc Mitia còp sec. Vierà o non? Ditz-m'ac! Qué a dit? Com ac a dit?
- Didec que vierie, mès que sabi pas s'aué. Que li còste fòrça!, Aliosha guardèc a sa frair damb timiditat.
- Plan que òc! Plan que li còste! Aliosha, que me tornarè lhòco. Grusha non hè que guardar-me. Que se n'encuede. Diu mèn, hètz que me resigna: qué ei çò que demani? A Katia! Sò conscient de çò que demani? Qu'ei aguest in karamazovian

impiu! Non, que non sò capable de patir! Sò un brigand, qu'ei tot.

- Qu'ei aquiu!, exclamèc Aliosha.

En aguest instant Katia campèc en lumedar. S'arturèc un moment en tot contemplar a Mitia damb era guardada perduda. Aguest se metec de pès ath mès córrer, qu'auie pòur en sòn ròstre, auie perdut era sang dera cara, mès ath còp un arridolet timid, suplicant, se diboishèc enes sòns pòts e de pic, sense poder tier-se, l'estenec es braci a Katia. En veder-lo, era se lancèc entada eth sense pensar-s'ac. Li cuelhec es mans e lèu ara fòrça hec que se seiguesse en lhet; se seiguec ath sòn costat e, sense deishar-li es mans, les ac sarrèc damb fermetat, convulsiauments. Diuèrsi viatges es dus sagèren de parlar, mès s'arturauen entà tornar a guardar-se en silenci, fixaments, coma immobilizadi, arrint estranhaments; e atau se passèren dues menutes.

- M'as perdonat?, gasulhèc Mitia ara fin e, de còp, se virèc entà Aliosha e li cridèc damb era cara descompausada d'alegria: As entenut çò qu'è preguntat? Ac as entenut?

- Per aquerò t'estimaua, peth tòn còr generós (se l'escapèc de pic a Katia). Tu que non as besonh deth mèn perdon, senon jo deth tòn; qu'ei parièr se me perdones, tostemp serà ena mia amna coma ua herida, e jo ena tua, atau li cau èster... S'arturèc entà cuélher aire. Entà qué è vengut?, tornec a díder accelerada e freneticaments. Entà abraçar es tòns pès, sarrar es tues mans, atau, enquia que te hèsquen mau, tau qu'ac hi en Moscòu, te'n brembes?, entà dider-te un aute còp qu'ès eth mèn Diu, era mia alegria, enta dider-te que t'estimi damb lhocaria. (Que semblaue panteishar de dolor e, còp sec, se hec a vier enes pòts era sua man damb angoisha. Li vengueren es lèrmes.)

Aliosha qu'ère mud e desconcertat; jamès s'aurie demorat çò que vedie.

- Er amor se passèc, Mitia,!, Katia tornèc a començar. Mès avalòri çò que s'a passat enquiath dolor. Que te cau sabè'c entà tostemp. Mès ara, per un moment, deishem que sigue çò qu'auie podut èster (mormolhèc damb un arridolet torçat, en tot guardar-lo alègraments enes uelhs). Ara tu qu'estimes a ua auta e jo a un aute, totun açò t'estimarè etèrnaments e tu a jo, ac sabies? Escota-me, estima-me, estima-me tota era vida!, sorrisclèc damb ua tremolor lèu menaçaira ena votz.

- T'estimarè e... sabes, Katia? (Mitia parlaue cuelhent aire en cada paraula) Sabes? Jo t'estimaua, hè cinc dies, aquera tarde... Quan t'esbaucères e te heren a vier...Tota era vida! Atau serà, atau serà etèrnaments...

Es dus se gasulhauen frases frenetiques e lèu sense sens, dilhèu enquia fausses, mès en aguest moment tot qu'ère vertat, e eri se credien sense trebucs çò que didien.

- Katia, exclamèc de pic Mitia, cres que jo l'aucí? Ja sai qu'ara non ac cres, mès alavetz... quan declarères... Ei possible...ei possible qu'ac credesses?

- Tanpoc alavetz ac credia! Jamès ac è creigut! T'auia en òdi e me convencí a jo madeisha, just en aguest instant...Quan declarè...me convencí a jo madeisha e ac credí...mès talèu auí declarat, en aguest moment deishè de credè'c. T'ac cau saber.

Que ja m'auia desbrembat de qué auia vengut a castigar-me!, didec damb ua expression totafèt naua, bric semblabla ara anteriora, as nauèths mormolhs d'amor.

- Que deu èster dur entà tu, hemna, se l'escapèc còp sec a Mitia, que non siguec capable de tier-se.
- Dèisha que me'n vaja, gasulhèc era, vierè en ua auta escadença, ara qu'ei tan dur!...

Se botèc de pès, ara imprevista, cridèc damb fòrça e se hec entà darrèr. De ressabuda, mès sense hèr cap bronit, Grushenka auie entrat ena cramba. Arrés la demoraue. Katia s'endralhèc precipitadaments de cap ara pòrta mès, en arribar ena nautada de Grushenka, s'arturèc, blanca coma era greda, e li didec damb un panteish fèble, lèu en un mormolh:

- Perdonatz-me!

Era auta la guardèc de naut en baish e, en demorar-se un moment, li responec damb votz empodoada, plia de ràbia:

- Tu e jo, hemna, qu'èm dolentes. Es dues! Com vòs que mos perdonem? Sauva-lo, e pregarè per tu tota era vida.
- Que non la vòs perdonar!, li cridèc Mitia a Grushenka damb un repotec asenat.
- Demora-te tranquilla, te lo sauvarè!, gasulhèc Katia rapidaments e gessec ath mès córrer dera cramba.
- E non la podies perdonar quan era madeisha t'a dit: "Perdon"?, exclamèc Mitia damb amarum.
- Mitia, non gauses a her-li repotecs, que non n'as eth dret!, li cridèc Aliosha damb ardor.
- Qu'èren es sòns capinauti pòts que parlauen, non eth sòn còr, didec Grushenka damb ua cèrta repugnància. Se te desliure, que l'ac perdonarè tot...

Se carèc coma s'ausse reprimit quauquarren ena sua amna. Non ère capable de remeter-se. Auie entrat, tau que se sabec dempús, per pur edart, sense sospechar arren en absolut ne demorar trapar-se çò que se trapèc.

- Aliosha, ve-te'n ath sòn darrèr!, Mitia se dirigic ath sòn frair, en tot pressar-lo. Ditz-li...sabi pas...Non dèishes que se'n vage atau!
- Vierè a veder-te aguesta tarde!, cridèc Aliosha e gessec ath mès córrer darrèr de Katia. L'artenhec ja en brescat der espitau. Hège lèu, lèu, mès sonque artenher-la Aliosha, li didec:
- Non, que non me posqui castigar dauant d'aguesta! L'è dit "perdona-me", pr'amor que volia castigar-me enquiath finau. Non m'a perdonat... Per aquerò l'estimi!, higec Katia damb era votz alterada, e es uelhs li luderen damb ràbia sauvatge.
- Eth mèn frair non la demoraue bric...comencèc a gasulhar Aliosha, qu'ère segur de qué era non vierie...

- Plan que òc. Deishem-ac, l'interrompec era. Escotatz-me: non posqui ara vier damb vos en acogament. Les è manat flors entath taüt. Me pensi qu'encara an sòs. S'ei de besonh, didetz-les qu'en futur non les vau a abandonar...Mès ara deishatz-me, deishatz-me, se vos platz. Vos que ja ètz en retard, que criden ja entà missa...Deishatz-me, se vos platz!

III. ER ACOGAMENT D'ILIUSHECHKA. ETH DISCURS ATH CANT DERA RÒCA.

Plan que òc, arribaue tard. Que l'auien estat en tot demorar e ja auien decidit desplaçar, sense eth, entara glèisa eth taüt ornat damb flors. Qu'ère eth taüt d'Iliusha, eth praube mainatge. S'auie mòrt dus dies dempús dera senténcia de Mitia. Ja en madeish lumedar Aliosha siguec recebut pes crits des mainatges, des companhs d'Iliusha. Toti lo demorauen impacients e s'alegrauen de qué, fin finau, auesse arribat. En totau qu'èren dotze, toti amiauen es sòns morralets e bosses de man penjadi ena esquia. "Eth mèn pair plorarà, demoratz-vos damb eth mèn pair", les auie dit Iliusha en morir, e es mainatges ac rebrembauen. Ath cap de tot i auie Kolia Krasotkin.

- Que sò plan content de qué ajatz vengut, Karamazov!, sorrisclèc aguest en tot sarrar-li era man a Aliosha. Aquerò qu'ei orrible. Qu'ei vertat, ei dur de vedè'c. Sneguiriov non ei begut, sabem de segur qu'aué non a begut arren, mès qu'ei coma s'auesse begut...Jo tostemp sò fòrt, mès açò qu'ei òrre. Karamazov, se non vos entretengui, me shautarie hèr-vos ua pregunta abantes d'entrar.
- De qué se tracte, Kolia?, Aliosha s'arturèc.
- Eth vòste frair ei innocent? Aucic eth a sa pair o siguec eth vailet? Que serà coma vos digatz. Hè quate nets que non dormisqui pensant en aquerò.
- Siguec eth vailet, eth mèn frair ei innocent, responec Aliosha.
- Qu'ei çò que jo didia!, cridèc còp sec Smurov.
- Atau, donc, qu'ei ua victima innocenta que se destrusís pera vertat!, exclamèc Kolia. Encara que se destrusisque, serà erós! Sò dispausat a envejar-lo!
- Mès qué didetz?, com ei possible?, entà qué?, exclamèc Aliosha estonat.
- Ò, se bèth còp me podessa aufrir atau en sacrifici pera vertat, exclamèc Kolia afogat.
- Mès non en un cas atau, non damb tant de desaunor, non damb tant d'orror!, didec Aliosha.
- Plan...Que me shutarie morir per tota era umanitat, e s'ei damb desaunor, qu'ei parièr: que pèrden es nòsti nòms. Respècti ath vòste frair!
- E jo tanben!, sorrisclèc de còp e de forma totafèt inesperada eth madeish gojat qu'ath sòn moment auie declarat que sabie se qui auie fondat Tròia. E, madeish

qu'alavetz, dempús d'aguest sorriscle, se rogic enquias aurelhes, tau qu'ua peuna.

Aliosha entrèc ena casa. Damb es braci crotzadi e es uelhs clucadi, Iliusha jadie en un taüt blu ornat damb tul blanc. Es tralhes dera sua aflaquida cara lèu non auien cambiat e, causa estranha, eth còs lèu non hège pudor. Era sua portadura qu'ère seriosa e coma cogitosa. Especiauments beròis èren es braci, crotzadi sus eth piech, que semblaue escultadi en marme. L'auien botat ues flors enes mans e tot eth taüt ère ornat peth laguens e peth dehòra damb flors enviades per Liza Jojlakova en trincar era auba. Tanben auien arribat flors de part de Katerina Ivanovna e, quan Aliosha dauric era pòrta, eth capitan assistent, damb un flòc de flors enes mans tremoloses, les escampilhaue sus eth sòn estimat hilh. A penes se fixèc en Aliosha quan entrèc, que non volie guardar ad arrés, ne tansevolhe ara sua hemna capvirada e plorosa, ara sua "mami", que non hège que sajar de lheuar-se sus es sues cames malautes entà guardar mès d'apròp ath sòn hilh mòrt. A Ninochka es mainatges l'auien quilhat en fautulh e l'auien apressat ath taüt. Ploraue en silenci damb eth cap emparat sus eth. Eth ròstre de Sneguiriov semblaue animat, mès desconcertat e, ath còp, se lo vedie deseimat. Es sòns gèsti, es paraules que se l'escapauen, qu'auien quauquarren de lhocaria. "*Batiushka*, estimat *batiushka*!", exclamaue a cada instant en tot guardar a Iliusha. Quan aguest encara ère viu auie eth costum de dider-li coraumens: "*Batiushka*, estimat *batiushka*!".

- Papa, balha-me ues flors, agarra-les des sues mans, aguesta blanqueta, balha-la-me!, demanèc capvirada "mami" somicant. Ja siguesse pr'amor que l'auie shautat fòrça era ròsa petita e blanca qu'ère entre es mans d'Iliusha, o pr'amor que se la volie sauvar coma rembrembe, comencèc tota era a estornejar-se en tot esténer es mans entà cuélher era flor.
- Non les balhi ad arrés! Que non ne balhi deguna!, exclamèc Sneguiriov damb crudeutat. Son es sues flors, non es tues. Totes son d'eth, deguna n'ei tua!.
- Papa, balha-li a mama ua flor. Ninochka lheuèc ara imprevista eth ròstre negat en lèrmes.
- Non, que non les vau a balhar ad arrés, e mens ada era! Era que non l'estimaue. L'agarrèc eth canonet, e eth l'ac re-ga-lèc (idolèc entre crits eth capitan assistent en rebrembar se com Iliusha l'auie cedit eth canonet a sa mair). Era prauba capvirada comencèc a plorar en silenci en tot caperar-se era cara damb es mans. A tot darrèr es mainatges, en encuedar-se'n de qué eth pair non volie qu'eth taüt gessesse d'aquiu, e ja ère ora de partir, l'entornegèren en tot hèr un rondèu barrat e comencèren a quilhar-lo.
- Que non lo voi acogar entre rièges!, cridèc de còp Sneguiriov, l'acogarè ath cant dera ròca, ath cant dera nòsta ròca! Atau m'ac manèc Iliusha. Que non deisharè que vo'lo hescatz a vier!

Amiaue ja tres dies dident que l'acogarie ath cant dera ròca; mès Aliosha, Krasotkin, era casalèra, era sua fraia, toti es mainatges, toti intervengueren.

- Guarda çò que se l'a acodit, acogar-lo ath costat d'ua ròca impura coma se siguesse un penjat quinsevolh, auie dit damb severitat era vielha casalèra. Aquiu en cementèri era tèrra qu'ei senhada. Aquiu pregaram per eth. Se pòden enténer es cants dera glèisa e eth diacon lieg tan ben e tan clar que tostemp arribarà entada eth, madeish que se li liegessen ath cant dera hòssa.

Fin finau eth capitan assistent comencèc a bolegar es mans: "Hètz-lo-vos a vier entà on volgatz!" Es mainatges lheuèren eth taüt mès, en passar peth dauant de sa mair, s'arturèren un instant e lo baishèren entà que se podesse díder adiu d'Iliusha. Mès, de ressabuda, en veir d'apròp aquera careta estimada qu'en aqueri dies solet auie podut campar a ua cèrta distància, comencèc a tremolar e botjar eth cap entà dauant e entà darrèr, isterica, damb eth cap gris peth dessús deth taüt.

- Mama, senha-lo, beneditz-lo, balha-li un punet, li cridèc Ninochka. Mès era, coma ua automata, contunhaue botjant eth cap e, en silenci, damb era cara contreiguda pera tristor, comencèc a balhar-se còps de piech. Contunhèren entà dauant damb eth taüt. Ninochka punèc ath sòn defuntat frair per darrèr viatge quan passèren ath sòn costat. Aliosha, abantes de gésser dera casa, s'anaue a dirigir ara casalèra entà demanar-li que suenhèsse as que se demorauen, mès era que non lo deishèc acabar:

- Ja ac sai, ja ac sai, que vierè a tier-les visites, toti èm crestians, didec era vielha tant que ploraue.

Eth desplaçament enquiara glèisa siguec cuert, auie uns tres cents passi coma molt. Eth dia qu'ère clar, tranquil; eth hered non ère guaire intens. Contunhauen trinhonant es campanes. Cridant a missa. Sneguiriov corrie darrèr eth taüt agitat e confús, solet damb un abric d'entretemps, esquiçat, cuert, damb eth cap descubèrt e un vielh chapèu flexible d'ala ampla enes mans. Semblaue patir ua inquietud irresolubla, tan lèu alongaue es braci entà tier era capçalèra deth taüt, que damb aquerò solet artenhie shordar as portaires, coma que començaue a córrer entà un costat e cercaue un lòc a on meter-se. Ua des flors queiguec sus era nhèu e se lancèc a arremassar-la coma se dera pèrta d'aguesta flor depenesse Diu sap qué.

- Era crospa de pan, que mo n'auem desbrembat dera crospa de pan, exclamèc de ressabuda terriblaments espaurit. Mès de seguit es gojats li rebrembèren que hège un moment auie recuelhut era crospa de pan e l'amiaue ena pòcha. Ara imprevista la treiguec dera pòcha e, en assegurar-se'n ben, se padeguèc. Iliushechka m'ac demanèc; qu'ère ajaçat ua net Iliushechka (l'expliquèc a Aliosha) e jo èra seigut ath sòn costat e de pic me demanèc: "Papa, quan agen caperat era mia hòssa, lança trocets de crospes de pan ath dessús entà qu'es parratets venguen e jo posca enténer qu'an vengut, e m'alegrarè per non èster solet".

- Aquerò qu'està plan ben, didec Aliosha. Mos calerà amiar-ne soent.

- Toti es dies, toti es dies!, mormolhèc eth capitan assistent coma se revenguesse.

Fin finau arriberen ena glèisa e placèren eth taüt ath miei. Toti es mainatges

heren un rondèu ath sòn entorn e, solemnaments, se demorèren atau pendent tot er ofici. Era glèisa ère plan vielha e pro prauba, fòrça icònes non auien cubèrta, mès, totun, en aguestes glèises qu'ei a on se prègue mielhor. Pendent era missa, Sneguiriov se solatgèc un shinhau, mès en escadences ua preocupacion inconscienta e coma confusa li venguie: s'apressaue ath taüt entà aprariar eth mantèu, era cinta deth front; un còp se queiguec ua espelma deth candelabre, e se botèc a encaishar-la de nauèth e s'estèc ua estona endrabat. Dempús se padeguèc e se demorèc de pès ath costat deth cabeç, solatjat, damb ua cara d'obtussa preocupacion e coma se non comprenesse arren. Dempús der *Apostòl* li gasulhèc a Aliosha, qu'ère ath sòn costat, qu'er *Apostòl* non se liegie atau, mès que non aclaric a qué se referie. Pendent eth *Cant des Querubins* comencèc a acompanhar, mès non acabèc: s'ajulhèc, sarrèc eth front en solèr de pèira dera glèisa e s'estèc atau fòrça temps. A tot darrèr venguec eth rite des adius, repartiren es candèles. Eth pair, capvirat, comencèc un aute còp a estornejar-se, e eth cant funèbre emocinant e esmovent desvelhèc e bassaquèc era sua amna: de ressabuda se hec un camishèth e s'estarnèc a plorar de contunh e entrebracadaments, prumèr dissimulant mès, fin finau, plorant damb totes es lèrmes des sòns uelhs. Quan comencèren a dider-se adiu e a campar eth taüt, l'entornegèc damb es sòns braci, coma se non volesse que caperèssen a Iliusha e sense hèr-se enlà, accelerat e angoishat, se metec a punar era boca deth sòn hilh mòrt. Ara fin artenheren convencer-lo e ja l'auien hèt a baishar un gradon quan, còp sec, alonguèc impetuós un braç e agarrèc diuèrses flors deth taüt. Les guardaue e siguec coma se se l'auesse acodit ua naua idia e, de moment se'n desbrembèc de çò de mès important. Pòga pòc anèc queiguent enes sues meditacions e ja non s'i opausèc quan quilhèren eth taüt e l'amièren entara hòssa. Qu'ère pròcha, en amàs, ath cant dera glèisa, ère ua hòssa de naut prètz, l'auie pagat Katerina Ivanovna. Dempús dera ceremònia de costum es acogaires baishèren eth taüt. Sneguiriov, damb es flors enes mans, s'inclinèc autant sus era hòssa dubèrta qu'es mainatges, espauridi, lo tengueren der abric e comencèren a tirar d'eth. Que non comprenie ben çò que se passaue. Quan comencèren a curbir era hòssa, se metec a senhalar damb preocupacion era tèrra que queiguie e autanplan didec quauquarren, mès qu'arrés podec desnishar arren e eth solet se carèc ara imprevista. Alavetz li brembèren que li calie brigalhar eth pan e s'enquimerèc fòrça, treiguec era crospa e la comencèc a pecigar e a espàrger es trocets pera hòssa: "Vietz, auderèths!, vietz auderèths!", gasulhaue, preocupat. Un des mainatges li hec a saber que damb es flors ena man non ère comòde pecigar eth pan e qu'eth se les podie tier mentretant. Mès que non les ac balhèc, enquia e tot s'espauric pes flors, coma se les ac volessen trèir e, dempús de verificar era hòssa e assegurar-se de qué ja tot ère hèt, qu'auie esmorat eth pan, se virèc de ressabuda e tranquillaments e comencèc a caminar lentaments entà çò de sòn. Es sòns passi, totun, vengueren mès intensi, rapids, se pressaue, lèu corrie. Es mainatges e Aliosha lo seguien d'apròp.

- Es flors entà mami, es flors entà mami. Qu'auem ofensat a mami, sorrisclaue. Quauquarrès li didec que se calèsse eth chapèu o cuelherie hered mès, en entener-lo, lancèc damb ràbia eth chapèu ena nhèu e comencèc a repetir: "Non voi eth chapèu, que non voi eth chapèu!". Smurov lo cuelhèc e l'ac hec a vier. Toti es

mainatges sense excepcion plorauen, mès que mès Kolia e eth mainatge qu'auie parlat de Tròia. Smurov, damb eth chapèu deth capitan ena man, tanben ploraue desconsoladaments, mès totun açò auec temps entà hèr-se, practicaments ath mès córrer, damb un tròç ròi de malon, que subergessie sus era nhèu deth camin, entà lançar-lo a ua volada de parrats que passaue volant. Plan que òc, non hec capitada e contunhèc corrent e plorant. Ena mitat deth camin Sneguiriov s'arturèc, se demorèc parat mieja menuta coma susprenut per quauquarren e, còp sec, en tot virar-se en redon de cap ara glèisa, comencèc a córrer entara hòssa abandonada. Mès es mainatges l'artenheren de seguit e lo tengueren per toti es costats. Eth, impotent, aclapat, queiguec sus era nhèu e, en tot pataquejar-se, cridant e idolant, comencèc a cridar: "*Batiushka*, Iliushechka, *batiushka* estimat!". Aliosha e Kolia sagèren de lheuar-lo, li suplicauen e sajauen de convencer-lo.

- Capitan, qu'ei pro, un òme valent li cau comportar-se, gasulhaue Kolia.
- Que maumeteratz es flors, li didie Aliosha, e era vòsta "mami" les demore, qu'ei ena casa en tot plorar pr'amor qu'abantes non l'auetz balhat es flors d'Iliushechka. Qu'encara ei aquiu eth lhet d'Iliusha...
- Òc, òc, me cau vier damb mami!, se'n brembèc Sneguiriov. Se van a hèr a vier eth lhetet d'Iliusha, se lo van a hèr a vier!, higec en tot crànher que se lo hessen a vier de vertat, se metec de pès en un bot e comencèc a córrer entà çò de sòn. Mès que ja non èren luenh e arribèren toti amassa. Sneguiriov dauric era pòrta ara prèssa e li cridèc ara sua hemna, que damb era s'auie pelejat damb tanta crudeutat: Mami, estimada, Iliushechka te hè a vier aguestes flors, entàs tòns pès malauts!, cridèc autrejant-li eth flòc de flors, gelades e esbocinades de quan s'auie lançat ena nhèu. Mès en aguest moment vedec dauant deth lhet d'Iliusha, en un cornèr, era ua ath cant dera auta, es bòtes deth sòn hilh nauèth plaçades pera mestresa dera casa, es bòtes vielhetes, roienques, endurides, damb pedaci. En veder-les, quilhèc es braci e se lancèc sus eres, queiguec de jolhs, ne cuelhec ua e, en hèr-la-se a vier enes pòts, comencèc a punar-la ansiós tant que cridaue: *Batiushka*, Iliushechka, *batiushka* estimat, a on son es tòns pès?
- A on te l'as hèt a vier? A on te l'as hèt a vier?, idolèc era capvirada damb votz ponhenta**.** Tanben Ninochka comencèc a somicar. Kolia gessec ara prèssa deth quarto, darrèr sòn gesseren es mainatges. Darrèr de toti gessec Aliosha.
- Deishem que ploren, li didec a Kolia, qu'ei impossible solatjar-les, plan. Demorem ua menuta e dempús tornem.
- Òc, impossible. Qu'ei orrible, confirmèc Kolia. Karamazov, sabetz? (baishèc era votz entà qu'arrés l'entenesse), que sò trist e balharia quinsevolh causa pr'amor de poder-lo resuscitar.
- Ai!, jo tanben, didec Aliosha.
- Vos qué credetz, Karamazov? Mos calerie vier aguesta tarde? Pr'amor que s'embriagarà.

- Dilhèu s'embriague. Vam a vier vos e jo, es dus solets, qu'ei pro entà passar ua ora damb eri, damb era mair e damb Ninochka; se viem toti amassa, que haram que se'n bremben d'eth, conselhèc Aliosha.
- Era casalèra qu'ei en tot premanir era taula, ei eth minjar de funeralhas, non? Vierà eth pòpe, tornam ara o non, Karamazov?
- Sens dobte.
- Qué n'ei d'estranh tot aquerò, Karamazov, tanta pena e, còp sec, *bliny*, ei tot tan pòc naturau ena nòsta religion!
- Tanben i aurà saumon, senhalèc damb votz nauta eth mainatge de Tròia.
- Kartashov, de vertat vos demani que non tornetz a interrómper damb es vòstes pegaries, mès que mès quan arrés parle damb vos e ad arrés l'interèsse saber s'existitz, lo talhèc Kolia irritat. Eth mainatge se rogic tot, mès non gausèc respóner. Mentretant, toti caminauen a plaser peth caminòu e, còp sec, Smurov exclamèc:
- Aguesta ei era ròca d'Iliusha, que dejós era volie èster acogat!

Toti s'arturèren en silenci ath cant d'ua ròca grana. Aliosha guardèc e tot eth quadre que Sneguiriov l'auie condat hège temps sus Iliushechka (com aguest, plorant e abraçant a sa pair exclamèc: "Papi, papi, com t'a umiliat!") apareishec ara imprevista ena sua imaginacion. Quauquarren bassaquèc era sua emna. Damb mina seriosa e grèu estropèc damb era sua guardada totes es cares ludentes, estimades, des escolans, des companhs d'Iliusha, e les didec:

- Senhors, que me shautarie dider-vos ues paraules aciu, en aguest lòc.

Es mainatges l'entornegèren e de seguit tachèren en eth es sues guardades atentiues, expectantes.

- Senhors, que mos vam a díder adiu lèu-lèu. De moment me demorarè pendent un temps damb es mèns dus frair, qu'un d'eri se va entath despatriament e er aute ei ath cant dera mòrt. Mès lèu abandonarè aguesta ciutat, dilhèu entà fòrça temps. Atau que me cau díder adiu, senhors. Decidam aciu, ath costat dera ròca d'Iliusha, que jamès mo'n desbrembaram d'Iliushechka, en prumèr lòc e, en dusau, es uns des auti. Sigue çò que sigue que mos arribe ena vida, encara que sigam vint ans sense veder-mos, totun mo'n brembaram qu'auem acogat a un praube mainatge qu'un viatge li lancèrem pèires, vo'n brembatz?, aquiu delà, ath cant dera palanca, e que dempús toti l'estimèrem. Qu'ère un brave mainatge, un mainatge valent e bondadós, sentec er aunor e era amara ofensa a sa pair, e per era se revoutèc. Alavetz, en prumèr lòc, lo vam a rebrembar tota era vida, senhors. E a maugrat de qué siguéssem ocupadi pes ahèrs mès importants, artenham aunors o queigam en mès gran des malastres, totun açò non desbrembaram jamès se guaire ben siguérem aciu, toti amassa junhudi per un sentiment tan beròi e bon e que, en aguesti moments d'amor peth praube mainatge, dilhèu mos age hèt mielhors de çò qu'en realitat èm. Estimades palomes, permetetz-me que vos crida atau, palomes,

pr'amor qu'ara, en aguest moment que guardi es vòstes cares braves, amables, vos semblatz fòrça ada eres, ad aguesti polits audèths grisi. Estimats mainatges, dilhèu non comprenetz çò que vos digui, pr'amor qu'acostumi a parlar d'ua forma pas guaire comprensibla, mès totun açò rebrembaratz e en bèth moment seratz d'acòrd damb es mies paraules. Vos cau saber que non i a arren mès naut, mès fòrt, mès san e mès util ena vida qu'un bon rebrembe especiauments eth que se sauve ja ena mainadesa, ena casa pairau. Que vos an parlat fòrça sus era educacion, mès quinsevolh rebrembe polit, sagrat, sauvat dès era mainadesa, pòt èster era mielhor educacion qu'existisque. E, autanplan s'eth nòste còr solet sauve un solet rebrembe bon, aguest que mos pòt sauvar en bèth moment. Dilhèu mos tornaram dolents, quitament pòt èster que non ajam fòrces enta tier-mos damb fermetat dauant ua mala accion, que mo n'arrissem des lèrmes des òmes e des persones que diguen, just çò que vie de díder Kolia: "voi patir per totes es persones", dilhèu nosati vengam a burlar-mos d'aguestes persones damb dolenteria. Enquia e tot, ei parièr çò de dolents que sigam, que Diu non ac volgue, donques, en moment que rebrembem se com acoguèrem a Iliusha, guaire l'auem estimat enes sòns darrèrs dies e com èm en tot parlar aciu ena ròca, tant amigablaments e toti amassa, eth mès crudèu de nosati e eth mès trufaire, s'ei que mos convertim en açò, ja non gausarà arrir-se'n ath sòn laguens de com un viatge siguec brave e beròi. Qu'ei mès, dilhèu precisaments aguest solet rebrembe lo dessepare d'un gran mau e que reflexione e digue: "Òc, alavetz èra brave, valent e aunorat". Se se n'arrís d'açò, non se passe arren, er òme se'n burle soent de çò de bon e çò de beròi, solet ei per manca de reflexion; mès, senhors, vos asseguri que, tan lèu se n'arrisque, eth sòn còr li diderà: "Qu'è hèt mau d'arrir-me'n, pr'amor que un non s'a de burlar d'aguestes causes!".

- Plan que serà atau, Karamazov, jo que vos compreni, Karamazov!, sorrisclèc Kolia damb es uelhs ludents. Es mainatges comencèren a esmòir-se e tanben volien parlar, mès que se tengueren e, esmoigudi, guardèren atentiuaments ar orador.

- Aquerò qu'ac digui dauant deth temor de qué venguéssem a èster dolents, contunhèc Aliosha, mès entà qué mos volem tornar dolents, senhors? Que seram, en prumèr lòc e dauant de tot, bravi, dempús aunorats e, dempús, que non vam a desbrembar-mos es uns des auti. Ac torni a díder. E, dera mia part, vos balhi era paraula de qué non vau a desbrembar a degun de vosati; me'n brembarè de toti es ròstres qu'ara me guarden encara que se passen trenta ans. Adès Kolia l'a dit a Kartashov que non volíem lèu ne saber "qu'existís". Mès dilhèu posqui desbrembar-me'n de qué Kartashov exitís e qu'ei aquiu, tan rogit coma quan mos parlèc de Tròia, e de qué me guarde damb uelhs bravi, bondadosi, alègri? Senhors, estimats senhors mèns, vam a èster toti generosi e valents coma Iliushechka, intelligents, valents e generosi coma Kolia (mès que serà pro mès intelligent quan creishe), e vam a èster tan vergonhosi, mès, intelligents e doci coma Kartashov. Mès qué hèsqui parlant d'eri dus? Toti vosati, senhors, ètz plan estimadi per jo dès

aué, vos amiarè en còr a toti e vos demani que m'amietz a jo en vòste. Ben, e qui mos junhèc en aqueth sentiment brave e beròi que ja tostemp, tota era nòsta vida, vam a rebrembar e qu'auem era intencion de rebrembà'c? Qui se non Iliusha? Un mainatge brave, un mainatge doç, eth nòste mainatge estimat pes sègles des sègles! Jamès lo desbrembaram! Eth sòn rebrembe etèrn e polit s'estarà en nòste còr dès ara e entà tostemp!

- Òc, òc, etèrn (cridèren toti es mainatges damb votz sonora, damb era cara esmoiguda).
- Que mo'n brembaram dera sua cara, dera sua ròba, des sues praubes bòtes, deth sòn taüt e deth sòn malerós pair, e com se revoutèc contra tota era classa entà defener-lo.
- Òc, mo'n brembaram!, cridèren de nauèth es mainatges. Qu'ère valent, ère brave.
- Ai!, guaire l'estimaua!, didec Kolia.
- Ai!, mainatges, ai, es mèns estimats mainatges, non cranhetz era vida! Be n'ei de polida era vida quan se hè quauquarren bon e sincèr.
- Òc, òc, tornèren a díder es mainatges damb afogadura.
- Karamazov, vos estimam, exclamèc ua votz impetuosa, era de Kratshkov, çampar.
- Òc, vos estimam, dideren toti. A fòrça d'eri les ludien es uelhs pes lèrmes.
- Òsca per Karamazov!, cridèc Kolia afogat.
- E etèrn rebrembe ath mainatge mòrt, higec Aliosha damb sentiment.
- Rebrembe etèrn!, repetiren es mainatges.
- Karamazov, cridèc Kolia, dilhèu de vertat ditz era religion que toti nosati mos lheuaram d'entre es mòrts e resuscitaram e mos veiram de nauèth toti, tanben damb Iliushechka?
- Cèrtanaments mos lheuaram, certanaments mos veiram e contenti, erosi, mos condaram çò que s'age passat, responec Aliosha miei arrint, miei afogat.
- Ai!, qué ben!, se l'escapèc a Kolia.
- Ben, e ara deishem de parlar e anem entath repaish des funeralhas. Que non vos confone eth hèt de qué i age *bliny*. Qu'ei quauquarren ancian, etèrn, e i a quauquarren de bon en aquerò. (Aliosha se metec a arrir). Mès, ben, anem! Anem ara cuelhudi dera man, amassa.
- E tostemp atau! Tota era vida dera man! Visca Karamazov!, cridèc Kolia de nauèth, afogat, e de nauèth toti es mainatges repetiren era sua exclamacion.

Conselh Generau d'Aran

Generalitat de Catalunya
Generalitat de Catalonha

Obra Social "la Caixa"

BAQUEIRA/BERET